วารสารไทย
THAI JOURNAL

ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๖๑ มกราคม - มีนาคม ๒๕๓๙

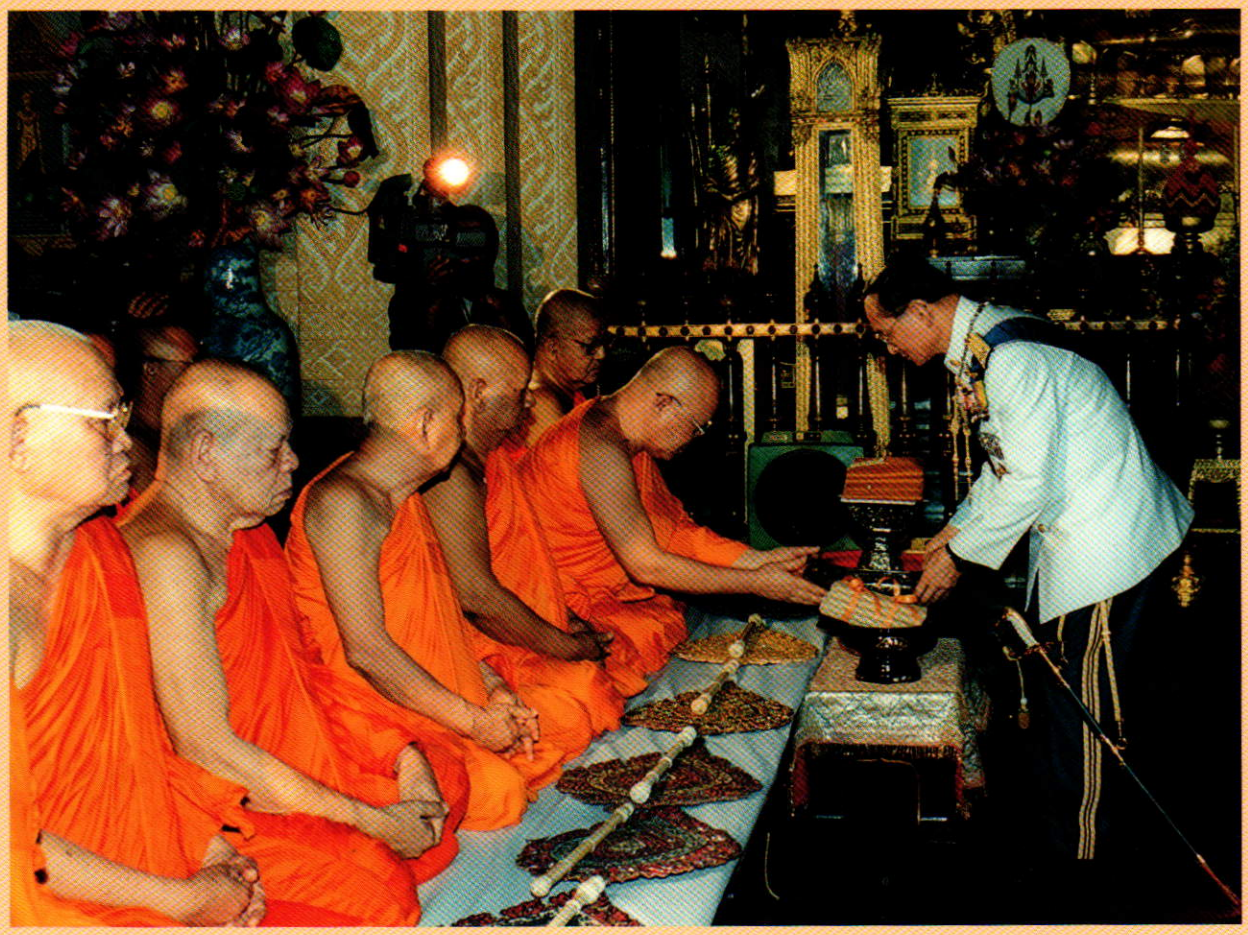

"จิตใจที่สะอาดปลอดโปร่งจากสิ่งรบกวนนี้สำคัญมาก เพราะเป็นจิตใจสงบระงับและเยือกเย็น ทำให้บุคคลมีสติรู้ตัว มีความคิดเที่ยงตรงเป็นกลาง มีวิจารณ-ญาณละเอียด กว้างขวาง และถูกต้องตรงจุด ความคิดวิจารณญาณที่เกิดจากจิตใจที่สงบนี้มีศักยภาพสูง อาจนำไปใช้คิดอ่านสร้างสรรค์สิ่งที่จะอำนวยประโยชน์สุข ความเจริญก้าวหน้า ตลอดจนชื่อเสียงเกียรติคุณ อันเป็นสิ่งปรารถนาของแต่ละคน ให้สัมฤทธิ์ผลได้"

พระราชดำรัส
พระราชทานแก่ประชาชนชาวไทย ในโอกาสขึ้นปีใหม่
พุทธศักราช ๒๕๓๖
วันพฤหัสบดี ที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๓๕

วารสารไทย
THAI JOURNAL

ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๖๑ มกราคม-มีนาคม ๒๕๓๙
หมายเลขสากลประจำวารสาร ISSN 0125-572X

ปก : ไม้ดอกเมืองหนาวนานาพันธุ์ สามารถปลูกได้อย่างงดงามทางภาคเหนือของไทย (อ่านเรื่อง "ดอกไม้กับความงามที่มีคุณค่า หน้า ๘๗)

"วารสารไทย" เป็นวารสารเผยแพร่ข้อมูลความรู้เชิงสารคดีที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนชาวไทย เพื่อสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

ที่ปรึกษา ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา
นายสุธี อากาศฤกษ์

บรรณาธิการ นายชาคริต จุลกะเสวี

บรรณาธิการผู้ช่วย นางสาวอนุตรา หงษ์สุวรรณ

กองบรรณาธิการ นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา นายประพัฒน์ ตรีณรงค์
นายเย็นใจ เลาหวณิช นายวิจิตร อาวะกุล
คุณหญิงคณิตา เลขะกุล นายสมบัติ พลายน้อย
นางธัชกร เหมะจันทร นายปัญญา นิตยสุวรรณ

ฝ่ายจัดการ นายกิตติ จันทร์ส่อง

สำนักงานวารสารไทย สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี
อาคาร ๑๑ ชั้น ๓ ส่วนการศึกษาโรงเรียนนายร้อย-จปร. (เดิม) ถนนราชดำเนิน โทร. ๒๘๑๔๕๙๐

วารสารไทย เป็นเอกสารเผยแพร่เป็นอภินันทนาการแก่ประชาชนทั่วไป ทรรศนะและข้อคิดเห็นที่เป็นปรากฏในวารสารนี้เป็นของผู้เขียนแต่ละท่าน ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องตรงกับความเห็นของบรรณาธิการ และคณะผู้จัดทำ

คณะอนุกรรมการจัดทำวารสารไทย ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา อนุกรรมการที่ปรึกษา
นายสุธี อากาศฤกษ์ อนุกรรมการที่ปรึกษา
นายวิจิตร อาวะกุล ประธานอนุกรรมการ
นายชาคริต จุลกะเสวี รองประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา นายประพัฒน์ ตรีณรงค์
นายเย็นใจ เลาหวณิช คุณหญิงคณิตา เลขะกุล
นายสถิตย์ เล็งไธสง นายสมบัติ พลายน้อย
นางธัชกร เหมะจันทร นายปัญญา นิตยสุวรรณ
นางเนาวรัตน์ พลเดช นางดวงกมล พิทักษ์ตำรงกิจ
นางสาวอนุตรา หงษ์สุวรรณ นางสาวบุญศรี โชติวรรณวิวัฒน์
นางสาวอนันยา เจียมศรีพงษ์ นายกิตติ จันทร์ส่อง

พิมพ์ที่ บริษัท ด่านสุทธาการพิมพ์ จำกัด
๓๐๗ ซอยจันทราสุข ลาดพร้าว ๘๗ กรุงเทพฯ ๑๐๓๑๐
โทร. ๕๓๙๗๔๙๐-๔ โทรสาร. ๕๓๙๒๕๑๒

เผยแพร่เพื่อเป็นอภินันทนาการ
จาก
สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

ห้ามจำหน่าย

บรรณาธิการ

องค์พระมหากษัตริย์ผู้ทรงพระราชทานกำเนิดของกิจการลูกเสือไทย อันทรงคุณค่าอย่างยิ่งนั้นคือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรงมีพระปรีชาญาณทางด้านอักษรศาสตร์ล้ำเลิศด้วย จึงได้รับการถวายพระราชสมัญญาว่า **"สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า"** ซึ่งพระองค์ท่านได้เคยมีพระราชนิพนธ์ เกี่ยวกับความสำคัญของภาษาไว้ตอนหนึ่งว่า

"ภาษาเป็นเครื่องผูกพันมนุษย์ต่อมนุษย์แน่นแฟ้นยิ่งกว่าสิ่งอื่น และไม่มีสิ่งไรที่จะให้คนรู้สึกเป็นพวกเดียวกันดี หรือแน่นอนยิ่งกว่าพูดภาษาเดียวกัน"

ซึ่งความจริงในเรื่องนี้ ย่อมเป็นที่ประจักษ์และยกย่องเชิดชูกันอยู่โดยทั่วไป ในปัจจุบันนี้ท่ามกลางความเจริญก้าวหน้าของสังคมยุคข่าวสารไร้ขอบเขต จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่พี่น้องประชาชนชาวไทยทั้งหลาย จะต้องเพิ่มความเอาใจใส่ รักและหวงแหนภาษาไทยของเรา ช่วยกันทะนุบำรุงภาษาไทยให้ดำรงคงอยู่ด้วยดีตลอดไป จงอย่ายอมปล่อยให้วัฒนธรรมต่างชาติ ซึ่งไหลบ่าเข้ามาสู่ประเทศของเรา กลืนวัฒนธรรมและภาษาของเราให้วิปริตเสื่อมโทรมไปได้เป็นอันขาด

"วารสารไทย" ฉบับนี้จึงใคร่ขอเชิญชวนผู้อ่านทุกท่าน ให้น้อมรำลึกและเทิดทูนพระเกียรติคุณของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าเป็นพิเศษด้วย ซึ่งคุณทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา ได้เสนอบทความเรื่อง *"สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นนักปราชญ์"* และคุณเนาวรัตน์ พลเดช ก็ได้เสนอเรื่อง *"ธรรมะจากเรื่องสาวิตรี พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว"* ให้ได้ชื่นชมกันไว้ด้วยแล้ว

นอกจากนี้ ยังได้รับความกรุณาจากบรรดานักเขียนฝีมือดีอีกมากมายหลายท่าน มอบเรื่องต่างๆ ที่น่ารู้และทรงคุณค่ายิ่งมาเสนอในฉบับนี้ด้วย เช่น เรื่อง *"พระราชลัญจกร" "คลองมหานาค" "ศิลปะของการใช้ถ้อยคำขบขัน" "สุริยุปราคากับความเชื่อของคนในสังคมไทย" "สิทธิมนุษยชนตามวัฒนธรรมการปกครองราชอาณาจักรไทย ในระบอบประชาธิปไตย (ตอนที่ ๑)" "ม้องในนาฏกรรม" "พัฒนายุวเกษตรกร" "ถังขยะ-เตาไฟ" "การหน่วงรั้งถ่วงดุลย์" "นกกระจอกเทศเริ่มเข้ามาเป็นสัตว์เลี้ยงชนิดใหม่ของไทยแล้ว"* และ *"ดอกไม้กับความงามที่มีคุณค่า"*

จึงขอเชิญท่านติดตามอ่านดูได้ในฉบับนี้

ชาคริต จุลกะเสวี

สารบัญ

๔ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นนักปราชญ์

๒๔ พระราชลัญจกร

๓๗ ธรรมะจากเรื่องสาวิตรี พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

๔๑ คลองมหานาค

๔๕ ศิลปะของการใช้ถ้อยคำขบขัน

๔๙ สุริยุปราคากับความเชื่อของคนในสังคมไทย

๕๓ สิทธิมนุษยชนตามวัฒนธรรมการปกครองราชอาณาจักรไทย "ในระบอบประชาธิปไตย" (ตอนที่ ๑)

๖๒ ฆ้องในนาฏกรรม

๖๕ พัฒนายุวเกษตรกร

๖๘ ถังขยะ - เตาไฟ

๗๒ การหน่วงรั้งถ่วงดุลย์

๗๙ "นกกระจอกเทศ" เริ่มเข้ามาเป็นสัตว์เลี้ยงชนิดใหม่ของไทยแล้ว

๘๗ ดอกไม้กับความงามที่มีคุณค่า

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นนักปราชญ์

ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา

ประเทศไทยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของชาติมาเป็นเวลาช้านาน สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นหลักในการเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นและความเจริญก้าวหน้าให้แก่ชาติมาโดยตลอด หลายพระองค์ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเป็นประโยชน์อย่างมหาศาลฝากไว้ในประวัติศาสตร์ของชาติ เช่น พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทรงสถาปนาราชอาณาจักรให้มั่นคงและแผ่กว้างไพศาล พร้อมกับทรงสร้างภาษาศิลปวัฒนธรรม ไว้เป็นยุคทองของไทยยุคหนึ่ง สมเด็จพระนเรศวรมหาราชก็ทรงกอบกู้อิสรภาพของชาติขึ้นจากเงื้อมมือของอริราชศัตรู และทรงตรากตรำอยู่ในสนามรบเกือบตลอดรัชสมัยจนกระทั่งเสด็จสู่สวรรคตท่ามกลางป่าเขาทุรกันดารในขณะไปราชการสงคราม และในสมัยรัตนโกสินทร์นี้ พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ก็ทรงบำเพ็ญคุณประโยชน์แก่ชาติดีเด่นแตกต่างกันตามความเหมาะสมของกาลเวลาและสถานการณ์แวดล้อมขณะนั้น เมื่อกล่าวโดยเฉพาะรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ แห่งพระบรมราชวงศ์จักรี ซึ่งได้รับถวายพระราชสมัญญาว่า **สมเด็จ**

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะยังทรงพระเยาว์

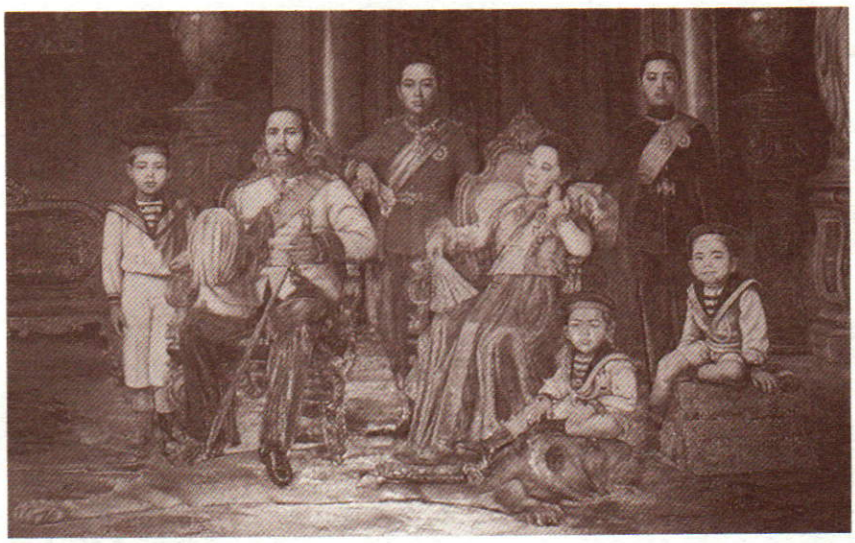

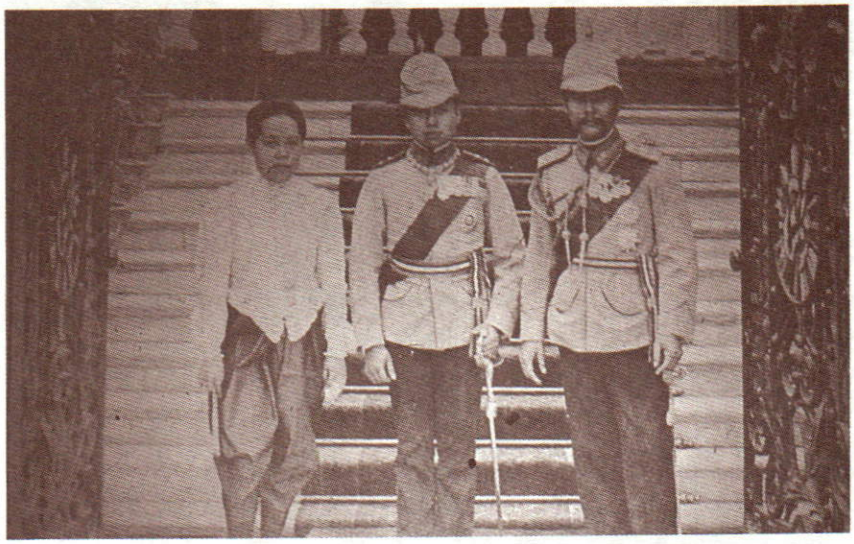

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (ที่ ๒ จากซ้าย) ทรงฉายร่วมกับพระบรมชนกนาถ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระองค์แรกทางขวา)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ

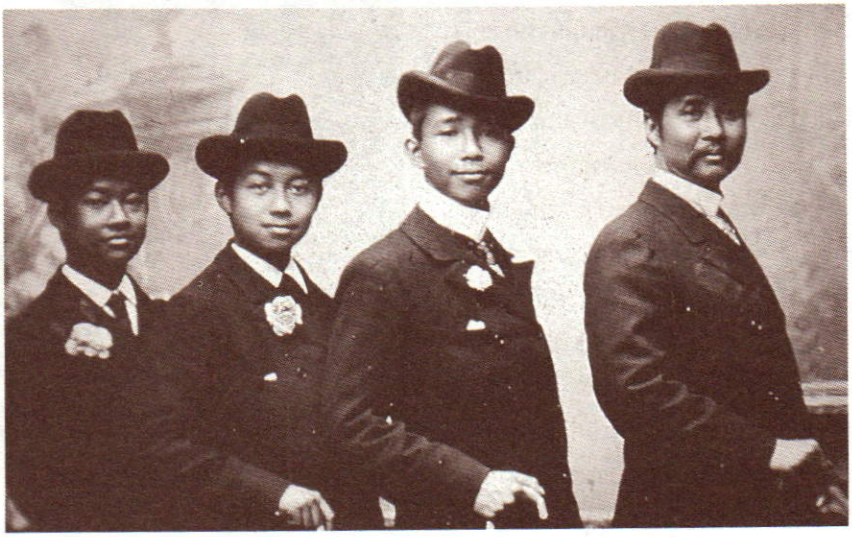

พระมหาธีรราชเจ้า คือ พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นนักปราชญ์ เพราะทรงพระราชนิพนธ์หนังสือต่างๆ ปลุกใจให้ประชาชนเกิดความรู้สึกรักชาติภาคภูมิใจและหวงแหนศิลปวัฒนธรรมของชาติซึ่งได้เจริญรุ่งเรืองจนเป็นยุคทองอีกสมัยหนึ่ง จึงเป็นการสมควรรำลึกถึงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจเพื่อทบทวนว่า เราสามารถที่จะอนุรักษ์และส่งเสริมพระราชมรดกเหล่านั้นให้เหมาะสมกับกาลสมัยได้เพียงใดและอย่างใด ถ้าหากว่าประชาชนชาวไทยร่วมใจกันกระทำการดังกล่าวแล้วย่อมได้ชื่อว่า ได้ถวายความกตัญญูกตเวทิตาธรรมแด่พระองค์อย่างถูกต้องที่สุด

พระราชประวัติสังเขป

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชสมภพเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๒๓ เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ได้รับพระราชทานพระสุพรรณบัฏจารึกพระนามว่า **สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ** ทรงดำรงพระอิศริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมารพระองค์ที่

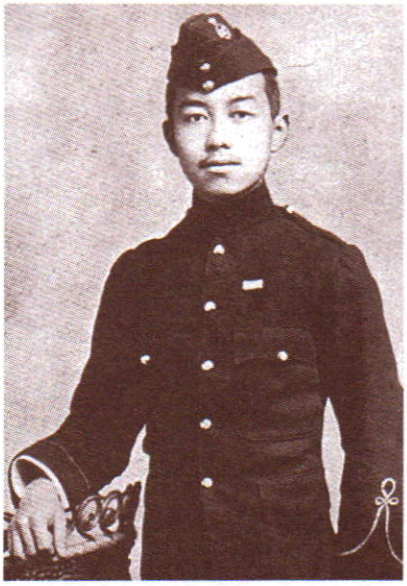

ทรงฉลองพระองค์เครื่องแบบทหารราบเบาดะรัม ของกองทัพบกอังกฤษ

สองแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ขณะที่ประทับ ณ ประเทศอังกฤษพระชนมายุได้ ๑๔ พรรษา

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกที่ได้เสด็จไปศึกษา ณ ต่างประเทศตั้งแต่เมื่อพระชนมายุเพียง ๑๒ พรรษาเศษ ในการเตรียมพระองค์ในการเป็นพระมหากษัตริย์ในอนาคตนั้น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธสยามมกุฎราชกุมาร ทรงศึกษาทั้งวิชาทหารและพลเรือน ในชั้นแรกหลังจากทรงศึกษาวิชาสามัญแล้วได้เสด็จเข้าโรงเรียนนายร้อยทหารบก ณ แซนด์เฮิสต์ (Sandhurst) เมื่อสำเร็จแล้วไปประจำกรมทหารราบเบาดะรัม (Durham Light Infantry) ของกองทัพบกอังกฤษ ต่อจากกรมทหารราบดังกล่าวได้เสด็จไปศึกษาที่โรงเรียนปืนเล็กยาวอันเรืองนามที่เมืองไฮยซ์ (School of Musketry Hythe) ได้ทรงโปรดการใช้

พุทธศักราช ๒๔๔๐ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรปเป็นครั้งแรก ทรงฉายเมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ไปรับพระบรมชนกนาถ ณ กรุงเจนีวา

ชีวิตนายทหารของกองทัพบกอังกฤษเป็นอย่างยิ่ง ต่อจากนั้นจึงทรงศึกษาทางด้านพลเรือน โดยเสด็จเข้าศึกษาที่วิทยาลัยไครัสต์เชิช (Christ Church) มหาวิทยาลัยอ๊อกซฟอร์ด ทรงศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ และกฎหมาย ทรงพระราชนิพนธ์วิทยานิพนธ์ทางประวัติศาสตร์ ซึ่งต่อมามีผู้แปลเป็นภาษาไทยชื่อ **"สงครามสืบราชสมบัติโปลันด์"** แต่เนื่องจากระหว่างทรงศึกษาได้ทรงพระประชวรด้วยพระโรคอันตะอักเสบต้องผ่าตัดทันทีและประทับในมหาวิทยาลัยไม่ครบ ๓ ปีตามกำหนด จึงมิได้ทรงรับปริญญาบัตร ก่อนจะเสด็จกลับเมืองไทย ทรงตั้งสมาคมนักเรียนไทยที่อังกฤษ พระราชทานนามว่า **สามัคคีสมาคม** ซึ่งมีการประชุมกันราว ๑๐ วันทุกๆ ปี จากนั้น จึงเสด็จนิวัตกลับพระนครผ่านสหรัฐอเมริกาและประเทศญี่ปุ่นใน พ.ศ. ๒๔๔๕ หลังจากที่ทรงศึกษาอยู่ในประเทศอังกฤษนานถึง ๙ ปี

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ-

เกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสู่พระนครแล้ว ได้รับราชการสนองพระเดชพระคุณสมเด็จพระบรมชนกนาถพระปิยมหาราชอย่างใกล้ชิด ทรงดำรงพระยศทหารเป็นนายพลเอกราชองค์รักษ์ จเรทัพบก และผู้บังคับการกรมทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ ทรงเป็นประธานคณะผู้รักษาพระนครเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสทวีปยุโรปครั้งที่สอง ได้เสด็จขึ้นครองราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๖ เมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ โดยมีพระชนมพรรษาหย่อน ๓๐ เพียงเล็กน้อย เหตุที่ทรงเลือกพระบรมนามาภิไธยว่า **พระมงกุฎเกล้า** เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้พระบรมนามาภิไธยเป็นภาษาอังกฤษว่า **คิงมงกุฎ** ตามพระนามเดิม **เจ้าฟ้ามงกุฎสมมติเทววงศ์** ดังนั้นจึงมีพระราชประสงค์จะให้พระมหากษัตริย์ที่สืบรัชกาลต่อไปใช้พระบรมนามาภิไธยว่า คิงมงกุฎที่สองพระองค์จะได้ทรงเป็นคิงมงกุฎที่หนึ่งตามธรรมเนียมยุโรป แต่ต่อมาดูจะโปรดใช้พระบรมนามาภิไธยว่า **พระราม ๖** มากกว่า ดังที่ทรงถวายพระนามพระบรรพบุรุษของพระองค์ว่า พระราม ๑-๕ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงครองราชสมบัติได้ ๑๕ ปีเศษ ก็ทรงพระประชวรด้วยพระโรคพระโลหิตเป็นพิษ เสด็จสู่สวรรคตเมื่อเวลา ๐๑.๔๖ น. ของวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๘ พระชนมพรรษาได้ ๔๕ ปี ๙ เดือน กับ ๒๕ วัน ปีต่อมาทางราชสำนักได้จัดพระราชพิธีบำเพ็ญพระกุศลเนื่องในวันสวรรคตในวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ซึ่งถ้านับแบบจันทรคติก็ถูกต้อง เพื่อให้วันที่ ๒๖ พฤศจิกายนเป็นวันเสวยราชย์ของพระมหากษัตริย์พระองค์ใหม่ ทางราชการจึงได้กำหนดวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน เป็นวันคล้ายวันสวรรคตของพระองค์สืบมาจนปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ มีพระราชธิดาพระองค์เดียวประสูติแต่พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี คือ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอเจ้าฟ้าเพ็ชรรัตนราช-สุดาสิริโสภาพัณณวดี ประสูติก่อนสมเด็จพระบรมชนกนาถสวรรคตเพียงไม่กี่ชั่วโมง

พระราชกรณียกิจด้านการปกครอง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบริหารประเทศจำเริญรอยพระยุคลบาทสมเด็จพระบรมชนกนาถด้วยดี เป็นแต่พระบรมวงศานุวงศ์ทรงรับพระภาระในทางบริหารราชการแผ่นดินน้อยลงไปกว่ารัชกาลก่อน เสนาบดีส่วนใหญ่เป็นสามัญชนและไม่ค่อยโปรดเรียกประชุมสภาเสนาบดี โดยทรงปรึกษาหารือข้อราชการกับเสนาบดีแต่ละท่านเสียมากกว่า

ตั้งแต่ปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวลงมาได้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศต่างๆ หลายแห่ง เช่น การปฏิวัติในประเทศตุรกีเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑ การล้มล้างราชวงศ์แมนจู ในพ.ศ. ๒๔๕๔ การปฏิวัติใหญ่ในประเทศรัสเซียเมื่อพ.ศ. ๒๔๖๐ เหตุการณ์เหล่านี้เป็นที่สนใจของปัญญาชนชาวไทย และมีความคิดว่าถึงเวลาแล้วที่ประเทศไทยควรมีการปกครองแบบรัฐสภามีรัฐธรรมนูญเป็นหลักการปกครอง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ ทรงได้รับการศึกษามาจากประเทศที่ถือว่าเป็นมารดาของประชาธิปไตยประเทศหนึ่ง จึงมีพระราชนิยมในลัทธิการปกครองแบบประชาธิปไตยอยู่แล้ว ดังปรากฏในพระราชหัตถเลขาบันทึกประจำวันตอนหนึ่งดังนี้

"ถ้ามีผู้ต้องการคอนสติตูชั่น

> *พระองค์มีพระราชดำริ ประเทศไทยขณะนั้น*
> *ยังไม่พร้อมที่จะมีรัฐสภา เพราะประชาชนยังไม่เข้าใจ*
> *การปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง*
> *จึงได้ทรงตราพระราชบัญญัติประถมศึกษา*
> *อันเป็นการศึกษาภาคบังคับ*
> *เพื่อเป็นรากฐานของการปกครองแบบใหม่*

โปรดให้สร้างเมืองสมมติชื่อ ดุสิตธานี ในบริเวณพระราชวังดุสิต

ทรงทดลองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในหมู่ข้าราชบริพาร ที่บริหารงานการปกครองภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ โดยคณะนคราภิบาลของเมืองจำลอง ที่ชื่อดุสิตธานี

จริงๆ และเป็นไปได้จริงจะเป็นคุณอย่างใดหรือไม่ แต่ถ้าแม้ต่างว่ามีคนอยู่จำพวกหนึ่งซึ่งตั้งใจดีจริง มีความมุ่งดีต่อชาติจริง จะมาร้องฎีกาขึ้นโดยตรงๆ ขอให้มีคอนสติตูชั่น เราเองก็ไม่มีความแค้นเคืองเลย ตรงกันข้ามเราจะพิจารณาดูว่าจะสมควรยอมตามคำขอร้องของคนนั้นหรือไม่ ถ้ายิ่งมีคอนสติตูชั่นได้จะยิ่งดี เพราะเรารู้สึกอยู่แล้วเหมือนกันว่า การที่มอบการปกครองให้อยู่ในมือเจ้าแผ่นดินคนเดียวผู้มีอำนาจสิทธิขาดนั้นดูเป็นการเสี่ยงบุญอยู่ ถ้าเจ้าแผ่นดินเป็นผู้มีสติปัญญาสามารถและมีความตั้งใจมั่นอยู่จะทำการให้บังเกิดผลอันดีที่สุดแก่ชาติบ้านเมืองฉะนี้แล้ว ก็จะเป็นการดีที่สุดจะหาลักษณะการปกครองใดมาเปรียบปานได้โดยยาก แต่ถ้าแม้เจ้าแผ่นดินเป็นผู้ที่โฉดเขลาเบาปัญญา ขาดความสามารถขาดความพยายาม เพลิดเพลินไปแต่ในความสุขส่วนตัว ไม่เอาใจใส่ในหน้าที่ของตน ฉะนี้ก็ดี ถ้าเป็นผู้ที่น้ำใจทรามสันดานหยาบ ดุร้ายไม่ตั้งอยู่ในราชธรรม เห็นแก่พวกพ้องและบริวารอันสอพลอและประจบ ฉะนี้ก็ดี ประชาชนก็อาจได้รับความเดือดร้อน ปราศจากความสุขไม่มีโอกาสที่จะเจริญได้ ดังนี้จึงเห็นได้ว่าเป็นการเสี่ยงบุญเสี่ยงกรรมอยู่"

แต่อย่างใดก็ตาม**พระองค์มีพระราชดำริ ประเทศไทยขณะนั้นยังไม่พร้อมที่จะมีรัฐสภา เพราะประชาชนยังไม่เข้าใจการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง จึงได้ทรงตราพระราชบัญญัติประถมศึกษาอันเป็นการศึกษาภาคบังคับ เพื่อเป็นรากฐานของการปกครองแบบใหม่** นอกจากนี้ทรงเขียนบทความลงหนังสือพิมพ์ชี้แจงความล้มเหลวของการปกครองระบอบสาธารณรัฐในจีนและรัสเซียซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองในขณะที่ประชาชนยังไม่พร้อม และทรงเห็นว่าระบอบการปกครองแบบหนึ่งย่อมเหมาะสำหรับประเทศหนึ่งเท่านั้นแต่พระองค์ก็พระราชทานเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของหนังสือพิมพ์ได้อย่างกว้างขวาง เพราะทรงเข้าพระทัยบทบาทของหนังสือพิมพ์ในประเทศประชาธิปไตยเป็นอย่างดี เป็นสมัยแรกที่หนังสือพิมพ์กล้าโจมตีหรือคัดค้านรัฐบาลอย่างรุนแรง แต่ถ้าทรงพระราชดำริว่าความเห็นของหนังสือพิมพ์เช่นเดียวกัน มิได้ทรงใช้พระราชอำนาจปิดหนังสือหรือจับกุมบุคคลที่บังอาจติเตียนรัฐบาลมาลงโทษเลย นอกจากจะทรงเขียนบทความเตือนประชาชนให้ใช้วิจารณญาณในการเลือกเชื่อข่าวสารที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์เพื่อการตัดสินใจที่ถูกต้อง

ใน พ.ศ. ๒๔๖๑ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สร้างเมืองสมมติ คือ เป็นบ้านตุ๊กตาขนาดใหญ่ชื่อ**ดุสิตธานี**ขึ้นในบริเวณพระราชวังดุสิต และให้เจ้าของบ้านตุ๊กตาเหล่านั้นร่วมกันจัดการปกครองท้องที่ มีบ้านเรือนราษฎร วัด ที่ทำการรัฐบาล พร้อมทั้งเจ้าหน้าที่แผนกต่างๆ มีกฎหมายเป็นหลักในการปกครองเรียกว่า ธรรมนูญลักษณะการปกครองคณะนคราภิบาล ประชาชนในเมืองสมมติซึ่งก็ได้แก่ข้าราชการและข้าราชบริพารใกล้ชิดรวมทั้งพระองค์เอง

ซึ่งมีพระนามว่าท่านราม ณ กรุงเทพ เป็นทนายความในเมืองนั้น มีสิทธิที่จะเลือกผู้ปกครอง ด้านการเมืองได้แบ่งออกเป็น ๒ พรรค คือ พรรคโบน้ำเงิน และพรรคโบแดง พรรคที่มีเสียงข้างมากจะได้สิทธิในการจัดตั้งรัฐบาล ในสภามีการอภิปรายโต้แย้งวิพากษ์วิจารณ์ซึ่งกันและกัน และมีหนังสือชื่อดุสิตสมิตออกในเมืองนั้นด้วย จึงทำให้การปกครองเมืองสมมติเต็มไปด้วยความจริงจัง

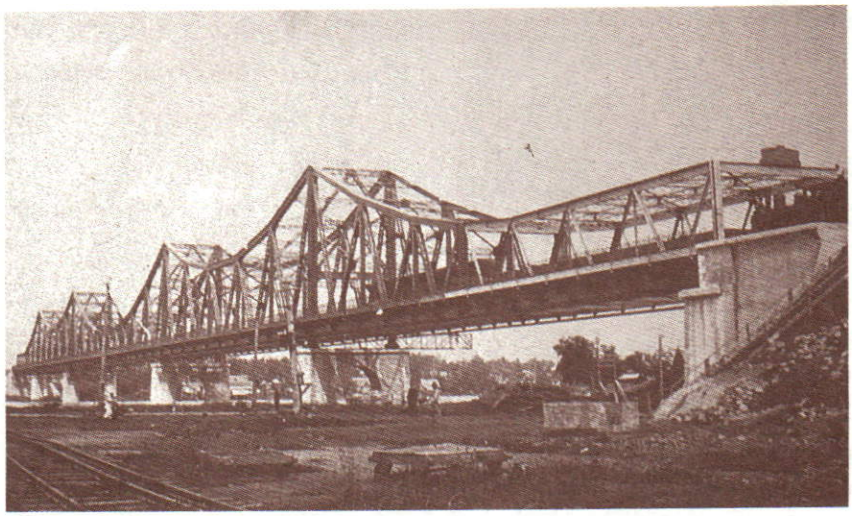

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างสะพานรถไฟข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา เมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๕ "สะพานพระราม ๖" นี้แล้วเสร็จเมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๙

"เหตุการณ์นี้นายแพทย์เหล็งได้บันทึกไว้ในหนังสือชื่อ "หมอเหล็งรำลึก" ตอนหนึ่งว่า "ได้พระราชทานชีวิตพวกเราไว้จากคำพิพากษาของคณะกรรมการศาลทหาร โดยเรามิแน่ใจนักว่าหากใช่พระประมุขพระองค์นี้แล้ว พวกเราจะได้รอดพ้นจากการประหารชีวิตหรือไม่"

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างสถานีรถไฟหัวลำโพงขึ้น เพื่อเป็นศูนย์กลางในการคมนาคมทางรถไฟไปยังจังหวัดต่างๆ

ได้รับความสนใจจากประชาชนเจ้าบ้านเป็นอย่างดี ดังนั้น จึงอาจวินิจฉัยได้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนาดุสิตธานีขึ้น เพื่อให้เป็นเวทีของข้าราชการตลอดจนข้าราชบริพารใกล้ชิดทั้งหลาย ได้รู้จักการปกครองแบบประชาธิปไตยภาคปฏิบัติ อันจะนำไปสู่การปรับปรุงการปกครองของประเทศในเวลาต่อมา

ในด้านของประชาชน แม้ถึงจะตระหนักว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นนักเสรีนิยมและทรงพยายามที่จะปลูกฝังความรู้ความเข้าใจในเรื่องการปกครองตนเองให้แก่ราษฎร แต่ในบรรดาผู้มีความคิดก้าวหน้าและร้อนใจที่จะให้ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยทันตาเห็น ได้พยายามรวบรวมความคิดเห็นออกเป็นการกระทำและในกลุ่มที่ประสงค์ที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงด้วยกำลังก็มี ดังเช่นในต้นรัชกาลเสวยราชย์มาได้เพียง

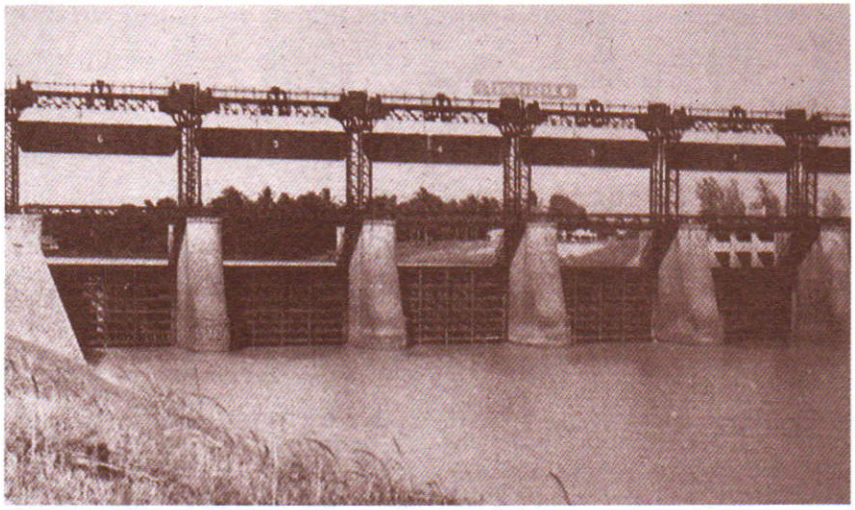

พุทธศักราช ๒๔๕๙ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เริ่มสร้างเขื่อนทดน้ำแห่งแรกของไทย ขึ้นกั้นแม่น้ำป่าสัก ที่ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระราชทานนามว่า "เขื่อนพระราม ๖"

ปีเศษ พ.ศ. ๒๔๕๔ บุคคลคณะหนึ่งมีร้อยเอกขุนทวยหาญพิทักษ์ *(นายแพทย์เหลิง ศรีจันทร์)* เป็นหัวหน้า ได้วางแผนเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นประชาธิปไตย แต่ผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงทุกคนได้ถูกจับกุมได้เสียก่อนเมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๔ คณะกรรมการศาลทหารได้ตัดสินลงโทษอย่างรุนแรงถึงกับให้ประหารชีวิต ๓ คน จำคุกตลอดชีวิต ๒๐ คน และมีโทษลดหลั่นกันลงมาอีก ๖๘ คน แต่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าบุคคลเหล่านี้มีเจตนาดีต่อบ้านเมือง แม้พระองค์ก็ทรงเห็นชอบกับการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย แต่ไม่อาจที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองได้อย่างทันทีทันใด ดังนั้น จึงมีพระมหากรุณาธิคุณให้ลดโทษจำเลยเหล่านั้นลงตามลำดับ คือ จากโทษประหารชีวิตเปลี่ยนเป็นจำคุกตลอดชีวิต โทษจำคุกตลอดชีวิตเปลี่ยนเป็นจำคุก ๒๐ ปี โทษที่ต่ำกว่านั้นก็ให้รอการลงอาญาและยังคงรับราชการต่อไปได้ดังเดิม และต่อมา ผู้ต้องหารับพระราชอาญาก็ได้รับพระมหากรุณาธิคุณปล่อยให้พ้นโทษหมดทุกคนในรัชกาลนั้นเอง เหตุการณ์นี้นายแพทย์เหลิงได้บันทึกไว้ในหนังสือชื่อ **"หมอเหลิงรำลึก"** ตอนหนึ่งว่า *"ได้พระราชทานชีวิตพวกเราไว้จากคำพิพากษาของคณะกรรมการศาลทหาร โดยเรามิแน่ใจนักว่าหากใช่พระประมุขพระองค์นี้แล้ว พวกเราจะได้รอดพ้นจากการประหารชีวิตหรือไม่"*

ในรัชสมัยได้ทรงนำประเทศพัฒนาก้าวหน้าขึ้นหลายประการ เช่น ทรงตั้ง**กรมรถไฟหลวง**ขึ้น เมื่อพ.ศ. ๒๔๖๐ ขยายกิจการรถไฟให้ก้าวหน้าไปกว่าที่สมเด็จพระบรมชนกนาถทรงวางรากฐานไว้ มีการเปิดสถานีรถไฟหัวลำโพงเป็นชุมทางใหญ่ของรถไฟทุกสายในประเทศ ขยายเส้นทางเดินรถสายเหนือไปจนถึงเชียงใหม่ในพ.ศ. ๒๔๖๔ ในการนี้ต้องเจาะอุโมงค์ลอดเขาขุนตาล เป็นอุโมงค์รถไฟที่ยาวที่สุดในประเทศไทย สายใต้เชื่อมต่อไปฝั่งมลายู สายตะวันออกถึงอรัญประเทศ สายตะวันออกเฉียงเหนือถึงอุบลราชธานี และแยกไปขอนแก่น มีการสร้างสะพานพระราม ๖ ใน พ.ศ. ๒๔๖๙ เพื่อเชื่อมทางรถไฟสายเหนือกับสายใต้ให้ติดต่อกัน

ในด้านวิทยุโทรเลข โปรดให้กระทรวงทหารเรือจัดตั้ง**สถานีวิทยุโทรเลข**ขึ้นที่ตำบลศาลาแดง กรุงเทพฯ และที่สงขลา เปิดใช้ในพ.ศ. ๒๔๕๖ ต่อมาได้โอนไปขึ้นกรมไปรษณีย์โทรเลข ส่วนการคมนาคมทางอากาศได้จัดตั้ง**กรมอากาศยาน** มีการบินขึ้นทดลองในพ.ศ. ๒๔๕๖ และต่อมาได้สร้างสนามบินขึ้นที่ดอนเมืองอำเภอบางเขน กิจการชลประทานได้ขยายต่อจากรัชกาลสมเด็จพระบรมชนกนาถ คือ สร้างเขื่อนขึ้นที่ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้รับพระราชทานนามว่า **เขื่อนพระราม ๖** เปิดใช้ใน พ.ศ. ๒๔๖๗

อนึ่งในรัชกาลนี้ได้เริ่มจัดตั้ง**คลังออมสิน**ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖ เพื่อรับฝากเงินของประชาชน มีจุดประสงค์ให้ประชาชนรู้จักออมทรัพย์ มีที่เก็บเงินอย่างปลอดภัยและได้รับดอกเบี้ยอีกด้วย เป็นการสร้างค่านิยมขึ้นใหม่แทนที่จะเก็บเงินไว้ที่บ้านโดยเปล่าประโยชน์ดังแต่ก่อน ปรากฏว่ากิจการคลังออมสินนี้ ได้รับความนิยมจากประชาชนอย่างรวดเร็ว และต่อมาได้เปลี่ยนนามเป็น**ธนาคารออมสิน** นอกจากนี้ยังได้ตั้งสหกรณ์วัดจันทร์ จังหวัดพิษณุโลกขึ้นเป็นแห่งแรกในพ.ศ. ๒๔๕๙ เพื่อให้ประชาชนรู้จักพึ่งตนเองด้วยการร่วมมือกันในด้านการเงินและการทำมาหากิน

ซึ่งได้ขยายกิจการออกไปในจังหวัดอื่นๆ ภายหลัง ส่วนภาครัฐบาลในด้านเศรษฐกิจก็จัดตั้ง**กรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์**ขึ้นในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติในพ.ศ. ๒๔๕๘ เพื่อส่งเสริมการพาณิชย์ของบ้านเมืองให้เจริญขึ้น ต่อมาได้ยกฐานะขึ้นเป็นกระทรวงพาณิชย์เมื่อพ.ศ. ๒๔๖๒

ฐานะการคลังของประเทศพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเสวยราชย์ด้วยความมั่นคงด้านการคลังเป็นอย่างยิ่ง คือ รายได้จริงของรัฐบาลเป็นเงิน ๖๓.๕ ล้านบาท รายจ่ายจริง ๕๙ ล้านบาท รายได้จึงสูงกว่ารายจ่ายถึง ๔.๕ ล้านบาท นอกจากนี้มูลค่าของสินค้าออกก็ยังสูงกว่าสินค้าเข้าถึง ๔๐.๗ ล้านบาท แต่อย่างไรก็ตาม รัฐบาลเริ่มเผชิญกับปัญหาการจัดสรรเงินแผ่นดินให้เพียงพอกับกิจการต่างๆ ที่จะสร้างความก้าวหน้าให้แก่ประเทศ เพราะในขณะที่รายจ่ายสูงขึ้นตามลำดับความเจริญของบ้านเมือง แต่รายได้สำคัญคือ ภาษีศุลกากรถูกจำกัดตายตัวด้วยสนธิสัญญาระหว่างประเทศตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๙๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่มีพระราชประสงค์ที่จะเพิ่มการเก็บภาษีจากประชาชนมากไปกว่าที่เป็นอยู่ จึงทรงหาทางแก้ไขด้วยการตั้งคณะกรรมการการตรวจรายรับรายจ่ายแผ่นดินขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ เพื่อหาทางตัดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น กวดขันการรั่วไหลต่างๆ และเพิ่มพูนรายได้เมื่อมีโอกาสอันควร แต่ก็ไม่ได้ผลเท่าที่ควร ซ้ำปลายรัชกาลตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๓-๒๔๖๘ รัฐบาลต้องเผชิญกับภาวะขาดแคลนเงินมาใช้ เนื่องจากเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกหลังสงครามครั้งที่หนึ่งได้แผ่ขยายมาถึงประเทศไทยด้วย และยังเกิดอุทกภัยและฝนแล้งติดต่อกันมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๐ เป็นผลให้การปลูกข้าวล้มเหลว ถึงกับขาดแคลนข้าวบริโภคภายในประเทศ พอรัฐบาลประกาศห้ามส่งข้าวออกนอกประเทศเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒ ปีรุ่งขึ้นก็ขาดดุลการค้าอย่างกระทันหันถึง ๖๙.๒ ล้านบาทหรือร้อยละ ๗๖ ต่อจากนั้น พ.ศ. ๒๔๖๔-๒๔๖๗ รายจ่ายของประเทศสูงกว่ารายรับติดต่อกันมาโดยตลอด โดยเฉพาะ พ.ศ. ๒๔๖๖ งบประมาณรายจ่ายสูงกว่ารายรับถึง ๑๐ ล้านบาท รัฐบาลต้องนำเงินสำรองท้องพระคลังมาใช้เป็นจำนวนมาก และเพื่อมิให้ราชการต้องหยุดชงักจึงนำเงินกู้จากต่างประเทศมาใช้จ่าย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงวิตกในเรื่องฐานะการคลังของประเทศเป็นอย่างยิ่ง จึงทรงประกาศตั้งสภาการคลังขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ เพื่อพิจารณาปัญหานี้ ปีต่อมาก็โปรดให้กรรมการองคมนตรี ๓ พระองค์ร่วมกันเป็นคณะกรรมการพิจารณางบประมาณแผ่นดินให้เกิดดุลภาพ แต่พอถึง พ.ศ. ๒๔๖๘ ก็เสด็จสู่สวรรคต ทิ้งความหนักพระทัยทั้งหลายให้แก่พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาประชาธิปกพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ทรงต่อสู้กับภัยสงครามเศรษฐกิจต่อไป

งานทะนุบำรุงการศึกษา ศาสนา ศิลปกรรม

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงส่งเสริมศิลปะของชาติขึ้นสู่ยุคทองอีกครั้งหนึ่ง เริ่มด้วยในด้านการศึกษา พระราชกรณียกิจที่สำคัญยิ่งคือ ทรง**พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔** บังคับให้เด็กทุกคนที่มีอายุตั้งแต่ ๗ ปีบริบูรณ์เข้าเรียนหนังสือในโรงเรียนจนอายุ ๑๔ ปีบริบูรณ์หรือจนจบหลักสูตรประถมศึกษา โดยไม่ต้องเสียเงินค่าเล่าเรียน ในการนี้ให้มีการเก็บเงินศึกษาพลีเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดตั้งและดำรงอยู่ของโรงเรียนประชาบาล นับว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญยิ่งของมนุษยชาติ และเป็นรากฐานในการสร้างพลเมืองดีให้รู้จักสิทธิและหน้าที่ต่อประเทศชาติและการปกครอง ในพ.ศ. ๒๔๖๕ มีประกาศโครงการศึกษาฉบับใหม่ แบ่งการศึกษาออกเป็นสามัญศึกษาและวิสามัญศึกษา และการศึกษาได้แพร่หลายออกไปทั่วทุกมณฑล

ในการศึกษาขั้นอุดมศึกษา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงตั้งโรงเรียนมหาดเล็กขึ้นในพ.ศ. ๒๔๒๕ เพื่อฝึกหัดคนเข้ารับราชการพลเรือน และมีพระราชดำริที่จะจัดตั้งสากลวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ขึ้นในเวลาต่อมาก็พอดีสิ้นรัชกาล ดังนั้นเมื่อรัชกาลที่ ๖ เสด็จเสวยราชย์ จึงโปรดเกล้าฯ สถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กขึ้นเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๘ โดยมีหลักสูตรกว้างขวางกว่าเดิม และพระราชทานเงินทุนพร้อมด้วยดอกเบี้ย ๙๘๒,๗๖๒ บาท ๔๗ สตางค์ที่เหลือจากการที่ราษฎรเรี่ยไรกันสร้างพระบรมรูปทรงม้าถวายสมเด็จพระปิยมหาราช มาสร้างโรงเรียนใหม่ในที่ดินพระคลังข้างที่ตำบลปทุมวัน โดยเสด็จพระราชดำเนินมาวางศิลาฤกษ์ตึกบัญชาการเมื่อวันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๘

ครั้นถึงวันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๙ มีพระบรมราชโองการยกโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นเป็น**จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย** โดยพระราชทานพระบรมนามาภิไธยเดิมของสมเด็จพระบรมชนกนาถเป็นนามมหาวิทยาลัย เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติสืบไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อแรกตั้งแบ่งออกเป็น ๔ คณะ คือ

๑. คณะแพทยศาสตร์ คงตั้งอยู่ที่โรงเรียนราชแพทยาลัย ณ ศิริราชพยาบาล วังหลัง

๒. คณะรัฐประศาสนศาสตร์ หรือคณะรัฐศาสตร์ในปัจจุบัน ตั้งอยู่ที่ตึกบัญชาการ ซึ่งขณะนี้เป็นตึกคณะอักษรศาสตร์

๓. คณะวิศวกรรมศาสตร์ เปลี่ยนมาจากโรงเรียนยนตรศึกษา ใช้ตึกเดียวกับคณะรัฐประศาสนศาสตร์

๔. คณะอักษรศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ สอนที่วังใหม่หรือวังกลางทุ่ง อยู่ในบริเวณกรีฑาสถานแห่งชาติปัจจุบันนี้ แต่ตัวตึกได้รื้อไปแล้ว

ในเรื่องการศึกษามีน่าเสียดายอยู่ประการหนึ่งคือ นักการศึกษารุ่นใหม่เข้ากับพระภิกษุสงฆ์ไม่ได้ และเห็นว่าพระสงฆ์เป็นพวกหัวโบราณไม่ทันสมัย จึงได้ดิ้นรนแยกการศึกษาออกมาเป็นกระทรวงศึกษาธิการ ส่วนกรมธรรมการอันเกี่ยวกับพระศาสนาให้ไปสังกัดสำนักพระราชวังโดยตรง ซึ่งต่อมาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าการศึกษากับการศาสนานั้นต้องเดินคู่กัน จึงทรงเปลี่ยนกระทรวงศึกษาธิการกลับมาเป็นกระทรวงธรรมการอีกครั้งหนึ่ง

กิจกรรมที่เนื่องด้วยการศึกษาอีกประการหนึ่งคือ **การลูกเสือ** สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าทรงพิจารณาเห็นว่า ในอารยประเทศได้อาศัยองค์การลูกเสือช่วยอบรมเยาวชนของชาติเตรียมตนให้เป็นพลเมืองดีต่อไป จึงโปรดให้ตั้งกองลูกเสือขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ กระทรวงธรรมการกำหนดวิชาลูกเสือลงในหลักสูตรโรงเรียนชาย และกำหนดคะแนนสอบไล่สำหรับวิชานี้ด้วย กิจกรรมลูกเสือได้เจริญขึ้นเป็นลำดับสมดังพระราชปณิธานที่ทรงไว้ในสมุดหมายเหตุรายวันว่า ทรงหวังจะให้กิจการลูกเสือเป็นอนุสาวรีย์ของพระองค์ ในที่สุดก็เป็นองค์การพระบรมราชูปถัมภ์ บรรดาลูกเสือได้รับพระมหากรุณาธิคุณ ให้เข้าเฝ้าแหนอย่างใกล้ชิด และเพื่อให้กิจการเป็นระเบียบยิ่งขึ้นจึงโปรดฯ ให้ตราข้อบังคับลักษณะปกครองลูกเสือ พ.ศ. ๒๔๖๑ มีสภากรรมการกลางเป็นศูนย์กลางบังคับบัญชากิจการลูกเสือทั่วไป เรียกว่าสภากรรมการจัดการลูกเสือแห่งสยาม ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำรงตำแหน่งสภานายกด้วยพระองค์เอง นอกจากเด็กชายจะมีโอกาสได้รับการอบรมเป็นลูกเสือแล้ว สภากาชาดไทยได้จัดตั้งหน่วยอนุกาชาดขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ ชักจูงให้เด็กเป็นสมาชิก โดยมุ่งที่จะปลูกฝังให้เป็นผู้ที่มีใจเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ มุ่งทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น กระทรวงศึกษาธิการจึงได้สนับสนุนกิจการนี้โดยเฉพาะเพื่อเด็กผู้หญิงจนเจริญรุ่งเรืองมาถึงปัจจุบัน

การทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาในรัชสมัยสมเด็จพระปิยมหาราช บุคคลที่มีส่วนร่วมในการปรับปรุงพระศาสนาที่สำคัญยิ่งคือ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงวชิรญาณวโรรส ครั้นถึงรัชสมัยของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ได้ทรงสถาปนากรมหลวงวชิรญาณวโรรส ซึ่ง

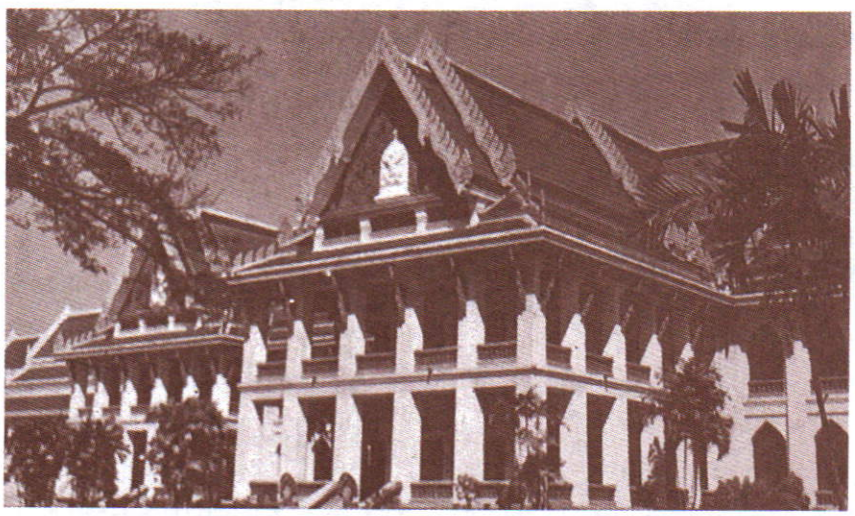

พุทธศักราช ๒๔๕๔ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาโรงเรียนข้าราชการพลเรือนที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างขึ้น เป็นมหาวิทยาลัย และพระราชทานนามว่า "จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" เสด็จฯ ไปทรงเปิดเมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๙ เป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศไทย

โปรดฯ ให้ตั้งกองลูกเสือ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๔ และให้กระทรวงธรรมการกำหนดวิชาลูกเสือลงในหลักสูตรโรงเรียนชาย

เป็นพระราชอุปัชฌาย์ของพระองค์ขึ้น เป็นสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ที่สกลมหาสังฆปริณายก มีอำนาจเด็ดขาดในการปกครองคณะสงฆ์พ้นมาจากกระทรวงธรรมการ เป็นโอกาสให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้าทรงสามารถดำเนินการปรับปรุงการพระศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองได้เต็มที่ ในพ.ศ. ๒๔๖๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์ที่จะจัดพิมพ์อรรถกถา *(คำอธิบาย)* พระไตรปิฎกขึ้นเป็นเล่ม เพื่ออุทิศพระราชกุศลถวายสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถพระพันปีหลวงซึ่งสวรรคตในปีนั้น พระอรรถกถาดังกล่าวได้พิมพ์เผยแพร่ทั้งภายในและภายนอกประเทศ นอกจากนั้นยังได้ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือต่างๆ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาไว้เป็นจำนวนมาก ที่สำคัญที่สุดก็คือ พระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร เทศนาเสือป่า ธรรมาธรรมะสงคราม และประโยชน์แห่งการอยู่ในธรรม ทรงจัดระเบียบวิธีการสวดมนต์

สำหรับทหาร เสือป่า นักเรียนและลูกเสือขึ้น ซึ่งได้ใช้มาจนทุกวันนี้

การทะนุบำรุงศิลปกรรม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใฝ่พระทัยในการทะนุบำรุงศิลปกรรมของชาติเป็นอย่างยิ่ง ดังจะได้บรรยายไปตามลำดับและหัวข้อดังนี้คือ

งานสถาปัตยกรรม สิ่งก่อสร้างสำคัญในรัชกาลได้แก่ หอประชุมวชิราวุธวิทยาลัย มีรูปทรงคล้ายกับวัดหลังคาทรงหน้าจั่วมีช่อฟ้างดงามแต่เป็นอาคารสองชั้น อีกแห่งคือ ตึกบัญชาการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งใช้เป็นตึกคณะอักษรศาสตร์ในปัจจุบันเป็นอาคารแบบไทยที่มีอิทธิพลศิลปขอม ตกแต่งลวดลายลายไทยอย่างประณีตในต่างจังหวัดก็มีพระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์ ที่พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม เป็นท้องพระโรงเสด็จออกขุนนางและเป็นที่แสดงโขนละคอนได้ด้วย

งานจิตรกรรม จิตรกรเอกในรัชกาลคือ พระยาอนุศาสตร์จิตรกร *(จันทร์ จิตรกร)* ผู้มีผลงานหลายแห่ง เช่น ที่พระวิหารหลวงพระปฐมเจดีย์ ซึ่งมีภาพพระปฐมเจดีย์องค์ใหม่สร้างทับสวมองค์เก่า และบนผนังเขียนภาพเทพชุมนุม มีเทวดา นักบวช นักพรต พระยานาค พระยาครุฑ และคนธรรพ์มาชุมนุมนมัสการพระปฐมเจดีย์ นับว่าเป็นภาพที่งดงามยิ่ง นอกจากจิตรกรรมไทยตามแบบฉบับแล้ว ยังโปรดให้ช่าง

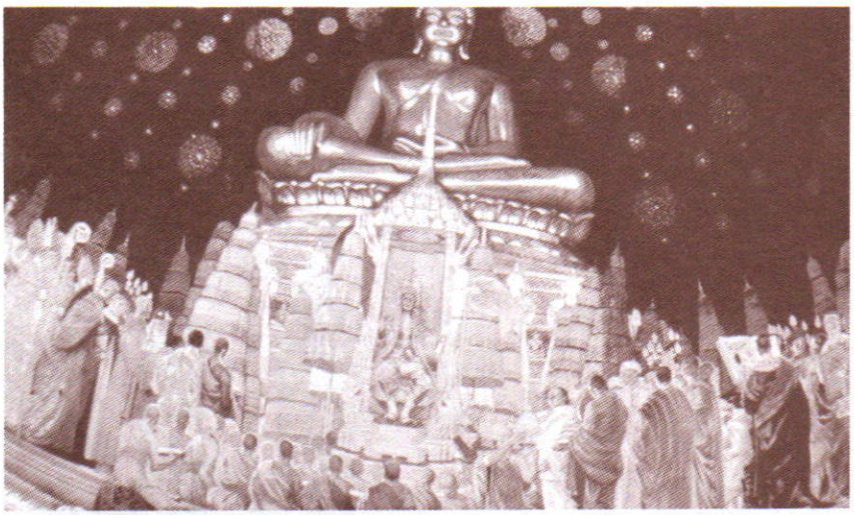

วัดอรุณราชวราราม ภาพพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอำนวยการสร้างป้อมปราการพระบรมมหาราชวัง ภาพพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวประทับใต้ภาพเขียนพระพุทธรูปองค์ใหญ่ และมีสมณทูตศาสนาต่างๆ เข้าเฝ้า ภาพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประกาศเลิกทาส และภาพพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จออกมุขเด็จพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทในงานพระราชพิธีบรมราชา-

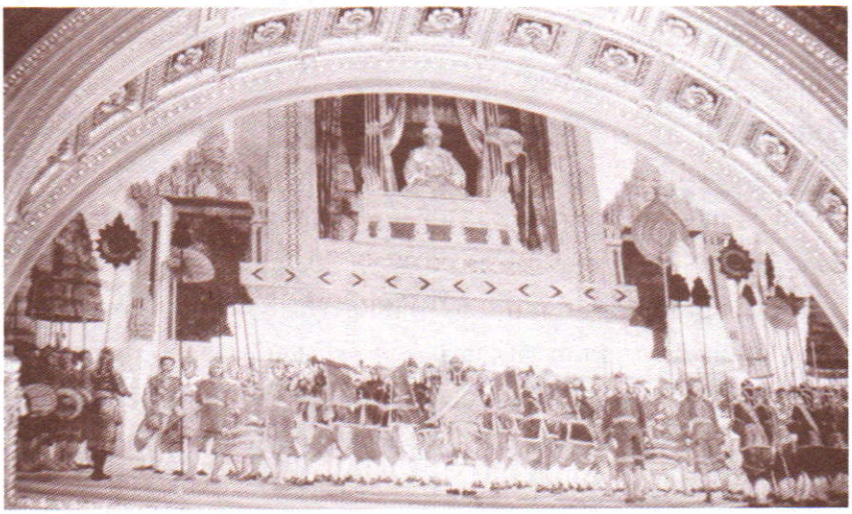

อิตาเลียนเขียนภาพบนผนังโดมพระที่นั่งอนันตสมาคม แสดงเหตุการณ์สำคัญในแต่ละรัชกาล คือ ภาพสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ขณะดำรงพระยศเป็นเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกเสด็จกลับจากประเทศเขมรถึงพระนครเมื่อวันที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๓๒๕ และมีข้าราชการไปรอรับทูลอัญเชิญขึ้นครองราชสมบัติ ภาพพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยประทับบนพระเสลี่ยงไปอำนวยการสร้างพระปรางค์

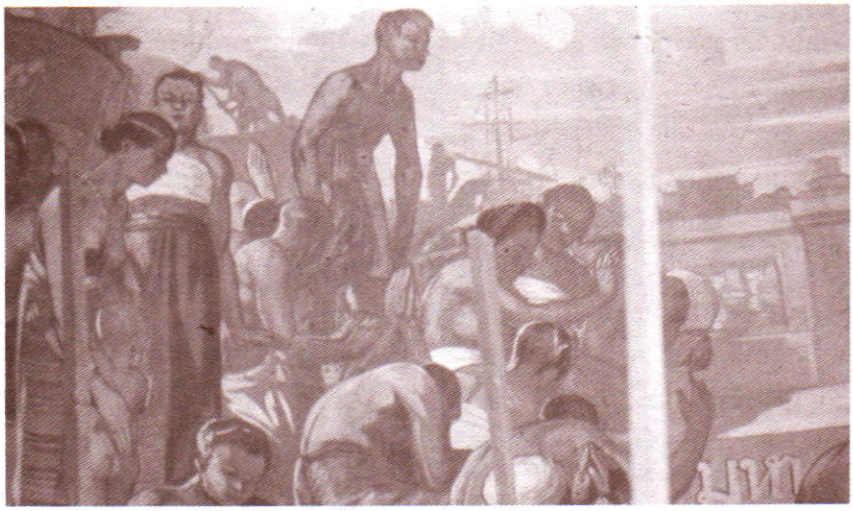

โปรดฯ ให้ช่างอิตาเลียนเขียนภาพบนผนังโดมพระที่นั่งอนันตสมาคม แสดงเหตุการณ์สำคัญในแต่ละรัชกาล

ภิเษกครั้งที่สอง ภาพเหล่านี้แม้บางภาพจะมีข้อเท็จจริงคลาดเคลื่อนไปบ้างแต่ก็เป็นภาพที่สง่างามมีศิลปะสูงยิ่ง

งานนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าทรงทะนุบำรุงโขนละคอนและดนตรีเป็นพิเศษ ทรงตั้งกรมมหรสพเพื่อส่งเสริมวิชานาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์ ทรงอุปถัมภ์ชุบเลี้ยงศิลปินทั้งหลายเป็นอย่างดี พระราชทานบรรดาศักดิ์ให้เป็นเกียรติยศ เช่น พระยานัฏกานุรักษ์ นักดนตรีไทยก็มีบรรดาศักดิ์เป็นพระยา พระ หลวง ขุน และหมื่น มีราชทินนามคล้องจองกัน

คือ ประสานดุริยศัพท์ ประดับดุริยกิจ ประดิษฐไพเราะ เสนาะดุริยางค์ สำอางดนตรี ศรีวาทิต สุทธิวาทิน พิณบรรเลงราช พาทย์บรรเลงรมย์ ประสมสังคีต ประณีตวรศัพท์ คนธรรพวาที ดนตรีบรรเลง เพลงไพเราะ เพราะสำเนียง เสียงเสนาะกรรณ สรรเพลงสรวง ฯลฯ ทรงสร้างโรงโขนที่สวนมิสกวัน มีโรงเรียนพรานหลวงอยู่ที่นั่นอบรมสั่งสอนกุลบุตรให้มีความรู้ทางศิลปะและดนตรี ทรงสร้างโรงละคอนขึ้นในพระราชอุทยานสราญรมย์ ตั้งคณะละคอนส่วนพระองค์ชื่อ **ละคอนทวีปัญญาสโมสร** ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น **ศรีอยุธยารมย์** ทรงพระราชนิพนธ์บทละคอนพูดไว้เป็นจำนวนมาก และโปรดเข้าร่วมแสดงละคอนกับข้าราชบริพารเป็นประจำ นอกจากนี้ยังโปรดให้มหาดเล็กฝึกหัดการเล่นโขนตั้งแต่ยังทรงเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชที่เรียกว่าโขนสมเด็จพระบรม เมื่อเสวยราชย์แล้วโขนคณะนี้เรียกโขนสมัครเล่น ผู้แสดงโขนต่อมาได้รับราชการในตำแหน่งสำคัญๆ เป็นจำนวนมาก วงการสมาคมชั้นสูงสมัยนั้นจึงเป็นผู้ที่เข้าถึงรสนิยมทางศิลปะต่างๆ เป็นอย่างดี

งานวรรณกรรม รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว นับว่าเป็นสมัยทองของวรรณกรรมสมัยหนึ่ง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ โปรดฯ ให้จัดตั้ง **วรรณคดีสโมสร** มีวัตถุประสงค์ที่จะส่งเสริมการแต่งหนังสือไทยให้มีมาตรฐาน ทรงดำรงตำแหน่งนายกสมาคมด้วยพระองค์เอง และมีคณะกรรมการตรวจพิจารณาหนังสือทั้งเก่าและใหม่ที่ควรยกย่องในด้านต่างๆ เมื่อจัดพิมพ์ก็มีพระบรมราชานุญาตให้ประทับตรารูปพระพิฆเนศอันเป็นตราของวรรณคดีสโมสรไว้เป็นสำคัญ นักประพันธ์ร่วมสมัยมีมากมาย เช่น พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระราชวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ พระยาศรีสุนทรโวหาร *(ผัน สาลักษณ์)* นายชิต บุรทัต พระยาอุปกิตศิลปสาร *(นิ่ม กาญจนาชีวะ)* พระสารประเสริฐ *(ตรี นาคประทีป)* และพระยาอนุมานราชธน *(ยง อนุมานราชธน)*

เหตุที่มีการถวายพระราชสมัญญาว่าสมเด็จพระมหาธีรราชหรือกษัตริย์นักปราชญ์นั้น ก็เพราะทรงมีอัจฉริยะทางด้านการประพันธ์ ทรงพระราชนิพนธ์วรรณกรรมไว้มากมายทุกรูปแบบ รวมทั้งการแปลวรรณคดีเอกของโลกเป็นภาษาไทย พระราชนิพนธ์ประเภทประวัติศาสตร์และโบราณคดี เช่น เที่ยวเมืองพระร่วง นารายณ์สิบปางพร้อมทั้งภาคผนวก ประเภทปาฐกถาและบทความให้เกิดความรักชาติมีปลุกใจเสือป่า เทศนาเสือป่า ยิวแห่งบุรพทิศ โคลนติดล้อ และเมืองไทยจงตื่นเถิด ประเภทกวีนิพนธ์ทั่วไปได้แก่ พระนลคำหลวง ลิลิตพายัพ กาพย์เห่เรือ ธรรมาธรรมะสงคราม และรามเกียรติ์บางตอน

พระราชนิพนธ์ที่นับว่าเป็นเยี่ยม คือ มัทนะพาธา หรือตำนานแห่งดอกกุหลาบ เป็นบทละคอนพูดคำฉันท์เรื่องแรกของไทย เลียนนาฏวรรณคดีสันสกฤต มีคำฉันท์มากแบบและเคร่งครัดถูกต้องตามฉันทลักษณ์ วรรณคดีสโมสรได้ทูลเกล้าฯ ถวาย

ทรงแต่งเป็นบิชอบ ในละคอนเรื่อง "กุศโลบาย"

ประกาศนียบัตรและประทับตราพระพิฆเนศ

พระนลคำหลวง เป็นหนังสือคำหลวงเรื่องเดียวของกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงแปลจากวรรณคดีสันกฤตอันมีชื่อแล้วประพันธ์เป็นบทกวีโดยใช้กาพย์กลอนโคลงฉันท์มากชนิดด้วยกัน

พระราชนิพนธ์บทละคอนพูดเรื่อง หัวใจนักรบ เนื้อเรื่องแสดงถึงคุณประโยชน์ของเสือป่า ปลุกใจให้จงรักภักดีในชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ วรรณคดีสโมสรคัดเลือกให้เป็นยอดของบทละคอนพูดในเชิงปลุกใจให้รักชาติ พระราชนิพนธ์ประเภทร้อยแก้วที่ดีเยี่ยม คือ ปลุกใจเสือป่า มีเนื้อความให้ชาวไทยมีน้ำใจพร้อมที่จะปกป้องผืนแผ่นดินไทยตามรอยบรรพบุรุษ ให้ทุกคนเห็นแก่หมู่คณะ ประพฤติตนเป็นประโยชน์แก่ชาติทุกวิถีทางที่จะกระทำได้ และเรื่องเมืองไทยจงตื่นเถิด ให้ชาวไทยสำนึกถึงภัยของชนต่างชาติ พยายาม

พึ่งตนเองทั้งในด้านกสิกรรมและพาณิชย์กรรม

พระราชนิพนธ์ของพระองค์ยังติดอยู่ในความคิดของชาวไทยผู้รักชาติตลอดมามากมาย เช่น

"แม้หวังตั้งสงบ
จงเตรียมรบให้พร้อมสรรพ์
ศัตรูกล้ามาประจัญ
ก็อาจสู้ริปูสลาย"

หรือ

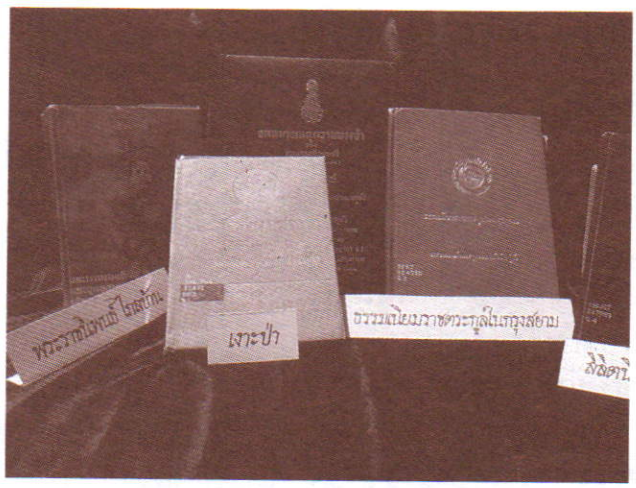

"ชาติใดไร้รักสมัครสมาน
จะทำการสิ่งใดก็ไร้ผล
แม้ชาติย่อยยับอับจน
บุคคลจะสุขอยู่อย่างไร"

โคลงสยามานุสติก็เป็นโคลงที่จะต้องท่องจำให้ได้ว่า

"หากสยามยังอยู่ยั่ง ยืนยง
เราก็เหมือนอยู่คง ชีพด้วย
หากสยามพินาศลง ไทยอยู่ ได้ฤๅ
เราก็เหมือนมอดม้วย หมดสิ้นสกุลไทย
ใครราญใครรุกต้าว แดนไทย
ไทยรบจนสุดใจ ขาดดิ้น
เสียเลือดเนื้อหลั่งไหล ยอมสละ สิ้นแล
เสียชีพไปเสียสิ้น ชื่อก้องเกียรติงาม"

การปรับปรุงประเพณีและวัฒนธรรม

๑๕ ปีเศษแห่งรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการปรับปรุงประเพณีและวัฒนธรรมอันเป็นผลดีแก่ประเทศชาติมากมายหลายเรื่อง และที่ได้ใช้สืบเนื่องมาจนปัจจุบันก็มีมากดังจะขอกล่าวแต่เรื่องที่น่าสนใจดังนี้คือ

การตรากฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้โปรดให้ตรากฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พ.ศ.๒๔๖๗ โดยมีพระราชประสงค์ที่จะให้มีนิติกรรมกำหนดการสืบราชสันตติวงศ์ขึ้นไว้ เพื่อป้องกันความยุ่งยากในพระราชวงศ์ในกรณีที่มิได้ทรงแต่งตั้งพระรัชทายาทไว้เป็นการแน่นอน กฎมณเฑียรบาลฉบับนี้มี ๘ หมวดด้วยกัน หมวดที่ ๓ มาตรา ๕ ได้สงวนพระราชอำนาจไว้ว่า *"สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงไว้ซึ่งพระบรมเดชานุภาพ และพระราชสิทธิที่จะทรงสมมติเจ้านายเชื้อพระวงศ์พระองค์ใดพระองค์หนึ่งให้เป็นพระรัชทายาท สุดแท้แต่จะทรงพระราชดำริเห็นสมควรและเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยได้ ว่าท่านพระองค์นั้นสามารถสืบราชสันตติวงศ์สนองพระองค์ แต่การสมมติเจ้านายเชื้อพระบรมราชวงศ์ให้เป็นพระรัชทายาทเช่นนี้ให้ถือว่าเป็นการเฉพาะพระองค์ของพระรัชทายาทพระองค์นั้น"*

หมวดที่ ๔ วางลำดับผู้ควรสืบราชสันตติวงศ์ไว้โดยละเอียดโดยการถือเอาการสืบสายโดยตรง ดังนั้นโอรสของรัชทายาทที่สิ้นพระชนม์แล้วจะได้สืบราชสมบัติก่อนทูลกระหม่อมอา

หมวดที่ ๕ เป็นการระบุผู้ที่ต้องยกเว้นจากการสืบราชสันตติวงศ์ คือ

๑. มีพระสัญญาวิปลาส
๒. ต้องราชทัณฑ์เพราะประพฤติผิดพระราชกฎหมายในคดีมหันตโทษ
๓. ไม่สามารถเป็นองค์อัครพุทธศาสนูปถัมภก
๔. มีพระชายาเป็นนางต่างด้าว
๕. เป็นผู้ที่ได้ถูกออกจากตำแหน่งรัชทายาท ไม่ว่าการถูกถอนนี้จะได้เป็นไปในรัชกาลใดๆ
๖. เป็นผู้ที่ถูกประกาศยกเว้นออกเสียจากลำดับสืบสันตติวงศ์

นอกจากนี้ในมาตรา ๑๓ ยังได้ระบุไว้ด้วยว่า ในกาลสมัยนี้ยังไม่ถึงเวลาอันควรที่ราชนารีจะได้เสด็จขึ้นครองราชย์ ฉะนั้น จึงห้ามมิให้จัดเอาพระราชนารีพระองค์ใดๆ เข้าไว้ในลำดับสืบราชสันตติวงศ์เป็นอันขาด กฎมณเฑียรบาลฉบับดังกล่าวยังคงใช้สืบมาจนปัจจุบัน และมีการแก้ไขเพิ่มเติมเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๗ หมวด ๒ ว่าด้วยพระมหากษัตริย์ มาตรา ๒๕ ระบุว่า *"การสืบราชสมบัติให้เป็นไปโดยนัยแห่งกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พุทธศักราช ๒๔๖๗ และประกอบด้วยความเห็นชอบของรัฐสภา*

หากไม่มีพระราชโอรส รัฐสภาอาจให้ความเห็นชอบในการให้พระราชธิดาสืบราชสันติวงศ์ก็ได้"

ประกาศใช้พระราชบัญญัตินามสกุล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นประโยชน์ของการมีนามสกุลเพื่อส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันในระหว่างผู้ร่วมนามสกุล ทั้งยังเป็นปัจจัยให้เกิดความมานะพยายามแก่สมาชิกในสกุลที่จะปฏิบัติตนในทางที่ชอบเพื่อรักษาเกียรติของสกุลไว้ จึงโปรดฯ ให้ตราพระราชบัญญัตินามสกุลขึ้นเมื่อวันที่ ๒๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๕ ในการนี้พระองค์ได้ทรงคิดค้นนามสกุลพระราชทานแก่เจ้านาย ข้าราชการ พ่อค้าคหบดีเป็นจำนวนมาก ตลอดจนให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง เช่น สมุหเทศาภิบาล ผู้ว่าราชการจังหวัด และนายอำเภอ ช่วยคิดแต่งตั้งนามสกุลให้แก่ประชาชนด้วย

กำหนดคำนำหน้านามสตรีและเด็ก ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สตรีที่ยังโสดอยู่ใช้คำนำหน้าว่านางสาว ผู้มีสามีแล้วใช้คำนำหน้าว่านาง ต่อมาโปรดฯ ให้กำหนดคำนำหน้าเด็กว่าเด็กชายและเด็กหญิงด้วย นอกจากนี้ยังมีระเบียบการใช้ชื่อตัวชื่อสกุล การใช้บรรดาศักดิ์ของสามีนำหน้าสตรีเป็นระเบียบแบบแผนจนปัจจุบัน

พระราชทานแบบธงชาติ ใน พ.ศ. ๒๔๕๙ โปรดฯ ให้แก้ธงที่ใช้กันมาตั้งแต่รัชกาลที่ ๒ เสียใหม่ พื้นยังเป็นสีแดง ตรงกลางเป็นรูปช้างเผือกประดับเครื่องต้นผืนบนแท่นหันหน้าเข้าหาเสาธง ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๖๐ เมืองไทยเตรียมส่งกองทหารอาสาไปสมทบฝ่ายสัมพันธมิตรในยุโรป จึงมีพระราชดำริว่าธงไทยที่ใช้อยู่นั้นยังไม่งามสง่าสมเกียรติของชาติ จึงโปรดฯ ให้ประดิษฐ์ธงชาติขึ้นใหม่ ประกอบด้วยสีขาบ สีขาว และสีแดง เป็น ๕ ริ้ว และพระราชทานนามว่า ธงไตรรงค์ใช้มาจนถึงปัจจุบัน

การใช้พุทธศักราช (พ.ศ.) ในรัชสมัยสมเด็จพระบรมชนกนาถได้ใช้รัตนโกสินทร์ศก *(ร.ศ.)* เป็นศักราชทางราชการ ครั้นถึงรัชกาลของพระองค์ทรงพระราชดำริว่าต้องการนับย้อนหลังไปเป็นร้อยๆ ปี ก่อน ร.ศ. ก็ลำบากยุ่งยาก จึงโปรดฯ ให้ใช้พุทธศักราช *(พ.ศ.)* แทน ทำนองเดียวกับประเทศตะวันตกใช้ศักราชของศาสนาที่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือ คือ คริสต์ศักราช *(ค.ศ.)* ทั้งนี้ให้ถือเอาวันที่ ๑ เมษายน ตามทางสุริยคติเป็นวันขึ้นปีใหม่ และเริ่มใช้พุทธศักราชเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖

เปลี่ยนแปลงการนับเวลา แต่เดิมไทยเรามีประเพณีการนับเวลาเป็นโมงและทุ่ม ทรงเห็นว่าไม่สะดวกในการติดต่อกับต่างประเทศ จึงโปรดฯ ให้เปลี่ยนแปลงการนับเวลาเป็นระบบสากลเรียกว่านาฬิกา โดยถือเอาเวลาที่ตำบลกรีนิชประเทศอังกฤษเป็นเวลามาตรฐานในการนับเวลาตามนานาประเทศ อนึ่งการกำหนดเวลาท้องถิ่นนั้นจะเปลี่ยนไปตามระยะทางจากทิศตะวันออกไปทิศตะวันตกทุก ๓๐ นาที ซึ่งประเทศไทยมีระยะทางดังกล่าว ๓๒ นาที ตามหลักจะต้องมีเวลาท้องถิ่นต่างกัน ๒ เวลา ทรงพระราชดำริว่าเป็นการต่างกันเล็กน้อยและประเทศเราเป็นประเทศเล็ก การจะมีเวลาท้องถิ่นถึง ๒ เวลาทำให้ยุ่งยาก จึงทรงกำหนดให้มีเวลาท้องถิ่นเวลาเดียว

การเปลี่ยนแปลงประเพณีการแต่งกายหญิงไทย มีพระราชนิยมให้หญิงไทยแต่งกายลักษณะเป็นไทยมากขึ้นกว่าเดิม คือ ไว้ผมยาวสวมเสื้อปล่อยชายแขนสั้นหรือไม่มีแขนและนุ่งชิ้น ซึ่งเป็นแบบที่มีความงดงามเรียบร้อยและเป็นที่นิยมกันมาจนถึงสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง

การร่วมสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง

สงครามโลกครั้งที่หนึ่งได้อุบัติขึ้นในยุโรปเมื่อสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๗ ระหว่างฝ่ายอักษะคือ เยอรมนี ออสเตรีย ฮังการี กับฝ่ายสัมพันธมิตรได้แก่ อังกฤษ ฝรั่งเศส และรัสเซีย ต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริว่า ถ้าไทยเข้ามีส่วนในสงครามครั้งนี้โดยเข้ากับฝ่ายสัมพันธมิตรที่กำลังปฏิบัติการรบได้เปรียบอยู่ขณะนั้น ไทยอาจมีโอกาสขอแก้ไขสนธิสัญญาที่เสียเปรียบต่างประเทศ เพราะได้มีส่วนร่วมรักษาความชอบธรรมและสันติภาพของโลก ดังนั้น ในวันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๐ จึงมีประกาศกระแสพระบรมราชโองการว่าด้วยการประกาศสงครามต่อประเทศเยอรมนี ออสเตรีย ฮังการี โดยทรงอ้างเหตุผลที่ฝ่ายอักษะใช้เรือดำน้ำ ปฏิบัติการรบอย่างไม่มีขอบเขต ว่าเป็นการละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศและขาดเมตตากรุณาต่อมนุษยชน จึงเป็นหน้าที่ของประเทศไทยจะต้องช่วยรักษา ความชอบธรรมระหว่างนานาประเทศ เมื่อได้ประกาศสงครามแล้วรัฐบาลไทยได้จับกุมชาวเยอรมัน ออสเตรีย ในประเทศไทยให้อังกฤษกักกันตัวที่อินเดีย ยึดเรือสินค้าเยอรมันพร้อมด้วยลูกเรือและส่งกอง

ทหารอาสาประมาณ ๑,๒๐๐ คน ไปร่วมรบในสมรภูมิยุโรป มีทั้งกองบินทหารบกและกองทหารบกรถยนต์ นับว่าเป็นประเทศในเอเชียประเทศเดียวที่ส่งทหารไปร่วมรบ เพราะแม้แต่ประเทศจีนก็ส่งแต่กรรมกรไปช่วยทำงานโยธาเท่านั้น เมื่อสงครามโลกยุติลงในวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๑ กองทหารก็ได้ร่วมสวนสนามฉลองชัยชนะในกรุงปารีส ลอนดอน และบรัสเซลส์ด้วย

การที่ทรงตัดสินพระราชหฤทัยเข้าร่วมรบในครั้งนี้เกิดผลดีหลายประการ คือ ประเทศไทยได้รับการยกย่องให้มีฐานะและสิทธิเท่าเทียมกับประเทศสัมพันธมิตรทั้งหลาย ได้เข้าเป็นสมาชิกขององค์การสันนิบาตชาติ เยอรมนีและออสเตรีย ฮังการี ต้องยอมยกเลิกสนธิสัญญาที่ผูกมัดไทยในด้านอำนาจศาลกงสุลและการจำกัดอัตราภาษีศุลกากร และที่สำคัญคือเป็นโอกาสให้ได้เรียกร้องขอแก้สนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมกับนานาชาติได้สำเร็จในเวลาต่อมา

การเสียเปรียบของไทยในเรื่องดังกล่าวได้เริ่มจากการทำสนธิสัญญาเบาริงเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๘ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งยอมให้อังกฤษมีอำนาจตั้งศาลกงสุลและสิทธิสภาพนอกอาณาเขตแก่คนในบังคับอังกฤษ เพราะอังกฤษอ้างว่ากฎหมายและขบวนการยุติธรรมของไทยยังล้าหลังไม่เป็นธรรม และไทยต้องยอมเลิกระบบการค้าแบบผูกขาด เก็บภาษีศุลกากรสินค้าขาเข้าได้เพียงร้อยละ ๓ และเก็บภาษีขาออกได้ตามบัญชีแนบท้ายสนธิสัญญา และการทำสนธิสัญญานี้ไม่กำหนดอายุเวลาบังคับใช้ การแก้ไขต้องได้รับความยินยอมจากทั้ง ๒ ฝ่าย และต่อมาไทยได้ทำสนธิสัญญาเช่นนี้กับประเทศตะวันตกอีกหลายประเทศ เหตุที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวต้องทรงยินยอมทำสนธิสัญญาดังกล่าวก็เพื่อรักษาเอกราชของชาติเป็นสำคัญ เพราะประเทศตะวันตกได้เข้ายึดครองดินแดนประเทศเล็กไม่มีกำลังเข้มแข็งไปทั่วโลก รวมทั้งประเทศเพื่อนบ้านรอบประเทศไทยด้วย ในรัชกาลต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพยายามแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมนี้ แม้กระทั่งต้องยินยอมเสียดินแดนแลกกับสิทธิดังกล่าว เช่น เสียมณฑลบูรพาให้แก่ฝรั่งเศส เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๙ โดยฝรั่งเศสยินยอมผ่อนผันให้คนในบังคับฝรั่งเศสที่เป็นชาวเอเชีย และจดทะเบียนเป็นคนในบังคับภายหลังวันลงนามในสัญญานี้มาขึ้นอยู่ในอำนาจศาลไทย แต่ศาลกงสุลฝรั่งเศสยังมีอำนาจเรียกคดีจากศาลไทยไปพิจารณาใหม่ได้ จนกว่าไทยจะประกาศใช้กฎหมายครบถ้วนแล้ว นอกจากนี้ใน พ.ศ. ๒๔๕๑ ไทยต้องยอมยกสิทธิทางการปกครองเหนือดินแดนไทรบุรี กลันตัน ตรังกานู ปลิส รวมทั้งเกาะใกล้เคียงให้แก่อังกฤษ โดยฝ่ายอังกฤษยอมให้คนในบังคับทั้งชาติยุโรปและเอเชียที่จดทะเบียนไว้กับกงสุลก่อน พ.ศ. ๒๔๕๑ ไปขึ้นศาลต่างประเทศของไทย ส่วนคนในบังคับที่จดทะเบียนหลังวันลงนามในสัญญาให้ไปขึ้นศาลธรรมดาของไทย แต่ถ้าคนในบังคับอังกฤษเป็นจำเลยก็ขอให้มีที่ปรึกษากฎหมายชาวยุโรปเข้าร่วมพิจารณาด้วย และศาลกงสุลอังกฤษยังมีสิทธิถอนคดีของคนในบังคับไปพิจารณาได้จนกว่าไทยจะได้ประกาศใช้ประมวลกฎหมายครบถ้วนเป็นเวลา ๕ ปีแล้ว

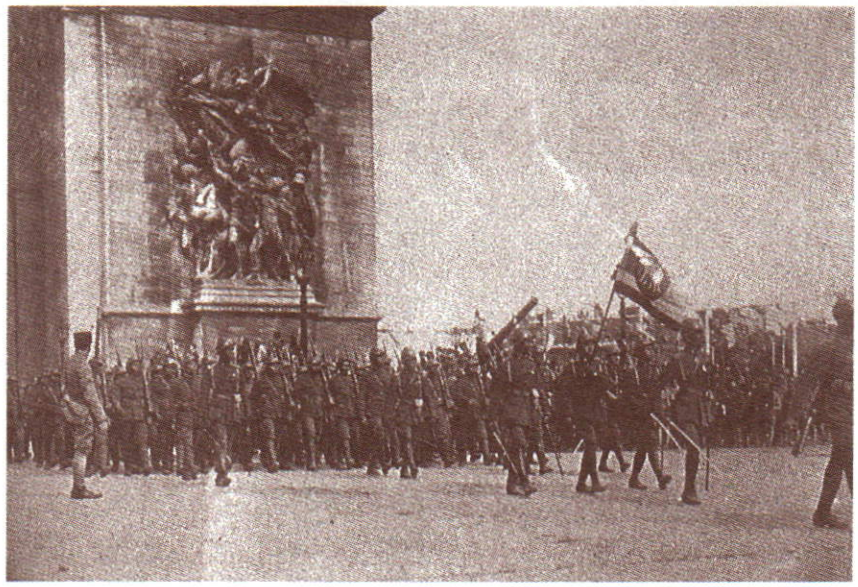

กองทหารอาสาที่ไปช่วยรบในสมรภูมิยุโรป ได้ร่วมการเดินสวนสนามผ่านซุ้มประตูชัยในกรุงปารีส เพื่อฉลองชัยชนะของประเทศ ที่เข้าเป็นสัมพันธมิตรเมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๖๑

ประเทศแรกที่ยินยอมแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมหลังจากสงครามโลกครั้งที่หนึ่งสงบแล้ว คือ สหรัฐอเมริกา ซึ่งได้ทำสนธิสัญญา พ.ศ. ๒๔๖๓ ยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตคนในบังคับอเมริกันในประเทศไทย แต่กงสุลอเมริกันยังมีสิทธิขอถอนคดีไปว่าความเองได้จนกว่าไทยจะประกาศบังคับใช้ประมวลกฎหมายครบทุกสาขาแล้ว ๕ ปี และให้ไทยมีอำนาจตั้งพิกัดอัตราภาษีศุลกากรได้เอง ประเทศที่สองที่มีไมตรีจิตยินยอมทำสนธิสัญญาใหม่แบบ สหรัฐอเมริกาคือ ประเทศญี่ปุ่น เมื่อพ.ศ. ๒๔๖๗ ประเทศที่ไม่เต็มใจแก้ไขสนธิสัญญาเดิมคือ ประเทศอังกฤษ เพราะมีผลประโยชน์ได้เปรียบไทยอย่างมาก แต่นับว่าเป็นโชคดีของประเทศไทยที่ได้ ดร.ฟรานซิส บี. แซร์ ศาสตราจารย์วิชากฎหมายมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด เข้ารับตำแหน่งที่ปรึกษากระทรวงการต่างประเทศ ได้เป็นผู้แทนรัฐบาลไทยมีอำนาจเต็มในการเจรจาต่อรองกับประเทศต่างๆ ในยุโรป เพื่อแก้ไขปัญหาสิทธิสภาพนอกอาณาเขตและอัตราภาษีศุลกากร ดร.แซร์ได้ทำงานด้วยความยากลำบากและต้องใช้ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ หลังจากใช้เวลาทำงานเกือบ ๒ ปี ประเทศในยุโรป ๑๐ ประเทศจึงได้ยินยอมลงนามในสนธิสัญญากับไทยทำนองเดียวกับสหรัฐอเมริกา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้พระราชทานบรรดาศักดิ์ให้ ดร.แซร์ เป็นพระยากัลยาณไมตรี และท่านผู้นี้ได้เป็นมิตรอันแท้จริงของประเทศไทยจนถึงแก่อนิจกรรม

พระราชจริยวัตร

พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระฉวีวรรณผุดผ่องพระพักตร์กลมเช่นเดียวกับสมเด็จพระบรมราชชนนีพระพันปีหลวง แม้พระวรกายจะไม่สูงและค่อนข้างท้วม แต่ก็ทรงมีพระลักษณะสง่างามเป็นอย่างยิ่ง ทรงมีความสามารถอย่างสูงในการแสดงสุนทรพจน์ด้วยพระสุรเสียงแจ่มใสไพเราะน่าฟัง พระยาอนิรุทธเทวา *(ม.ล. ฟื้น พึ่งบุญ)* จางวางมหาดเล็กได้เรียบเรียงพระราชานุกิจไว้ดังนี้

๑๑.๐๐-๑๑.๓๐ น. บรรทมตื่น เสวยเครื่องเช้าตามลำพังที่พระเฉลียง ทรงเครื่องแล้วเสด็จเข้าหอทรงพระอักษร ราชเลขาธิการเข้าเฝ้าถวายหนังสือราชการ ทรงงานแผ่นดินอยู่จนถึงเวลาเสวยเครื่องใหญ่กลางวัน

๑๓.๐๐-๑๓.๓๐ น. เสวยอาหารกลางวันอย่างไทย ประทับบนพระยี่ภู่ แล้วเสวยด้วยพระหัตถ์ในชามหยกวางบนโต๊ะเล็กๆ เสวยเสร็จราว ๑๕.๐๐ น. บางวันเสนาบดีกระทรวงวังเข้ากราบบังคมทูลเรียนพระราชปฏิบัติในเรื่องพระราชพิธีต่างๆ ในตอนเสวยแล้วเสร็จแล้วเสด็จประทับในห้องทรงพระอักษรจนถึงเวลาเย็น

๑๗.๐๐ น. เสด็จลงทรงการเล่นต่างๆ มีเทนนิส ราวเดอร์ หรือแบดมินตัน แล้วเสวยเครื่องว่าง เสด็จขึ้นราวย่ำค่ำครึ่ง ถ้ามีการพระราชพิธีหรืองานพิเศษก็ไม่เสด็จลงสนาม

ย่ำค่ำครึ่ง เสด็จขึ้นสรงน้ำ ทรงเครื่องแล้วเข้าห้องทรงพระอักษร

๒๐.๓๐ น. เสด็จลงประทับโต๊ะเย็น พร้อมด้วยข้าราชบริพาร เป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ทั้งในและนอกราชสำนักบางท่าน เสวยแล้วบางวันทรงบิลเลียดหรือไพ่บริดช์ บางวันมีซ้อมละคอน

๒๔.๐๐ น. เสวยเครื่องว่างแล้วเสด็จขึ้นเวลาราว ๐๑.๐๐ น. บางคืนก็ดึกกว่านี้ ทรงบูชาพระรัตนตรัยและเทพเจ้าแล้วเสด็จเข้าที่พระบรรทม

เสด็จออกขุนนางทุกวันจันทร์ เวลาบ่าย ๑๗.๐๐ น. แล้วเสด็จไปเฝ้าพระพันปีหลวงที่พระราชวังพญาไท ต่อมาอีกวันจันทร์เสด็จทรงรถพระที่นั่งประพาสตามถนน โปรดให้ขับรถยนต์พระที่นั่งช้าๆ มีพระราชดำรัสว่าให้ราษฎรได้เฝ้า สับเปลี่ยนกันเช่นนี้ทุกวันจันทร์

ทุกวันศุกร์เวลาบ่าย ๑๗.๐๐ น. เสด็จออกขุนนางแล้วมีประชุมเสนาบดี ถ้ามีข้อราชการพิเศษก็เรียกประชุมเป็นพิเศษ บางคราวก็โปรดให้เสนาบดีเข้าเฝ้าเป็นพิเศษ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชหฤทัยโปรดปรานเสือป่าและลูกเสือเป็นอย่างยิ่ง ในเวลาเย็นมักจะเสด็จที่สโมสรเสือป่าที่หน้าพระลานสวนดุสิต เพื่อร่วมเล่นกีฬา บางวันก็พระราชทานปาฐกถาปลุกใจให้รักชาติ และเป็นที่ทราบกันดีว่าทรงเป็นประดุจพระเวสสันดรที่พอพระราชหฤทัยในการบำเพ็ญทาน พระราชทานที่ดินทรัพย์สินแก่ข้าราชบริพารถึงกับทรง ผ่อนพระราชทานก็มี ชีวิตในราชสำนักเต็มไปด้วยความหรูหราและมีความสุขศิลปินต่างๆ ได้เข้าเฝ้าใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาท เพราะพระองค์ก็ทรงเป็นเอกอัครศิลปินทั้งด้านการแสดงและการประพันธ์

เมื่อคราวเสด็จฯ ซ้อมรบเสือป่า ที่บ้านไร่ จังหวัดราชบุรี

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระประชวรเกี่ยวกับพระโรคพระอันตะ *(ลำไส้)* มาตั้งแต่กันยายนถึงตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๘ พระอาการค่อยทรงทุเลาลง พอดีประจวบกับจะถึงเวลางานพระราชพิธีฉัตรมงคล จึงได้แปรพระราชฐานจากพระราชวังพญาไทมาประทับในพระบรมมหาราชวังที่พระที่นั่งจักรพรรดิพิมานชั้นใน วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน เวลา ๐๓.๐๐ น. ขณะที่เสด็จเข้าห้องสรงเพื่อทรงพระสรีรกิจ อาการพระโรคเก่าได้กำเริบขึ้นอย่างปัจจุบัน จากนั้นก็ทรงพระประชวรหนักเหลือกำลังที่คณะแพทย์จะถวายอาการรักษาพยาบาลได้ ในวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พระนางเจ้าสุวัทนาพระวรราชเทวี ได้ประสูติพระราชธิดา คณะแพทย์ปรารถนาจะให้พระองค์ทรงทอดพระเนตรพระราชธิดาเพื่อยังพระโสมนัสให้เกิดเป็นครั้งสุดท้าย เมื่อตกลงกับท่านผู้ใหญ่แล้ว พระยาอัศวินอำนวยเวทนายแพทย์ฝรั่งจึงเข้าไปกราบบังคมทูลกระซิบว่า "Your Majesty do you want to see your baby?" มีพระราชดำรัสตอบอย่างแผ่วเบาว่า "Yes, sure" เจ้าคุณพระประยูรวงศ์จึงได้เชิญพระราชธิดามามอบแก่เจ้าพระยารามราฆพผู้สำเร็จราชการมหาดเล็กเพื่อทอดลงข้างพระที่ มีพระราชดำรัสว่าหญิงหรือชาย เจ้าพระยารามราฆพกราบบังคมทูลว่าหญิง ทรงอึ้งอยู่ครู่หนึ่ง เมื่อยกพระหัตถ์วางบนพระอุระสมเด็จพระราชธิดาแล้ว ดูมีทั้งทรงโสมนัสและเสียพระราชหฤทัยระคนกันอยู่ เวลา ๐๑.๔๖ นาที ของวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๘ พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็เสด็จสวรรคตด้วยพระอาการอันสงบ คงทิ้งอยู่แต่พระราชกรณียกิจที่ทรงบำเพ็ญเป็นคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติไปตราบชั่วกาลนาน ดุจพระราชนิพนธ์โคลงมหาวิชชุมาลีบทหนึ่งว่า

ทรงฉายร่วมกับคณะเสือป่า เมื่อคราวเสด็จฯ ซ้อมรบที่บ้านไร่

"ประวัติวีรบุรุษใครเตือนใจ เรานา
ว่าอาจจะยังชนม์ เลิศได้
และยามจะบรรลัย ทิ้งซึ่ง
รอยบาทเหยียบแน่นไว้ แทบพื้นทรายสมัยฯ"

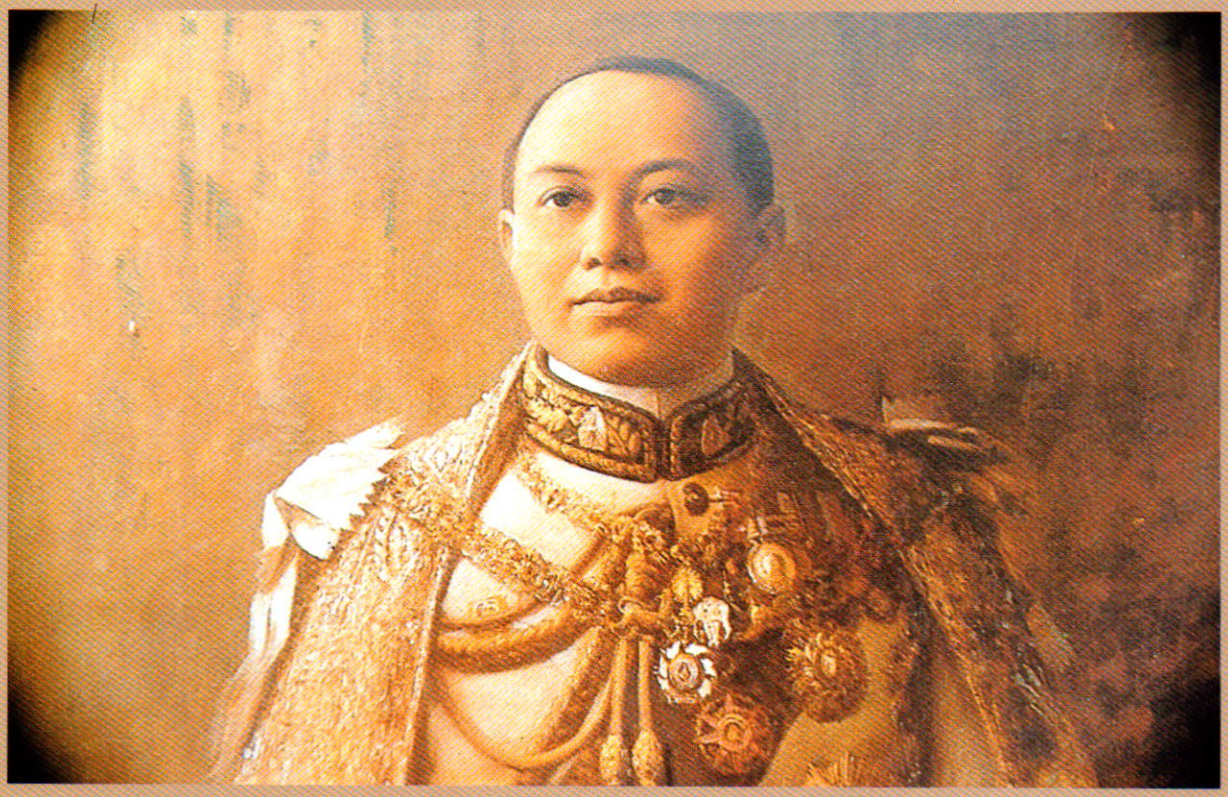

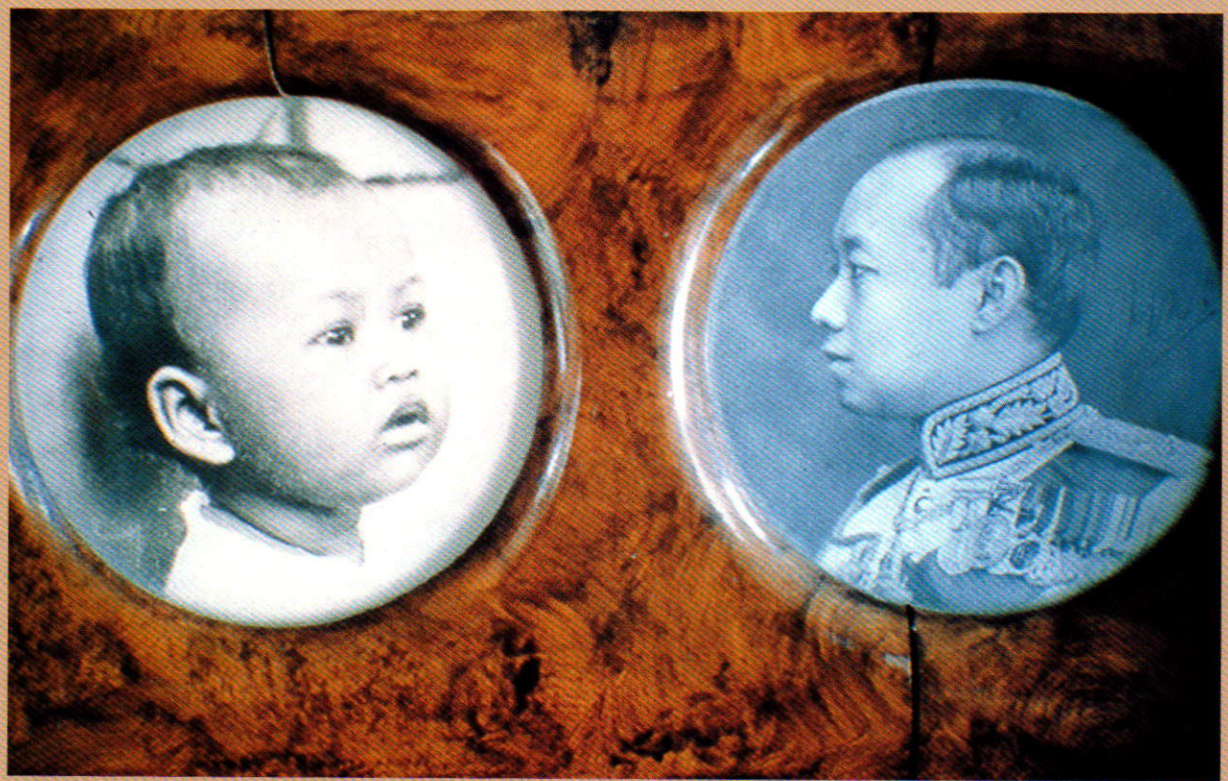

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พระราชธิดาพระองค์เดียวในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ประสูติเมื่อวันอังคารที่ ๒๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๖๘

พระราชลัญจกร

ส.พลายน้อย

องค์พระราชลัญจกร

ในสมัยโบราณถือว่าตราประจำตำแหน่งเป็นของสำคัญมาก เอกสารต่างๆ ของทางราชการตั้งแต่ครั้งกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ ล้วนแต่ใช้ตราประจำตำแหน่ง ตราประจำตัวประทับในเอกสารแทนการลงชื่อ ตราดังกล่าวส่วนมากจะทำด้วยงาช้าง พระมหากษัตริย์พระราชทานตราประจำตำแหน่งให้แก่เสนาบดี เมื่อจะใช้ตราประทับในเอกสาร ก็นำตราไปแตะชาดซึ่งมีสีแดงแล้วประทับรอยลงบนกระดาษเอกสาร ก็ถือว่าเอกสารนั้นถูกต้องสมบูรณ์แล้ว และด้วยเหตุดังกล่าว จึงเกิดภาษาราชการเรียกหนังสือที่เป็นคำสั่งประทับตราของเสนาบดีหรือเจ้ากระทรวงว่าท้องตราและสารตรา บางทีใช้สั้นๆ ว่ามีตรา เช่น ในพระราชพงศาวดารกล่าวว่า *"จึงทรงพระกรุณาโปรดให้มีตราหากองทัพกลับกรุง ท้าวพระยานายทัพนายกองทั้งหลาย ได้แจ้งในท้องตรานั้นแล้ว ฯลฯ"* หรือหนังสือของสมุหนายกก็ใช้ว่า *"สารตราเจ้าพระยาจักรี ฯลฯ"* ซึ่งล้วนแต่มีความหมายว่า เป็นหนังสือที่มีตราประจำตำแหน่งประทับทั้งสิ้น

ในบางกรณีเมื่อมีความจำเป็นต้องใช้ตราประทับในหนังสือราชการอย่างเร่งด่วนหรือเป็นการเฉพาะกิจ ก็

อาจขอพระราชทานตราไปใช้ แต่คงมีน้อยครั้งมีตัวอย่างในสมัยรัชกาลที่ ๑ ว่า *"เมื่อเดือน ๖ แรม ๑๒ ค่ำ ปีฉลู เบญจศกนั้น (วันที่ ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๖) เจ้าอนัมก็กมีหนังสือให้องเบ็ดเลืองถือเข้ามาความว่า เจ้าอนัมก็กจะยกกองทัพไปตีเมืองกุยเยิน ขอตราสำหรับทัพออกไปเมืองลาว ขัดสนเสบียงอาหารลงจะได้ไปจัดซื้อโดยสะดวก กับจะให้ญวน ๗ คนไปทางเมืองลาว ให้ลาวจัดเสบียงอาหารส่งขึ้นไปเมืองตังเกี๋ย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็โปรดพระราชทานตรารูปพระอาทิตย์ทรงราชรถดวง ๑ ตราประจำผนึก ๑ ตรา พระราชสีห์สำหรับเดินทางไปเมือง ฉบับ ๑"*

ดังนี้แสดงว่าเจ้าอนัมก็กทำถูกต้องตามระเบียบประเพณี ไม่เหมือนเมื่อครั้งพระเจ้าหงสาวดียกกองทัพมาล้อมกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระมหินทราธิราชเจ้าดำรัสแก่พระยารามให้มีศุภอักษรไปถึงเมืองล้านช้าง ให้ยกกองทัพลงมาช่วย ภายหลังพระเจ้ากรุงหงสาวดีใช้เล่ห์เพทุบายลวงเอาพระยารามซึ่งเข้มแข็งในการสงครามออกไปอยู่ในกองทัพได้ แล้วถามถึงเหตุที่ทัพกรุงศรีสัตนาคนหุตยกมา พระยารามก็กราบทูลว่า สมเด็จพระมหินทราธิราชสั่งให้ข้าพเจ้าให้มีศุภอักษรขึ้นไปขอกองทัพ พระเจ้าหงสาวดีทราบเช่นนั้นจึงคิดช้อนกล ให้สมเด็จพระมหาธรรมราชากับพระยารามเอาช่างที่มีฝีมือมาแกะตราให้เหมือนตราพระราชสีห์เสร็จแล้วจึงแต่งเป็นศุภอักษรขึ้นไปลวงว่า ทัพพม่ากำลังขาดเสบียงให้เร่งยกลงมาขนาบ สมเด็จพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตได้รับศุภอักษรเห็นตราพระราชสีห์แล้วก็ทรงเชื่อรีบยกกองทัพลงมาก็ถูกทัพพม่าที่ซุ่มดักอยู่แถวสระบุรีลอบโจมตีแตกพ่ายไป นี่คือข้อบกพร่องของการใช้ตรา

บางครั้งเมื่อเคยใช้ตราอะไรอยู่และจะเปลี่ยนเป็นตราอื่นก็ต้องแจ้งให้ฝ่ายที่รับทราบถึงเหตุผล เพื่อป้องกันการเข้าใจผิด อย่างเช่น ครั้งหนึ่งเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๙ เจ้าพระยาสุรินทราชา ผู้สำเร็จราชการเมืองถลาง มีหนังสือถึงพระยาราชกัปตัน แต่เผอิญครั้งนั้นไม่ได้เอาตราประจำตำแหน่งที่เคยใช้ประทับไปด้วย จึงแจ้งให้พระยาราชกัปตันทราบในหนังสือนั้นว่า *"ครั้นปิดตราตำแหน่งที่ซึ่งเคยปิดไปมาแต่ก่อนมิได้เอามา เอาตารูปคนปิดมาแทนเป็นสำคัญ"*

ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการสรุปย่อพอให้ทราบว่า การใช้ตราประจำตำแหน่งของไทยสมัยโบราณเป็นมาอย่างไร ส่วนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้นก็มีพระตราเฉพาะ ที่เรียกกันว่า **พระราชลัญจกร** *(คำว่า ลัญจกรหรือลัญฉกร แปลว่า ตรา)* เป็นตราประจำชาดใช้ประทับในเอกสารเช่นเดียวกัน พระราชลัญจกรของพระมหากษัตริย์มีหลายองค์ ดังจะเห็นได้จากเอกสารสำคัญต่างๆ เช่น กฎหมายรัฐธรรมนูญ พระบรมราชโองการแต่งตั้งขุนนางข้าราชการ พระสงฆ์ และในประกาศนียบัตรกำกับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ก็จะมีพระราชลัญจกรประทับด้วยชาดสีแดงกำกับอยู่ตามความสำคัญของเอกสารนั้นๆ

พระราชลัญจกรของพระมหากษัตริย์ อาจแบ่งออกได้เป็น ๓ ประเภท คือ

๑. พระราชลัญจกรประจำแผ่นดิน

๒. พระราชลัญจกรประจำพระองค์

และ

๓. พระราชลัญจกรสำหรับแผ่นดิน

พระราชลัญจกรประจำแผ่นดิน หรือที่เรียกกันอย่างธรรมดาทั่วไปว่า **"ตราแผ่นดิน"** นั้น หมายถึง ตราประจำชาดที่ใช้สำหรับประทับกำกับพระปรมาภิไธย หรือกำกับพระนามหรือนามผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ซึ่งลงพระนามหรือนามแทนในพระปรมาภิไธย พระราชลัญจกรประจำแผ่นดินนี้ ในสมัยเดิมเช่นสมัยสุโขทัยเป็นรูปครุฑ ถึงสมัยอยุธยาเมื่อมีอำนาจเหนือสุโขทัย ก็ใช้พระราชลัญจกรเป็น **พระนารายณ์ทรงครุฑ** เพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นใหญ่กว่า ผู้ที่ใช้พระราชลัญจกรที่มีรูปครุฑแต่เพียงอย่างเดียว เรื่องนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในเรื่องว่าด้วยพระนามพระเจ้าแผ่นดินตอนหนึ่งว่า

"ว่าด้วยเรื่องพระราชลัญจกรครุฑพ่าห์ ควรจะสังเกตว่า เมืองซึ่งใช้ตราครุฑเป็นตราเจ้าเมืองมาแต่ไหนแต่ไรมีอยู่สองเมือง คือ เมืองพระตะบองแลเมืองสุโขทัย จะสันนิษฐานได้ฤๅไม่ว่า เมืองพระตะบองนั้นอยู่ในแดนพระนครหลวง แต่หากเจ้าพระยาอภัยภูเบศรมาตั้งอยู่เสียพัตบอง ตราจึงติดมาอยู่เมืองพัตบอง หาไม่ก็จะอยู่พระนครหลวง เจ้าแผ่นดินในพระนครหลวงชื่อรามาธิบดี น่าจะใช้ตราครุฑเป็นต้นเดิม ครั้นเมื่อพระร่วงสานชะลอมตั้งตัวแข็งเมืองต่อพระนครหลวง แผ่อาณาเขตลงมาข้างใต้ ฤๅทำให้เจ้าแผ่นดินในนครหลวงอยู่ในอำนาจได้แล้วจะถือเอาตราครุฑนั้นไปใช้ จึงไปมีอยู่ที่สุโขทัยอีกแห่งหนึ่ง ครั้นเมื่อพระรามาธิบดีปราบปรามได้เช่นกับพระร่วง จึง

ใช้ตราครุฑบ้าง แต่กลัวจะไปเหมือนสองเมืองที่เขายังคงใช้อยู่ เพราะเหตุว่าเขายังคงเป็นเจ้าอยู่ทั้งสองเมือง จึงแถมองค์พระนารายณ์ลงไปให้แปลกเสียกว่าสองเมือง แปลว่าเป็นใหญ่ยิ่งกว่าสองเมืองนั้นกระมัง"

ภาพลายเส้นพระราชลัญจกรพระครุฑพ่าห์ (องค์เดิม)

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงออกแบบเขียนลวดลายตราพระราชลัญจกรในสมัยรัชกาลที่๕ และในรัชกาลต่อๆ มาอีกหลายองค์

ภาพลายเส้นพระราชลัญจกรพระครุฑพ่าห์ (องค์กลาง) สร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชลัญจกรพระครุฑพ่าห์ซึ่งสมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงเขียนทูลเกล้าฯ ถวาย

พระราชลัญจกรพระครุฑพ่าห์ ที่มีรูปพระนารายณ์ได้เปลี่ยนแปลงมาหลายครั้ง เฉพาะพระราชลัญจกรองค์เดิมเป็นรูปครุฑยุดนาค ตัวนาคมีขนาดใหญ่จะมีมาแต่ครั้งใดไม่ทราบ ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ โปรดให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ แต่ครั้งยังเป็นกรมขุนให้ทรงเขียนแบบพัดตราพระครุฑพ่าห์ มีรูปพระนารายณ์ปรากฏว่าพอพระราชหฤทัย ได้มีพระราชหัตถเลขาทรงชมว่า *"ครุฑพ่าห์ที่เขียนมานี้งามนัก ท่วงทีกระดิกได้อยู่ เป็นที่พอใจมาก"* และได้โปรดให้ทำพระราชลัญจกรพระครุฑพ่าห์ตามลักษณะนั้นขึ้นอีกองค์หนึ่ง มีลักษณะเปลี่ยนแปลงจากลายในพัดบ้างเล็กน้อย

อนึ่ง ในสมัยรัชกาลที่ ๕ นั้นเอง ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หม่อมเจ้าประวิตร ชุมสาย ออกแบบพระราช

ไม้แกะสลักรูปพระราชลัญจกรประจำแผ่นดิน (ตราอาร์ม) ออกแบบโดย หม่อมเจ้าประวิตร ชุมสาย ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

ลัญจกรประจำแผ่นดินขึ้นใหม่ เป็นตรางารูปกลม ลายกลางเป็นรูปเครื่องขัตติยราชอิสริยยศมีเครื่องหมายสำคัญต่างๆ รวมกันอยู่ คือ พระมหาพิชัยมงกุฎ จักร ตรี โล่ ช้างไอยราพต พระมหาสังวาลนพรัตนจุลจอมเกล้า ฉัตรตั้ง มีราชสีห์และคชสีห์ประคอง ฉลองพระองค์ครุยและเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์

พระราชลัญจกรประจำแผ่นดินที่สร้างขึ้นใหม่นี้ จัดอยู่ในประเภทตราสมัยใหม่ ที่เรียกกันว่า **ตราอาร์ม** และเป็นพระราชลัญจกรประจำแผ่นดินองค์

พระราชลัญจกรประจำแผ่นดินรัชกาลที่ ๕ (ตราอาร์ม)

พระราชลัญจกรประจำแผ่นดิน รัชกาลที่ ๕ ซึ่งเปลี่ยนรูปใหม่ จากตราอาร์มเป็นตราพระครุฑพ่าห์

ด้านหน้า

ด้านข้าง

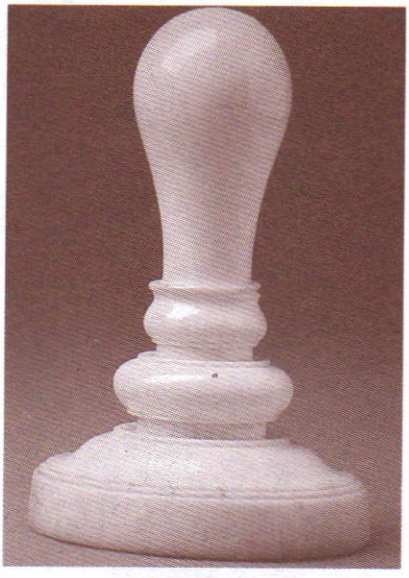

องค์พระราชลัญจกร

แรกที่มีคาถาภาษาบาลีว่า *"สพฺเพสํ สงฺฆภูตานํ สามคฺคี วุฑฺฒิสาธิกา"* แปลว่า *"ความเป็นผู้พร้อมเพรียงแห่งชนผู้เป็นหมู่แล้วทั้งหลายทั้งปวงให้ความเจริญสำเร็จ"* ซึ่งคาถานี้เป็นพระนิพนธ์ของสมเด็จพระสังฆราช *(สา ปุสฺสเทว)* วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม นอกจากนี้ตามขอบรอบพระราชลัญจกรมีอักษรจารึกว่า *"สมเด็จพระปรมินทร มหาจุฬาลงกรณ์บดินทร เทพยมหามกุฎ พระจุลจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม"*

อย่างไรก็ตามต่อมาไม่โปรดตราอาร์มแบบนี้ ตรัสว่ารูปร่างเป็นฝรั่งไป และได้ทรงพระราชดำริว่า พระเจ้าแผ่นดินในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้เคยใช้ตราพระครุฑพ่าห์ จึงโปรดให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงเขียนถวายใหม่ โดยให้เขียนแต่ครุฑไม่มีองค์พระนารายณ์ เพื่อให้สมกับชื่อที่เรียกว่า **พระครุฑพ่าห์** จึงทรงเขียนรูปครุฑรำตามแบบครุฑของเขมรทูลเกล้าฯ ถวาย ก็ชอบพระราชหฤทัย ได้โปรดให้ทำขึ้นใช้สำหรับประทับประจำพระปรมาภิไธย แทนตราแผ่นดินรูปอาร์มที่กล่าวมาข้างต้น พระราชลัญจกรพระครุฑพ่าห์องค์ใหม่นี้ ใช้เฉพาะในสมัยรัชกาลที่ ๕ เท่านั้น

พระราชลัญจกรพระครุฑพ่าห์ประจำแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชลัญจกรพระครุฑพ่าห์ขึ้นใหม่ โดยเลียน

แบบพระครุฑพ่าห์ที่สร้างในสมัยรัชกาลที่ ๕ แต่เพิ่มพระปรมาภิไธยที่ขอบรอบพระราชลัญจกรว่า **พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว** และพระราชลัญจกรพระครุฑพ่าห์ในรัชกาลต่อๆ มา ก็ยังคงใช้พระครุฑพ่าห์แบบเดียวกันนี้ เพียงแต่เปลี่ยนพระปรมาภิไธยตามรัชกาลเท่านั้น

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ใช้พระราชลัญจกรพระครุฑพ่าห์ประจำแผ่นดินที่สร้างใหม่ เมื่อวันฉัตรมงคล วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๔

นอกจากพระราชลัญจกรดังได้กล่าวมาแล้ว ยังมีพระราชลัญจกรประจำพระองค์ของแต่ละรัชกาล **พระราชลัญจกรประจำพระองค์** หมายถึงตราประจำชาติที่ใช้ประทับกำกับพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ในต้นเอกสารสำคัญส่วนพระองค์ ซึ่งไม่เกี่ยวด้วยราชการแผ่นดิน พระราชลัญจกรประจำพระองค์นี้แต่ละรัชกาลมีรูปเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ต่างๆ กันไป และเท่าที่พบหลักฐานมีพระราชลัญจกรองค์หนึ่งเรียกว่า **พระราชลัญจกรไตรสารเศวต** เป็นพระราชลัญจกรประจำพระองค์ในรัชกาลที่ ๒

พระราชลัญจกรไตรสารเศวต องค์นี้ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงสร้างขึ้นเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติที่พระองค์ทรงได้ช้างเผือกถึง ๓ ช้าง คือ **พระเศวตกุญชร** ได้จากเมืองโพธิสัตว์เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๕ **พระยาเศวตไอยรา** ได้จากเมืองเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๙ และ**พระยาเศวตคชลักษณ์** ได้จากเมืองน่านเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๐

พระราชลัญจกรประจำพระองค์ในรัชกาลที่ ๓ จะมีรูปร่างอย่างไรไม่พบหลักฐาน ส่วน**พระราชลัญจกรประจำพระองค์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว** เป็นตรารูปกลมรีลายกลางเป็นรูปพระมหาพิชัยมงกุฎ มีฉัตรตั้งขนาบอยู่ทั้ง ๒ ข้าง ริมขอบด้านซ้ายถัดฉัตรออกมามีพานแว่นฟ้า ๒ ชั้นรองรับสมุดคัมภีร์ ริมขอบด้านขวามีพานแว่นฟ้า ๒ ชั้น รองรับพระแว่นแก้วสุริยกานต์ ส่วนพระราชลัญจกรประจำครั่ง ซึ่งมีขนาดเล็กและสร้างด้วยทองคำ ไม่มีพานแว่นฟ้าทั้งสองนี้

พระราชลัญจกรประจำพระองค์รัชกาลที่ ๕ มีชื่อเรียกกันว่า *พระราชลัญจกรพระเกี้ยว* เป็นตรางารูปกลมรี เข้าใจว่าจะเลียนแบบมาจากพระราชลัญจกรประจำพระองค์ในรัชกาลที่ ๔ โดยเปลี่ยนลายกลางเป็น

พระราชลัญจกรไตรสารเศวต

ด้านหน้า

ด้านข้าง

องค์พระราชลัญจกร

พระมหาพิชัยมงกุฎ

พระราชลัญจกรประจำพระองค์รัชกาลที่ ๔ (อาร์มรัชกาลที่ ๔ องค์ใหญ่)

อาร์มรัชกาลที่ ๔ ประจำครั่ง

รูปจุลมงกุฎ หรือเรียกกันอีกอย่างหนึ่งว่า ***พระเกี้ยวยอด*** ตามประวัติกล่าวว่า เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงพระเยาว์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างพระเกี้ยวขึ้นองค์หนึ่ง เพื่อให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ ทรงในพิธีโสกันต์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๘ จึงได้เรียกกันว่า *"จุลมงกุฎ"* มาแต่ครั้งนั้น และเห็นจะเป็นด้วยเหตุนี้เอง จึงทรงถือเอาจุลมงกุฎหรือพระเกี้ยวยอดเป็นสัญลักษณ์หรือพระราชลัญจกรประจำพระองค์ต่อมา และที่มีลักษณะพิเศษอย่างหนึ่งก็คือ ที่ปากพานชั้นล่างมีรูปดอกกุหลาบอยู่ข้างละดอก เพราะในเวลานั้นยังประทับอยู่ในพระตำหนักสวนกุหลาบ

พระจุลมงกุฎ (พระเกี้ยว) เป็นพระราชสัญลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยพระปรมาภิไธยว่า "จุฬาลงกรณ์" แปลว่า ยอดของปิ่น คือ มงกุฎ

ภาพย่อลายพระราชลัญจกรประจำพระองค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใช้รูปพระจุลมงกุฎร่วมกับฉัตรเครื่องสูง

ภาพย่อลายพระราชลัญจกรพระเกี้ยวประจำครั่ง

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงสันนิษฐานว่า พระราชลัญจกรรูปพระจุลมงกุฎนี้คงจะเกิดขึ้นเมื่อมองซิเออร์ แปลกัวต์ เป็นราชทูตพิเศษของฝรั่งเศสเข้ามาแลกเปลี่ยนหนังสือสัญญา เมื่อ พ.ศ.๒๔๑๐ เพราะทรงเป็นพระองค์หนึ่งที่ได้ลงพระนาม และประทับพระลัญจกรในหนังสือสัญญาดังกล่าวนั้น

พระราชลัญจกรประจำพระองค์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรียกว่า **พระราชลัญจกรพระวชิระ** เป็นตรารูปกลมรี ลายกลางเป็นรูปวชิราวุธ มีรัศมีสายฟ้า ประดิษฐานอยู่เหนือพานแว่นฟ้า ตั้งอยู่เหนือตั่ง มีฉัตรขนาบอยู่ ๒ ข้าง

พระราชลัญจกรพระวชิระประจำพระองค์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

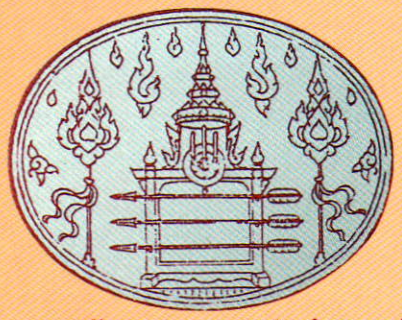

พระราชลัญจกรพระแสงศรประจำพระองค์รัชกาลที่ ๗

พระราชลัญจกรประจำพระองค์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เรียกว่า **พระราชลัญจกรพระแสงศร** เพราะลายกลางเป็นรูปศร ๓ เล่ม ซึ่งมาจากพระนามเดิมว่า สมเด็จเจ้าฟ้าชายประชาธิปกศักดิเดชน์ คำว่า *"เดชน์"* หมายถึง *ลูกศร* ที่เป็น ๓ เล่มนั้น มาแต่พระแสงศรสำหรับชุบน้ำในวันถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา คือ ศรพระอิศวร ศรพระนารายณ์ และศรพระพรหม ซึ่งมีชื่อว่าศรพรหมาสตร์ ศรประลัยวาต และศรอัคนิวาต

ด้านหน้า

ด้านข้าง

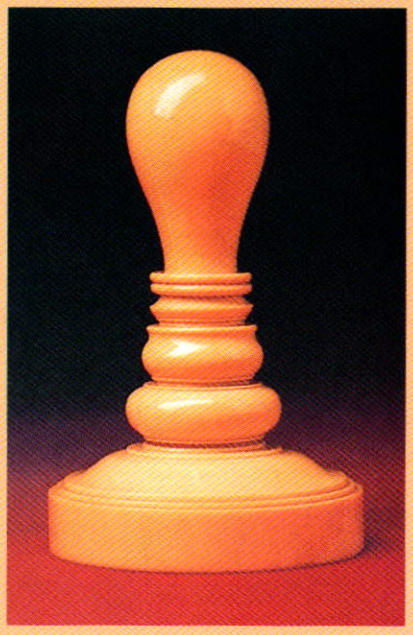

องค์พระราชลัญจกร

พระราชลัญจกรพระครุฑพ่าห์ประจำแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ขอบรอบพระราชลัญจกรจารึกพระปรมาภิไธย "พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว" เป็นตราวงา มีลักษณะกลม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๘.๑ เซนติเมตร สูง ๑๒.๗ เซนติเมตร

พระราชลัญจกรประจำพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เมื่อจะออกแบบพระราชลัญจกรองค์นี้ คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์มีบัญชาว่า *"รูปตราพระราชลัญจกรประจำพระองค์นั้น เคยถือตามคำแห่งพระปรมาภิไธย เช่นรัชกาลที่ ๖ เป็นรูปวชิระบนพาน รัชกาลที่ ๗ เป็นรูปสามศร ซึ่งเข้าตามพระปรมาภิไธย สำหรับรัชกาลปัจจุบันนี้ (ที่ ๘) ก็ควรอนุโลมตามแบบนั้น คือ ควรแปรให้เข้ากับพระปรมาภิไธย**อานันทมหิดล**"* ซึ่งในที่สุดได้เลือกแบบพระราชลัญจกรโพธิสัตว์สวนดุสิตในสมัยรัชกาลที่ ๕ มาดัดแปลงเป็นพระราชลัญจกรประจำพระองค์รัชกาลที่ ๘ เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๘๑

พระราชลัญจกรโพธิสัตว์สวนดุสิต ในสมัยรัชกาลที่ ๕

พระราชลัญจกรประจำพระองค์รัชกาลที่ ๘

พระราชลัญจกรพระบรมราชโอการ ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๘ สำหรับใช้แทนองค์เดิมสืบมาจนถึงปัจจุบัน

พระราชลัญจกรประจำพระองค์รัชกาลที่ ๙

พระราชลัญจกรประจำพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน เป็นรูปกลมรีตั้ง แปลกไปกว่าพระราชลัญจกรองค์อื่นๆ ที่กล่าวมาแล้ว ลายกลางเป็นรูปพระมหาอุณาโลมอยู่ภายในวงจักรรอบวงจักรมีรัศมีเปล่งออกโดยรอบ เหนือจักรเป็นรูปเศวตฉัตรเจ็ดชั้น ฉัตรตั้งอยู่บนพระที่นั่งอัฐทิศ ซึ่งหมายถึงว่าทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน

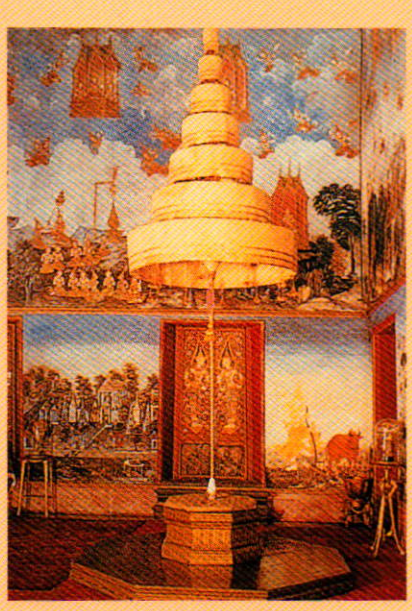

พระที่นั่งอัฐทิศอุทุมพรราชอาสน์ เป็นพระที่นั่งรูป ๘ เหลี่ยม ภายใต้พระสัปตปฎลเศวตฉัตรประดิษฐาน ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ

โดยที่ผู้แทนทั้งแปดน้อมนำแผ่นดินและความเป็นใหญ่มาถวาย เป็นพระราชสัญลักษณ์แห่งวันบรมราชาภิเษก ตามโบราณราชประเพณีที่เสด็จประทับเหนือพระที่นั่งอัฐทิศ และสมาชิกรัฐสภาถวายน้ำอภิเษกโดยทิศทั้งแปด ซึ่งเป็นครั้งแรกที่พระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตย ทรงรับน้ำอภิเษกจากสมาชิกรัฐสภา แทนที่จะทรงรับจากราชบัณฑิตดั่งในรัชกาลก่อน

นอกจากพระราชลัญจกรประจำแผ่นดินและพระราชลัญจกรประจำพระองค์ดังกล่าวแล้ว ยังมี**พระราชลัญจกรสำหรับแผ่นดิน** ที่ยังคงใช้ประทับในเอกสารสำคัญในปัจจุบันอีก ๕ องค์ คือ

๑. พระราชลัญจกรมหาโองการ สร้างในสมัยรัชกาลที่ ๕ พร้อมกับพระราชลัญจกรพระครุฑพ่าห์ เมื่อ ร.ศ. ๑๒๒ *(พ.ศ. ๒๔๔๖)* เหตุที่สร้างเนื่องจากพระราชลัญจกรมหาโองการองค์เดิมซึ่งเป็นรูปกลมมีขนาดใหญ่มาก จะประทับในที่แคบไม่ได้ จึงโปรดให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงเขียนแบบถวาย เป็นรูปกลมรีตั้ง มีขนาดกว้าง ๔.๓ เซนติเมตร สูง ๕.๔ เซนติเมตร ลายเป็นรูปอุณาโลมในบุษบก ซึ่งมีฉัตรขนาบอยู่สองข้าง

พระราชลัญจกรมหาโองการหรือมหาอุณาโลม (เดิม)

ด้านหน้า

ด้านข้าง

องค์พระราชลัญจกรมหาโองการ (เดิม)

พระราชลัญจกรมหาโองการ

ด้านหน้า

ด้านข้าง

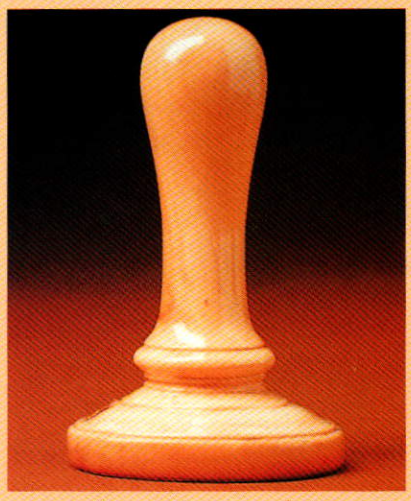

องค์พระราชลัญจกรมหาโองการ

๒. พระราชลัญจกรหงสพิมาน แต่เดิมมีพระราชลัญจกรรูปหงส์อยู่ ๓ องค์ ในสมุดตำราเดิมจดไว้ว่า พระราชลัญจกรพรหมทรงหงส์ มีลักษณะต่างกันคือ **พระราชลัญจกรพรหมทรงหงส์ใหญ่** มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๙.๕ เซนติเมตร ลายกลางเป็นรูปพระพรหมประทับในพระวิมาน ซึ่งประดิษฐานอยู่บนหลังหงส์ **พระราชลัญจกรพรหมทรงหงส์องค์กลาง** มีขนาดย่อมลงมากว้าง ๗ เซนติเมตร ลายกลางเป็นรูปเทวดาสี่กร ประทับบนหลังหงส์สองตัวเหนือรูปเทวดาทำเป็นรูปฉัตร **พระราชลัญจกรพรหมทรงหงส์องค์น้อย** มี

พระราชลัญจกรหงสพิมาน

ด้านหน้า

ด้านข้าง

องค์พระราชลัญจกรหงสพิมาน

ขนาดเล็กลงมากว้างเพียง ๖.๔ เซนติเมตร ทำเป็นรูปเทวดาสองกร ถือพระขรรค์ประทับบนหลังหงส์ตัวเดียว

พระราชลัญจกรทั้ง ๓ องค์นี้เป็นชุดเดียวกัน แต่เข้าใจว่าจะไม่ได้ใช้มานาน เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างพระราช

ด้านหน้า

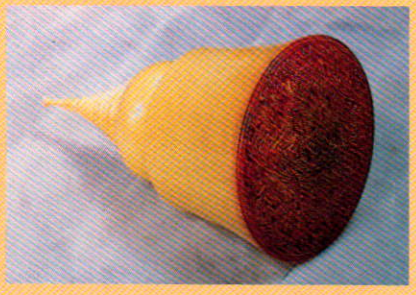

ด้านข้าง

องค์พระราชลัญจกร

พระราชลัญจกรพรหมทรงหงส์ใหญ่

พระราชลัญจกรพรหมทรงหงส์ (องค์กลาง)

พระราชลัญจกรพรหมทรงหงส์ (องค์น้อย)

ลัญจกรมหาโองการ ซึ่งหมายถึง พระอิศวรและพระราชลัญจกรพระครุฑพ่าห์ ซึ่งหมายถึงพระนารายณ์แล้ว ได้พระราชปรารภจะทรงสร้างพระราชลัญจกรหงส์พิมาน ซึ่งหมายถึงพระพรหม เพื่อให้ครบพระผู้เป็นเจ้าทั้งสาม แต่ปรากฏว่าพระราชลัญจกรหงสพิมาน เพิ่งมาสร้างในสมัยรัชกาลที่ ๖ เมื่อพ.ศ. ๒๔๕๔ เพื่อใช้ประทับในเอกสารแทนพระราชลัญจกรพระครุฑพ่าห์ที่สร้างในสมัยรัชกาลที่ ๕ ที่กล่าวถึงข้างต้น

พระราชลัญจกรหงสพิมานที่สร้างใหม่นี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงเขียนแบบถวายไว้ตั้งแต่ในรัชกาลที่ ๕ เป็นตรางาที่ต่างกับพระราชลัญจกรพรหมทรงหงส์ของเดิมซึ่งเป็นรูปกลม ส่วนองค์ใหม่เป็นรูปกลมรีตั้งกว้าง ๔.๖ เซนติเมตร สูง ๕.๖ เซนติเมตร ลายกลางเป็นรูปหงส์แบกวิมาน หงส์เหยียบอยู่เหนือกอบัว และมีลายเมฆแทรกอยู่ตามที่ว่าง เป็นพระราชลัญจกรสำหรับประทับพระราชบัญญัติต้นกฎหมายทั้งปวง ใบกำกับสุพรรณบัฏหิรัญบัฏ อยู่เบื้องขวาพระราชลัญจกรไอยราพต

พระราชลัญจกรพรหมทรงหงส์ใหญ่

๓. พระราชลัญจกรไอยราพต เป็นตราเก่าโบราณมีอยู่ด้วยกันหลายองค์ บางองค์มีขนาดใหญ่เส้นผ่าศูนย์กลางกว้างถึง ๑๑ เซนติเมตร ลายกลางเป็นวิมานพระอินทร์พร้อมด้วยบริวาร บางองค์ทำเป็นรูปพระอินทรประทับบนเศียรช้าง บางองค์ทำเป็นรูปบุษบกบนหลังช้าง แต่พระราชลัญจกรไอยราพตที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้เป็นองค์

พระราชลัญจกรไอยราพต (เก่า)

กลาง สร้างในสมัยรัชกาลที่ ๔ เป็นตรากลมรีตั้ง ทำด้วยหินโมราสีน้ำผึ้งด้ามโลหะสีทองกุดั่น ประดับทับทิมโดยรอบ ลายกลางเป็นรูปบุษบกประดิษฐานบนเศียรช้าง มีฉัตรขนาบข้างละ ๒ คัน เป็นฝีมือฝรั่งทำ ขนาดกว้าง ๔.๔ เซนติเมตร สูง ๕.๕ เซนติเมตร ส่วนพระราชลัญจกรไอยราพตองค์ใหญ่ ซึ่งสร้างพร้อมกันแต่เป็นรูปกลมทำด้วยโลหะสีเงิน ลายกลางเป็นรูปช้างสามเศียร บนหลังช้างมีบุษบก ในบุษบกมีอุณาโลม มีฉัตรขนาบข้างละ ๒ คัน แต่เดิมด้ามทำด้วยไม้ดำ แล้วเปลี่ยนเป็นงาช้าง มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางกว้าง ๑๑ เซนติเมตร

พระราชลัญจกรไอยราพต (เก่า) ไม่มีรูปพระอินทร์ทรง

พระราชลัญจกรไอยราพต (เก่า) มีรูปพระอินทร์ทรง

พระราชลัญจกรไอยราพต (องค์ใหญ่) สร้างด้วยโลหะสีเงิน

พระราชลัญจกรไอยราพต (องค์กลาง)

ด้านหน้า

ด้านข้าง

องค์พระราชลัญจกร

๔. พระราชลัญจกรพระบรมราชโองการ แต่เดิมมีอยู่ด้วยกันหลายองค์ ต่อมาในรัชกาลที่ ๘ พ.ศ. ๒๔๘๓ โปรดให้แก้พระราชลัญจกร พระบรมราชโองการให้เป็นรูปสี่เหลี่ยมย่อมุม กว้าง ๔.๗ เซนติเมตร ยาว ๕.๗ เซนติเมตร ลายกลางเป็นเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ และมีแถบผ้าจารึกอักษรไทยว่า *"พระบรมราชโองการ"* ซึ่งแต่เดิมเป็นอักษรขอม พระราชลัญจกรองค์นี้สำหรับประทับสัญญาบัตรยศทหารตำรวจ ประทับเหนือพระราชลัญจกรพระครุฑพ่าห์

พระราชลัญจกรดังกล่าวข้างต้นจะเห็นประทับในเอกสารต่างๆ เอกสารบางฉบับประทับพระราชลัญจกรเพียงองค์เดียวก็มี บางฉบับมากถึง ๔ องค์ก็มีแล้วแต่ประเภทของเอกสารนั้นๆ ที่เห็นกันแพร่หลายก็คือพระราชลัญจกรประจำแผ่นดินพระครุฑพ่าห์ที่ประทับบนประกาศนียบัตรกำกับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ และที่ประทับพระราช

ลัญจกรมากองค์ก็คือในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับสมุดไทย ซึ่งประกอบด้วยพระราชลัญจกรมหาโองการ พระราชลัญจกรไอยราพตองค์ใหญ่ พระราชลัญจกรมหาโองการ พระราชลัญจกรไอยราพตองค์ใหญ่ พระราชลัญจกรหงสพิมาน เรียงกันไปตามลำดับ และใต้พระราชลัญจกรไอยราพตเป็นพระราชลัญจกรพระครุฑพ่าห์

แต่ถ้าเป็นประกาศพระบรมราชโองการตั้งนายกรัฐมนตรีจะเปลี่ยนแปลงบ้างเล็กน้อย คือ ตรงกลางเหนือคำประกาศจะประทับพระราชลัญจกรพระบรมราชโองการ ถัดลงมาประทับพระราชลัญจกรมหาโองการ พระราชลัญจกรไอยราพตองค์กลาง และพระราชลัญจกรหงสพิมานตามลำดับ ส่วนพระราชลัญจกรพระครุฑพ่าห์ อยู่ตรงกลางด้านล่าง

พระราชลัญจกรพระบรมราชโองการ (องค์ใหญ่)

ด้านหน้า

ด้านข้าง

องค์พระราชลัญจกร

พระราชลัญจกรพระบรมราชโองการ องค์ปัจจุบัน สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล

ด้านหน้า

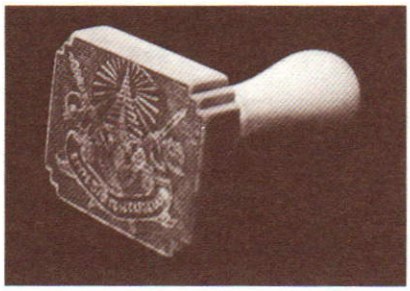

ด้านช้าง

ในสมัยโบราณถือว่าพระราชลัญจกรเป็นของสำคัญ เป็นของสูงของศักดิ์สิทธิ์ ฉะนั้นวัสดุที่จะนำมาใช้แกะเป็นพระราชลัญจกรจึงต้องเลือกวัสดุที่มีคุณค่า เช่น ทองคำ หยก งาช้าง พระราชลัญจกรที่สำคัญบางองค์ทำจากงาช้างเผือก และการแกะพระราชลัญจกรก็ต้องมีพิธีรีตอง มีฤกษ์ยาม ผู้มีหน้าที่จะแต่งกายด้วยเครื่องขาวและ

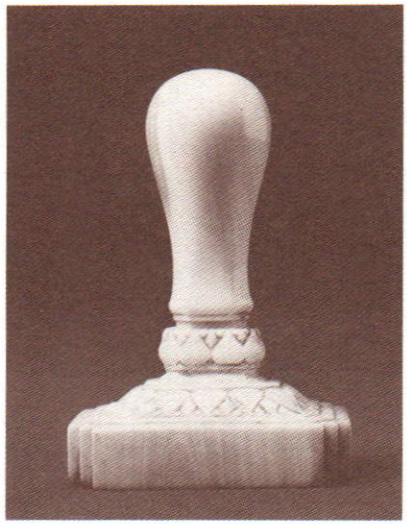

องค์พระราชลัญจกร

รับศีลเสียก่อน ขณะจารึกมีพระสงฆ์สวดชัยมงคลดังที่ทราบกันดีแล้วว่าในรัชกาลปัจจุบัน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชลัญจกรพระครุฑพ่าห์ประจำแผ่นดินขึ้นใหม่ด้วยทองคำ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๙ ก็ยังคงรักษาพระราชประเพณีนี้ด้วย และในสมัยโบราณเมื่อถึงพระราชพิธีสำคัญ เช่น พระราชพิธีฉัตรมงคลก็จะเชิญพระราชลัญจกรประจำแผ่นดินเข้าในพระราชพิธีด้วย

เรื่องของพระราชลัญจกรมีมาก บางองค์ก็ไม่อาจทราบที่มาหรือหาพระราชลัญจกรนั้นไม่พบ ปรากฏแต่ชื่อ ถ้าจะเขียนอย่างละเอียดจะต้องใช้เวลามาก เพราะเอกสารเก่าๆ ที่กล่าวถึงพระราชลัญจกรสูญหายไปหมด ในที่นี้จึงกล่าวเฉพาะพระราชลัญจกรที่ยังคงใช้อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งผู้อ่านอาจเคยพบเห็นรอยประทับอยู่ในเอกสารต่างๆ เท่านั้น

เอกสารที่ใช้ประกอบการเขียน

๑. เรื่องพระราชลัญจกรและตราประจำตัวประจำตำแหน่ง เรียบเรียงโดย พระยาอนุมานราชธน

๒. ความรู้เกี่ยวด้วยพระราชลัญจกร ฉบับสำนักนายกรัฐมนตรี

๓. พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา

๔. รวมเอกสารเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองถลาง

๕. บันทึกเรื่องความรู้ต่างๆ สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงประทานพระยาอนุมานราชธน

๖. ความรู้เรื่องตราต่างๆ ตอนพระราชลัญจกร ฉบับ ส.พลายน้อย

๗. จากการสอบถามนายเศวต ธนะประดิษฐ์ ที่ปรึกษาสำนักพระราชวัง

ธรรมะจากเรื่องสาวิตรี
พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า

เนาวรัตน์ (ทองรมย์) พลเดช

เรื่องสาวิตรี เป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแปลจากต้นฉบับภาษาอังกฤษของ *ประดับ จันทระโรย* พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์เป็นสองตอนคือ ตอนแรกเป็นความเรียงร้อยแก้ว ตอนที่ ๒ เป็นบทละครร้อง ทรงพระราชนิพนธ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗ พระองค์ทรงมีหมายเหตุอธิบายว่า

*"เรื่องลคอนนี้ผูกขึ้นตามเค้าเรื่องที่มีมาใน **"ปติวฺรตา มาหาตฺมฺย บรรพ"** ใน **"วนบรรพ"** แห่ง **"มหาภารตะ"** แต่ได้ดัดแปลงบ้างเพื่อเหมาะแก่การแสดงเป็นลคอน"*

เรื่องสาวิตรีมีปรากฏในคัมภีร์มหาภารตะ เป็นกาพย์ภาษาสันสกฤต กล่าวถึงสงครามระหว่างกษัตริย์ปาณฑพ กับพวกกษัตริย์เการพ ซึ่งเป็นญาติสนิทกัน เป็นเหตุให้ทั้งสองฝ่ายล้มตายเป็นอันมาก

เรื่องนี้เริ่มจากตอนที่กษัตริย์ยุธิษเฐียรแห่งปาณฑพ ทรงสนทนากับพระฤาษี มรรกัณเฑยะ ถึงนางเทฺราปที ชายาของพระองค์ ผู้มีความสุจริตและคุณลักษณะอันเลิศล้ำ ว่ายังมีสตรีใดที่เลิศเหมือนนางเทราปทีหรือไม่ พระฤาษีตอบว่า มีอีกนางหนึ่งคือ นางสาวิตรี พระฤาษีมรรกัณเฑยะจึงเล่าเรื่องนางสาวิตรีให้พระยุธิษเฐียรได้สดับตรับฟัง ขอสรุปเรื่องโดยย่อดังนี้

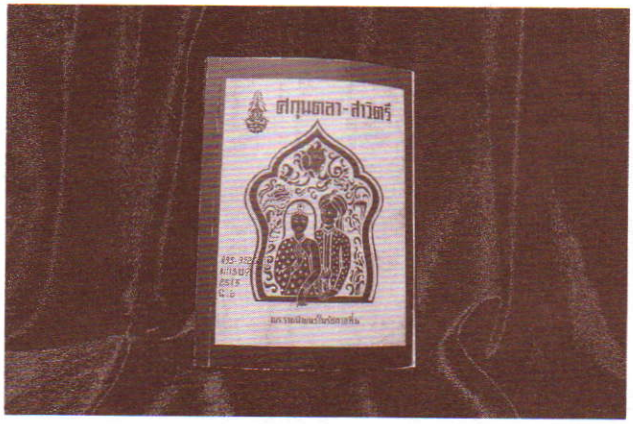

ท้าวอัศวบดีและพระนางมาวลี กษัตริย์ผู้ครองแคว้นมัทระชนบทไม่มีพระโอรสธิดา จึงทรงบำเพ็ญตบะบูชาพระสาวิตรีชายาของพระพรหม โดยพลีไฟวันละหมื่นครั้ง เป็นเวลาถึง ๑๘ ปี พระสาวิตรีจึงอวยพรให้ท้าวอัศวบดีและพระนางมาวลีมีพระราชธิดา จึงขนานนามว่า **สาวิตรี** ตามชื่อชายาของพระพรหม เมื่อนางสาวิตรีทรงเจริญวัยแล้วยังไม่มีคู่ครอง ท้าวอัศวบดีจึงให้พระธิดาไปแสวงหาสวามีที่มีคุณสมบัติดีพร้อมเสมอกันกับนาง นางสาวิตรีเสด็จไปในป่าตามอาศรมของพระฤษีทั้งหลาย จึงเลือกอภิเษกกับพระสัตยวานโอรสของท้าวทยุมัตเสนและพระนางไสพยาแห่งศาลวะนคร ท้าวทยุมัตเสนพระเนตรบอด อำมาตย์ผู้ใกล้ชิดจึงแย่งชิงราชสมบัติ ทั้งสองพระองค์จึงหลบหนีพาพระสัตยวานโอรสที่ยังทรงพระเยาว์เสด็จออกบำเพ็ญตบะในป่า เมื่อพระนารทฤาษีทราบเรื่องนางสาวิตรีเลือกพระสัตยวานเป็นสามี ก็บอกความจริงว่า พระสัตยวานจะสิ้นอายุภายใน ๑ ปี แต่นางสาวิตรีก็ยังคงยืนกรานจะอภิเษกกับพระสัตยวานโดยไม่ยอมเปลี่ยนพระทัย

เมื่อนางสาวิตรีอภิเษกสมรสแล้ว ก็เสด็จไปพำนักอยู่กับพระสวามี ทรงเครื่องคากรองและผ้าย้อมฝาด ปฏิบัติรับใช้พระบิดาพระมารดาและสวามี บำเพ็ญตบะอย่างเคร่งครัด และคอยนับเวลาวันสิ้นพระชนม์ของพระสัตยวาน จนเหลือเวลาอีกสี่วัน นางจึงบำเพ็ญตรีราตรถุดงค์ อดอาหารทั้งกลางวันกลางคืน จนถึงวันสุดท้ายก็ไม่ยอมเสวยจนกว่าตะวันจะตกดิน ในวันสุดท้ายนั้น นางได้ติดตามพระสัตยวานเข้าป่าไปหา

ผลไม้และตัดฟืน เมื่อพระสัตยวานกำลังตัดฟืนทรงรู้สึกปวดพระเศียรอย่างแรงจนสิ้นสติลง พระยมจึงเอาบ่วงมามัดปราณของพระสัตยวาน นางสาวิตรีเดินตามพระยมไปไม่ยอมห่าง ทั้งกล่าวธรรมะอันประเสริฐ จนพระยมอดที่จะสรรเสริญมิได้ จึงอนุญาตให้นางขอพรหลายข้อ จนข้อสุดท้ายนางขอพรโดยขอชีวิตของพระสัตยาวานคืนมาได้ ด้วยอำนาจพรของพระยมทำให้ท้าวทยุมัตเสนหายจากตาบอด และได้กลับเข้าครองเมืองตามเดิม นั่นคือความประเสริฐของนางสาวิตรีผู้มีธรรมะในดวงใจ

ธรรมะที่ปรากฏในบทละครร้องเรื่องสาวิตรี สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าทรงพระราชนิพนธ์ได้ไพเราะจับใจยิ่งนักฟังง่ายๆ เข้าใจได้ลึกซึ้ง พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ตั้งแต่ตอนนางสาวิตรีเสด็จกลับจากการเลือกคู่ครอง จนถึงตอนจบ

ข้อธรรมะเหล่านี้ แม้แต่ในบทเสาวรจนี คือการชมความงามของนางสาวิตรี พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงแทรกลงในบทชมความงามของนางเอกด้วย ดังที่พระนารทฤาษีชมโฉมนางว่า

"รูปได้เคยฟังข่าวเขาเล่าลือ
ระบือกระทั่งสรวงสวรรค์
ว่านวลนางสาวิตรีนารีนั้น
ยากจะหาใครทันในแดนดิน
งามรูปงามยศงดงามศรี
อีกทั้งมีมรรยาทงามหมดสิ้น
ธรรมสถิตติดใจไร้ราคิน
เป็นนารินเลิศล้วนอันควรชม
อันนางรูปโสภานั้นหาง่าย
แต่ทั้งกายทั้งใจให้งามสม
ย่อมหายากนักหนาน่านิยม
น่าภิรมย์ชมชื่นรื่นฤดี"

อีกตอนหนึ่งพระนารทฤาษีชมนางว่า

"ผิวพักตร์ผ่องพรรณดังจันทรา
ลักขณาราวพระศรีอวตาร
กิริยามรรยาทพิลาสล้ำ
ทั้งวาจาถ้อยคำก็อ่อนหวาน
***อีกทรงธรรม**กำกับในสันดาน*
เห็นเป็นยอดนงคราญในโลกนี้"

นับได้ว่านางสาวิตรีงามพร้อมทั้งรูป กิริยามรรยาท และทรงไว้ซึ่งธรรมะ คือ รูปสมบัติ คุณสมบัติ และธรรมสมบัติ

ธรรมปฏิบัติของนางสาวิตรี มีหลายประการดังต่อไปนี้

๑. ธรรมะอันซื่อสัตย์และเด็ดเดี่ยว นางสาวิตรีมีวาจาอันซื่อสัตย์ เมื่อกล่าววาจาออกไปแล้วจะไม่คืนคำ แม้เมื่อทราบว่าพระสัตยวานผู้ซึ่งนางเลือกเป็นคู่ครองจะสิ้นพระชนม์ภายใน ๑ ปี นางก็ไม่ย่อท้อ มีน้ำใจเด็ดเดี่ยวที่จะช่วยสวามี ดังบทพระราชนิพนธ์ดังนี้

"โอ้ว่าพระบิดาบังเกิดเกศ
ทรงเดชดำรัสเช่นนั้นได้
ลูกบาศก์ตกได้เพียงหนเดียวไซร้
ทั้งบุตรียกได้ให้หนึ่งครั้ง
อนึ่งลั่นวาจาว่ายกให้
ก็ได้เพียงครั้งเดียวเป็นที่ตั้ง
สามอย่างนี้ทำได้เพียงหนึ่งครั้ง
ขอพระองค์ทรงฟังลูกจงดี
ถึงเจ้าชายจะมีอายุสั้น
หรือไร้ปวงคุณธรรม์เสื่อมศักดิ์ศรี
หม่อมฉันได้ปลงใจเลือกเธอนี้
ไม่ขอให้สามีอื่นมาครอง"

นี่คือผู้มีสัจวาจา และประพฤติปฏิบัติอย่างเด็ดเดี่ยว

๒. ธรรมปฏิบัติในการรู้กาลเทศะ นางสาวิตรีปฏิบัติตนตามกาลเทศะที่ดีเยี่ยมรู้จักเคารพนบไหว้ผู้ที่ควรไหว้บูชาสิ่งที่ควรบูชา จึงได้รับแต่คำสรรเสริญเจริญพร เช่น ตอนที่นางกำลังเดินทางไปในป่าก็ไหว้เทวดาอารักษ์ ดังนี้

"หมั่นมุ่งจิตคิดแผ่เมตตา
ต่อบรรดาสัตว์ป่าทั้งน้อยใหญ่
ทั้งเช่นสรวงให้พลีแด่ผีไพร
อีกตั้งใจมั่นคงตรงทางธรรม
หมั่นกระทำตามคำที่ครูสอน
ประณมกรไหว้เทพทั้งเช้าค่ำ
คุณชนกชนนีมีประจำ
เป็นสิ่งล้ำเลอสรรกันกายา"

๓. มีธรรมปฏิบัติทางปิยวาจา นางสาวิตรีทรงมีวาจาอ่อนหวานแก่คนทั่วไปดังตัวอย่างต่อไปนี้

"เสด็จถึงหนใดก็ได้รับ

ประจุคมน์ดีสรรพทุกสถาน
ชนนิยมชมบุญพระนงคราญ
พระวาจาอ่อนหวานจับใจชน
พระบุตรีแสนดีมีเคารพ
นอบนบต่อพราหมณ์ทุกแห่งหน
จึ่งรับพรของทิชามาทุกตน
กอบกุศลทั่วไปในไตรทวาร"

๔. **มีธรรมปฏิบัติทางขันติธรรม** นางสาวิตรีไม่แสดงความเกรี้ยวโกรธพระยมในการพรากชีวิตพระสวามีของนาง นางมีแต่ความจงรักภักดี จึงใช้ขันติธรรมอดทนอดกลั้นความโกรธ ความทุกข์ ความยากลำบากทั้งมวลติดตามพระยมไป ทั้งกล่าวธรรมะจนเป็นที่จับใจพระยมหลายครั้ง ดังต่อไปนี้

๔.๑ นางกล่าวคำสรรเสริญพระยมในตอนแรกว่า

"อันผู้ใดใฝ่ธรรมเป็นเนืองนิตย์
และรู้จักข่มจิตไม่ย่อหย่อน
ปฏิบัติพร้อมพรั่งดั่งครูสอน
คงไม่ต้องอนาทรและร้อนใจ
ปราชญ์สรรเสริญว่าธรรมเป็นล้ำเลิศ
สุดประเสริฐกว่าทรัพย์ทั้งน้อยใหญ่
ธรรมคุ้มผู้ประพฤติเป็นธรรมไซร้
ย่อมต้องได้ผลงามตามตำรา"

พระยมพอพระทัยถ้อยแถลงธรรมของนาง จึงเอ่ยวาจาให้พรทุกอย่าง ยกเว้นการขอชีวิตของสามี นางสาวิตรีจึงขอพรให้ท้าวทยุมัตเสน พระบิดาของสวามี พระเคราะห์ร้ายพระเนตรมืดบอด ทำให้ศัตรูชิงราชสมบัติ ขอให้พระเนตรดีดังเดิม นั่นคือความมีจิตใจสูงของนาง แทนที่จะขอให้ตนเองแต่กลับขอให้ผู้ใหญ่ผู้มีพระคุณได้รับความสุขปราศจากความเดือดร้อนก่อน

๔.๒ ธรรมะครั้งที่ ๒ นางสาวิตรีทูลพระยมว่า

"อนึ่งใกล้พระองค์ผู้ทรงคุณ
เป็นจอมบุญแท้จริงทุกสิ่งสรรพ์
การคบผู้ซื่อตรงทรงคุณธรรม์
ย่อมมีผลอนันต์อันเลิศดี
เสวนากับผู้ประพฤติธรรม
คือคบมิตรเลิศล้ำและเป็นศรี
หม่อมฉันชอบคบธรรมจารี
จึ่งสู้ลีลาตามเสด็จมา"

นางสาวิตรีทูลยกย่องสรรเสริญพระยมว่า ทรงเป็นผู้ซื่อตรงทรงคุณธรรมเป็นการยกย่องอย่างแท้จริงมิใช่ประจบสอพลอ ทำให้พระยมยิ่งพอพระทัยมากขึ้น ถึงกับทรงกล่าวชมว่า ธรรมะของนางเป็นการเสริมสติปัญญาแม้กระทั่งนักปราชญ์ จึงทรงอนุญาตให้นางขอพรได้ ยกเว้นชีวิตของสามี นางสาวิตรี จึงทูลขอให้ท้าวมยุทัตเสนได้ราชสมบัติคืนมา พระยมก็ให้ตามที่นางขอ

๔.๓ ธรรมะครั้งที่ ๓ นางสาวิตรีสรรเสริญพระยมว่าเป็นพระยมเทวราช คร่าชีวิตมนุษย์และสัตว์ตามควรแก่เวลาและยุติธรรม แล้วนางกล่าวธรรมะว่า

"กรณีย์คนดีมีศีลธรรม
อันควรทำต่อสัตว์ทั่วทั้งหลาย
คือมิได้ประทุษและปองร้าย
ทั้งด้วยกายวาจาอีกทั้งใจ
ควรเมตตาปรานีเป็นที่สุด
แก่มนุษย์และสัตว์ทั้งน้อยใหญ่
แม้ศัตรูผู้มาขออภัย
ก็ยอมยกโทษให้ด้วยปราณี"

พระยมได้ฟังธรรมะของนางสาวิตรีก็กล่าวว่า เหมือนผู้กระหายน้ำเต็มที่ แล้วได้มาดื่มน้ำเย็นชื่นใจแท้ๆ จึงอนุญาตให้นางขอพรเป็นข้อที่ ๓ ยกเว้นชีวิตของสามี นางจึงทูลขอให้ท้าวอัศวบดีพระบิดาของนางมีโอรสสืบราชสกุล พระยมจึงประสาทพรให้ท้าวอัศวบดีมีโอรส ๑๐๐ องค์

๔.๔ ธรรมะครั้งที่ ๔ นางสาวิตรีสรรเสริญพระยมว่า พระยมเป็นโอรสของพระอาทิตย์ เป็นผู้ทรงธรรม จึงได้ชื่อว่า ไววัสวัต และนางสาวิตรีได้ยกบทธรรมะว่า

"อันผู้ใดทรงธรรมเที่ยงสถิต
ชนย่อมอยากเป็นมิตรเป็นนักหนา
ความใจดีมีจิตมากเมตตา
ย่อมแนะสัตว์นานาไว้วางใจ"

พระยมก็ยิ่งพอพระทัยมากขึ้น กล่าวว่าพระองค์ไม่เคยได้ฟังถ้อยธรรมะเหล่านี้จากที่ใดเลย ฉะนั้นพระองค์จะประสาทพรให้ยกเว้นชีวิตพระสัตยวาน นางสาวิตรีก็ขอพรว่าขอให้นางมีโอรสผู้เรืองฤทธิ์สัก ๑๐๐ องค์

การขอพรข้อนี้มีหรือที่พระยมจะไม่รู้เท่าทัน แต่พระยมก็หลงมธุรสวาจาของนางสาวิตรีเสียแล้ว จึงประสาทพรให้ทั้งๆ ที่คงจะทรงทราบดีว่า ต่อไปนางจะขออะไรอีก

๔.๕) ธรรมะครั้งที่ ๕ นางสาวิตรีกล่าวยกย่องว่า นางได้เดินทางร่วมกับผู้สุจริต ผู้เป็นยอดแห่งพรหมจารี คือ พระยม ทำให้เป็นสิริมงคลแก่ตนเองแล้วยกข้อธรรมะว่า

"เสวนาบัณฑิตเป็นกิจชอบ
ประกอบด้วยกุศลสโมสร
อันธรรมจารีศรีสุนทร
นรากรได้พึ่งจึ่งเย็นใจ"

ธรรมะข้อสุดท้ายนี้ทำให้พระยมพอพระทัยถึงที่สุด ถึงกับออกพระโอษฐ์ว่า นางสาวิตรีจะขอพรสิ่งใดก็ขอเถิด จะไม่ขัดใจนางอีกแล้ว ก็จะยับยั้งอยู่ได้อย่างไร ในเมื่อพรข้อที่ ๔ นางสาวิตรีขอพรให้มีโอรส ๑๐๐ องค์ นางก็ทูลพระยมว่า ในเมื่อไม่มีสวามีแล้วนางจะมีโอรสได้อย่างไร จึงขอชีวิตพระสัตยวานคืนเถิด

อันที่จริงพระยมพระทัยอ่อนมาตั้งแต่พรข้อที่ ๔ แล้ว แต่อาจจะลองใจลองปัญญาของนางอีก คราวนี้ไม่มีอะไรติดขัดอีกแล้ว จึงยอมคืนชีวิตพระสัตยวานให้ทันที

ในที่สุดพรทั้ง ๕ ประการก็สัมฤทธิผล เป็นเพราะความยึดมั่นในธรรมและการปฏิบัติธรรมของนางสาวิตรีแท้ๆ ทำให้นางได้ชีวิตของสามีคืนมา และทำให้ทั้งสองนครคือ ศาลวะนคร และมัทระนครบังเกิดสันติสุขตลอดมา

ธรรมะที่นางสาวิตรีกล่าวออกมาในบทละครนั้น แท้จริงก็คือ ธรรมะที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกลั่นกรองความรู้และการปฏิบัติของพระองค์เอง จนมากลายเป็นบทกวีที่ไพเราะ พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ด้วยถ้อยคำง่ายๆ เข้าใจลึกซึ้ง แสดงถึงความจงรักภักดีและเสียสละที่ภรรยาพึงมีต่อสามี แสดงถึงความกตัญญูกตเวทีที่บุตรธิดาพึงมีต่อบิดามารดา

เรื่องสาวิตรีแม้มิได้เป็นวรรณคดีที่เด่นที่สุด แต่นับว่าเป็นวรรณกรรมอมตะอีกเรื่องหนึ่ง เป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย กระทรวงศึกษาธิการ จึงกำหนดให้เป็นแบบเรียนในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้วย

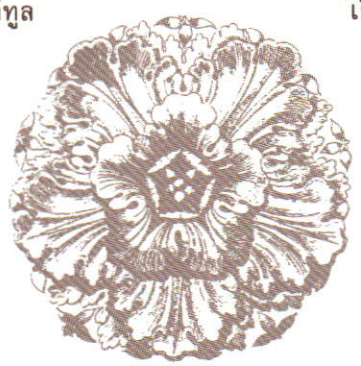

วิธีสั่งสมบุญ

" ไม่ควรดูหมิ่นต่อบุญว่า มีประมาณน้อย
จักไม่มาถึง
แม้หม้อน้ำย่อมเต็มไปด้วยหยาดน้ำที่ตก ฉันใด
ผู้มีปัญญาสั่งสมบุญแม้ทีละน้อยๆ
ย่อมเต็มไปด้วยบุญ ฉันนั้น "

(พุทธพจน์ จากพระไตรปิฎก เล่ม ๒๕ ข้อ ๑๙)

คลองมหานาค อนุสรณ์แห่งวีรกรรม

ประพัฒน์ ตรีณรงค์

สงฺคาเม เม มตํ เสยฺโย
ยญฺเจ ชีเว ปราชิโต.
เราตายเสียในสงครามดีกว่า
แพ้แล้วเป็นอยู่ จะประเสริฐอะไร

(เถรภาษิต)

คลองมหานาค มีทั้งในกรุงศรีอยุธยาและในกรุงรัตนโกสินทร์

คลองมหานาคทั้งในกรุงศรีอยุธยาและในกรุงรัตนโกสินทร์ มีความสำคัญอย่างยิ่ง เกิดขึ้นด้วยเหตุผลประการเดียวกัน คือ ให้เป็นอนุสรณ์ถึงวีรกรรมที่พระภิกษุสงฆ์รูปหนึ่งแห่งวัดภูเขาทองสร้างขึ้น ด้วยการตัดสินเด็ดขาดฉับพลันเสียสละเพศพรหมจรรย์ลาสิกขา(ลาสึก)ออกมาเป็นผู้นำประชาชนขุดคลองให้เป็นคูเมืองชั้นนอกของคูเมืองที่ล้อมรอบพระราชวังหลวงพระนครศรีอยุธยาทางด้านเหนือ ในขณะที่บ้านเมืองกำลังจะเผชิญหน้ากับอริราชศัตรูคือพระเจ้าหงสาวดีตะเบงชเวตี้ที่กรีฑาพลอันมหึมาเข้าล้อมกรุงศรีอยุธยาไว้ทุกด้าน อันเป็นสงครามครั้งแรกที่กรุงศรีอยุธยาเอาพระนครเป็นที่มั่นสู้ศึกอย่างทรนงองอาจในแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ เมื่อพุทธศักราช ๒๐๙๑

แต่ก่อนที่จะนำเรื่องคลองมหานาคและพระมหานาคมากล่าวโดยละเอียด ขอนำเรื่องศึกพระเจ้าหงสาวดีตะเบงชเวตี้ครั้งนี้ ตามที่**สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ** ทรงพระนิพนธ์ถึงสาเหตุไว้ในเรื่อง **"ไทยรบพม่า"** ว่า

*"สมเด็จพระไชยราชาธิราชเสวยราชสมบัติมาจนถึงปีมะเมีย จุลศักราช ๙๐๘ พ.ศ.๒๐๘๙ สวรรคต พระแก้วฟ้า **(บางฉบับเรียกว่า พระยอดฟ้า)** ราชโอรสที่ได้รับราชสมบัติยังทรงพระเยาว์ พระชันษาเพียง ๑๑ ปี ท้าวศรีสุดาจันทร์ผู้เป็นพระราชมารดาว่าราชการแทน อยู่มาท้าวศรีสุดาจันทร์เป็นชู้กับพันบุตรศรีเทพ พนักงานเฝ้าหอพระ จนนางมีครรภ์ขึ้น เห็นว่าจะปิดความไม่มิด จึงตั้งชู้เป็นขุนวรวงศาธิราช ให้กำลังวังชาว่าราชการแผ่นดิน แล้วขุนวรวงศาธิราชก็ปลงพระชนม์สมเด็จพระแก้วฟ้าเสีย ชิงเอาราชสมบัติราชาภิเษกขึ้นครองแผ่นดินอยู่ได้ ๔๒ วัน พวกข้าราชการจึงช่วยกันจับท้าวศรีสุดาจันทร์กับขุนวรวงศาธิราชประหารชีวิตเสีย แล้วเชิญพระเทียรราชา ซึ่งเป็นราชอนุชาต่างพระชนนีกับพระไชยราชาธิราชขึ้นครองราชสมบัติเมื่อปีวอก จุลศักราช ๙๑๐ พ.ศ. ๒๐๙๑ ทรงพระนามว่า **สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ***

ข่าวที่เกิดจลาจลในกรุงศรีอยุธยา ทราบไปถึงพระเจ้าหงสาวดีตะเบงชเวตี้ ก็เห็นเป็นโอกาสที่จะแผ่ราชอาณาจักรต่อมาทางตะวันออก ด้วยมีรี้พลมากกว่าไทยหลายเท่า และได้เมืองมอญอันติดต่อกับแดนไทยไว้เป็นที่มั่น จึงสั่งให้เกณฑ์กองทัพมาตั้งประชุมพลที่เมืองเมาะตะมะ แล้วพระเจ้าหงสาวดีก็เสด็จเป็นจอมพลยกเข้ามาเมืองไทยหมายจะตีเอากรุงศรีอยุธยา"

พระเจ้าหงสาวดีตะเบงชเวตี้กรีฑาทัพมาครั้งนี้ สมเด็จ

พระเจ้าจักรพรรดิครองราชสมบัติได้ ๖ เดือน บ้านเมืองมิได้เป็นจลาจลเพราะผู้ตั้งตนเป็นใหญ่ถูกปราบเป็นที่เรียบร้อยไปแล้ว พระเจ้าหงสาวดีตะเบงชเวตี้เข้าพระทัยเหตุการณ์บ้านเมืองของไทยผิด ยิ่งกว่านั้น กรุงศรีอยุธยาขณะนั้นก็กำลังเกิดความอุดมสมบูรณ์อยู่โดยทั่วไป เมื่อสมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิทรงทราบข่าวศึกว่ายกเข้ามาทางด่านพระเจดีย์สามองค์ และ

ลี้พลมาก ยกเข้าก็ติดแม่น้ำ เพราะรวบรวมเอาเรือไว้เสียหมดแล้วเอาปืนใหญ่ลงในเรือรบเที่ยวไล่ยิงข้าศึกที่เข้ามาใกล้ได้ทุกด้าน ส่วนข้าศึกจะเอาปืนใหญ่ยิงพระนคร ยิงไม่ถึง ด้วยต้องยกกองทัพข้ามภูเขาเข้ามา เอามาแต่ปืนขนาดแรงน้อย เพราะนั้นถึงข้าศึกจะยกเข้ามาได้ถึงชานพระนคร ก็ได้แต่ตั้งล้อมอยู่ห่างๆ"

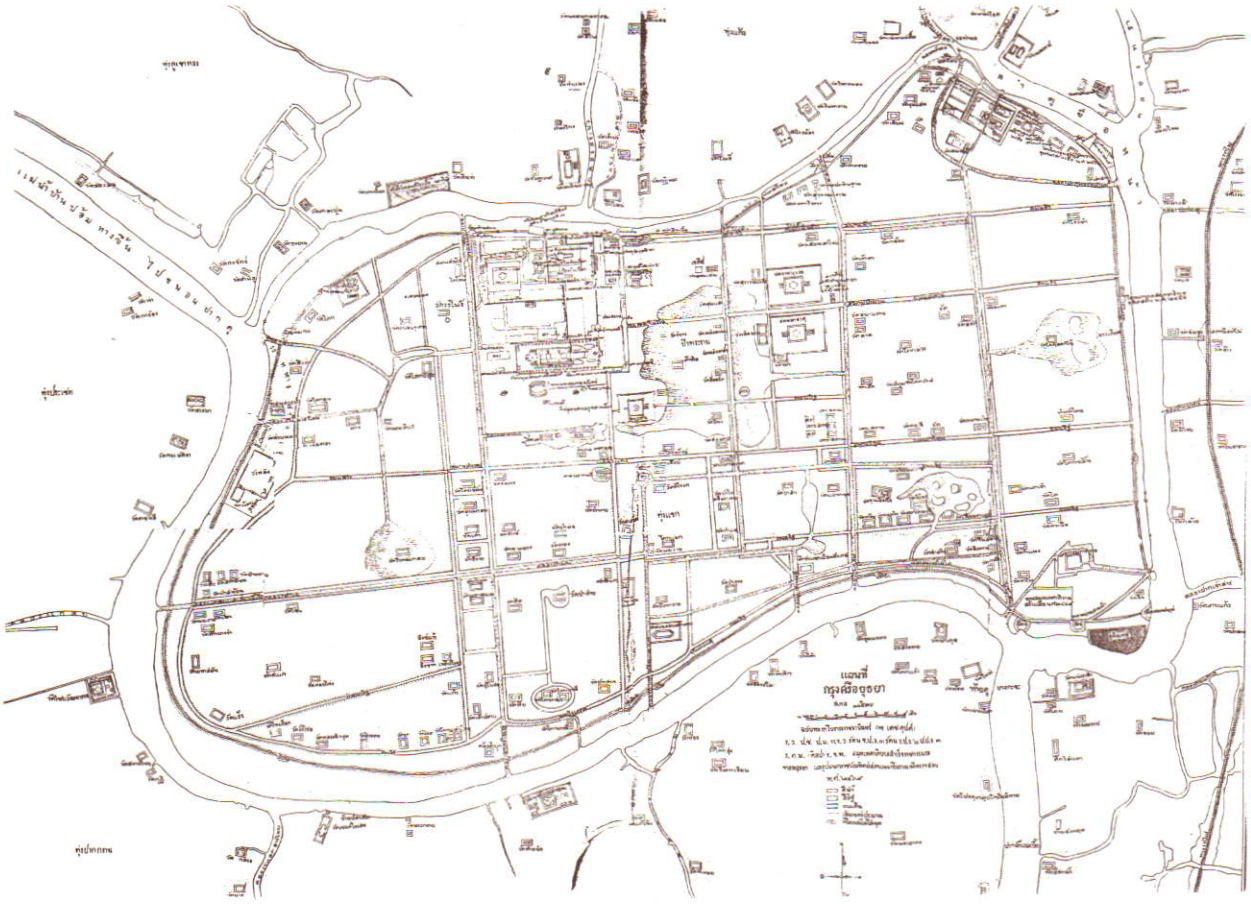

มุ่งเข้าเมืองสุพรรรณบุรี จึงตัดสินพระทัยเอาพระนครเป็นที่มั่นสู้ศึกครั้งนี้ทันที เพราะทรงเห็นว่าได้เปรียบในทางพิชัยสงครามหลายสถาน ซึ่งมีรายละเอียดปรากฏอยู่ในพระนิพนธ์เรื่อง ***"ไทยรบพม่า"*** แล้ว จะขอนำเอาความได้เปรียบในทางพิชัยสงครามสถานแรกในพระนิพนธ์มากล่าวถึงเพื่อให้เข้าใจเรื่องคลองมหานาคชัดเจนยิ่งขึ้น คือ

"พระนครศรีอยุธยามีลำแม่น้ำล้อมรอบ *คือ ลำแม่น้ำลพบุรีอยู่ด้านเหนือ ลำแม่น้ำเจ้าพระยาอยู่ด้านตะวันตกและด้านใต้ ลำแม่น้ำสักอยู่ข้างด้านตะวันออก ถึงข้าศึกมี*

และมีพระนิพนธ์อีกตอนหนึ่ง ในเรื่องเดียวกันกับเรื่องที่พระมหานาคขุดคลองช่วยราชการครั้งนี้ว่า

"ในการป้องกันพระนคร มีปรากฏในหนังสือพระราชพงศาวดารอีกอย่างหนึ่ง ว่าเมื่อกำลังพระเจ้าหงสาวดีตั้งล้อมพระนครอยู่นั้น ***พระมหานาควัดภูเขาทองสึกออกมาช่วยราชการ*** *ชวนญาติโยมศิษย์หาเป็นกำลังขุดคลองข้างด้านเหนือพระนครสำหรับป้องกันข้าศึกสายหนึ่ง จึงเรียกว่า* ***คลองมหานาค*** *อยู่จนตราบเท่าทุกวันนี้ อันคลองมหานาคนี้ พิเคราะห์ตามแผนที่ ขุดเป็นคูเมืองชั้นนอกตามแนวแม่น้ำ*

ที่เป็นคูพระนครด้านเหนือนั้นต่อออกไปอีกชั้นหนึ่ง สันนิษฐานว่าเพราะพระราชวังหลวงในกรุงเก่าตั้งริมน้ำข้างด้านเหนือใกล้ทางปืนข้าศึกกว่าด้านอื่น จึงขุดคูเมืองอีกชั้นหนึ่ง ประสงค์จะให้แนวคูเมืองที่รักษาสู้ข้าศึกห่างจากพระราชวังออกไป"

เจตนารมณ์ของพระมหานาคผู้นำการขุดคลองช่วยราชการขึ้นครั้งนี้เป็นอย่างนี้ จึงเป็นเรื่องที่น่าสรรเสริญเป็นอย่างยิ่ง

และเพื่อให้ท่านผู้อ่านได้นึกภาพของคลองมหานาคออกว่าจะช่วยได้อย่างไร จึงขอนำรายละเอียดของคลองที่ **พระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์)** เขียนไว้ในหนังสือ ***"อธิบายแผนที่พระนครศรีอยุธยากับคำวินิจฉัยฯ"*** มาลงไว้ดังนี้

*"**คลองมหานาค** อยู่เหนือหัวแหลม ๒ เส้น พงศาวดารว่าในแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พระเจ้าหงสาวดีสุวรรณเอกฉัตร ยกเข้ามาตีกรุง พระมหานาค วัดภูเขาทอง สึกออกรับอาสาตั้งค่ายกันข้าศึกตั้งแต่วัดภูเขาทองลงมาจนวัดป่าพลู พรรคพวกมหานาคช่วยกันขุดคูนอกค่ายกับทัพเรือ จึงเรียกว่า **คลองมหานาค** ลำคลองแต่แม่น้ำเข้าไปจนถึงวัดภูเขาทองเห็นจะเป็นคลองเดิมของวัด เพราะวัดภูเขาทองอยู่กลางตอน มหานาคคงจะขุดคูแยกจากคลองภูเขาทองลงมาข้างใต้ถึงวัดศาลาปูน แล้วเลี้ยวลงทางตะวันตก ผ่านหลังวัดขุนญวน และหน้าวัดป่าพลูมาออกแม่น้ำใหญ่เหนือหัวแหลม"*

ความยาวของคลองมหานาคตามที่**พระยาโบราณราชธานินทร์**ได้สำรวจและเขียนไว้นี้ เป็นเหตุให้บางท่านเข้าใจผิดคิดว่า คลองมหานาคในพระนครศรีอยุธยามี ๒ คลอง ดังคำบรรยายของ **นายสังวาลย์ พัฒโนทัย** *(ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นนายสังข์)* ที่กล่าวถึงบุคคลตัวอย่างของไทยตอนหนึ่งว่า

"คลองมหานาคที่พระนครศรีอยุธยายังมีอยู่ คือ คลองที่ขุดแต่วัดภูเขาทองขนานมาตามลำน้ำถึงวัดป่าพลู ออกแม่น้ำทางหัวแหลมคลองหนึ่ง กับยังมีอีกคลองหนึ่ง ขุดจากวัดป่าพลู ผ่านวัดขุนญวน วัดศาลาปูน วัดลานโพ ทางเหนือพระนครศรีอยุธยา คลองนี้ก็เรียกว่า คลองมหานาค"

เรื่องของคลองสำคัญในประวัติศาสตร์ คือ คลองมหานาคเกิดขึ้นเพราะเจตนารมณ์ของพระภิกษุในพระบวรพุทธศาสนาที่จะช่วยกันป้องกันชาติบ้านเมืองในยามที่มหันตภัยกำลังเข้าเผชิญหน้า แต่เพื่อมิได้เกิดความด่างพร้อยหม่นหมองในเพศพรหมจรรย์จึงลาสึกจากสมณเพศมาเป็นฆราวาสแล้วเป็นผู้นำประชาชนประกอบวีรกรรมช่วยชาติบ้านเมืองเท่าที่ความสามารถจะพึงกระทำได้ ซึ่งก็ต้องด้วยหลักพิชัยสงครามในขณะนั้นเป็นอย่างยิ่ง

สงครามครั้งนี้ ไทยมี**วีรสตรี**นักรบ ๒ พระองค์ คือ **สมเด็จพระสุริโยทัย** กับ**พระบรมดิลก** พระราชธิดาของสมเด็จพระสุริโยทัย และเสียช้างพลายศรีมงคลกับพลายมงคลทวีป เพื่อแลกเอาพระมหาธรรมราชาและพระราเมศวรที่ถูกข้าศึกจับตัวได้คืนมา

และสงครามครั้งนี้ พระเจ้าหงสาวดีตะเบงชเวตี้ ต้องยกกองทัพกลับ เพราะตีเอากรุงศรีอยุธยาไม่ได้ ไทยได้เปรียบในทางพิชัยสงครามดังหลักฐานที่นำมากล่าวไว้ในตอนต้น และเมื่อเลิกทัพกลับไปแล้ว สงครามระหว่างกรุงศรีอยุธยาและหงสาวดีก็ว่างเว้นอยู่ถึง ๑๕ ปี และเมื่อพระเจ้าหงสาวดีตะเบงชเวตี้กลับไปนั้น มีกิตติศัพท์ว่าพระองค์เสียทีไทย จึงเกิดการกระด้างเดื่องขึ้นในเมืองใหญ่ๆ ที่เป็นประเทศราช เช่น เมืองเมาะตะมะ ตองอู และเมืองแปร เป็นต้น ในที่สุดพระเจ้าหงสาวดีตะเบงชเวตี้ก็ถูกลอบปลงพระชนม์ และบุเรงนองขึ้นครองราชย์ต้องใช้กำลังปราบปรามอยู่เป็นเวลาช้านาน

ส่วนคลองที่**พระมหานาค**เป็นผู้นำขุดขึ้นนั้น ก็มีชื่อเรียกขานกันว่า **คลองมหานาค** ต่อมาตราบเท่าถึงปัจจุบัน และถึงฤดูน้ำหลากมาเต็มคลองครั้งไร **คลองมหานาค** ก็เป็นที่ชุมนุมของบรรดาเรือเพลงและสักวาของบรรดานักเล่นเพลงเรือชาวพระนครศรีอยุธยามาประชันร้องแก้กันอย่างสนุกสนานรื่นเริงบันเทิงใจ ทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ และแสดงปฏิภาณในศิลปวรรณคดีพื้นบ้านพื้นเมืองในยามว่างศึกสงคราม แม้ปัจจุบันความสำคัญของคลองมหานาคได้เปลี่ยนแปลงไป แต่ชื่อของคลองยังคงอยู่และชื่อของคลองนั้นยังเป็นอนุสรณ์เตือนใจให้คนรุ่นหลังได้รำลึกถึงพระมหานาคและวีรกรรมของท่าน

ตลอดเวลาที่ราชธานีของไทยตั้งอยู่ ณ กรุงศรีอยุธยา

ถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นพระปฐมบรมกษัตริย์แห่งพระบรมราชวงศ์จักรี และโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระนครขึ้นใหม่ สำเร็จแล้วโปรดเกล้าฯ ให้ขุดคลองรอบกรุง เมื่อสำเร็จเสร็จสิ้นแล้ว ให้ขุดคลองขึ้นเหนือวัดสระเกศ ประมาณ พ.ศ. ๒๓๔๐ หรือ พ.ศ. ๒๓๔๒ แล้วพระราชทานนามว่า **คลองมหานาค** โดยมีพระราชประสงค์เพื่อให้ประชาชนชาวพระนคร จะได้ลงเรือไปประชุมเล่นเพลงเรือและสักวาในเทศกาลฤดูน้ำอย่างชาวพระนครศรีอยุธยา

การพระราชทานนามคลองนี้ว่า คลองมหานาค ก็คงเป็นเพราะทรงพระอนุสรณ์ถึงความดีของ**พระมหานาคแห่งวัดภูเขาทอง พระนครศรีอยุธยา**นั่นเอง เมื่อพันฤดูเล่นเพลงเรือและสักวา แล้วก็ใช้สำหรับบ่ายเรือพระที่นั่ง และอีกประการหนึ่ง ก็คือการขุดคลองมหานาคขึ้นในพระนครนั้น ก็เพื่อใช้ป้องกันพระนครทางด้านนอกของคลองรอบกรุงแบบเดียวกับกรุงศรีอยุธยา นอกเหนือไปจากการเล่นเพลงเรือและสักวาดังกล่าว

ถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ได้โปรดเกล้าฯให้สร้างพระมหาเจดีย์สำหรับพระนครขึ้นใกล้คลองมหานาค แล้วพระราชทานชื่อว่า ภูเขาทอง คงจะทรงพระราชอนุสรณ์ถึงวัดที่พระมหานาคแห่งกรุงศรีอยุธยาบวชอยู่ และสร้างไว้ใกล้ๆ กับคลองมหานาค เป็นอนุสรณ์สถานคู่เคียงกัน

ก่อนจบเรื่องนี้ ผู้เขียนใคร่ขอนำคำของ**นายสังวาลย์ พัฒโนทัย** ที่บรรยายสดุดีพระมหานาคไว้ในหนังสือที่อ้างแล้วมาลงไว้ดังนี้

"ในพระราชพงศาวดาร กล่าวถึงพฤติการณ์ของมหานาคไว้อย่างชัดแจ้ง แต่น่าเสียดายที่อ้างไว้เพียงเล็กน้อยเท่าที่กล่าวแล้วเท่านั้น พฤติการณ์ต่อๆ มาของบุคคลนี้ไม่มีพระราชพงศาวดารฉบับใดอ้างถึงไว้อีกเลย แต่เราต้องเชื่อว่ามหานาคคนนี้คงเป็นประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองอย่างมากทีเดียว ถ้าหวนไปนึกถึงกรณีที่มหานาคมีความเด็ดเดี่ยวพอถึงกับลาสิกขาออกมาช่วยป้องกันบ้านเมืองแล้ว ต้องนับว่า ***มหานาคเป็นแบบอย่างของความรักชาติอย่างเอก และต้องจัดว่ามหานาคมีความคิดรอบคอบนัก****...มหานาคน่าจะรำลึกด้วยเหตุผลต่อไปว่า ศาสนาจะตั้งมั่นอยู่ได้ก็ด้วยชาติดำรงอยู่ได้เป็นอิสระ พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย เป็นอิสระ พุทธศาสนาก็ย่อมวัฒนาถาวรอยู่ตราบนั้น แม้พระพุทธองค์ก็ไม่เคยทรงปฏิเสธการป้องกันชาติบ้านเมือง เพราะพระองค์ย่อมทรงตระหนักถึงความจริงในข้อนี้ดีที่สุด พระมหานาคคิดรอบคอบเช่นนี้แล้วจึงกล้าสละพรตพรหมจรรย์ออกมาเพื่อสละทุกสิ่งทุกอย่างสนองคุณชาติศาสนาอย่างจริงใจยิ่ง"*

และอีกประการหนึ่งก็คือ การรำลึกถึง**เถรภาษิต** ในพระพุทธศาสนาที่นำมาตั้งไว้ในเบื้องต้นว่า ***"เราตายเสียในสงครามดีกว่า แพ้แล้วเป็นอยู่ จะประเสริฐอะไร"***

ขอให้คลองมหานาคยังคงดำรงอยู่ แม้จะเหลือเพียงชื่อก็ตาม เพื่อจะได้ช่วยให้พวกเราได้รำลึกนึกถึงคุณความดีอันเป็นวีรกรรมของพระมหานาคสืบต่อไปชั่วกัลปาวสาน

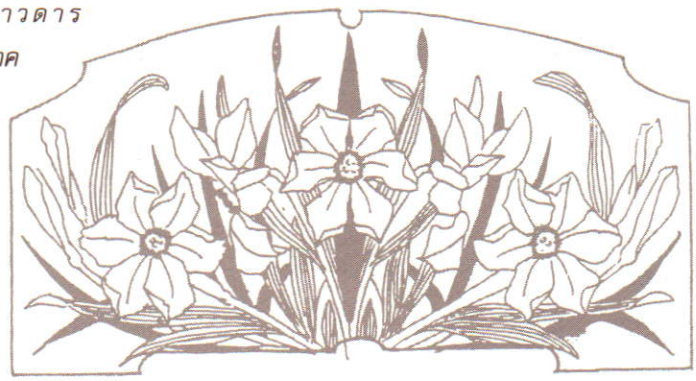

ศิลปะของการใช้ถ้อยคำขบขัน

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา

หลายปีมาแล้ว ข้าพเจ้าได้อ่านเรื่อง **"ศิลปะอันโอชะของคำเยาะหยัน"** เจ้าของเรื่องเป็นชาวต่างประเทศ เขียนลงวารสารเล่มหนึ่ง ใช้ชื่อว่า "The Delious art of the insult" ข้าพเจ้าอ่านไปแล้วก็หัวเราะไป และก็นึกว่าฝรั่งนี่ช่างหาเรื่องมาเขียนได้สนุกดี คำเยาะหยันที่สรรมาใช้ทั้งขบขันและเจ็บแสบที่คนไทยรุ่นหนุ่มสาวใช้ว่า *"แสบสันต์"* ผู้ถูกเยาะเย้าหรือเยาะหยัน ได้ยินได้ฟังก็เกิดอารมณ์ทั้งโกรธและทั้งยังทำให้ต้องหัวเราะด้วยเจ็บอายด้วย แต่คนอื่นได้ยินได้ฟังต้องหัวเราะงอหาย

เรื่องอย่างนี้ต้องยกให้คณะจำอวดของไทย ซึ่งบางทีไม่ต้องใช้ถ้อยคำสองแง่สองง่าม หรือคำผวนที่จำอวดหรือเพลงพื้นบ้านในชนบทนิยมแบบตลก ลิเก หรือจำอวดสามัญมิใช่ชั้นครู ต้องทำอาการหกขะเมนตีลังกาให้เด็กๆ หัวเราะประกอบคำพูด แม้ตลกฝรั่งประเภทนี้ที่เคยพบเห็นก็มี แต่คำพูดสำนวนโวหารวัฒนธรรมประเพณีของเขาไม่เหมือนของไทย ข้าพเจ้าฟังความหมายของคำที่ประกอบท่าทางไม่ใคร่ออก ไม่เข้าใจ เลยไม่ขบขันตามถ้อยคำท่าทางของเขา นอกจากชาลี แชบปลิน ซึ่งเป็นตลกไม่พูดมาก ได้แต่ตีหน้าตาย นิยมแต่ทำท่าทางตลกชนิดที่เรียกว่า "practical jokes" เด็กฝรั่งเด็กไทยแม้ผู้ใหญ่ก็ชื่นชมดาราตลกภาพยนตร์ผู้นี้ตั้งแต่สมัย ๕๐-๖๐ ปีมาแล้ว

ข้าพเจ้าชอบอ่านหนังสือจำพวก คดีลึกลับที่มีการสืบสวนสอบสวนหรือบันเทิงคดีที่เป็นเรื่องราวทั้งเก่าและใหม่ ทั้งเกล็ดขบขันสั้นๆ มากกว่าอ่านเรื่องนวนิยายโศกเศร้าหวานซึ้ง ชอบอ่านหนังสือเรื่องขำขันของฮิวเมอริสต์และของผู้ใช้นามปากกาเก่าๆ เช่น *สมุห์หอม* ในหนังสือวารสารไทยเขษม หรือของ *"แสงทอง"* ฯลฯ เป็นเรื่องตลกขบขันในเมืองไทย หรือแปลจากเรื่องต่างประเทศ เช่น เรื่องของ Pick Wick Paper เมื่อยังมีอายุน้อยเห็นพ่อถือหนังสือไทยเขษมเข้าบ้านก็รีบวิ่งไปรับพ่อชิงหนังสือกันอ่านในหมู่พี่ๆ น้องๆ พวกเราชาวไทยมักมีอารมณ์ขันเป็นประจำชาติก็ว่าได้ แม้ฝรั่งหรือผู้นิยมฝรั่งได้เล่าเรียนมาสูงๆ จะกล่าวหาว่า วรรณกรรม วรรณคดี ฯลฯ ของไทยนั้นตื้นเขิน ไม่มีปรัชญาให้ขบคิดก็ช่างเขา เพราะปรัชญาชีวิตนั้นอยู่ในพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ ซึ่งไทยนำมาปฏิบัติอยู่ในชีวิตประจำวัน คือ ศีลห้า ฯลฯ อยู่แล้ว แต่เก่าก่อนบ้านเมืองก็อุดมสมบูรณ์ ไม่อดอยาก นิสัยคนไทยจึงรักความสนุกสบาย ไม่เครียด คิดแต่ปัจจุบัน ไม่นึกถึงอนาคต ปัญหามีเมื่อใดก็แก้ไขให้ตรงต้นเหตุ ว่าที่จริงนิสัยเช่นนี้กระมังที่ช่วยให้คนไทยชาติไทยอยู่รอดมาตราบทุกวันนี้ ไม่ตกเป็นเมืองอาณานิคมของชาติอื่น

ข้าพเจ้าออกนอกเรื่องมายืดยาว ขอเข้าเรื่องตามชื่อเรื่องนี้เสียที ขอพูดถึงศิลปะการใช้ถ้อยคำขบขันของคนไทยก่อนเรื่องของคนต่างชาติ คือเมื่อราว ๕๐ ปีกว่า ไทยมีโทรทัศน์ไว้ชมเป็นเครื่องบันเทิงได้ฟังเรื่องต่างๆ แทนการออกไปดูภาพยนตร์นอกบ้าน เพราะมีทั้งภาพยนตร์และละครมีข่าวในประเทศนอกประเทศ คราวหนึ่งตัวละครเอกซึ่งข้าพเจ้าพร้อมครอบครัวชอบชั้นเชิงทีท่าวาจามาก คือ คุณสนิท เกษธนัง ผู้เป็นทั้งคนแต่งเรื่องและนักแสดงทางด้านชวนหัว ออกมาแสดงเรื่องชีวิตจริง เป็นตัวคนรับใช้ คุณสนิทกำลังปัดกวาดเช็ดถูเครื่องเรือนไปพลางบ่นไปพลางว่า ท่านเจ้าของบ้านซึ่งคุณสนิทเรียกว่า คุณนายช่างเป็นคนเหนียวแน่น ให้ค่าจ้างคนใช้ก็ถูก แต่ถ้าทำอะไรผิดพลาดก็ตัดเงินเดือนซึ่งน้อยแทบจะไม่พอกิจอยู่แล้ว หาเรื่องตัดเงินทุกเดือน *"ไอ้เรารีก็ยากจน จะซื้อหาอะไรกินก็ไม่ไหว ต้องทนกินข้าวในบ้าน กับข้าวก็เหลือจะเอียน ให้กินแต่ผักบุ้งผัด แกงผักบุ้งจืดๆ ผักบุ้งจิ้มน้ำพริก โอ๊ย ยักย้ายกับข้าวผักบุ้งกินทุกสาระพัดผักบุ้ง กินแต่ผักบุ้งๆ จนเดินข้าลงทุกที วันนี้ก็อีกสั่งซื้อผักบุ้งแกงส้ม"* ข้าพเจ้าและสามีขันคำตลกชวนคิดต้อง

หัวเราะกันจนลูกสองคนถามขึ้นมาว่า *"หัวเราะทำไมจ๊ะ ไม่เห็นรู้เรื่องเลย"* พ่อถามลูกว่า *"เคยเรียนเรื่องเต่าแข่งกับกระต่ายไหม ใครจะวิ่งชนะ"* เจ้าลูกสองคนร้อง *"อ๋อ"* แล้วก็หัวเราะบ้าง แต่ก็คงไม่เข้าใจลึกซึ้งเหมือนเรา เพราะเขาไม่รู้ว่าเป็นคำขัน ที่ว่าเต่ากินผักบุ้ง และคนกินผักบุ้งทุกวันจนเดินช้าลงทุกที

จำได้อีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งคุณสนิท เกษธนัง เล่นละครโฆษณาเรื่อง **"เห่าดง"** แสดงในโทรทัศน์เมื่อ ๔๐-๕๐ ปีมาแล้วเนื้อเรื่องจำคลับคล้ายคลับคลาว่าคุณสนิทเล่นเป็นตัวคนใช้ *(คุณสนิทมักนิยมแสดงบทของคนใช้มากกว่าเป็นขุนนางข้าราชการใหญ่โต)* เจ้าของบ้านเป็นพระยา มีลูกสาวสวยซึ่งคุณสนิท *(คนใช้)* แอบหลงรัก คอยรับใช้ทั้งพ่อทั้งลูกสาวสวยอย่างนอบน้อมจงรักภักดี ไม่ว่าจะใช้งานหนักงานเบา จนเพื่อนคนใช้ด้วยกันรู้เรื่องและสงสารเห็นใจเพื่อน ครั้นมีชายหนุ่มข้าราชการชั้นสูงมาขอนางสาวสวยของคุณสนิทไปแต่งงานกับตน คนใช้ *(คุณสนิท)* เสียใจมาก ไม่เป็นอันกินอันนอน เพื่อนก็ปลอบว่า *"ตัดใจเสียเถิด แกมันไม่มีวาสนา เป็นคนรับใช้ต่ำต้อย ริหลงรักลูกเจ้านาย มันก็เป็นอย่างนี้แหละ ทำกุศลไว้ชาติหน้าจะได้สมหวัง"* คุณสนิทบ่นคร่ำครวญมากแล้วก็บอกว่า *"โธ่แกเอ๊ย ก็เผื่อชาติหน้าเราต้องไปเกิดเป็นหมาแล้วคุณน้อย (ชื่อลูกสาวเจ้านาย) เธอไปเกิดเป็นคนล่ะ ข้าก็ยิ่งหมดหวังยิ่งกว่าชาตินี้นะซี่"* ลูกๆ หัวร่อกันเกรียว เพราะเข้าใจคำขบขันของคุณสนิท

เรื่องอารมณ์ขันของคนไทยนั้น แต่เก่าแต่ก่อนดูจะมีมากกว่าปัจจุบันนี้ ซึ่งก็ได้กลายเป็นอารมณ์เคร่งเครียด เพราะความเจริญของโลกยุคโลกาภิวัตน์ทำวิถีชีวิตให้ต้องเร่งรัดรวดเร็วยื้อแย่งแข่งขันกันไปทุกอย่าง ดินฟ้าอากาศธรรมชาติก็ถูกมนุษย์โลกาภิวัตน์นำมาใช้นำมาทำลาย เพื่อประโยชน์ตนเสียจนเสื่อมถอย กลายเป็นเครื่องทำลายชีวิตมนุษย์เอง เพราะคิดไม่ถึงว่าธรรมชาติจะไม่มีวันแพ้มนุษย์เป็นอันขาด ในที่สุดมนุษย์ต้องรีบแก้ไขทะนุบำรุงสิ่งที่ธรรมชาติ เคยให้คุณประโยชน์แก่ชีวิตมนุษย์ แล้วมนุษย์ทำลายอยู่เรื่อยมานั้นให้กลับคืนดี จึงรีบบำรุงป่า ขจัดมลพิษในอากาศในน้ำเป็นการใหญ่ทั่วโลก

แม่เพลงพื้นบ้านในชนบทซึ่งบางคนอ่านหนังสือยังไม่ออก แต่ด้นกลอนสดใช้ถ้อยคำคมคายเจ็บแสบ ร้องตอบพ่อเพลงที่ส่งเสียงตะโกนเกี้ยวอยู่ริมรั้วว่า *"...ใครหนอ ใครได้สำเหนียก นี่ใครมาร้องเรียกอยู่หนใด นางแลทางซ้ายก็ไม่เห็นหน้า มาแลทางขวาก็เปล่าใจ ไอ้หมาหรือก็เห่าอยู่เซ็งแซ่ เราจะเอาให้แน่ก็ยังไม่ได้ ยังไม่ได้ เพราะมันมีเสียงคนปนเสียงหมา ไม่รู้ว่าจะจำเสียงไหน"* พวกฝรั่งสมาชิกสยามสมาคมเมื่อ ๕๐ ปีมาแล้วฟังปาฐกถาภาษาอังกฤษเรื่องเพลงพื้นบ้านของไทยของพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ *(พระนามปากกา น.ม.ส.)* หัวเราะเกรียวกราวเมื่อผู้แสดงปาฐกถาแปลเพลงบทนี้ออกเป็นภาษาอังกฤษ เพราะเขาเข้าใจเนื้อความ

เซอร์วินสตัน เชอร์ชิล นายกรัฐมนตรีอังกฤษสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นผู้มีวาทะคมกล้า ในเชิงพูดสุนทรพจน์ปลุกใจคน ท่านไม่ได้พูดเก่งอย่างเดียว ปฏิบัติงานเก่งด้วย ในสมัยที่ท่านเป็นสมาชิกสภาสูงนั้น สมาชิกสภาล่างอย่าได้พูดแหลมใส่ท่านในเรื่องใด ถึงทีที่ท่านลุกขึ้นพูด ท่านจะฟันเสียย่อยยับทั้งเยาะทั้งเย้ยให้คนฟังฮากันตึง แต่ก็ได้รับความรู้ความคิดเป็นประโยชน์ไปด้วย ฝรั่งเขาเล่าไว้ในบทความเกี่ยวกับท่านเชอร์ชิลว่า ถ้าหากท่านจำใจต้องนั่งฟัง ยังไม่ถึงเวลาควรตอบโต้สมาชิกล่างอภิปรายใส่ท่านอย่างเผ็ดร้อนท่านทำอะไรเขาไม่ได้ ท่านก็แลบลิ้นใส่ผู้พูดบ้าง หัวเราะเยาะให้บ้าง แสดงว่าท่านมีอารมณ์ขันมิใช่เล่น วาจาที่เฉียบแหลมคมคายนั้นมีทั้งเยาะทั้งเย้ยไปในตัว หรือไม่ก็ใช้สำนวนถ้อยคำองอาจภาคภูมิยิ่งนักโดยเฉพาะในเวลาท่านพูดปลุกใจคน เรียกได้ว่าไม่มีใครกินดิบได้ หนังสือวารสาร Reader's Digest บางเล่มยกย่องท่านมาก ในบทความเกี่ยวกับฝึกการใช้ศัพท์การเรียนรู้ศัพท์ (บท It pays to enrich your words.) ทั้งบทเจ้าของบทคัดความบางตอนและคำบางคำจากสุนทรพจน์ของท่านเชอร์ชิลซึ่งพูดในโอกาสต่างๆ มาลงพิมพ์ให้ผู้อ่านได้ทราบความหมายของศัพท์ และจดจำสำนวนโวหารอันน่าชื่นชมของท่านเชอร์ชิลไว้เป็นตัวอย่าง ท่านเชอร์ชิลนั้นมิ

ใช่มีวาจา คมคาย เฉียบแหลมเท่านั้น เชาว์ก็ไว โต้ตอบทันคน ปากคมตลอดเวลา ใครต่อปากต่อคำด้วยหรือตำหนิค่อนขอด ต้องเปลืองตัวเปลืองใจเจ็บอายเปล่าๆ ท่านมิได้ใช้ถ้อยคำหยายช้า แต่ก็เจ็บเข้าถึงขั้วหัวใจของผู้ที่ไปต่อปากต่อคำกับท่านก่อน

มีคำเล่าอยู่ในหนังสือเล่มที่ข้าพเจ้าอ่าน ซึ่งจะขอยกมาเป็นตัวอย่างให้ท่านผู้อ่านลองคิดดูสัก ๒-๓ เรื่อง เกี่ยวกับท่านเชอร์ชิลประคารมกับผู้ที่หาเรื่องใส่ตัวเอง โดยถือความเป็นเพื่อนต้องการเตือนเพื่อน หรือมีความเป็นสตรีมีศักดิ์สูงค่อนขอดท่าน

วันหนึ่ง เลดีแอสเตอร์ไปในงานสังคมแห่งหนึ่ง พอพบหน้าท่านเชอร์ชิล จะเจ็บใจกันมาครั้งไรก็ไม่ทราบ รี่เข้าไปหาท่านเชอร์ชิล *"นี่วินสตัน เชอร์ชิล ฉันเจอหน้าคุณที่ใดก็เห็นเมาเหล้าทุกที ถ้าคุณเป็นสามีของฉันละก้อ ฉันจะเอายาพิษรสดีใส่ลงไปในถ้วยกาแฟให้คุณกินเสียให้ดับไปเสียทีคงจะดีหรอก"*

ท่านวินสตัน เชอร์ชิล สวนออกไปทันควัน *"งั้นหรือขอรับ คุณหญิง ขอขอบพระคุณอย่างสูงนะขอรับ ผมจะรับประทานกาแฟถ้วยนั้นทันที ถ้าผมได้มีโอกาสเป็นสามีของคุณหญิง"*

อีกคราวหนึ่ง สมาชิกสภาล่างชื่อ นางเบสสี่ แบรดด็อก หมั่นไส้ท่านเชอร์ชิลด้วยเรื่องอะไรไม่ทราบเหมือนกัน เพราะผู้เล่าไม่ได้บอกสาเหตุไว้ พอนางแบรดด็อก เห็นหน้าท่านเชอร์ชิลก็ใส่เข้าให้ว่า *"เมาอีกแล้วละซี ท่านลอร์ดวินสตัน"*

ท่านวินสตันก็ชัดสวนควัน *"เบสซี่ หน้าตาคุณแสนจะน่าเกลียดพิลึก ยังจะมาว่า ผมเมา วันนี้ผมเมา พรุ่งนี้ผมก็หายเมาหรอกน่า ว่าแต่คุณเถอะ วันนี้หน้าตาน่าเกลียดอย่างไร ก็คงน่าเกลียดไปจนคุณตายน่ะแหละ"*

ถ้าท่านผู้อ่านเป็นเลดี แอสเตอร์ หรือนางแบรดด็อก ท่านจะทำอย่างไรดีถึงจะหายแค้น ท่านเจ้าคุณปากตะไกรผู้นี้

เบอร์นาร์ดชอว์ได้ชื่อว่า เป็นนักเขียนเย้ยสังคม มีวาจาคมกริบเป็นเชิงดูถูกอยู่ในคำเยาะเย้ยคนและสังคม แต่สำหรับข้าพเจ้าชอบคำเยาะเย้ยที่มีอารมณ์ขันให้คนฟังขบขันและต้องขบคิด ผู้ที่ถูกเยาะเย้ยทั้งเจ็บทั้งอาย ไม่อาจโต้ตอบด้วยถ้อยคำด่าว่าอย่างหยาบคาย เพราะผู้เยาะเย้ยใช้วาจาสุภาพ กิริยาก็สุภาพ ไม่ดูหมิ่นดูถูก เลดี้คลีเมนไตน์ ภรรยาท่านวินสตัน เชอร์ชิลมีอายุยืนนานมาก เรียกว่ากว่าจะถึงอนิจกรรมก็แก่หง่อม คงเป็นเพราะท่านเชอร์ชิลรักเลดี้คลีเมนไตน์มาก ให้เธอมีชีวิตชื่นบานด้วยถ้อยคำคมคายขบขันอยู่เสมอ ไม่มีทุกข์โศก ท่านเลดี้ภูมิใจที่มีสามีผู้ซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อบ้านเมือง เป็นนักการเมืองผู้มีวาทโยบายปราชญ์เปรื่อง หลักแหลม เป็นที่ชื่นชมของคนอังกฤษทุกเพศทุกวัย ทั้งท่านมิได้สะสมเงินทองไว้ในระหว่างมีอำนาจวาสนาด้วย ท่านเชอร์ชิลเป็นจิตรกรมีชื่อวาดภาพงดงาม เมื่อท่านถึงแก่อนิจกรรม เลดี้คลีเมนไตน์ต้องอยู่คนเดียวมาหลายปี ทรัพย์สินที่มีก็ร่อยหรอลง ท่านต้องนำภาพบางภาพของท่านเชอร์ชิลออกขาย ได้ราคาสูงมาก เลดี้คลีเมนไตน์ไม่ยอมรับความช่วยเหลือจากรัฐบาลเลย

ในสมัยที่ท่านเชอร์ชิลเป็นนายกรัฐมนตรีระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ท่านได้กอบกู้สถานะทางการเมืองของอังกฤษไว้ด้วยสติปัญญาเฉียบแหลม ยอมเสี่ยงชีวิต ใช้การเมืองเผชิญภัยสงครามให้ประเทศชาติอยู่รอด ปลุกใจชาวอังกฤษด้วยวาทะและท่าทางองอาจภาคภูมิ บางครั้งก็ยกนิยายพระเจ้าอาเธอร์ปราบมังกรให้คนฟังขบขันรื่นรมย์ รัฐบาลอังกฤษไม่อาจตอบแทนเงินทองยศศักดิ์ใดๆ แก่ท่านได้ เพราะท่านไม่ยอมรับ นี่แหละความเป็นผู้ดีอังกฤษโดยแท้ของตระกูลเชอร์ชิล

นิสัยของมนุษย์เรานั้น ไม่ว่าจะเป็นชนชาติใด มักชอบดูชอบฟังคนเขาทะเลาะตีกันตามสัญชาตญาณโหด (Sardism) ดั้งเดิม จึงชอบดูมวยดูกีฬาชนิดต่อสู้กันนัก ฟังสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโต้ตอบกันอย่างเผ็ดร้อนดุเดือด ก็เพราะสัญชาตญาณดุร้ายสมัยอยู่ป่ายังติดอยู่ใต้สำนึก เมื่อเป็นคนเมืองมีการศึกษาก็ชอบดูชอบฟังวิธีต่อสู้ที่พัฒนาไปเป็นรูปการกรีฑา การโต้ตอบอภิปรายเผ็ดร้อนชนิดที่เรียกกันสมัยนี้ว่าแสบเข้าไปถึงทรวง ยุคู่ต่อสู้กันอย่างสนุกเฮฮาเพื่อให้สะใจ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระราชนิพนธ์อันวิเศษด้วยความรู้สารพัดไว้แก่ชาวไทยหลายเล่ม หลายประเภท ทรงพระราชวิจารณ์เมื่อทรงพบเห็นคนใดสิ่งใดของบ้านเมืองที่เสด็จประพาสไปทั่วทั้งเมืองไทยและเมืองแขกเมืองฝรั่ง บางเล่มทรงพระราชนิพนธ์ทำนองเล่าเรื่อง เช่น พระราชหัตถเลขาที่ทรงมีถึงสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี *(พระบรมราชินีนาถ)* พระองค์ทรงฟ้องร้องทุกข์ทรงบ่นใครๆ บ่นอะไรต่างๆ ด้วยถ้อยคำง่ายๆ เหมือนผู้อ่านได้ฟังตรัสบ่นอยู่ต่อหน้า ทรงเล่าเรื่องโน้นเรื่องนี้ บางตอนก็

ทรงใช้สำนวนโวหารถ้อยคำเยาะเย้ยขบขัน ทรงพรรณนาให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการตามอย่างเพลิดเพลิน เกิดอารมณ์ขบขันไปด้วย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงก่อกำเนิดหนังสือ **"ดุสิตสมิต"** ไว้สำหรับทรงระบายพระอารมณ์ขันหรือรำคาญพระหฤทัย บางตอนก็ทรงเยาะเย้ยเสียดสีบุคคลและสังคมของฝรั่งของไทย พระราชทานไว้ให้ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยได้ขบคิด ได้ระวังเนื้อระวังตัว เช่น พระราชนิพนธ์เรื่อง **"ต้นหมาปลายหมา"** ซึ่งทรงนำเค้าเรื่องจากนิทานของต่างชาติที่เล่าถึงหมา *(คำสุภาพก็คือสุนัข)* ตัวหนึ่งมันน้อยใจในโชคชะตาที่เกิดมาเป็นหมาเข้าไปที่ใดบ้านไหนเขาก็ไล่ตะเพิดออกมา ทีหมาตัวอื่นทำไมคนเอาไปเลี้ยงดูชื่นชมประคับประคอง มันก็มานั่งบ่นรำพันน้อยใจตัวเองอยู่ใต้ต้นไม้ รุกขเทวดาหนวกหูเสียงบ่นของมัน ทนรำคาญไม่ไหวก็ร้องถามลงไปว่า *"แล้วเจ้าอยากจะเป็นอะไรเล่าวะ ข้าจะบันดาลให้เจ้าเป็น มานั่งบ่นอยู่ได้"* เจ้าหมาตัวนั้นก็ดีใจยิ่งนัก รีบบอกกับเทวดาว่า อยากเป็นคน จะได้ไม่ต้องเที่ยวหาข้าวหาน้ำให้เมื่อยขาด้วย คนไล่ตะเพิดด้วย หมาด้วยกันก็ไล่เห่ากีดกัน แย่งข้าวแย่งน้ำมันกิน เทวดาก็เสกให้มันเป็นคน พอได้เป็นคนก็เกียจคร้าน ไม่รู้จักทำมาหากิน ก็เลยอดอยากเพราะไม่มีจะกิน มันก็บ่นว่า เป็นคนไม่เห็นมีดีอะไร ขอเทวดาเสกใหม่อย่าให้เป็นคนธรรมดาๆ มันอยากเป็นเจ้าเมืองเพราะมีบุญหนักศักดิ์ใหญ่ มีแต่คนเอาของไปกำนัลสารพัดอย่างอยู่เสมอ เทวดาก็ให้เป็นเจ้าเมือง มันก็เห่ออยู่พักหนึ่ง แล้วก็บ่นเบื่ออีกว่า เจ้าเมืองต้องขึ้นกับกษัตริย์ ต้องรับราชการและพินอบพิเทาท้าวพระยามหากษัตริย์ ไม่ได้เป็นสุขใจนัก กษัตริย์เสด็จแห่งไหนก็ต้องคอยวิ่งรับเสด็จตามเสด็จเหนื่อยนัก มันจึงร้องทุกข์อีก ขอเทวดาให้มันเป็นกษัตริย์ แต่แล้วมันก็ร้องทุกข์อีกว่า ได้ใหญ่แต่สุขสำราญก็จริง แต่ก็ต้องเสด็จท่องเที่ยวไปเยี่ยมเยียนราษฎร บางครั้งก็เหนื่อยแดดร้อน เหงื่อไหลไคลย้อย ไม่ได้เสด็จอยู่วังตลอดไปเหมือนที่มันคิด มันนึกว่าผู้มีอำนาจมากที่สุดคงเป็นดวงตะวันที่ส่องแสงแรงร้อนจนกษัตริย์เองก็ทนแสงแดดไม่ไหว เจ้าหมาก็ขอเทวดาเป็นดวงอาทิตย์ เทวดาช่างตามใจหมา ก็เสกให้มันเป็นดวงอาทิตย์ส่องแสงเจิดจ้า ทำเอาผู้คนสิงสาราสัตว์ไม่ว่าหน้าไหนต้องหลบแดดที่แผดจ้าไปตามๆ กัน พอดีวันหนึ่งดวงอาทิตย์ *(คือตัวมัน)* ก็ถูกก้อนเมฆลอยบดบังจนส่องแสงลงมายังแผ่นดินไม่ได้ มันคิดเอาว่าจะเป็นก้อนเมฆบังแสงเจิดจ้าของดวงอาทิตย์ แต่เมฆต้องพ่ายแพ้แก่ลมพายุ หมามันก็ขอเทวดาเป็นลมพายุ พอมันได้เป็น มันก็ใช้อำนาจลมพายุพัดปั่นป่วนจนบ้านเรือนคนหักพัง ต้นไม้ใบหญ้าล้มหักโค่นกระจุยกระจาย แต่จอมปลวกอยู่เฉย ไม่พังทะลายตามลม มันก็ขอเทวดาเป็นจอมปลวกสูงสง่าผ่าเผยไม่กลัวลมกลัวพายุ แต่วันหนึ่งมีหมูตัวหนึ่งมาคุ้ยเขี่ยหากินที่จอมปลวก เอาสีข้างถูไถไปมาจนจอมปลวกพังทะลายสู้แรงหมูไม่ได้ มันก็ขอเทวดาเสกให้เป็นหมู เดินท่องเที่ยวหากินเพลินไปแต่ละวัน มีหมาตัวหนึ่งเห็นเจ้าหมูเทวดาแปลงให้ ก็วิ่งไล่เห่าหมูๆ ตกใจต้องวิ่งหนีหมากระเจิดกระเจิง ผลที่สุดมันก็คิดได้ว่าเป็นอะไรใหญ่ได้เท่าใด ก็ไม่มีอำนาจยิ่งใหญ่ได้สักอย่าง มีคนอื่นสิ่งอื่นมาปราบความใหญ่โตเป็นทอดๆ ตลอดเรื่อยมา สู้เป็นหมาอย่างเดิมไม่ได้ มันจึงขอเทวดาให้เสกกลับจากเป็นหมูมาเป็นหมาตามเดิม เทวดาแสนดีก็เสกให้เป็นหมาอย่างเก่า แต่เจ้าหมาตัวนี้เป็นหมาขี้อิจฉาและอกตัญญู ไม่เคยขอบใจเทวดาใจดีสักคำ พระราชนิพนธ์ **"ต้นหมาปลายหมา"** ก็จบลงด้วยคำโคลงว่า

"เป็นหมาอยู่ก่อนแล้ว คงหมา เรื่อยแฮ
เพราะวาแปลงกายา สรรพแล้ว
แต่จิตก็อิจฉา หยาบอย่าง เดิมแล
จึงมิอาจไคลแคล้ว คลาดพันพันธุ์หมา"

สุริยุปราคากับความเชื่อของคนในสังคมไทย

ระพี สาคริก

สุริยุปราคาเต็มดวงซึ่งเห็นได้ชัดในบางพื้นที่ของประเทศไทยเมื่อวันอังคารที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๓๘ ได้ผ่านพ้นไปแล้ว แต่ก็ทิ้งแง่คิดซึ่งสะท้อนออกมาในโอกาสดังกล่าวหลายสิ่งหลายอย่าง นับเป็นโอกาสหนึ่งที่ชวนให้รู้สึกสนใจเป็นอย่างยิ่ง ทั้งๆ ที่ตนก็ไม่ได้ตะเกียกตะกายมุ่งไปที่ไหน คงอยู่กับบ้านและใช้โอกาสศึกษาหาข้อมูลจากสื่อเท่าที่มีอยู่แล้วให้บังเกิดประโยชน์แก่ตัวเองเท่าที่จะกระทำได้

ก่อนหน้าที่จะเกิดประสบการณ์ธรรมชาติดังกล่าวแล้วไม่นานนัก ก็ได้ยินเสียงวิจารณ์ทั้งแง่ร้ายและแง่ดี แต่จากกระแสซึ่งมาเข้าหูส่วนใหญ่มักกล่าวในแง่ร้าย โดยนำเอาเหตุการณ์ที่พึ่งผ่านมาไม่นานมาอ้าง เช่น การสูญเสียบุคคลสำคัญและเหตุการณ์น้ำท่วมรุนแรงซึ่งขณะนี้ยังไม่เรียบร้อย รวมถึงความสับสนวุ่นวายในแวดวงการเมืองที่มีแนวโน้มรุนแรงยิ่งขึ้น

หากนำเอาสิ่งที่กล่าวแล้วมามองด้วยภาพรวมและในมุมกลับ ก็คงต้องยอมรับว่าเป็นความจริง เพราะหากรู้ได้ถึงธรรมชาติของคนย่อมเข้าใจได้ว่า **"ขณะที่กำลังรู้สึกเดือดร้อน มักมีการนำเอาสิ่งนั้นสิ่งโน้นซึ่งอยู่ใกล้ตัวมาผูกติดไว้กับปัญหา อันถือเป็นเรื่องธรรมดาของมนุษย์ทั่วไป"** จึงถือว่าอย่างน้อยก็เป็นความจริงสำหรับประเด็นนี้

อนึ่ง ก่อนหน้าธรรมชาติจะปรากฏเปลี่ยนแปลงมาถึงช่วงซึ่งสะท้อนให้เห็นภาพดังกล่าว **"คน"** ในแวดวงสื่อมวลชนซึ่งปัจจุบันก็มีเครื่องมือเครื่องใช้ที่สามารถเจาะได้ลึกซึ้งอย่างถึงธรรมชาติของคนทั่วไป ต่างก็สะท้อนกระแสการเคลื่อนไหวอย่างคึกคัก และนำเอาเครื่องมือซึ่งอยู่ใต้อำนาจตัวเองออกมาใช้ให้มีผลต่อคนอื่นอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะสิ่งหนึ่งที่น่าสนใจคือการหยิบยกเอาเรื่องราวของ **"พระราหู"** มาเป็นประเด็นสืบสานกระแสข่าว เลยไปถึง **"ความเชื่อเกี่ยวกับต้นไม้"** ว่าสิ่งซึ่งคนยุคก่อนเชื่อถือนั้น มีความจริงแค่ไหน

เมื่อมาถามผู้เขียนก็ตอบไปว่า **"จริงทุกเรื่อง"** หากยังพอมีสติ ช่วยให้มองทุกสิ่งทุกอย่างที่คนและเห็นได้ว่าไม่ว่าเรื่องใด ต่างก็มีเหตุมีผลซึ่งเป็นความจริงปรากฏอยู่ในรากฐานแต่ละคนเป็นสัจธรรม หากเชื่อว่า **"คนอื่นก็คือ คนเช่นเดียวกับเรา"** ก็น่าจะเห็นได้ว่าสิ่งซึ่งแต่ละคนเชื่อย่อมมีเหตุมีผลเป็นของตนเอง แทนที่จะด่วนคิดว่าคนนั้นคนโน้นเชื่ออย่างงมงายและคนนั้นคนนี้หัวสมัยใหม่ไม่ยอมเชื่ออะไรง่ายๆ

เพราะการคิดเช่นนั้นเกิดจากภาวะปิดตัวเอง จึงไม่อาจสืบสาวกลับไปหาสิ่งซึ่งมีเหตุมีผลเป็นของเพื่อนมนุษย์แต่ละคนอันควรถือว่าช่วยให้ตนสามารถเข้าใจคนอื่นที่มีธรรมชาติรวมๆ กันอยู่บนพื้นฐานความหลากหลายถึงสัจธรรมได้ ส่วนผู้ซึ่งศึกษาเล่าเรียนมาในด้านวิทยาศาสตร์แล้วเที่ยวได้ว่าคนอื่นซึ่งยืนอยู่คนละด้านกับตนว่าหลงงมงาย น่าจะสันนิษฐานได้ว่า **"การศึกษาวิทยาศาสตร์บนวิถีทางดังกล่าวทำให้คนเห็นแก่ตัว"** ซึ่งไม่น่าจะใช่วัตถุประสงค์ของการเรียนวิทยาศาสตร์ที่แท้จริง

เริ่มต้นจากการฟันเปลือกต้นไม้เพื่อให้ออกดอกออกผล

คนในยุคก่อนเชื่อว่า ช่วงซึ่งเกิดสุริยุปราคาหรือจันทรุปราคา หากเอามีดฟันเปลือกต้นไม้ให้เป็นแผล จะช่วยให้ออกดอกออกผล ซึ่งเรื่องดังกล่าวถือเป็นสิ่งมีเหตุมีผลอยู่ในตัวของมันเอง

ผู้เขียนยังจำได้ดีว่า ครั้งหนึ่งในช่วงซึ่งชีวิตตนยังเป็นเด็ก มีต้นมะดันที่แม่ปลูกไว้ริมคูน้ำข้างเรือนครัว ซึ่งไม่

ยอมออกดอกออกผลมาตั้งหลายปีทั้งๆ ที่ต้นก็เจริญเติบใหญ่ยิ่งขึ้นเรื่อยๆ คงมีแต่ใบค่อนข้างหนาทึบและสีเขียวจัด

จนกระทั่งวันหนึ่งเกิดจันทรุปราคา แม่ครัวจึงเอามีดคมๆ ไปฟันตามต้นจนกระทั่งเป็นแผลเต็มไปหมด ถัดจากวันนั้นมาไม่นานนัก มะดันต้นนั้นก็เริ่มออกดอกและติดผลตามความต้องการในที่สุด

หลังจากเข้าไปเรียนในมหาวิทยาลัยและมีโอกาสเรียนวิชาพฤกษศาสตร์ในสาขาสรีรวิทยา จึงทราบว่าการที่ต้นไม้ไม่ออกดอกออกผลตามกำหนด หากไม่ใช่เป็นเพราะพันธุ์ซึ่งจะต้องออกต้องตามฤดูกาล ก็คงเป็นเพราะสภาพแวดล้อมรวมถึงวิธีปฏิบัติที่ขาดความเหมาะสม โดยเฉพาะการผลิดอกออกผลของพันธุ์ไม้เกิดจากอาหารธาตุซึ่งรวมๆ กันอยู่ในร่างกายขาดสมดุล เน้นระหว่างธาตุคาร์บอนกับไนโตรเจน ถ้ามีไนโตรเจนสูงจะทำให้อาการที่เรียกกันว่า **"เฝือใบ"** จนอาจถึงจุดซึ่งไม่ยอมให้ดอก

สำหรับชาวบ้านทั่วๆ ไป การฟื้นฟูสมดุลเพื่อหวังดอกผลอาจกระทำได้อย่างน้อย ๓ วิธี วิธีแรกคือ **"เด็ดใบส่วนใหญ่ทิ้ง"** วิธีที่สอง **"ทรมานให้รู้สึกเดือดร้อน"** เช่นที่กล่าวกันในเชิงสามัญสำนึกว่า **"เมื่อต้นไม้รู้สึกว่าตัวเองใกล้จะตาย จึงต้องรีบออกดอกออกผลเพื่อหวังสืบทอดเชื้อสาย"** ซึ่งหลักการเดียวกันนี้ เกษตรกรที่ประเทศฟิลิปปินส์เคยใช้สุมไฟรมควันใต้ต้นมะม่วงจนกระทั่งใบร่วงเพื่อกระตุ้นให้ออกดอกผิดฤดูได้ผลมาแล้ว ส่วนวิธีที่สามคือใช้มีดฟันเปลือกเพื่อลดปริมาณและอัตราการส่งอาหารจากรากขึ้นสู่ลำต้นและใบ เนื่องจากต้นไม้ในกลุ่มซึ่งลำต้นมีเปลือกนอกที่ลอกออกได้จะมีท่อส่งอาหารอยู่ที่เปลือก การฟันเปลือกจึงช่วยลดทั้งอัตราและปริมาณอาหารซึ่งจะถูกส่งขึ้นไปเลี้ยงใบ

แต่การนำเอาวิธีการดังกล่าวไปผูกติดไว้กับโอกาสที่มีจันทรุปราคาหรือสุริยุปราคาน่าจะเป็นเพราะเหตุผลในด้านจิตวิทยาซึ่งถือเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมโดยเหตุที่ว่า เรื่องราวของวิทยาศาสตร์ก็มีเหตุและผลอยู่ที่คน ดังนั้นทั้งสองด้านจึงจำเป็นต้องมีการเชื่อมโยงถึงซึ่งกันและกัน หากเราไม่มองข้ามตัวเองไปเน้นอยู่กับสิ่งซึ่งอยู่นอกคนไม่ว่าจะคิดและทำอะไรก็ตาม

"คนในยุคก่อนเชื่อว่า ช่วงซึ่งเกิดสุริยุปราคาหรือจันทรุปราคา หากเอามีดฟันเปลือกต้น ไม้ให้เป็นแผล จะช่วยให้ออกดอกออกผล ซึ่งเรื่องดังกล่าวถือเป็นสิ่งมีเหตุมีผลอยู่ในตัวของมันเอง"

และยังเชื่อว่าก่อนที่จะคิดตำหนิคนอื่นว่างมงาย ควรมองให้ลึกซึ้งและค้นหาความจริงที่คนให้ถึงแก่นเสียก่อน ทั้งนี้และทั้งนั้น เพื่อหวังให้ความรู้ในด้านวิทยาศาสตร์ได้บังเกิดประโยชน์แก่มนุษย์ได้อย่างสูงสุด อีกทั้งยังเป็นหลักประกันให้เชื่อมั่นว่าจะไม่ส่งผลหวนกลับมาทำลายตัวเองในที่สุด

กับอีกสิ่งหนึ่ง คนซึ่งกำลังรู้สึกว่าคนอื่นงมงาย ตนนั่นแหละที่กำลังตกอยู่ในสภาพปิดตัวเอง และคนลักษณะนี้แม้ว่าจะเรียนวิทยาการสาขาต่างๆ เก่งกาจแค่ไหน ก็คงเก่งไปได้เพียงคะแนนในชั้น และจะมิได้ก็แต่สิ่งซึ่งเป็นเพียงเครื่องประดับ ซึ่งวันหนึ่งย่อมผุพังไปตามยุคสมัย คงเป็นเรื่องยากที่ความคิดจะหยั่งลงได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

อนึ่ง ธรรมชาติของมนุษย์ สัตว์ ต้นไม้ และสรรพสิ่งต่างๆ ซึ่งปรากฏเปลี่ยนแปลงร่วมกระแสกันอยู่ในโลกและยังสานถึงสิ่งที่อยู่ในสากลจักรวาล ย่อมมีเหตุมีผลเชื่อมโยงถึงซึ่งกันและกัน และสิ่งดังกล่าวถือเป็นสัจธรรมที่รองรับ อีกทั้งกำหนดวิถีทางของทุกสิ่งทุกอย่างอย่างเท่าเทียมกันด้วย

หากนำเอาเหตุและผลซึ่งปรากฏ เป็นความจริงอยู่ในรากฐานจิตใจมนุษย์แต่ละคน มาเป็นพื้นฐานการศึกษาและวิเคราะห์เพื่อความเข้าใจน่าจะพบความจริงว่า สิ่งใดที่คนไม่อาจหยั่งความรู้สึกและความเข้าใจลงถึง มักนำมาเหมาเอาเองว่าเป็นเรื่องหลงงมงาย โดยเฉพาะผู้ซึ่งได้รับการหล่อหลอมมอมเมามาโดยอิทธิพลเงื่อนไขในด้านรูปวัตถุย่อมไม่สามารถเข้าถึงกระแสซึ่งอยู่ในด้านที่เป็นนามธรรมอันเป็นสิ่งสานสรรพสิ่งต่างๆ ถึงซึ่งกันและกันอย่างมีเหตุมีผล ทำให้คิดว่าถ้าใครมีความรู้สึกไม่เหมือนตนก็จะสรุปเอาเองว่าคือคนงมงาย แทนที่จะคิดว่าสิ่งใดก็ตามที่ตน

ยังรู้ได้ไม่ถึง น่าจะถือเป็นสิ่งท้าทายอย่างยิ่งที่พึงเพียรพยายามค้นหาความจริงให้ได้

อีกกรณีหนึ่งซึ่งพบระหว่างงานค้นคว้าเรื่องกล้วยไม้

หลังจากที่ชีวิตผู้เขียนเกิดมาไม่นานเกิน ๑๐ ปีก็พบว่า คนกลุ่มหนึ่งในสังคมไทยซึ่งเป็นกลุ่มเล็กๆ และแทบทั้งหมดมียศศักดิ์ มีเงินและค่อนข้างมีอายุ รวมตัวกันเล่นกล้วยไม้ในลักษณะ **"ปิดตัวเอง"** อีกทั้งสะท้อนภาพให้รู้สึกว่า มีการนำเอากล้วยไม้มาใช้เป็นเครื่องมือเหยียดหยามเยาวชนและคนยากจนด้วย ส่วนอีกด้านหนึ่งซึ่งเป็นคนทั่วไปก็มักมองว่า กล้วยไม้เป็นของเล่นสำหรับศักดินาและเศรษฐี ตนจึงเกิดความรู้สึกท้าทายที่จะพิสูจน์ความจริงจากผลการปฏิบัติ ซึ่งอีกด้านหนึ่งย่อมมีโอกาสเรียนรู้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ถัดจากช่วงนั้นมาไม่นานนักก็ทราบว่า คนยุคนั้นเชื่อว่า **"การเพาะกล้วยไม้จะสำเร็จ ต้องนำเอาเมล็ดไปหว่านลงในบริเวณโคนต้นแม่จึงจะสามารถงอกเป็นต้นได้"** และจากความเชื่อดังกล่าว เขาก็สามารถเพาะกล้วยไม้เป็นผลสำเร็จจริงๆ แม้จะได้ไม่กี่ต้น ทั้งๆ ที่กล้วยไม้แต่ละฝักโดยธรรมชาติมีเมล็ดเป็นจำนวนหลายแสน

ครั้นพอตนทุ่มเทศึกษาค้นคว้าแม้จากวิธีการซึ่งฝรั่งพบมาก่อนแต่ในด้านปฏิบัติจะถูกปิดไว้เป็นความลับ โดยที่ทราบว่ามีการนำเมล็ดกล้วยไม้มาเพาะลงในขวดวุ้นอาหารซึ่งนึ่งฆ่าเชื้ออื่นๆ แล้ว ในห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ จึงทราบว่า องค์ประกอบของเมล็ดพืชทั่วๆ ไปมีทั้งเชื้อมีชีวิต ซึ่งสมบูรณ์พร้อมที่จะงอก กับมีอาหารซึ่งสะสมไว้เพื่อใช้สนับสนุนการงอกและการเจริญเติบโตในระยะที่เชื้อยังไม่สามารถหาอาหารจากภายนอกได้เองรวมอยู่ด้วย แต่เมล็ดกล้วยไม้มีเพียงเชื้อซึ่งพร้อมจะงอกหากขาดอาหารที่ใช้เป็นพี่เลี้ยงช่วยการงอก

ธรรมชาติของเมล็ดกล้วยไม้จึงจำเป็นต้องอาศัยเชื้อรากลุ่มหนึ่ง แต่ในกรอบของพืชวงษ์นี้ก็มีความหลากหลายของลักษณะและนิสัยอย่างกว้างขวางจึงมีการจัดกลุ่มไว้หลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มก็พึ่งพากันและกันอยู่กับเชื้อราแยกชนิดกันด้วย ดังนั้นการศึกษาของคนในยุคซึ่งความรู้ทางเทคนิคยังไม่อาจเจาะลงลึกซึ้งนัก การนำเอาเมล็ดกล้วยไม้มาหว่านลงยังโคนต้นแม่ย่อมหวังได้ว่า จะได้รับเชื้อราชนิดเดียวกันกับที่เมล็ดกล้วยไม้ชนิดนั้นต้องการ แม้คนยุคนั้นยังไม่อาจอธิบายเหตุผลได้

ยิ่งไปกว่านั้น การที่กล้วยไม้แต่ละฝักมีเมล็ดจำนวนหลายแสนก็เพราะเหตุว่า เมล็ดกล้วยไม้มีขนาดเล็กมาก อาจปลิวไปตามกระแสลมและตกลงในที่ซึ่งไม่เหมาะสม แม้ส่วนหนึ่งอาจตกลงบนพื้นผิวซึ่งเหมาะที่จะงอกแต่ถูกน้ำฝนชะล้างไปบ้าง ตายไปเพราะสภาพอื่นๆ ไม่เหมาะสมบ้าง แม้งอกเป็นต้นได้ไม่ถึงร้อยละหนึ่งเดียว ก็ยังมีปริมาณซึ่งสามารถสืบพันธุ์ได้อย่างเพียงพอ

จึงสรุปได้ว่า คนยุคก่อนศึกษาหาข้อมูลจากภาคปฏิบัติ จึงทำให้เข้าถึงความจริงอีกทั้งช่วยคุมสติตัวเองได้ดีกว่าคนยุคหลังๆ จึงควรตระหนักว่า **"หากไม่มีวันนั้นย่อมไม่มีวันนี้"** แต่สภาพปัจจุบันซึ่งแสดงออกให้เห็นว่ามีการดูถูกอดีตของตัวเอง น่าจะเห็นได้ว่าอนาคตของตนและสังคมกำลังมุ่งไปสู่อะไร

ผมเชื่อว่าพระราหูมีจริง

คนยุคก่อนๆ ยังคงมีรากฐานหยั่งลงถึงปรัชญา - อันถือเป็นสัจธรรมของชีวิตและสรรพสิ่งต่างๆ ได้อย่างลึกซึ้ง ยิ่งกว่าคนยุคนี้ซึ่งส่วนใหญ่ตกอยู่ในสภาวะยึดติดรูปแบบ ทำให้ความคิดตื้นเขินยิ่งขึ้นจนหลายคนคิดได้ไม่ถึง ยิ่งมีโอกาสผ่านเข้าสู่ระบบการจัดการศึกษาสูงขึ้นยิ่งเห็นได้ชัด

เริ่มจาก **"จันทรุปราคา"** ซึ่งเหตุผลในด้านวิทยาศาสตร์ก็ชี้ไว้อย่างชัดเจนว่า เกิดจากเงาของโลกซึ่งไปปรากฏอยู่บนพื้นผิวดวงจันทร์ และสะท้อนภาพกลับมาให้คนบนพื้นโลกแลเห็น หากคิดด้วยสติทำให้มองได้ถึงภาพสะท้อนที่น่าจะหวนกลับมาให้คิดอย่างสอดคล้องกันกับความจริง ก็น่าจะเข้าใจได้ว่า **"พระราหูหมายถึงโลกซึ่งเราแต่ละคนถือกำเนิดเกิดมาและ**

อาศัยอยู่ อีกทั้งจากไปร่วมกันเป็นสัจธรรม"

หากมองด้วยความรู้สึกที่ให้ความสำคัญแก่โลกย่อมนำไปสู่การรำลึกได้ถึงคุณค่าของแผ่นดิน อันเป็นที่ให้กำเนิดแก่ชีวิตตน ดังนั้น การมีโอกาสชมราหูอมจันทร์ จึงน่าจะถือว่าธรรมชาติได้ให้สติ แทนการมองอย่างไร้ความหมายอันแท้จริง หากทำไปตามกระแสค่านิยมหรือเพียงใช้เป็นโอกาสระบายอารมณ์ตัวเอง ไม่ก็ให้ได้ชื่อว่าตนก็เห็นมาแล้วเพื่อนำไปคุยกับคนอื่นได้ **"ความจริงแล้วเมื่อมองเห็นภาพสะท้อนของเงาจากตัวเองได้ ก็น่าจะหวนกลับมามุ่งคิดพิจารณาที่ตนเองได้ไม่ยาก"**

โลกและแผ่นดินเป็นสิ่งที่เหตุและผลพัฒนาคุณภาพมนุษย์แต่ละคนทั้งชีวิตและเมื่อเกิดมาแล้วไม่ว่าจะเติบโตยิ่งขึ้นแค่ไหน หากยังคงรักษารากฐานตนเองให้สัมผัสพื้นดินอยู่ได้ ย่อมสามารถหยั่งลงลึกซึ้งยิ่งขึ้นและช่วยให้ความคิดมีวิถีทางที่มุ่งถึงปรัชญาอันเป็นพื้นฐานสัจธรรมได้อย่างมีเหตุมีผล อีกทั้งมองเห็นว่าโลกและแผ่นดินหาใช่เป็นเพียงที่ทำมาหาเลี้ยงชีพเท่านั้น แต่ถือว่าเป็นสิ่งมีบุญคุณอย่างลึกซึ้ง

หากสามารถหยั่งรู้ได้ถึงความหมายที่อยู่ในความลุ่มลึกว่า **"พระราหูหมายถึงโลกและพื้นดิน"** แม้ความเชื่อที่ว่า **"มีอาถรรพณ์"** ย่อมแก้ไขได้ด้วยสิ่งซึ่งมีเป็นความจริงอยู่แล้วในรากฐานตัวเองโดยแท้ ไม่ว่าปัญหาน้ำท่วมหรือแผ่นดินไหว อีกทั้งอาจมีสิ่งใดติดตามมาอีก *"หากแต่ละคนมีสติย่อมมองเห็นด้วยตนเองว่าควรเริ่มต้นแก้ไข ณ จุดไหนก่อน"* แทนการใช้ชีวิตอยู่อย่างปล่อยให้ทุกสิ่งทุกอย่างมันลากหลุดไปจากรากฐานตัวเอง แม้กระทั่งปรากฏการณ์ธรรมชาติ ที่เกิดขึ้นในครั้งนี้ ซึ่งแสดงว่ารากฐานจริงของตัวเองได้สูญเสียไปแล้ว ชีวิตจึงเสี่ยงต่อการถูกหลอกได้ง่าย

> *"หากแต่ละคนมีสติย่อมมองเห็นด้วยตนเองว่า ควรเริ่มต้นแก้ไข ณ จุดไหนก่อน แทนการใช้ชีวิตอยู่อย่างปล่อยให้ทุกสิ่งทุกอย่างมันลากหลุดไปจากรากฐานตัวเอง"*

เราได้กล่าวถึงเหตุอันเกิดจากจันทรุปราคามาแล้ว หากหันมามองที่สุริยุปราคาและเห็นได้ถึงภาพรวม ก็คงหนีไม่พ้นภาพซึ่งมีทั้งโลกและดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์ร่วมกันอยู่ แต่ในเมื่อสัจธรรมได้ชี้ไว้ชัดเจนว่า **"เหตุและผลของสิ่งต่าง ๆ ปรากฏเป็นความจริงอยู่ในรากฐานจิตใจมุนษย์แต่ละคน"** ซึ่งบุคคลผู้มีสติย่อมมองเห็นได้และรู้ว่าในระหว่างสามสิ่งดังได้กล่าวแล้ว **"เราควรมุ่งมองโดยให้ความสำคัญแก่สิ่งซึ่งมีชีวิตคนอาศัยอยู่ก่อนอื่น ซึ่งก็คงหนีไม่พ้นโลกและแผ่นดินอันเป็นสัจธรรมไปได้อีกนั่นแหละ"** จึงน่าจะรู้สึกได้ว่าหากไม่มีโลกและแผ่นดินรองรับการเกิดและดำรงอยู่ของชีวิตเราแต่ละคนก็คงไม่มีโอกาสมายืนดูพระจันทร์บดบังดวงอาทิตย์ได้เช่นนี้

แต่ละคนจึงน่าจะรำลึกได้ว่าการบูชาพระราหูหากนำมาปฏิบัติ น่าจะมีความหมายอย่างลึกซึ้งว่า เป็นพิธีกรรมที่ปฏิญาณตนว่าจะซื่อสัตย์ต่ออุดมการณ์ซึ่งแต่ละคนมีอยู่ในรากฐานแล้วให้มีเป็นธรรมชาติอยู่ได้ตลอดไป โดยไม่ทำลายสิ่งซึ่งอยู่ร่วมโลกร่วมแผ่นดินกับตนโดยเฉพาะเน้นที่เพื่อนมนุษย์ ซึ่งแน่นอนที่สุดพระราหูซึ่งสถิตย์อยู่ในดวงวิญญาณของแต่ละคนย่อมมีเหตุมีผลส่งสนองให้ผู้ปฏิบัติมุ่งวิถีชีวิตสู่ความสุขความสงบภายในตัวเองได้อย่างแท้จริง

บุคคลใดผู้สำคัญตัวเองว่าเป็นนักวิทยาศาสตร์แต่มีความรู้สึกดูถูกคนอื่นว่าหลงงมงาย คงเป็นโอกาสให้ผู้รู้แต่ละคนอ่านได้ว่าเป็นนักวิทยาศาสตร์ที่ขาดจิตวิญญาณอันแท้จริง คงไม่อาจแสดงผลงานให้เพื่อนมนุษย์ยอมรับได้ส่วนบุคคลผู้ประสพความสำเร็จอย่างแท้จริงน่าจะเป็นผู้ซึ่งสามารถมองเห็นจุดร่วมระหว่างวิทยาศาสตร์กับสังคมและธรรมชาติเป็นสัจธรรมได้ชัดเจนพอสมควรแล้ว

สิทธิมนุษยชนตามวัฒนธรรมการปกครองราชอาณาจักรไทย "ในระบอบประชาธิปไตย"

(ตอนที่ ๑)

สุธี อากาศฤกษ์

สิทธิมนุษยชนตามวัฒนธรรมการปกครองราชอาณาจักรไทยในระบอบประชาธิปไตย ในการพิทักษ์และปกป้องสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้มีบัญญัติขึ้นไว้ในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ แม้ในช่วงเวลาของการปฏิวัติหรือรัฐประหาร คณะบุคคลผู้ยึดอำนาจรัฐก็ได้ดำเนินการให้มีธรรมนูญการปกครองแผ่นดินชั่วคราว ถึงจะมีลักษณะเบ็ดเสร็จและรวบรัดเพื่อให้การบริหารงานปกครองได้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและกลับสู่สถานภาพเดิมโดยเร็วก็ตาม ก็ยังถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่จะให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไม่โดยตรงก็โดยปริยาย ดังข้อบัญญัติของธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๓๔ มาตรา ๓๐ บัญญัติไว้ว่า *"ในเมื่อไม่มีบทบัญญัติแห่งธรรมนูญการปกครองนี้บังคับแก่กรณีใด ให้วินิจฉัยกรณีนั้นไปตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตย"* เป็นต้น ซึ่งก็หมาย ความถึงการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ในธรรมนูญการปกครองแผ่นดินนั้น ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นแบบธรรมเนียมประเพณีตามครรลองของระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทยตลอดมา สิทธิและเสรีภาพ ของประชาชนจึงได้รับความคุ้มครองสอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

สิทธิและเสรีภาพของประชาชนเช่นที่ว่ามาดังกล่าว ในหลักการการใช้อำนาจรัฐปกครองมักจะระบุไว้ในบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องที่จำเป็นต้องให้การสนใจและศึกษาหาความรู้ก็ได้แก่สิทธิและเสรีภาพขั้นมูลฐานเกี่ยวกับการครองชีพของประชาชน ในการนี้หากจะนำข้อบัญญัติของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน *(พ.ศ.๒๕๓๔)* มาพิจารณาดู ก็จะเห็นได้ว่าสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้มีกำหนดไว้ในบทบัญญัติหลายมาตราคือ ตั้งแต่มาตรา ๒๔-๓๙ โดยกำหนดขอบเขตของความเสมอภาค สิทธิทางการเมือง เสรีภาพในการถือศาสนา โทษทางอาญา ข้อสันนิษฐานในคดีอาญา เสรีภาพในร่างกาย การช่วยเหลือจากรัฐในคดีอาญาการื้อฟื้นคดีอาญา การเกณฑ์แรงงาน เสรีภาพในเคหสถาน สิทธิในทรัพย์สิน การเวนคืออสังหาริมทรัพย์ เสรีภาพในการพูดเสรีภาพในการศึกษาอบรม เสรีภาพในการชุมนุม เสรีภาพในการตั้งสมาคม เสรีภาพในการตั้งพรรคการเมือง เสรีภาพในการสื่อสาร เสรีภาพในการเดินทางและเลือกถิ่นที่อยู่ สิทธิในครอบครัว สิทธิในการร้องทุกข์ สิทธิในการฟ้องหน่วยราชการ สิทธิและเสรีภาพของข้าราชการ สิทธิในการประกอบอาชีพ และข้อห้ามในการใช้สิทธิและเสรีภาพ ซึ่งจะเห็นได้ว่าบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังกล่าวในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับ ตลอดจนธรรมนูญการปกครองแผ่นดินชั่วคราว จะกำหนดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้เป็นมาตรการในการปกครอง เพื่อรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ในกฎหมายสูงสุดของประเทศ จนถือได้ว่าเป็นแบบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมตามครรลองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทยมาตั้งแต่ต้น นับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อ พ.ศ.๒๔๗๕ ซึ่งถึงขณะนี้เป็นเวลา ๖๔ ปีเศษแล้ว ชอบที่คนไทยทุกคนจะต้องรักและหวงแหน ตลอดจนต้องป้องกันมิให้เกิดปัญหาขึ้นในทาง

ที่จะรบกวนสิทธิและเสรีภาพของตนเองเป็นสำคัญด้วย

เกี่ยวกับเรื่องนี้ เนื่องจากปี ๒๕๓๗ และปีถัดมาเป็นปีของการพัฒนาหรือปีแห่งการรณรงค์เพื่อรักษาไว้ซึ่งศิลปะและวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ ผู้เขียนจึงขอถือโอกาสในวาระนี้เขียนบทความเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่สำคัญที่เกิดขึ้นมาแล้วทำให้เกิดปัญหาความไม่สงบเรียบร้อยขึ้นในบ้านเมือง เพื่อเป็นอนุสติให้ระลึกถึงเหตุการณ์ที่ควรจะเป็นบทเรียนสำคัญไว้เป็นความรู้ หรือประสบการณ์หากถึงวาระอันจำเป็นก็จะได้นำข้อเท็จจริงดังกล่าวมาประกอบการพิจารณาตามดุลพินิจต่อไป เหตุการณ์ที่มีผลในทางเบี่ยงเบนประเพณีหรือวัฒนธรรมอันดีงามทางการปกครอง จนเกือบจะทำให้เสียหลักการปกครองบ้านเมืองจนบ้านเมืองต้องตกอยู่ในภาวะวิกฤติมาแล้ว มีที่เห็นสมควรหยิบยกขึ้นมาพิจารณา ๒ เหตุการณ์ กล่าวคือ

ก. เหตุการณ์เรียกร้องขอความเป็นธรรมของเกษตรกรในช่วงระหว่างปี ๒๔๙๕ - ๒๕๐๔ และระหว่างปี ๒๕๑๕-๒๕๑๘

ข. เหตุการณ์เกี่ยวกับเรื่องการยึดทรัพย์สินของอดีตนักการเมือง ระหว่างปี ๒๕๓๔ - ๒๕๓๖

ก. เหตุการณ์เรียกร้องขอความเป็นธรรมของเกษตรกร

เนื่องจากปัญหาที่เกิดจากการใช้ประโยชน์ในที่ดินย่อมมีอยู่นานาประการ นับตั้งแต่การใช้ที่ดินให้เป็นประโยชน์ไม่ได้สมบูรณ์ตามสมรรถภาพของที่ดิน การเสื่อมคุณภาพของพื้นที่ดินโดยธรรมชาติหรือด้วยการกระทำของบุคคล การใช้ที่ดินอย่างฟุ่มเฟือยและสุรุ่ยสุร่าย ตลอดจนปัญหาที่เกิดจากการแย่งการครอบครองพื้นที่ดินทำกิน และกรณีพิพาทที่สืบเนื่องมาจากผลประโยชน์ในที่ดินขัดกันกรณีต่างๆ เหล่านี้ย่อมก่อให้เกิดผลร้ายต่อความเป็นอยู่และการครองชีพของบุคคลเป็นส่วนรวม ซึ่งกระทบกระเทือนต่อเสถียรภาพและความมั่นคงของประเทศ ในเรื่องนี้เท่าที่เกี่ยวกับปัญหาการแย่งชิงกรรมสิทธิ์และกรณีพิพาทในที่ดินของประเทศไทย เป็นที่ยอมรับกันอยู่ทั่วไปว่า เป็นปัญหาหนึ่งที่เรื้อรังมาเป็นเวลาช้านานแล้ว รัฐบาลในสมัยก่อนๆ แม้จะได้พยายามแก้ไขประการใดก็ตาม ก็ไม่อาจขจัดปัญหาให้หมดสิ้นไปได้โดยเรียบร้อย จริงอยู่นอกจากการกระทำทางฝ่ายปกครอง ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของรัฐบาลแล้ว ยังมีฝ่ายตุลาการที่เป็นสถาบันอันเป็นที่พึ่งของประชาชนในการที่จะเรียกร้องขอความเป็นธรรมอยู่อีกส่วนหนึ่งก็ตาม แต่ก็ยังมีปัญหาต่างๆ อีกมากมายที่ประชาชนส่วนมากไม่อาจแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง จึงเป็นภาระของทางราชการที่ต้องดำเนินการในทางต่างๆ เพื่อยังให้เกิดความสงบสุขในหมู่ราษฎร แม้ว่าบางครั้งการกระทำทางปกครองจะก้าวก่ายสถาบันฝ่ายอื่น เช่น ทางฝ่ายตุลาการไปบ้างก็เป็นเรื่องที่เกิดจากความจำเป็นส่วนใหญ่ ดังจะเห็นได้จากการแก้ปัญหาการแย่งชิงกรรมสิทธิ์ในที่ดิน และการระงับกรณีพิพาทของประเทศไทยอันมีคุณค่าควรแก่การสนใจและศึกษา ซึ่งผู้เขียนจะได้ยกเรื่องมากล่าวตามลำดับ

คณะกรรมการพิจารณากรณีพิพาทเกี่ยวด้วยกรรมสิทธิ์ที่ดิน ได้เริ่มก่อตั้งในปี พ.ศ.๒๔๙๕ เรียกชื่อว่า *"คณะกรรมการพิจารณากรณีพิพาทเกี่ยวด้วยกรรมสิทธิ์ที่ดิน บางพลี-บางบ่อ"* ครั้นมาใน พ.ศ. ๒๔๙๖ ได้เปลี่ยนชื่อเป็น *"คณะกรรมการพิจารณากรณีพิพาทเกี่ยวด้วยกรรมสิทธิ์ที่ดิน"* ได้ปฏิบัติการด้วยดีตลอดมาจนถึง พ.ศ. ๒๕๐๔ จึงต้องระงับการปฏิบัติการตามมติคณะรัฐมนตรี

ในปี พ.ศ.๒๔๙๕ รัฐบาลในสมัยนั้นได้พิจารณาเห็นว่า เนื่องด้วยได้เกิดมีกรณีพิพาทเกี่ยวด้วยกรรมสิทธิ์ที่ดิน ที่อำเภอบางพลี อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ระหว่างราษฎรกับนายสกล สามเสน ผู้แทนบริษัทสยามกสิกร จำกัด ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญและอาจจะลุกลามไปไม่มีที่สิ้นสุด แม้ทางราชการจะได้เคยตั้งคณะกรรมการฯ ขึ้น ทำหน้าที่พิจารณาไกล่เกลี่ยประนีประนอม ก็ไม่สามารถที่จะระงับการพิพาทกันในเรื่องนี้ได้ กรณีพิพาทดังกล่าวได้มีเค้ามูลเรื่องเดิมดังปรากฏจากคำสั่ง คณะกรรมการสำรวจการออกโฉนดที่ดิน คำสั่งที่ ๑/๒๔๙๖ เรื่องให้

ยกเลิกโฉนด มีใจความว่า :-

คณะอนุกรรมการฯ ได้สอบสวนพยานหลักฐานต่างๆ พร้อมกับนำพนักงานรังวัดไปรังวัดตรวจสอบเนื้อที่และได้ไปตรวจสภาพของที่ดินแล้ว ข้อเท็จจริงได้ความว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๔๗๑ นายมังกร สามเสน และนายจือเกียเบ็ญจกาญจน์ ได้ไปกว้านซื้อที่ดินป่าแสมจากราษฎรบ้างครอบครองป่าแสมเอาโดยพลการบ้าง เพื่อจะทำเป็นนา แล้วต่อมาในปี พ.ศ.๒๔๗๓ จึงได้ตั้งห้างหุ้นส่วนขึ้นใช้นามว่า**"สยามกสิกร"** ห้างหุ้นส่วนสยามกสิกรได้เริ่มขุดคลองและคูส่งน้ำเพื่อทำนาโดยเครื่องจักรไถนาและสูบน้ำล้างที่ดินซึ่งเค็มอยู่ นอกจากเครื่องจักรยังใช้กรรมกรจีนเข้าช่วยด้วย พยายามทำนาอยู่ ๓-๔ ปี ก็ล้มเลิกไป แต่เพื่อสงวนสิทธิในที่ดินไว้ ในชั้นต้นได้ใช้วิธีตั้งราษฎรในท้องที่เป็นผู้จัดการดูแลนา และชักชวนบุคคลอื่นเข้ามาทำนา โดยห้างหุ้นส่วนสยามกสิกรช่วยเหลือในทุนรอนบ้าง แต่ในที่สุดก็ต้องเลิกล้มไปเพราะทำนาไม่ได้ผล จึงเป็นแต่เพียงตั้งผู้จัดการดูแลนาไว้เป็นสิทธิ ครั้งมาในปี พ.ศ. ๒๔๘๐ นายมังกร สามเสน ได้ขอรังวัดออกโฉนดที่ดินบริเวณดังกล่าว เป็นเนื้อที่ประมาณ ๖,๐๐๐ ไร่ เป็นของห้างหุ้นส่วนสยามกสิกร แต่ราษฎรที่ครอบครองอยู่ต่างได้ร้องคัดค้านกันมากจึงออกโฉนดไม่ได้แล้วก็ทอดทิ้งกันเรื่อยมา คนเดิมก็อยู่ต่อมาคนใหม่ก็เข้าครอบครอง

และอีกกรณีหนึ่งคือ กรณีพิพาทระหว่างราษฎรกับนางเยียกเอ็ง แซ่เล้า ผู้รับมรดกความจากนายเฮีย กวงเอี่ยม และนางลิ้นจี่ ชยากร ดังปรากฏจากพยานหลักฐานของสำนักงานสำรวจการออกโฉนดที่ดิน ซึ่งผู้เขียนได้ตรวจสอบดูปรากฏข้อเท็จจริงว่าที่ดินทั้งหมด ๒,๗๗๓ ไร่ ๑๒ ตารางวา ในท้องที่ระหว่างคลองบางบ่อกับคลองบางกะสี อำเภอบางพลี ซึ่งราษฎรผู้มีชื่อได้ปกครองทำกินอยู่รวม ๒๒ ราย ในการนี้นางเยียกเอ็ง แซ่เล้า *(นายเฉลา รัตนกุล รับมอบอำนาจ)* ได้ฟ้องขับไล่ราษฎรรวม ๒๑ สำนวน ศาลฎีกาพิพากษาเมื่อวันที่ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ฟังข้อเท็จจริงเป็นยุติว่าจำเลยทั้ง ๒๑ สำนวนได้เข้าทำอยู่ในที่ก่อนที่โจทก์จะซื้อที่พิพาทจากการขายทอดตลาดของกองหมายในคดีแพ่งระหว่างพระยาคชนันท์กับพวกโจทก์ นายอ่ำ กับพวกจำเลย เมื่อ พ.ศ.๒๔๗๙ และโจทก์ฟ้องคดีนี้เกินกว่ากำหนด ๑ ปี นับจากที่จำเลยเข้าครอบครอง สิทธิฟ้องขับไล่ของโจทก์ย่อมหมด ไปจึงพิพากษาให้ยกฟ้องโจทก์ ฝ่ายราษฎรผู้ชนะคดีนางเยียกเอ็ง แซ่เล้า จึงขอรังวัดรับโฉนดนางลิ้นจี่ ชยากร จึงร้องคัดค้านทุกรายโดยอ้างว่าได้รับซื้อที่ดินเหล่านี้จากนางเยียกเอ็ง แซ่เล่า เจ้าพนักงานที่ดินเห็นว่าฝ่ายผู้ร้องมีสิทธิดีกว่า จึงสั่งให้นางลิ้นจี่ ชยากร จัดการฟ้องศาล นางลิ้นจี่ฯ จึงได้ยื่นฟ้องศาลขอให้ศาลขับไล่และเรียกค่าเสียหายแก่ราษฎรรวม ๗ ราย ในการพิจารณา โจทก์จำเลยแถลงต้องกันว่า ที่ดินรายพิพาทในคดีนี้เป็นส่วนหนึ่งของที่ดินรายเดียวกับที่ฝ่ายนายเฮีย กวงเอี่ยม กับจำเลยบางคนพิพาทกันในคดีแพ่งแดงที่ ๗๒ - ๙๒/๒๔๘๓ และโจทก์ได้ทำสัญญาซื้อขายรับโอนที่พิพาทคดีนี้ ภายหลังวันอ่านคำพิพากษาฎีกาคดีแพ่งดังกล่าวนั้นจริง ในที่สุดศาลฎีกาได้พิพากษายืนตามคำพิพากษาศาลชั้นต้นให้ยกฟ้องโจทย์เสีย

ฉะนั้นฝ่ายราษฎรผู้ชนะคดีนางลิ้นจี่ ชยากร ได้ขอรังวัดรับโฉนดเป็นครั้งที่ ๒ ใน พ.ศ. ๒๔๙๒ ขณะที่เจ้าพนักงานที่ดินประกาศแจกโฉนดให้ผู้ร้องนางลิ้นจี่ ชยากร ก็ได้ยื่นคัดค้านด้วยเหตุผลเช่นเดียวกัน เจ้าพนักงานที่ดินได้สอบสวนแล้วเห็นว่า ฝ่ายผู้ร้องมีสิทธิดีกว่า จึงสั่งให้นางลิ้นจี่ ชยากร ยื่นฟ้องศาลนางลิ้นจี่ ชยากร จึงยื่นฟ้องต่อศาล รวม ๒๑ สำนวน ในการพิจารณาของศาลจำเลยรวม ๙ สำนวน ได้ทำสัญญาประนีประนอมยอมความกับโจทก์ ซึ่งศาลก็ได้พิพากษาตามยอมเสร็จไปแล้ว ส่วนผู้มิได้ยอมความก็ได้ต่อสู้คดีต่อไปศาลจังหวัดสมุทรปราการได้พิพากษาว่า ที่ดินรายพิพาทเป็นของโจทก์ให้ขับไล่จำเลย ต่อมาศาลอุทธรณ์ได้พิพากษากลับโดยให้ยกฟ้องโจทก์ นางลิ้นจี่ ชยากร ได้ฎีกาคัดค้านคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ แต่ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๔๙๖ นางลิ้นจี่ ชยากร ขอถอนฎีกา คดีจึงเป็นอันยุติ

รวมความว่าในเรื่องพิพาทเกี่ยวกับการแย่งสิทธิในที่ดินที่อำเภอบางบ่อบางพลี นี้มีเหตุการณ์เกิดขึ้นในลักษณะ

เดียวกันอย่างน้อย ๒ ราย คือ มีบุคคลไปจับจองที่ดินจำนวนใหญ่ แล้วเมื่อไม่อาจทำประโยชน์ได้ ก็ละมือไปชั่วคราวเป็นเวลาหลายปี ราษฎรที่เข้าไปอยู่ภายหลังก็ถือสิทธิโดยอาศัยหลักกฎหมายดังเรื่องนายเฮีย กวงเอี่ยม และนางลิ้นจี่ ชยากร ฟ้องร้องเป็นคดีถึงศาลฎีกาถึง ๓ ครั้งแสดงว่าราษฎรมีสิทธิดีกว่า ครั้นแล้วมาฟ้องราษฎรอีก ๒๑ คดี โจทก์แพ้ความถึงศาลอุทธรณ์ ๑๒ คดี ราษฎรยอมความในศาลชั้นต้นและยอมรับรับแบ่งที่ดินโดยจำใจ ๙ คดี ส่วนเรื่องบริษัทสยามกสิกรมิได้ดำเนินการทางคดี เพราะเข้าใจว่าคงจะไปไม่ตลอด ทั้งสองรายนี้ ต่อมาจึงได้ปรากฏว่าได้มีการออกโฉนดที่ดินเอาเป็นของตนเองบางส่วน

กรณียุ่งยากในเรื่องพิพาทเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ที่ดินนี้ เป็นเรื่องที่เรื้อรังมาช้านาน ราษฎรส่วนมากเป็นผู้ยากจน การต่อสู้คดีในโรงศาลจะต้องเสียเงินและเวลาทำมาหากิน ตลอดจนมีความทุกข์ร้อนใจและเป็นเหตุนำมาซึ่งการประหัสประหารกัน สถานการณ์ดังกล่าว เป็นความจำเป็นที่รัฐบาลต้องเข้าระงับเหตุด้วยการตั้งกรรมการ ตลอดจนจัดให้มีการตรากฎหมายว่าด้วยการนี้ขึ้นดำเนินการ

นอกจากนี้ยังมีพฤติการณ์บางอย่างที่ส่อให้เห็นว่า ได้มีบุคคลบางคนหาทางเอาเปรียบราษฎรผู้ยากจน ทำให้ราษฎรส่วนมากได้รับความเดือดร้อน อาทิ การถือโอกาสกอบโกยผลประโยชน์จากราษฎรผู้รู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือโง่เขลาเบาปัญญา ตลอดจนใช้วิธีข่มขู่ ข่มเหงราษฎร ดังกรณีอันมิชอบที่ผู้เขียน จะขอยกตัวอย่างประกอบพอเป็นสังเขป กล่าวคือ :-

กรณีพิพาทระหว่างราษฎรในจังหวัดนครสวรรค์กับคหบดีผู้หนึ่ง *(ผู้เขียนขอสงวนนาม)* ได้มีการร้องเรียนขอความเป็นธรรมขึ้นมีจำนวนไม่ต่ำกว่า ๘๐ ราย พฤติการณ์คงปรากฏในทำนองเดียวกันว่า คหบดีผู้นั้นได้ใช้วิธีให้กู้เงินแก่ราษฎรในอัตราดอกเบี้ยค่อนข้างสูง ขณะให้กู้ประมาณว่าเงินต้น ๑ บาท ต่อดอกเบี้ยเป็นข้าวเปลือก ๑ ถัง ซึ่งในขณะนั้น ๑ ถังข้าวเปลือกราคาตกประมาณ ๔๐ สตางค์ ในการทำสัญญาเงินกู้ ผู้ให้กู้เป็นผู้จัดการโดยตลอด เพราะราษฎรส่วนมากไม่ได้รับการศึกษา จึงเซ็นชื่อให้ไปโดยเข้าใจว่าเป็นสัญญากู้เงินและให้เอาที่นาเป็นหลักทรัพย์ค้ำประกัน แต่ที่แท้จริงสัญญานั้นเป็นสัญญาขายฝากที่นา เมื่อเวลาล่วงเลยไปตามสมควรที่นาส่วนมากจึงตกเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ให้กู้เงินไปตามผลของสัญญา ราษฎรบางคนพยายามหาเงินมาใช้หนี้เงินกู้ได้ในเวลารวดเร็วก็จะถูกคหบดีผู้นั้นหว่านล้อมแสดงความเห็นอกเห็นใจว่า ไม่เร่งร้อนในการเรียกให้ชำระหนี้ ขอให้นำเงินกลับไปเป็นทุนต่อไปราษฎรก็นอนใจ แต่ทั้งนี้เป็นเรื่องเพทุบายเพื่อให้ที่นาตกเป็นกรรมสิทธิ์ของตน ราษฎรผู้ใดรู้เท่าทันและขัดขืนก็จะถูกกลั่นแกล้ง ข่มขู่ อาทิ หาทางปิดล้อมที่นาไม่ให้ผ่านที่นาของคหบดีผู้นั้น เมื่อเป็นเช่นนี้การทำไร่ไถนาตลอดจนการนำวัวควายไปเลี้ยงก็ไม่สะดวก เพราะมักถูกอิทธิพลมืดคุกคามอยู่เสมอ ในที่สุดราษฎรส่วนมากก็ต้องจำยอม พฤติการณ์อย่างนี้เมื่อมีการร้องเรียนขึ้นมาก็เป็นเรื่องยุ่งยากต่อทางราชการ ซึ่งจะจัดการให้ความเป็นธรรมแก่ราษฎรก็ดูเป็นเรื่องลำบาก เพราะการดำเนินการของคหบดีผู้นั้นอ้างอิงพยานหลักฐานถูกต้องตามกฎหมาย

อนึ่งกรณีอย่างนี้และมีพฤติกรรมในทำนองเดียวก็ปรากฏในท้องที่อื่นๆ อีกมากมาย เช่น ที่จังหวัดนครปฐม ราชบุรี กาญจนบุรี เป็นต้น จนเกิดเป็นเรื่องอื้อฉาวก่อความเดือดร้อนให้แก่ราษฎรเป็นจำนวนมาก

ด้วยเหตุนี้จึงได้มีราษฎรร้องเรียนขอความเป็นธรรมมายัง ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี *(จอมพล ป.พิบูลสงคราม)* ในชั้นแรกๆ กระทรวงมหาดไทยเป็นเจ้าของเรื่อง ได้ตั้งกรรมการขึ้นพิจารณาระงับเหตุดังกล่าว แต่เรื่องหาได้ยุติลงไม่

ในปี พ.ศ.๒๔๙๕ คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาเห็นว่า ได้มีราษฎรร้องเรียนเกี่ยวกับเรื่องการแย่งชิงกรรมสิทธิ์มาเป็นจำนวนมากราย เช่น ที่ดินบางบ่อ ฯลฯ และการแย่งยิงกรรมสิทธิ์ที่ดินกันทำนองนี้อาจเป็นเหตุให้เกิดจราจลขึ้นได้ สมควรที่จะได้ตั้งกรรมการขึ้นทำนองเดียวกับคณะกรรมการปฏิบัติการ ตามมติประชาชน *(ก.ป.ช.)* คณะรัฐมนตรีจึงลงมติให้แต่งตั้ง ร.ม.ต. ว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นประธานกรรมการพิจารณาปัญหาเรื่องดังกล่าว และให้

ประธานคณะกรรมการฯ เสนอความเห็นและวิธีดำเนินการ รวมตลอดทั้งให้เสนอชื่อผู้ควรได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการขึ้นพิจารณาเรื่องราวต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อแต่งตั้งต่อไป *(มติ ค.ร.ม. ลงวันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ.๒๔๙๕)*

ต่อมา คณะรัฐมนตรีได้ประชุมพิจารณาเรื่องราวอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๔๙๕ ให้รื้อฟื้นการตั้งกรรมการเพื่อพิจารณาเรื่องนี้ขึ้นตามข้อเสนอของ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี *(จอมพล ป.พิบูลสงคราม)* เพราะเห็นว่ากรณีพิพาทในท้องที่อำเภอบางพลี บางบ่อ ระหว่าง ราษฎรกับนายสกล สามเสน และบริษัทสยามกสิกร จำกัด เป็นเรื่องใหญ่มาก อาจลุกลามไปแม้จะได้ตั้งกรรมการไปแล้วเรื่องก็ยังไม่สามารถจะยุติลงได้ คงมีมาเสมอและเพื่อให้เรื่องนี้ระงับเสร็จสิ้นไป จึงให้รื้อฟื้นการตั้งกรรมการดังกล่าว เพื่อพิจารณาขึ้นอีกครั้งหนึ่ง และให้ชื่อคณะกรรมการว่า *"คณะกรรมการพิจารณากรณีพิพาทเกี่ยวด้วยกรรมสิทธิ์ที่ดินบางพลี-บางบ่อ"* มีหน้าที่พิจารณากรณีพิพาทเกี่ยวด้วยกรรมสิทธิ์ที่ดินเฉพาะในท้องที่อำเภอบางพลีและอำเภอบางบ่อ

ต่อมา ปรากฏว่ามีกรณีพิพาทเกี่ยวด้วยกรรมสิทธิ์ ในท้องที่จังหวัดต่างๆ เพิ่มมากขึ้น คณะรัฐมนตรีจึงได้ประชุมปรึกษาในเรื่องนี้อีก เมื่อวันที่ ๒๘ สิงหาคม พ.ศ.๒๔๙๖ ลงมติให้เปลี่ยนชื่อคณะกรรมการดังกล่าว เป็น *"คณะกรรมการพิจารณากรณีพิพาทเกี่ยวด้วยกรรมสิทธิ์ที่ดิน"* มีหน้าที่พิจารณากรณีพิพาทเกี่ยวด้วยกรรมสิทธิ์ที่ดินทั่วราชอาณาจักร

เนื่องจากคณะกรรมการฯ ได้รับแต่งตั้งโดยมติคณะรัฐมนตรี มิได้มีกฎหมายรับรองให้อำนาจอย่างใด การปฏิบัติงานของคณะกรรมการฯ จึงเป็นไปในทางการกระทำทางปกครอง เพื่อให้เกิดความสงบสุขในหมู่ราษฎร ทำการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาท หากคู่กรณีไม่ปฏิบัติตามคณะกรรมการฯ ก็ไม่มีอำนาจบังคับประการใดได้ จึงเป็นเรื่องที่คู่กรณีจะต้องต่อสู้ฟ้องร้องกันในทางศาลต่อไป เมื่อเป็นดังนี้รัฐบาล ซึ่งมี จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี จึงได้เสนอร่าง พ.ร.บ. สำรวจการออกโฉนดที่ดินต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๔๙๖ เรื่องได้ผ่านการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรภายในวันเดียวกัน และมีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศเป็นกฎหมายตั้งแต่วันที่ ๒๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๖ เป็นต้นมา มีคณะกรรมการสำรวจการออกโฉนดที่ดินเป็นผู้รับผิดชอบ ต่อมาในการปฏิบัติงานตามกฎหมายฉบับนี้ หลวงสิทธิเทพการได้ยกที่ดินในท้องที่จังหวัดนครปฐม จังหวัดราชบุรี และจังหวัดกาญจนบุรี ให้แก่รัฐบาลโดยสมัครใจ รวม ๓๙๗ แปลง เนื้อที่ ๑๐,๐๑๒ ไร่ โดยแจ้งว่าตนได้ที่ดินเหล่านั้นมาโดยไม่เป็นธรรม ขอให้ทางราชการจัดสรรให้แก่ราษฎรตามที่เห็นสมควร ประกอบกับในระยะนั้นปรากฏว่ามีราษฎรจำนวนมากรายจำต้องสละละทิ้งที่ดินทำกิจของตนไปเพราะถูกผู้มีอิทธิพลแย่งชิงกรรมสิทธิ์หรือข่มขู่เอาที่ดินไปโดยไม่เป็นธรรม นายสานนท์ สายสว่าง ส.ส.จังหวัดนครปฐม จึงได้เสนอร่าง พ.ร.บ. จัดที่ดินเพื่อความเป็นธรรมแก่สังคม พ.ศ. ๒๔๙๗ เมื่อได้ผ่านการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรแล้วจึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศใช้เป็นกฎหมายตั้งแต่วันที่ ๗ สิงหาคม ๒๔๙๗ เป็นต้นมา โดยมีคณะกรรมการจัดที่ดินเพื่อความเป็นธรรมแก่สังคมรับผิดชอบ มีอำนาจหน้าที่พิจารณาสำรวจสอบสวน และนำที่ดินออกจัดให้แก่ราษฎรตามความเป็นธรรมหากปรากฏว่า

- เมื่อมีผู้ครอบครองที่ดินแสดงความจำนงสละที่ดินของตนให้แก่ทางราชการหรือ
- เมื่อเจ้าของที่ดินหรือผู้ครอบครองที่ดินอยู่เดิม ต้องสละการครอบครองที่ดินของตนไปเพราะเกรงกลัวอิทธิพลหรือเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือ
- เมื่อเจ้าของหรือผู้ครอบครองที่ดินได้ที่ดินมาด้วยความไม่เป็นธรรม

ทั้งนี้ไม่ว่ากรณีดังกล่าวจะได้เกิดขึ้นก่อนหรือหลังวันใช้บังคับพระราชบัญญัตินี้ ในการนี้คณะกรรมการฯ จะสงวนที่ดินไว้เพื่อให้ราษฎรใช้ประโยชน์ร่วมกันก็ได้ *(มาตรา ๔)*

ในทางปฏิบัติ คณะกรรมการฯ มีอำนาจที่จะมีหนังสือสอบถามกระทรวง ทบวงกรม เทศบาล สุขาภิบาล หรือองค์การของรัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ชี้แจงข้อเท็จจริงพร้อมทั้งเหตุผลเกี่ยวกับที่ดิน ให้ส่งเอกสารหลักฐานหรือสิ่งต่างๆ หรือ สั่งให้บุคคลในสังกัดมาชี้แจงข้อเท็จจริงหรือความคิดเห็นเกี่ยวกับที่ดิน ให้ส่งผู้แทนมาร่วมประชุมคณะกรรมการฯ ขอให้ร่วมมือในอันที่จะปฏิบัติการอันอยู่ในอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการฯ มีอำนาจที่จะมีหนังสือเรียก

บุคคลใดๆ มาชี้แจงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับที่ดิน และให้ส่งเอกสารหลักฐานหรือสิ่งที่อื่นๆ มาประกอบการพิจารณา คณะกรรมการฯ มีอำนาจที่จะเข้าไปยังสถานที่หรือที่ดินของกระทรวง ทบวงกรม เทศบาล สุขาภิบาล องค์การของรัฐหรือเอกชน เพื่อตรวจสอบเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับที่ดิน ตลอดทั้งมีอำนาจสอบถามข้อเท็จจริง เรียกเอกสารหรือสิ่งใดๆ จากบุคคลที่อยู่ในสถานที่เช่นว่านั้น และบุคคลนั้นจะต้องให้ความสะดวกแก่คณะกรรมการฯ คณะอนุกรรมการฯ และพนักงานเจ้าหน้าที่ตามสมควร คณะกรรมการฯ มีอำนาจสั่งห้ามมิให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทำนิติกรรมเกี่ยวกับที่ดินที่อยู่ในข่ายแห่งการสำรวจจนกว่าคณะกรรมการฯ จะได้อนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษร และมีอำนาจสั่งให้พนักงานเจ้าหน้าที่ให้ออกโฉนด โฉนดตราจอง ตราจองหนังสือสำคัญแสดงว่าที่ดินตามใบเหยียบย่ำได้ขึ้นทะเบียน ว่าได้ทำประโยชน์แล้ว หรือใบเหยียบย่ำ หรือสั่งพนักงานเจ้าหน้าที่ให้โอนเอกสารดังกล่าว ให้แก่ราษฎรผู้ที่จะพึงได้รับที่ดิน ในการนี้ให้มีอำนาจเรียกเอกสารเดิมมาทำลายเสียได้ *(มาตรา ๖)*

นอกจากอำนาจดังกล่าวประการข้างต้น ในการนี้ เมื่อคณะกรรมการฯ ได้มีคำสั่งจัดที่ดินแปลงใดให้แก่ราษฎรแล้ว คณะกรรมการฯ มีอำนาจสั่งให้บุคคลที่เห็นว่าไม่มีสิทธิในที่ดินแปลงนั้นออกจากที่ดิน พร้อมทั้งรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างที่สร้างขึ้นเองหรือของบริวาร ถ้าผู้รับคำสั่งไม่ปฏิบัติตามภายในกำหนด ซึ่งอย่างช้าไม่เกิน ๖๐ วัน เว้นแต่กรณีที่บุคคลนั้นได้ปลูกข้าวหรือพืชผลลงแล้วให้คงครองที่ดินจนกว่าจะเสร็จการเก็บเกี่ยว ถ้าหากผู้นั้นขัดขืนคณะกรรมการฯ อาจจะสั่งดำเนินการรื้อถอนเสียเองโดยคิดค่าใช้จ่ายจากผู้ได้รับคำสั่งก็ได้ แต่ก่อนที่จะมีคำสั่งคณะกรรมการฯ จะต้องทำการสอบสวนเสียก่อน *(มาตรา ๘)*

และที่ดินแปลงใด อยู่ในระหว่างพิจารณาของคณะกรรมการฯ และมีกรณีพิพาทขึ้นที่ศาลเกี่ยวกับที่ดินแปลงนั้น คณะกรรมการฯ จะรายงานให้ศาลทราบก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ให้ศาลรอการพิจารณาพิพากษาคดีไว้ก่อน จนกว่าคณะกรรมการฯ จะได้วินิจฉัยเกี่ยวกับที่ดินแปลงนั้นแล้ว *(มาตรา ๙ วรรคท้าย)*

ระยะก่อนการประกาศและหลังการประกาศใช้กฎหมายดังกล่าว ไม่ค่อยมีปัญหามากนัก ประกอบกับการจัดที่ดินของคณะกรรมการฯ จัดเฉพาะในกรณีที่มีผู้ยกที่ดินให้แก่ทางราชการโดยสมัครใจหาได้ปฏิบัติการประการอื่นตามที่ พ.ร.บ. จัดที่ดินเพื่อความเป็นธรรมได้ให้อำนาจไว้ไม่ จริงอยู่พ.ร.บ. จัดที่ดินเพื่อความเป็นธรรมฯ ได้มีปัญหาเกิดขึ้นภายหลัง จนถึงได้มีการวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญว่าเป็นโมฆะก็ตาม แต่ก็เป็นในรูปเรื่องของการพิจารณากันในวงการทางข้อกฎหมายเป็นสำคัญ ฉะนั้นในส่วนที่เกี่ยวกับปัญหาทางข้อกฎหมายนี้ ผู้เขียนจะได้กล่าวเฉพาะความเป็นไปของกฎหมายฉบับนี้ อันเป็นข้อทุ่มเถียงว่าเป็นโมฆะ เพราะขัดกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.๒๔๙๕ เท่านั้น

คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ได้ประชุมตรวจพิจารณาและได้มีมติให้คำวินิจฉัยไว้ดังต่อไปนี้

๑. ปลัดกระทรวงยุติธรรมได้มีหนังสือที่ สผ. ๑๑๖๙๑/๒๕๐๐ ลงวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๐๐ ส่งสำเนาหนังสืออธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์มายังเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร แจ้งว่าศาลอุทธรณ์โดยมติที่ประชุมใหญ่ มีความเห็นว่าบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อความเป็นธรรมแก่สังคม พ.ศ.๒๔๙๗ มาตรา ๙ ขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฯ มาตรา ๑๐๑ และมาตรา ๑๐๒ จึงขอให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยตามมาตรา ๑๑๔ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฯ

๒. มาตรา ๙๙ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฯ มีว่า *"การพิจารณาพิพากษาอรรถคดี ท่านว่าเป็นอำนาจของศาลโดยเฉพาะ ซึ่งจะต้องดำเนินตามกฎหมายและในนามพระมหากษัตริย์"*

มาตรา ๑๐๑ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฯ มีว่า *"การตั้งศาลขึ้นใหม่เพื่อพิจารณาพิพากษาคดีใดคดีหนึ่ง หรือที่มีข้อหาฐานใดฐานหนึ่งโดยเฉพาะ แทนศาลธรรมดาที่มีอยู่ตามกฎหมายสำหรับพิจารณาพิพากษาคดีนั้น จะกระทำมิได้"*

มาตรา ๑๐๒ มีว่า *"การบัญญัติกฎหมายให้มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลง*

หรือแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลหรือวิธีพิจารณาเพื่อใช้แก่คดีใดคดีหนึ่งโดยเฉพาะจะกระทำมิได้"

มาตรา ๙ แห่งพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อความเป็นธรรมแก่สังคม พ.ศ.๒๔๙๗ ซึ่งศาลอุทธรณ์เห็นว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฯ มาตรา ๙๙ มาตรา ๑๐๑ และมาตรา ๑๐๒ ดังกล่าวข้างต้น มีว่า *"คำสั่งของคณะกรรมการจัดที่ดินเพื่อความเป็นธรรมแก่สังคมตามความในมาตรา ๔ หรือมาตรา ๘ ให้ถือเป็นเด็ดขาด ผู้ใดจะนำไปฟ้องคดีเป็นอย่างอื่นมิได้*

ที่ดินแปลงใดอยู่ในระหว่างพิจารณาของคณะกรรมการจัดที่ดินเพื่อความเป็นธรรมแก่สังคมและมีกรณีพิพาทขึ้นที่ศาลเกี่ยวกับที่ดินแปลงนั้น คณะกรรมการจะรายงานให้ศาลทราบก็ได้ ในกรณีเช่นว่านี้ ให้ศาลรอการพิจารณาพิพากษาคดีไว้ก่อนจนกว่าคณะกรรมการจะได้วินิจฉัยเกี่ยวกับที่ดินแปลงนั้นแล้ว"

มาตรา ๔ และมาตรา ๘ แห่งพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อความเป็นธรรมแก่สังคมพ.ศ.๒๔๙๗ ซึ่งมาตรา ๙ ดังกล่าวข้างต้นอ้างถึงนั้น มีความบัญญัติให้อำนาจคณะกรรมการจัดที่ดินเพื่อความเป็นธรรมแก่สังคมไว้ว่า ที่ดินที่เจ้าของ หรือผู้ครอบครองแสดงความจำนงต่อทางราชการสละที่ดินนั้นก็ดี หรือ เจ้าของ หรือผู้ครอบครองต้องสละการครอบครองไป เพราะเกรงกลัวอิทธิพลหรือไม่รู้เท่าถึงการณ์ก็ดี หรือที่ปรากฏแก่คณะกรรมการว่าเจ้าของหรือผู้ครอบครองได้ที่ดินมาด้วยความไม่เป็นธรรมก็ดี ให้คณะกรรมการเอาที่ดินนั้นจัดให้ราษฎรตามความเป็นธรรม หรือจะสงวนไว้ให้ราษฎรใช้ร่วมกันก็ได้ และเมื่อคณะกรรมการได้มีคำสั่งจัดที่ดินแปลงใดให้แก่ราษฎรแล้ว คณะกรรมการมีอำนาจสั่งให้บุคคลที่คณะกรรมการเห็นว่าไม่มีสิทธิในที่ดินออกไปเสียจากที่ดินนั้นได้

๓. จะได้วินิจฉัยว่ามาตรา ๙ แห่งพระราชบัญญัติที่กล่าวนั้น จะแย้งหรือขัดต่อมาตรา ๙๙ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฯ ตามความเห็นชอบของศาลอุทธรณ์หรือไม่

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฯ มาตรา ๙ มีว่า *"การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีท่านว่าเป็นอำนาจของศาลโดยเฉพาะซึ่งจะต้องดำเนินตามกฎหมายและในนามพระมหากษัตริย์"*

คณะตุลาการรัฐธรรมนูญเห็นว่า คณะกรรมการจัดที่ดินเพื่อความเป็นธรรมแก่สังคมซึ่งมีอำนาจตามมาตรา ๔ และมาตรา ๘ แห่งพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อความเป็นธรรมแก่สังคม พ.ศ.๒๔๙๗ นั้น แม้โดยชื่อจะเรียกว่า *"คณะกรรมการฯ"* และแม้ว่าการพิจารณาของคณะกรรมการจะเรียกว่า *"การสอบสวน"* และคำชี้ขาดของคณะกรรมการจะเรียกว่า *"คำสั่ง"* ก็ตาม แต่เมื่อได้พิจารณารูปลักษณะของกรรมการคณะนั้นแล้ว ก็อาจกล่าวได้ว่า นอกจากมีอำนาจบริหารแล้วยังเป็นคณะบุคคลที่ก่อตั้งขึ้นให้มีอำนาจกระทำการได้อย่างศาลอีก กล่าวคือ ในกรณีที่มาตรา ๔ บัญญัติว่า เมื่อเจ้าของหรือผู้ครอบครองที่ดินเดิมต้องสละที่ดินไปเพราะเกรงกลัวอิทธิพลหรือไม่รู้เท่าถึงการณ์ หรือผู้ครอบครองที่ดินอยู่ได้ที่ดินมาด้วยความไม่เป็นธรรม ก็ให้คณะกรรมการมีอำนาจจัดที่ดินนั้นให้แก่ราษฎรตามความเป็นธรรม หรือให้ใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ และในกรณีที่มาตรา ๘ บัญญัติให้คณะกรรมการฯ ไล่ให้ผู้ซึ่งคณะกรรมการฯ เห็นว่าเป็นผู้ไม่มีสิทธิในที่ดินออกไปนั้น ไม่ต้องสงสัยเลยว่า ในกรณีดังว่านี้จะมิใช่เป็นกรณีที่ราษฎรคนหนึ่งหรือฝ่ายหนึ่งพิพาทโต้แย้งกับราษฎรอีกคนหนึ่งหรืออีกฝ่ายหนึ่ง การที่กรรมการคณะนี้มีอำนาจทำการสอบสวนและมีคำสั่งดังที่บัญญัติในมาตรา ๔ และมาตรา ๘ ตามที่ได้กล่าวมาจึงย่อมจะเห็นได้โดยแจ้งชัดว่า คณะกรรมการจัดที่ดินเพื่อความเป็นธรรมแก่สังคม มีรูปลักษณะทำนองศาล ซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาอรรถคดีนั่นเอง เป็นแต่เรียกชื่อไปเสียเป็นอย่างอื่นเท่านั้น อนึ่ง คณะตุลาการรัฐธรรมนูญเห็นว่าอำนาจทำการสอบสวนของกรรมการคณะนี้ ซึ่งพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อความเป็นธรรมแก่สังคม พ.ศ.๒๔๙๗ ได้บัญญัติให้ไว้โดยมิได้บัญญัติให้ต้องดำเนินตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความนั้นก็ย่อมจะมีผลเป็นการบัญญัติกฎหมายกำหนดวิธีพิจารณาขึ้นใหม่ใช้แก่กรณีพิพาทในเรื่องกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองที่ดินนั้นด้วย

นอกจากนี้พึงสังเกตว่ามาตรา ๙ แห่งพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อความเป็นธรรมแก่สังคมนั้น เป็น

บทบัญญัติแสดงผลบังคับมาตรา ๔ และมาตรา ๘ แห่งพระราชบัญญัติเดียวกัน กล่าวคือ คำสั่งของคณะกรรมการจัดที่ดินให้กรรมสิทธิ์ หรือสิทธิครอบครองแก่ราษฎรคนใด และสั่งให้ขับไล่ราษฎรอีกคนหนึ่งออกไปตามมาตรา ๔ และมาตรา ๘ ย่อมต้องถือเป็นเด็ดขาด ผู้ใดจะนำไปฟ้องคดีให้เป็นอย่างอื่นไม่ได้ยิ่งกว่านั้นแม้จะมีคดีพิพาทกันแล้วในศาล ถ้าคณะกรรมการแจ้งไปให้ศาลทราบ ศาลก็จักต้องรอการพิจารณาคดีไว้ ซึ่งมีความหมายว่าต้องรอฟังคำชี้ขาดของคณะกรรมการฯ เมื่อคณะกรรมการฯ ชี้ขาดประการใด ศาลก็ไม่มีอำนาจพิพากษาชี้ขาดคดีนั้นเป็นอย่างอื่นได้ รวมความก็คือมาตรา ๙ แห่งพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อความเป็นธรรมแก่สังคม พ.ศ.๒๔๙๗ นี้ ไม่เพียงแต่ให้อำนาจการพิจารณาพิพากษา อรรถคดีเกี่ยวแก่กรรมสิทธิ์ครอบครองที่ดินไว้แก่คณะกรรมการจัดที่ดิน เพื่อความเป็นธรรมแก่สังคมเท่านั้น แต่ยังได้ให้อำนาจเหนือและยิ่งกว่าศาลเสียอีก

๔.การจัดตั้งศาลขึ้นเพื่อพิจารณาพิพากษาอรรถคดีบางประเภทนั้น ย่อมกระทำได้โดยไม่ขัดต่อบทบัญญัติรัฐ-ธรรมนูญ แต่ที่จัดตั้งขึ้นนั้นเป็น *" ศาล"* มีตุลาการเป็นผู้กระทำการในพระปรมาภิไธย การจัดตั้งคณะกรรมการจัดที่ดินเพื่อความเป็นธรรมแก่สังคมนั้น คณะกรรมการฯ ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ ฝ่ายบริหารมีอำนาจหน้าที่ชี้ขาดเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์และสิทธิครอบครองอันเป็นกรณีพิพาทระหว่างบุคคล มีผลเป็นการตั้งบุคคลอื่นที่มิใช่ศาลให้มีอำนาจทำการพิพากษาอรรถคดี จึงไม่อาจกล่าวได้เป็นอย่างอื่นนอกจากว่าเป็นการแย้งและขัดต่อบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฯ มาตรา ๙๙ ซึ่งบัญญัติว่าการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีเป็นอำนาจของศาลโดยเฉพาะ

เมื่อได้วินิจฉัย มาตรา ๙ แห่งพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อความเป็นธรรมแก่สังคม พ.ศ.๒๔๙๗ ขัดต่อมาตรา ๙๙ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฯ ดังนี้แล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องวินิจฉัยถึงมาตรา ๑๐๑ และมาตรา ๑๐๒ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฯ ต่อไป

๕. อาศัยเหตุดังกล่าวแล้ว คณะตุลาการรัฐธรรมนูญจึงมีมติเป็นเอกฉันท์ให้คำวินิจฉัยไว้ว่า มาตรา ๙ แห่งพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อความเป็นธรรมแก่สังคม พ.ศ.๒๔๙๗ เป็นบทบัญญัติมีข้อความขัดต่อรัฐธรรมนูญต้องด้วยบทบัญญัติมาตรา ๑๑๓ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช ๒๔๙๕ ใช้บังคับมิได้

เมื่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้ให้คำวินิจฉัยไว้เช่นนี้ รัฐาบาลในสมัยนั้นจึงได้มอบหมายให้คณะกรรมการพิจารณากฎหมายของรัฐบาลพิจารณาว่าควรจะปฏิบัติต่อไปอย่างไร คณะกรรมการได้ประชุมเมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน พ.ศ.๒๕๐๑ และมีความเห็นโดยสรุปว่า

๑.ให้ออกพระราชบัญญัติยกเลิก พ.ร.บ. จัดที่ดินเพื่อความเป็นธรรมแก่สังคม พ.ศ.๒๔๙๗

๒.ให้ออกพระราชบัญญัติยกเลิก พ.ร.บ. จัดที่ดินเพื่อความเป็นธรรมแก่สังคม พ.ศ.๒๔๙๗ ในทันใดนั้นให้ออกกฎหมายใหม่แต่ไม่ให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการวิพากษ์วิจารณ์ว่ารัฐบาลไม่หาทางช่วยเหลือ คนยากจน พระราชบัญญัติฉบับใหม่นี้อาจให้มีคณะกรรมการสอบสวนกรณีพิพาทที่เกิดขึ้นแล้วเสนอไปยังพนักงานอัยการพิจารณาสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง หากฟ้องก็ให้พนักงานอัยการเป็นโจทก์แทนราษฎร

๓.ไม่ออกพระราชบัญญัติยกเลิก พ.ร.บ. จัดที่ดินเพื่อความเป็นธรรมแก่สังคม พ.ศ.๒๔๙๗ คือปล่อยไว้เฉยๆ ไม่ทำอะไรทั้งสิ้น เพราะคณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยไว้แล้วว่ามาตรา ๙ แห่ง พ.ร.บ. จัดที่ดินเพื่อความเป็นธรรมฯ เป็นบทบัญญัติที่มีข้อความขัดต่อรัฐธรรมนูญ ฉะนั้นคณะกรรมการตามพระราชบัญญัตินี้ก็หมดอำนาจลง การปฏิบัติจึงไม่เกิดผล

เมื่อมีปัญหาทางข้อกฎหมายดังกล่าว คณะรัฐมนตรีจึงได้ประชุมพิจารณาลงมติ เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑ ให้ระงับการปฏิบัติงาน และมอบให้กระทรวงมหาดไทยรับไปพิจารณาหาทางช่วยเหลือราษฎรให้ได้รับความเป็นธรรมต่อไป

ส่วนปัญหาว่าผลงานที่คณะกรรมการฯ ได้ปฏิบัติมาแล้วจะเสียเปล่าไป

ประการใดหรือไม่เรื่องนี้ได้กล่าวแล้วว่า คณะกรรมการฯ ดำเนินการจัดที่ดินให้แก่ราษฎรเฉพาะที่ดินที่มีผู้ยกให้แก่ทางราชการโดยความสมัครใจเท่านั้น มิได้ดำเนินการประการอื่นตามที่กฎหมายให้อำนาจไว้ไม่ ฉะนั้นจึงไม่เป็นการกระทบกระเทือนต่อผลงานที่ดำเนินการไปแล้วประการใด

สำหรับเรื่องที่ค้างการพิจารณาของคณะกรรมการฯ และคณะอนุกรรมการฯ ดังกล่าว ได้มีการมอบหมายให้กระทรวงมหาดไทยรับไปพิจารณาหาทางช่วยเหลือราษฎรให้ได้รับความเป็นธรรมตามหนังสือกรมตรวจราชการแผ่นดิน ที่ ๑๒๒๙/๒๕๐๑ ลงวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๐๑ และได้มีการมอบเอกสารหลักฐานต่างๆ โดยลำดับเป็นการเสร็จสิ้นแล้ว ซึ่งในการดำเนินการต่อไปเป็นหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้รับผิดชอบในการพิจารณาจัดสรรที่ดินดังกล่าวตามมติคณะรัฐมนตรี เป็นอันว่าคณะกรรมการจัดที่ดินเพื่อความเป็นธรรมแก่สังคมและคณะอนุกรรมการฯ ได้เสร็จสิ้นการปฏิบัติงานลงในวันนั้น

ในทำนองเดียวกัน พ.ร.บ.ว่าด้วยการสำรวจออกโฉนดที่ดิน พ.ศ. ๒๔๙๖ ก็ไม่อาจใช้บังคับได้เช่นกัน เนื่องด้วยเป็นกฎหมายที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน คณะกรรมการฯ จึงไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้อีก คณะรัฐมนตรีจึงได้มีมติเมื่อวันที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๐๔ ให้คณะกรรมการสำรวจการออกโฉนดที่ดินหยุดดำเนินการ จึงได้มีการโอนสำนวนการสอบสวนเรื่องที่อยู่ในระหว่างปฏิบัติงานให้แก่กระทรวงมหาดไทย *(กรมที่ดิน)* พิจารณาสั่งการให้เจ้าพนักงานที่ดินทำการพิจารณาเปรียบเทียบตามประมวลกฎหมายที่ดิน หรือตาม พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.๒๔๕๗ ว่าด้วยการเปรียบเทียบข้อพิพาทเกี่ยวกับสิทธิในที่ดินต่อไป

ต่อฉบับหน้า

ม้องในนาฏกรรม

ปัญญา นิตยสุวรรณ

การแสดงนาฏกรรมของไทย ไม่ว่าจะเป็นโขน ละคร ฟ้อนรำ ลิเก หรือหุ่นกระบอก จำเป็นจะต้องมีวงปี่พาทย์บรรเลงประกอบการแสดงด้วยกันทั้งนั้น และในวงปี่พาทย์จะมีฆ้องวงเป็นเครื่องดนตรีดำเนินทำนองเพลงรวมอยู่ด้วย ในปัจจุบันนี้ มีทั้งฆ้องวงใหญ่และฆ้องวงเล็ก ฆ้องวงใหญ่มีมาตั้งแต่ครั้งโบราณ ท่านผู้รู้บางท่านกล่าวว่าฆ้องวงใหญ่มีมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย ฆ้องวงใหญ่มีก่อนระนาดเอก อาจารย์มนตรี ตราโมท ผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทยของกรมศิลปากร และศิลปินแห่งชาติ เล่าว่า ในสมัยรัชกาลที่ ๖ อาจารย์มนตรีเป็นนักดนตรีคนหนึ่งที่ร่วมบรรเลงในวงปี่พาทย์หลวงเป็นประจำ ครั้งหนึ่งมีการซ้อมละครเรื่องพระร่วง ตอนพระร่วงทำพิธีเสกกระออมให้บรรจุน้ำโดยไม่รั่วไหล ในตอนนี้จะต้องมีวงปี่พาทย์บรรเลงเพลง สาธุการ นักดนตรีก็ช่วยกันยกเครื่องดนตรีไทยมาตั้งเพื่อจะบรรเลง ในวงปี่พาทย์นั้นมีระนาดเอกอยู่ด้วย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีรับสั่งว่า วงปี่พาทย์ในสมัยกรุงสุโขทัยไม่มีระนาดเอก ให้นำระนาดเอกออกไปเสีย ก็เป็นอันว่าใน

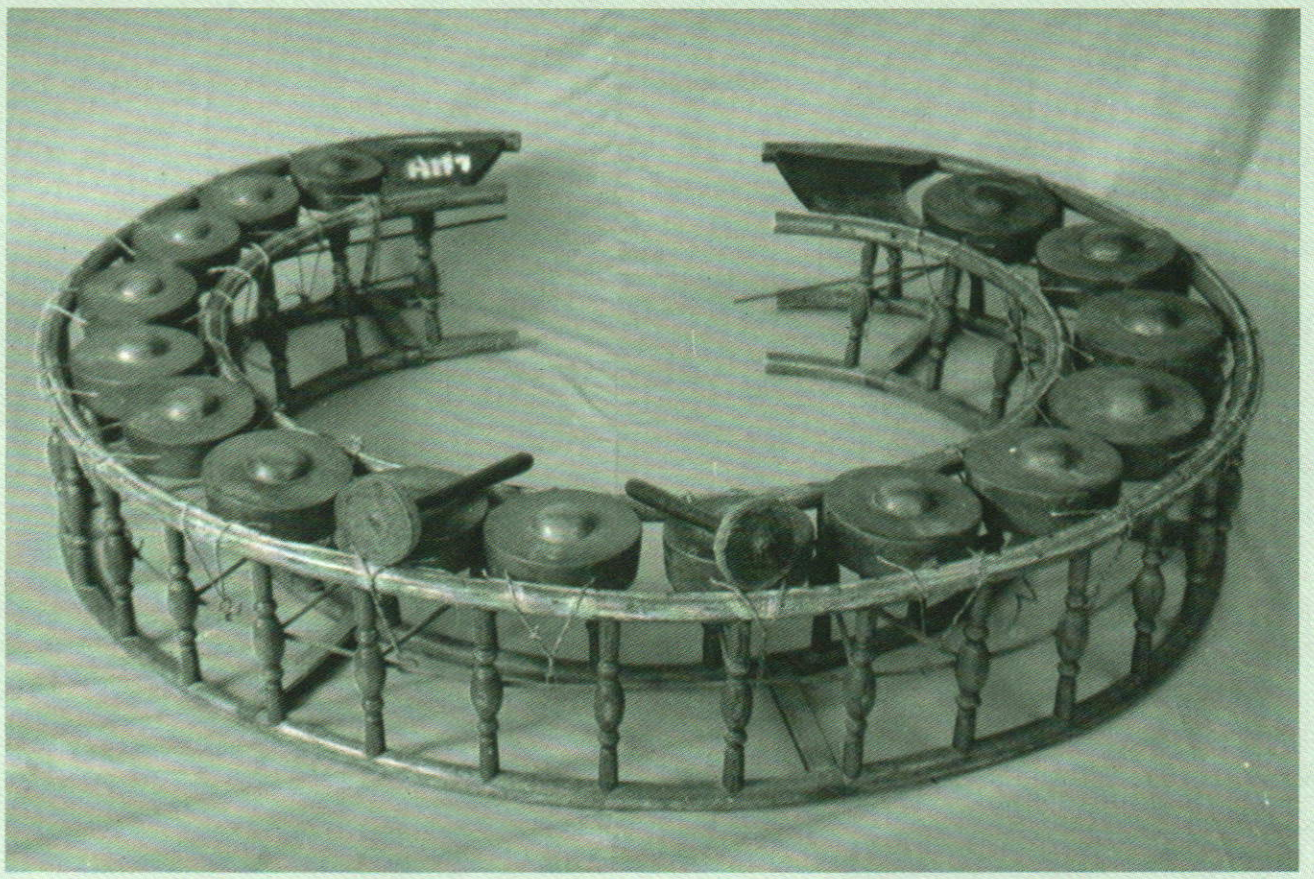

ฆ้องวง

สมัยกรุงสุโขทัยนั้นวงปี่พาทย์ไทยยังไม่มีระนาดเอก ภาพแกะสลักวงปี่พาทย์แต่โบราณก็มีแต่ฆ้องวงไม่มีระนาดเอก และในสมัยโบราณก็มีแต่เพียงฆ้องวงใหญ่เพียงวงเดียว ส่วนฆ้องวงเล็กเพิ่งมาสร้างเพิ่มขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ปัจจุบันนี้เวลาแสดงโขนละครฟ้อนรำ ฯลฯ ถ้าใช้วงปี่พาทย์เครื่องคู่ หรือเครื่องใหญ่ บรรเลงประกอบการแสดง ก็จะมีทั้งฆ้องวงใหญ่และฆ้องวงเล็ก แต่ถ้าเป็นวงปี่พาทย์เครื่องห้า ก็จะมีเพียงฆ้องวงใหญ่เท่านั้น

ฆ้องวงมีวิวัฒนาการมาจากฆ้องเดี่ยว ฆ้องคู่ และฆ้องราง ฆ้องเดี่ยวหรือฆ้องโหม่งนั้น เวลาตีประกอบอยู่ในวงปี่พาทย์ที่บรรเลงประกอบการแสดงจะมีขาตั้งแขวนฆ้อง ใช้ไม้ตีที่ปุ่มฆ้องเป็นจังหวะ ฆ้องโหม่งที่แขวนกับขาตั้งใช้ตีประกอบเพลงในการแสดงนาฏกรรมนี้ ถ้าถอดเอาฆ้องโหม่งออกมาจากขาตั้ง แล้วใช้เชือกร้อยฆ้องโหม่งติดกับไม้ทำรูปโค้งๆ ยาวราวๆ ๑ คืบเศษ ใช้เดินตีหรือนั่งตีประกอบการเล่นเถิดเทิงหรือกลองยาวได้ ในสมัยก่อนการเล่นเถิดเทิงหรือกลองยาว เป็นการเล่นนำขบวนแห่นาค ต่อมากรมศิลปากรในสมัยที่ นายธนิต อยู่โพธิ์ เป็นผู้อำนวยการกองการสังคีต นายธนิตได้คิดนำการเล่นเถิดเทิงมาแสดงเป็นชุดนาฏศิลป์ไทย โดยครูบาอาจารย์ทางด้านนาฏศิลป์เป็นผู้ออกแบบลีลาท่ารำ ปัจจุบันนี้การเล่นเถิดเทิงหรือกลองยาวเป็นชุดนาฏศิลป์ไทยที่นิยมแสดงกันอย่างแพร่หลายทั้งในประเทศและต่างประเทศ การเล่นเถิดเทิงหรือกลองยาวนี้ เครื่องดนตรีประกอบจังหวะคือ ฉิ่ง ฉาบ กรับ และโหม่ง โหม่งหรือฆ้องโหม่งนี้ นับเป็นเครื่องประกอบจังหวะสำคัญในการเล่นเถิดเทิง เพราะถ้าคนตีโหม่งตีไม่เป็นจังหวะ ตีรวนไปรวนมาก็จะทำให้การตีกลองยาวและการตีเครื่องประกอบจังหวะอื่นๆ ล้มได้ คนตีโหม่งจึงสำคัญพอสมควร คนตีโหม่งบางคนเวลานั่งตีหรือยืนตีอยู่กับที่ก็พอจะตีรักษาจังหวะเอาไว้ได้ แต่พอต้องเดินตีจะตีไม่ได้ เพราะคนตีจะคอยระวังมือให้ตีโหม่งตามจังหวะ แล้วยังต้องคอยกังวลในเรื่องเท้าที่จะก้าวเดินอีกด้วย ศิลปินหลายคนที่ไม่แม่นจังหวะหรือเต้นไม่ค่อยตรงจังหวะ เรียกตามภาษานาฏศิลป์ว่า *"บอดจังหวะ"* นั้น พอได้รับหน้าที่ให้เป็นคนตีโหม่งประกอบการเล่นเถิดเทิง จะตีจนวงเถิดเทิงล้มทุกครั้ง เพราะการเล่นเถิดเทิงตามแบบฉบับของกรมศิลปากรนั้น คนตีโหม่งจะต้องเต้นออกไปตีโหม่งคลอเคลียกับคนตีฉาบก่อนที่คนตีฉาบจะตีไปล่อคนตีกลองรำให้ออกมาตี ในตอนที่คนตีโหม่งเดินตีโหม่งคลอเคลียกับคนตีฉาบคนตีโหม่งที่บอดจังหวะจะก้าวขาเต้นแต่มือไม่ยอมตีโหม่ง หรือตีก็ผิดจังหวะ แต่ถ้าตีโหม่งได้ก็ก้าวขาไม่ออกอีก คนที่บอดจังหวะเช่นนี้จึงมักขอเปลี่ยนไปตีกรับ ซึ่งง่ายกว่าตีโหม่งมาก ฆ้องโหม่งที่ใช้ตีประกอบการเล่นเถิดเทิงนี้มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางราวๆ ๒๐ เซ็นติเมตรเศษๆ แต่ถ้าเป็นฆ้องที่มีขนาดย่อมลงมาเกินกว่าครึ่งหนึ่งและหล่อให้บางกว่าฆ้องโหม่งเรียกว่า ฆ้องกระแต ฆ้องกระแตใช้ตีขานยามหรือเที่ยวตีประกาศป่าวร้อง การแสดงนาฏกรรมของไทยก็นำฆ้องกระแตมาตีประกอบการแสดงโขนละคร เช่น การแสดงโขน ตอนไมยราพณ์สะกดทัพ พลวานรอยู่ยามตามไฟรอบๆ พลับพลา ก็มีฆ้องกระแตแขวนขาตั้งไว้ตีขานยาม ผู้ตีฆ้องกระแตในการแสดงโขนตอนนี้คือเขนลิง ฆ้องกระแตที่แขวนขาตั้งจะตั้งไว้ทางด้านซ้ายและด้านขวาของเวที เวลาตีถ้าทางด้านขวาตีจบแล้วทางด้านซ้ายก็จะตีตอบ

ฆ้องกระแตนี้ยังนำมาใช้ตีในตอนเสนาเที่ยวประกาศป่าวร้อง ในการ

เถิดเทิง

แสดงละครเรื่องต่างๆ เช่น ละครนอกเรื่องคาวี ตอนท้าวสันนุราชให้เสนาไปประกาศป่าวร้องหาผู้ที่สามารถชุบตัวให้เป็นหนุ่มได้ เสนาคนหนึ่งก็จะถือฆ้องกระแตเดินตีเสียงดัง *"ง้องๆ ง้องๆ"* เสนาอีกคนที่ไม่ได้ตีฆ้องก็จะร้องประกาศ การแสดงแบบนี้เรียกว่า *"ตีฆ้องร้องป่าว"* ส่วนมากเสนาที่ออกมาตีฆ้องร้องป่าวในการแสดงละครมักจะถือฆ้องโหม่งออกมาตีแทนฆ้องกระแตเป็นประจำ บางครั้งหาฆ้องออกมาตีไม่ได้ ผู้แสดงเป็นตัวเสนาก็จะใช้ปากทำเสียงแทนฆ้อง โดยจะร้องว่า *"กระจ๊องง้อง กระจ๊องง้อง"* เสนาอีกตัวก็จะประกาศว่า *"เจ้าข้าเอ๊ย บ้านนี้และช่องนี้ ฯลฯ"*

ฆ้องที่ใช้ตีประกอบการแสดงนาฏกรรมยังมีอีกหลายชนิด เช่น ฆ้องคู่ เป็นฆ้อง ๒ ใบ ขนาดเท่ากับฆ้องกระแตแต่เนื้อโลหะหนากว่าฆ้องกระแต ใบหนึ่งเสียงสูงอีกใบหนึ่งเสียงต่ำ เวลาตีไม่ใช้แขวนหรือหิ้ว แต่จะเจาะรูที่ขอบฆ้องข้างละ ๒ รู ผูกเชือกคว่ำเป็นคู่ไว้บนราง ซึ่งทำด้วยไม้เป็นรูปหีบไม้ ๔ เหลี่ยมผืนผ้า เวลาตีจะใช้ไม้ตีตรงปุ่มให้เกิดเป็นเสียง *"โม้ง - เมงๆๆ"* ฆ้องคู่ใช้ตีร่วมกับวงดนตรีประกอบการเล่นโนราและละครชาตรี นอกจากนี้ยังใช้ตีประกอบการเล่นหนังตะลุงอีกด้วย ฆ้องคู่นี้เข้าใจว่าจะประดิษฐ์ขึ้นตั้งแต่เมื่อครั้งที่เริ่มมีการเล่นโนรา

นอกจากฆ้องคู่ที่ตีประกอบการเล่นโนราและหนังตะลุงแล้ว ยังมีฆ้องอีกชนิดหนึ่งมี ๓ ใบ ขนาดลดหลั่นกันแขวนเป็นราวเรียงไปตามขนาด จึงเรียกว่า *"ฆ้องราว"* ฆ้องราวนี้เวลาตีจะตีตั้งแต่เสียงต่ำไปหาเสียงสูง แล้วตีตั้งแต่เสียงสูงลงมาหาเสียงต่ำเกิดเป็นเสียง "โหม่ง - โมง - โม้ง โม้ง - โมง - โหม่ง" ผู้ที่คิดประดิษฐ์ฆ้องราวขึ้นมา จะใช้ตีประกอบวงดนตรีหรือประกอบการเล่นอะไรมาก่อนไม่มีหลักฐานแน่นอน แต่เท่าที่พบปรากฏว่าฆ้องราวใช้ตีประกอบการละเล่นของหลวงในพระราชพิธีชุดระเบง ซึ่งมีมาตั้งแต่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ผู้เล่นระเบงจะร้องขึ้นต้นบทว่า *"โอละพ่อ"* แล้วต่อท้ายแตกต่างกันไป เช่น *"โอละพ่อขอถวายบังคม โอละพ่อประนมกรทั้งปวง ฯลฯ"* เมื่อผู้เล่นร้องจบไปท่อนหนึ่งๆ ผู้บรรเลงปี่พาทย์จะต้องตีฆ้องราวหรือฆ้อง ๓ ใบเถา รับท้ายคำร้องทุกๆ วรรค โดยตีลูกเสียงต่ำไปหาเสียงสูง และตีลูกเสียงสูงลงมาหาลูกเสียงต่ำ เกิดเป็นเสียง โหม่ง - โมง - โม้ง โม้ง - โมง - โหม่ง ฆ้องราวที่ใช้ตีประกอบการเล่นระเบงนี้ ต่อมาจึงได้ชื่อว่า *"ฆ้องระเบง"* ปัจจุบันนี้การเล่นระเบงในพิธีหลวงไม่มีแล้ว นานๆ ครั้งกรมศิลปากรจึงจะแสดงเพื่อเป็นการสาธิตเวลาตีฆ้องประกอบคำร้องหาฆ้องราวหรือฆ้องระเบงไม่ได้ ผู้ตีฆ้องวงใหญ่ก็จะใช้ฆ้องวงใหญ่ตีให้เป็นเสียงเช่นเดียวกับฆ้องราวหรือฆ้องระเบง ซึ่งก็มีเสียงเหมือนกันและใช้แทนกันได้

เกี่ยวกับเรื่องฆ้องราวใช้ตีประกอบการเล่นระเบงนี้ มีหลักฐานปรากฏอยู่ในโคลงดั้นเรื่อง โสกันต์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ความในบาทที่ ๓ มีว่า

"คนฆ้องเมาะฆ้องราย โหมงโหม่ง โม่งแฮ"

การเละเล่นของหลวงในพระราชพิธี ที่ใช้ฆ้องตีประกอบการเล่นนั้น นอกจากระเบงแล้ว ยังมีโมงครุ่มที่ใช้ฆ้องตีประกอบและไม่ใช่ฆ้องราวแบบระเบง แต่เป็นฆ้องโหม่ง เวลาเล่นโมงครุ่ม ผู้เล่นจะตีกลองโมงครุ่ม และมีผู้ตีฆ้องโหม่งทำหน้าที่ดำเนินการเล่นโดยบอกท่าทางให้ผู้เล่นปฏิบัติ และตีโหม่งให้สัญญาณ ดังหลักฐานจากโคลงของกรมหมื่นศรีสุเรนทร์ ทรงพรรณนาถึงการเล่นโมงครุ่ม ในงานสมโภชพระบรมอัฐิสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก เมื่อปีมะโรง พ.ศ.๒๓๓๙ ว่า

"โมงครุ่มใส่เทริดคล้ำ ดุจหมี
กำพตตีกลองตี ปุ่มฆ้อง"

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงปรับปรุงวงปี่พาทย์ประกอบการแสดงละคร ณ โรงละครดึกดำบรรพ์ ของเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ *(ม.ร.ว.หลานกุญชร)* ละครที่แสดง ณ โรงละครแห่งนี้ จึงมีชื่อว่า *ละครดึกดำบรรพ์* วงปี่พาทย์ที่ทรงปรับปรุงเพื่อบรรเลงประกอบละครดึกดำบรรพ์นั้น ใช้วงปี่พาทย์ไม้นวม และไม่ใช้เครื่องดนตรีที่มีเสียงดังและเสียงแหลมเกินไป เพราะจะทำให้หนวกหูผู้ชม เช่น กลองทัดก็เปลี่ยนเป็นกลองตะโพน นอกจากนี้ยังทรงเพิ่มเครื่องดนตรีที่มีเสียงทุ้มไพเราะขึ้นอีกอย่างหนึ่ง คือ ทรงนำเอาฆ้องหุ่ยหรือฆ้องชัย ๗ ลูก มาปรับเสียงให้มีสำเนียงเป็น ๗ เสียงสูงต่ำตามลำดับแล้วทำที่แขวนเรียงรอบตัวคนตี สำหรับตีเป็นจังหวะห่างๆ ตามเสียงของทำนองเพลง เรียกว่า *"ฆ้องชัย"* ใช้ตีร่วมอยู่ในวงปี่พาทย์ที่บรรเลงประกอบการแสดงละครดึกดำบรรพ์ ต่อมาวงปี่พาทย์ที่มีฆ้องชัยรวมอยู่ด้วยจึงได้ชื่อว่า *"ปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์"*

พัฒนายุวเกษตร

วิจิตร อาวะกุล

ความหวัง ความตั้งใจ ความทะเยอทะยานในชีวิตของเด็กชนบทมิได้หวังที่จะเป็นนักบริหารมือทองนักการค้าแสนล้าน นักอุตสาหกรรมผู้ยิ่งยง เพราะพื้นฐานของเขาไม่ว่าจะเป็นฐานะบิดา มารดา ระดับและคุณภาพของการศึกษา เงินทุนทำมาหากินผู้ให้การสนับสนุน สังคมความเป็นอยู่ของเขายังด้อยอยู่เป็นอย่างมาก ผู้ที่จะแข่งขันในระดับสูง ๆ จะต้องมีพื้นฐาน ฐานะ การเงิน การศึกษาและสิ่งต่าง ๆ ที่สูงกว่าตัวพวกเขามาก

การประกอบอาชีพของพวกเขาก็มักคล้อยตามสิ่งแวดล้อมที่เขาได้เห็นได้สัมผัส เช่น อาชีพของครอบครัว บิดา มารดา ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านที่อยู่ในตำบล อำเภอ จังหวัดใกล้ๆ หรือสิ่งที่เขาชอบที่มีอยู่รอบตัวในสังคม มีธรรมชาติ มีอาชีพการเกษตร สวนผลไม้ สวนผัก ไร่นา การเลี้ยงสัตว์ตั้งแต่ วัว ควาย เป็ด ไก่ สุกร ปลา แพะ แกะ นกชนิดต่างๆ ฯลฯ

ถ้าเขาต้องการความช่วยเหลือก็คงต้องการปัจจัยพื้นฐานในการประกอบอาชีพ เช่น แหล่งน้ำ น้ำประปา ถนนที่จะสัญจรไปมา และลำเลียงผลผลิตไปสู่ตลาด ไฟฟ้าที่เขาจะใช้ประโยชน์และทุนแรง การศึกษา ตลอดจนความสะดวกต่าง ๆ เพียงความจำเป็นที่เป็นปัจจัยพื้นฐาน เหล่านี้เราได้ให้เขาแล้วหรือยัง กับการที่จะให้อย่างอื่นซึ่งในอนาคตจะไม่เป็นประโยชน์กับเขาเลย เพราะเขาไม่ต้องการ

ถ้าเขาคิดอยากจะร่ำรวยเป็นเศรษฐี ก็คิดว่าจะรวยเป็นเศรษฐีที่มีเงินไม่กี่ล้านบาท มิได้มีความโลภที่จะร่ำรวยเป็นหมื่นเป็นแสนล้าน ไม่คิดที่จะค้าขายเอาเปรียบเพื่อนมนุษย์ สังคมที่เขาอาศัยอยู่ ไม่คิดที่จะซื้อถูกขายแพงเอากำไรหลายสิบหลายร้อยเท่า เขาจะมีความเอื้อเฟื้ออาทรเห็นอกเห็นใจไม่คิดเบียดเบียนทำให้สังคมเดือดร้อน มีจิตใจที่เปี่ยมไปด้วยวัฒนธรรมและศีลธรรมอันดีงามจากคำพร่ำสอนของพระศาสนา จากพระวัดใกล้ๆ บ้านที่ได้เคยไปทำบุญกับพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย

ผู้ที่หวังดีต่อเขา พยายามให้การช่วยเหลือ จะให้เขาทำงานที่ดีกว่า เป็นพนักงานสาวเสิร์ฟอาหารในร้านอาหารในเมือง แต่ในที่สุดก็เป็นโสเภณี การใช้แรงงานขายแรงงาน ที่บางครั้งหนักหนาและทรมานใช้งานหามรุ่งหามค่ำ บังคับขู่เข็ญ เยี่ยงทาษในโรงงานนรกหนักยิ่งกว่างานเกษตรกรรมหลายร้อยเท่า แม้ให้เขาทำงานในโรงงานก่อสร้างโดยเป็นกรรมกร ก็ขายใช้แรงงานแบกหามอีกเช่นกัน เมื่อออกจากโรงงานเนื่องจากโรงงานปิด หรือเขาไม่จ้าง เขาเหล่านั้นก็ไม่สามารถไปประกอบอาชีพใดๆ ได้ เขาไม่ได้รับความรู้ความก้าวหน้าในการประกอบอาชีพนอกจากเป็นการขายแรงงาน เช่น กรรมกรแบกหาม ซึ่งต่างกับงานเกษตรซึ่งเป็นทั้งศิลปและศาสตร์ ซึ่งทำมาหากินได้จนแก่จนเฒ่า

ปัจจุบันภัยของเด็กยิ่งมีสูงขึ้นอย่างน่าวิตก โดยเฉพาะในชนบท มีการหลอกลวงเด็ก มอมเมาเยาวชน เกณฑ์เด็กใช้แรงงาน เอาเปรียบค่าแรง การทำงานที่หนักทารุณโหดร้าย ทุบตีทรมาน ข่มเหงรังแกเด็กเยี่ยงทาษเยี่ยงสัตว์ ในโรงงานนรกที่ถูกจับกุมเปิดเผย เด็กขาดการดูแลเอาใจใส่และรับผิดชอบในด้านความเป็นธรรม ความอบอุ่น สวัสดิภาพอย่างเพียงพอ มีข่าวให้พบเห็นตามหน้าหนังสือพิมพ์เสมอว่า เด็กถูกบังคับ ขู่เข็ญด้วยวิธีการต่างๆ บังคับให้เป็นขอทาน เป็นขโมย ก่ออาชญากรรม เป็นเครื่องมือในการประกอบมิจฉาชีพ รวมทั้งการค้ายาเสพติด ทินเนอร์ กาว ขนมจนถึงยาม้า กดขี่ข่มเหงทางเพศจากพ่อเลี้ยง นักเลง อิทธิพลต่างๆ อย่างน่าเศร้าสลดใจยิ่ง

สิ่งโฆษณาที่มอมเมาความคิดสติปัญญาของเด็ก มอมเมาทางเพศจากหนังสือ รูปภาพ วีดิโอ การ์ตูน

ลามก สินค้าหลอกเด็ก ทั้งอาหาร ขนม ลูกอม การพนัน ของเล่น สมาชิกสมาคมเด็กต่างๆ ที่มุ่งเอารัดเอาเปรียบเด็ก

เด็กในชนบทมีความอดทน มีความสามารถ สติปัญญา ใช้ได้ นับเป็นเด็กที่มีคุณภาพได้รับการอบรมคุณธรรม จริยธรรมจากศาสนา ที่อบรมสั่งสอนเขามา แต่ถูกชักจูงชักนำไปในทางที่ไม่สู้ถูกต้องตามกระแส ไม่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนเท่าที่ควร การเกษตรถูกมองข้ามอย่างเหยียดหยาม ต่ำต้อย **ความจริงแล้วการเกษตรเป็นธรรมชาติ เป็นอาชีพที่เป็นวัฒนธรรมที่ฝังอยู่ในคนไทยและมนุษย์โลกมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ เป็นอาชีพที่ทำไปได้จนแก่จนเฒ่า** ข้าราชการที่มีอายุมาก แม้จะเกษียณอายุราชการหรือไม่เกษียณเมื่อนึกถึงอาชีพรองจะนึกถึงอาชีพเกษตร

ข้าราชการ ลูกจ้าง ทหาร ตำรวจ นายแพทย์ วิศวกร ฯลฯ ต่างประกอบอาชีพรองทางเกษตรอย่างมากมาย บางท่านเลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลา ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่มีสวนมะม่วง มะขามหวาน เงาะ ทุเรียน ลำไย ลางสาด เป็นเจ้าของรังกล้วยไม้ ไม้ดอกไม้ประดับมากมาย บ้างก็เลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ สุกร ฯลฯ

ผู้มีทัศนคติไม่ดีต่อการเกษตร ไม่เคยสัมผัสงานเกษตร บางท่านมีอิทธิพลต่อการหันเหการประกอบอาชีพการเล่าเรียนของเด็กให้หันไปทางอุตสาหกรรม ธุรกิจการค้า **ความจริงแล้ว ธุรกิจการค้า อุตสาหกรรมก็เกี่ยวข้องกับการเกษตรทั้งสิ้น** ถ้าเด็กในชนบทส่วนมากได้รับการชี้แจงทำความเข้าใจในการประกอบอาชีพที่ถูกต้อง ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนนำร่องเด็กเข้าสู่อาชีพทางการเกษตร

หน่วยงานองค์การที่เกี่ยวข้องกับยุวเกษตรผู้มีความรู้ความเข้าใจมีความสามารถทางอาชีพเกษตร จะต้องให้ความสนใจช่วยเหลือชี้แจงให้เห็นว่าอาชีพทางเกษตรเป็นอาชีพที่ทำเงิน ทำรายได้ ประกอบเป็นอาชีพที่มั่นคงได้เป็นอย่างดี **รายได้การเกษตรแม้จะไม่ทำให้ร่ำรวยได้รวดเร็วเห็นทันตา แต่อาชีพการเกษตรก็เป็นอาชีพที่ยั่งยืน น้ำซึมบ่อทรายที่มีรายได้ดี** สามารถดูดซับแรงงานได้เป็นล้านๆ คน อาชีพการเกษตรมีความสำคัญ และจำเป็นต่อประเทศชาติ แม้ประเทศอุตสาหกรรมน้อยใหญ่ เช่น **สหรัฐ-อเมริกา ญี่ปุ่น เยอรมัน ฝรั่งเศส อังกฤษ เนเธอแลนด์ ออสเตรเลีย ฯลฯ เกือบจะทุกชาติในโลก จะไม่ยอมละทิ้งการเกษตร แต่กลับส่งเสริมสนับสนุนแม้จะมีความก้าวหน้าไปอย่างช้าๆ แต่ก็เป็นธรรมชาติของการเกษตรอยู่แล้ว**

ทางด้านอุตสาหกรรมก็สามารถจะถ่ายเทแรงงานที่มีความถนัดทางอุตสาหกรรมจากภาคเกษตรไปได้โดยธรรมชาติ แต่มิใช่จะย้ายหรือเปลี่ยนแปลงฝีมือ แรงงานด้านเกษตรเป็นอุตสาหกรรมทั้งหมด เปลี่ยนแปลงประเทศเป็นประเทศอุตสาหกรรม แล้วประนามว่าอาชีพการเกษตรไม่ดี ล้าหลัง โบราณ ควรเลิกเปลี่ยนเป็นอุตสาหกรรมทั้งหมด อาชีพการเกษตรนั้นเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ใครประกอบอาชีพนี้แล้วจะมีความสุขสบายใจ สุขภาพร่างกายแข็งแรง สุขภาพกายสุขภาพจิตดี ผู้ที่มีประสบการณ์ อายุมากยิ่งมองเห็นอาชีพการเกษตรนั้นเหมาะ จึงมีข้าราชการทหาร ตำรวจ ฯลฯ เมื่อเกษียณอายุบั้นปลาย มักจะประกอบอาชีพการเกษตรอยู่กับต้นไม้ดอกไม้ ไม้ประดับ เลี้ยงสัตว์ เลี้ยงปลา ฯลฯ มีแต่ผู้ประสบการณ์น้อยหรือรู้จักการเกษตรที่ไม่ลึกซึ้งเท่านั้นที่เห็นว่าการเกษตรไม่สำคัญ

โดยความเป็นจริงแล้วในขณะนี้แม้เป็นการเริ่มต้นอุตสาหกรรม เราก็มีปัญหาเรื่องการส่งออกแล้ว เช่น เสื้อผ้า สิ่งทอ ฯลฯ เด็กในชนบทถูกส่งเข้าโรงงานในลักษณะของการขายแรงงานในโรงงาน การที่จะพัฒนาขึ้นเป็นนักอุตสาหกรรม นักบริหารเจ้าของโรงงานหรือกิจการอุตสาหกรรมนั้นเป็นไปได้ยาก

แต่ในทางเกษตรนั้นเด็กในชนบทอยู่ใกล้ชิดกับการเกษตรบางคนบิดามารดา ทำการเกษตร กิจการเกษตรในสมัยลูกหลานย่อมจะพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ ถ้าหากได้รับการสนับสนุนดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และมีความหวังตั้งใจที่จะสร้างเกษตรกรในอนาคต เยาวชนในชนบทที่สนใจการเกษตรนั้นมิใช่มีเพียงลูกหลานเกษตรกรเท่านั้น ยังมีลูกหลาน ข้าราชการ พ่อค้าประชาชน บุคคลทั่วไปที่สนใจ สิ่งสำคัญ คือ การจัดตั้งหน่วยดำเนินการส่งเสริมสนับสนุนอย่างจริงจัง เพื่อให้ความหวัง ความตั้งใจ และการประกันความสำเร็จของงานทางการเกษตรแก่ยุวเกษตร นอกจากนั้นยุวเกษตรจะมีส่วนช่วยพัฒนาสังคมชนบท ช่วยเด็กหญิงและชายให้มีรายได้

เด็กในเมืองพ่อแม่ต้องเลี้ยงดูหา

เงินมาให้ลูกใช้จ่ายเล่าเรียนแต่เด็กชนบทช่วยผู้ปกครองทำเงิน ทำรายได้จากโครงการเกษตร และเพื่อการเล่าเรียนและประกอบอาชีพในอนาคต ฝึกเด็กให้อดทน แข็งแรง ช่วยให้มีการวางแผนการณ์ชีวิต อาชีพในอนาคต เข้าใจตนเอง เข้าใจการทำงาน เข้าใจสังคม ธรรมชาติ โลกของการทำงานมากขึ้นและเร็วขึ้น

การทำงานในขณะเรียนทางเกษตร ช่วยให้เกิดบุคลากรทางอ้อมในงานวิทยาศาสตร์ แพทย์ กฎหมาย ธุรกิจ นักบริหาร เกษตรกร และนักเกษตรอาชีพ นอกจากนั้นครูจะมีส่วนช่วยให้นักเรียนเรียนอยู่ในภาคเกษตร

ผู้ที่จะมาทำงานพัฒนาเยาวชนในทางเกษตรจะต้องคัดเลือกมิใช่เป็นผู้ใดก็ได้ แม้ผู้มีฐานะ ตำแหน่งหน้าที่การงานสูง อาจไม่มีคุณสมบัติในการพัฒนายุวเกษตรที่ดีได้

ผู้ที่จะมาทำงานกับเด็ก ต้องมีจิตวิญญาณที่จะทำงานเพื่อเด็กรักที่จะพัฒนาเด็ก มีความเมตตา กรุณาแก่เด็ก เสียสละเพื่อเด็ก รักชอบงานพัฒนาเข้าถึงปรัชญาในการพัฒนาเด็ก

มิใช่นักแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมจากเด็ก ใช้เด็กเป็นเครื่องมือ หรือเป็นฉากบังเบื้องหลังที่ไม่สุจริต

แนวทางการพัฒนายุวเกษตรอาจเริ่มจาก

1. ความปรารถนาที่จะเป็นยุวเกษตรจะเกิดขึ้นจากการให้คำแนะนำปรึกษาจากที่ปรึกษาที่จะสามารถจูงใจ อธิบายให้เห็นคุณค่า และประโยชน์จากการเกษตรได้มากเพียงไร

2. การให้ความสนใจในอาชีพการเกษตร การส่งเสริมสนับสนุนจากรัฐเพิ่มขึ้นในด้านเจ้าหน้าที่ งบประมาณ กิจกรรม เครื่องไม้ เครื่องมือในการดำเนินการ

3. ผู้สอน พนักงานส่งเสริมดำเนินการอย่างมีวิชาชีพ มีความรับผิดชอบ จริงจัง มีความรู้ ความสามารถที่จะถ่ายทอดไปยังเกษตรกร

4. อุปกรณ์ เครื่องไม้ เครื่องมือในการประกอบอาชีพการเกษตร มีการปรับปรุงพัฒนา แก้ไขปรับปรุง นำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาใช้

5. การศึกษาค้นคว้าวิจัย จะช่วยให้พบแนวทางแก้ไขพัฒนาการเกษตรใหม่ๆ ที่ดีกว่าเก่า

6. ความจำเป็นในการให้ความสำคัญ สนใจการเกษตร ของรัฐบาล ผู้แทนราษฎร และผู้คนที่อยู่ในสังคม

นักส่งเสริมและนักพัฒนา ต้องตระหนักว่า **ส่วนรวม ชาติประชาชน** ย่อมสำคัญและต้องมาก่อน**เรื่องส่วนตัว** หลักการ ย่อมมีความสำคัญกว่า**ตัวบุคคล** ตำแหน่งที่ตนดำรงนั้นคือโอกาสที่จะได้ทำงานให้**ส่วนรวม** มิใช่**ส่วนตน** การทำงานเพื่อตำแหน่งหรือเพื่อตนเอง งานมักไม่สำเร็จเป็นผลดีต่อส่วนรวม แต่กลับเป็นการทำลายในบั้นปลายอีกด้วย

ผู้ทำงานเพื่อประโยชน์ของตนเองเป็นหลัก มักเป็นผู้ไม่มีความจริงใจและหวังดีต่อผู้อื่น เขาจะใช้คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ ทุกสิ่งทุกอย่างให้ได้มาซึ่งตำแหน่ง ลาภ ยศ สรรเสริญ และทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อ**ตน** ไม่ใช่ประโยชน์**ส่วนรวม** จะสมาคมกับผู้ที่จะให้ประโยชน์และประโยชน์ร่วมกัน เฉยเมยและไม่แยแสต่อผู้ที่ไม่เป็นประโยชน์สำหรับตัวเขา เป็นคนที่จะหาความร่วมมือและจริงใจได้ยาก และผู้อื่นมักจะรู้ทันและมองเห็นธาตุแท้ของคนประเภทนี้อยู่ทั่วไป

นักส่งเสริมต้องมีความเชื่อว่า **งานดี และเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม** ต้องมาก่อน เมื่องานดี สังคมดีแล้ว เงิน ความสุขและสิ่งอื่นๆ ก็จะดีตามไปด้วย

เริ่มความสำเร็จจากจุดเล็กๆ ต่อเนื่องกันไปเป็นเส้น จากเส้นจึงถักทอเป็นผืนแห่งความสำเร็จ แข่งขันชิงดีชิงเด่นกับตนเองมิใช่ผู้อื่น ให้มีผลงานที่มีคุณค่าต่อส่วนรวมที่สูงกว่าเดิมและมากกว่าเก่า

ถังขยะ-เตาไฟ

ดร.เย็นใจ เลาหวณิช*

ความเป็นมา

ขยะเป็นปัญหาสำคัญของสังคม หากใช้วิธีจำกัดไม่เหมาะสมก็อาจเกิดภาวะมลพิษเป็นอันตรายได้ เช่นการนำไปเผาโดยที่การเผาไหม้ไม่สมบูรณ์ก็จะเกิดควันและสารพิษกระจายไปในอากาศเป็นปริมาณมากๆ ได้

ผู้ออกแบบผลิตภัณฑ์นี้ได้เริ่มต้นทดลองสร้างเตาเผาขยะโดยใช้ท่อคอนกรีต ๒ ท่อต่อกันในแนวตั้งภายในบุด้วยอิฐทนไฟ พื้นล่างสุดเป็นตะแกรงโลหะ แต่ยกสูงจากพื้นดินประมาณ ๑ ฟุต เปิดเป็นช่องให้อากาศเข้าทางด้านล่างทำนองเดียวกับ *"อั้งโล่"* ขยะแห้งถูกใส่ลงจากด้านบน เมื่อใส่เต็มก็ได้ทดลองจุดไฟเผาโดยใส่เชื้อไฟเข้าไปในช่องอากาศด้านล่าง ไฟจะลุกไหม้ผ่านตะแกรงโลหะด้านล่างขึ้นมาข้างบน แต่การเผาไหม้เกิดขึ้นไม่สมบูรณ์มีควันมาก เพราะการระบายอากาศไม่ดี ผู้ออกแบบ จึงปรับปรุงใหม่

ในการปรับปรุงครั้งแรกได้จัดทำโครงเหล็กทำเป็นรูปท่อเส้นผ่าศูนย์กลาง ๒๐ เซ็นติเมตร ยาวประมาณ ๒ เมตรเท่ากับความสูงเอาเตาเผาใส่ลงไปเป็นแกนกลางเพื่อทำให้เกิดช่องอากาศขึ้นตรงกลาง เมื่อใส่ขยะแห้งลงไปรอบๆ จนเต็มเตาจะจุดไฟเผาจากข้างล่างไฟจะลุกขึ้นมาตามแนวท่อกลาง เนื่องจากอากาศถ่ายเทได้ดีจึงเกิดการเผาไหม้ที่สมบูรณ์มีควันน้อยแต่มีความไม่สะดวกเกิดขึ้นในการเทขยะลงไปในเตา เพราะมีแกนท่อกีดขวาง ผู้ออกแบบจึงปรับปรุงเตาเผาเป็นครั้งที่ ๒

ในการปรับปรุงครั้งที่ ๒ ผู้ออกแบบเปลี่ยนจากท่อที่ทำด้วยโครงเหล็กซึ่งทำหน้าที่เป็นปล่องควัน ไปเป็นตะแกรงโลหะในแนวตั้งวางใกล้กับฝาผนังส่วนหนึ่งของเตา เปิดเป็นปล่องควันให้อากาศผ่านสะดวกเมื่อไม่มีอะไรมากีดขวางเกะกะในส่วนกลางทำให้ใส่ขยะลงไปในเตาได้สะดวก ทดลองเผาแล้วมีประสิทธิภาพดี จึงใช้เตานี้เป็นต้นแบบในการพัฒนาต่อไป

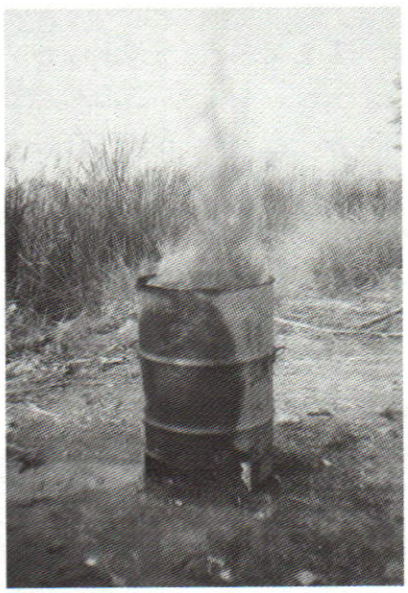

ถังขยะเตาไฟในขณะที่ใช้งานจะเห็นว่าการเผาไหม้สมบูรณ์ดีมากมีเปลวไฟพุ่งรุงขึ้นไปในอากาศ

ถังขยะ – เตาไฟ

ในการพัฒนาขั้นสุดท้ายผู้ออกแบบมีความคิดว่าการสร้างเตาเผาในลักษณะที่ทำไปแล้วเป็นเรื่องยุ่งยากและสิ้นเปลืองมาก คือต้นทุนประมาณเตาละ ๓ พันบาท ไม่สะดวกในการใช้เพราะมีความสูงกว่า ๒ เมตร ต้องใช้บันไดพาดและปีนขึ้นไปเทขยะในเตา จึงเห็นสมควรนำถังเหล็กขนาดความจุ ๒๐๐ ลิตรที่ทำได้โดยทั่วไปมาดัดแปลงโดยการออกแบบตะแกรงเพื่อความสะดวกได้สร้างแยกสามารถถอดได้ ตะแกรงมี ๒ ส่วน คือ ส่วนพื้นสำหรับรองรับขยะส่วนฝาด้านหลังสำหรับกันส่วนที่เป็นปล่องควันไว้สำหรับใช้ระบายอากาศ ตะแกรงนี้สามารถถอดออกมาได้เพื่อความสะดวกในการทำความสะอาดเตา

เตานี้ทำหน้าที่ ๒ อย่าง คือ ทำหน้าที่เป็นถังขยะแห้งซึ่งผู้ใช้เติมไปเรื่อยๆ จนเต็ม เมื่อขยะเต็มแล้วถังขยะเตาไฟจะทำหน้าที่เป็นเตาไฟใช้เผาขยะได้ทันทีโดยจุดเชื้อไฟใส่ลงไปทางช่องระบายอากาศด้านล่าง ไฟจะลุกโชนและไหม้อย่างรวดเร็วมีควันน้อยมาก

*นายกสมาคมการประดิษฐ์ไทย

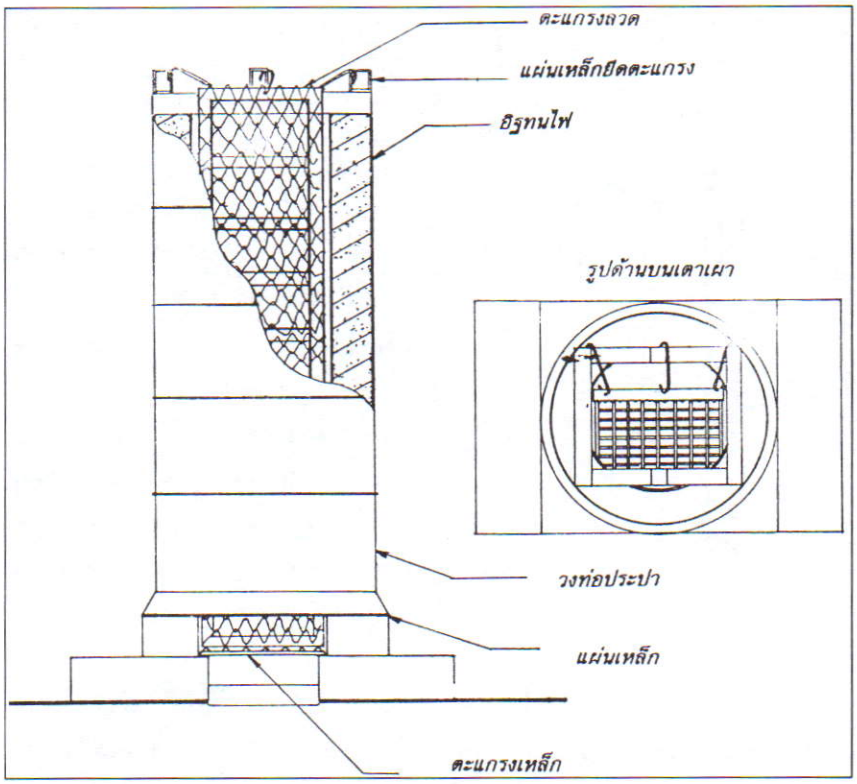

เตาทดลองต้นแบบ

ขยะตามบ้านเรือน วัดวาอาราม โรงเรียน สถานที่สาธารณะ หรือสะพานที่ราชการ เพราะถังขยะ-เตาไฟที่ออกแบบนี้มีประสิทธิภาพสูง เผาไหม้สมบูรณ์มาก ไม่เกิดควันรบกวนเหมือนการเผาแบบธรรมดา การออกแบบจึงเน้นความประหยัดเป็นเรื่องสำคัญ

หลักสำคัญในการสร้าง คือ ต้องเปิดช่องด้านล่างให้อากาศเข้า เพื่อช่วยให้การเผาไหม้มีประสิทธิภาพ เมื่อมีช่องอากาศเข้าก็ต้องมีช่องให้อากาศถ่ายเทออก นั่นคือ เปิดด้านใดด้านหนึ่งหรือมุมใดมุมหนึ่งของถังด้านบนให้เป็นช่องอากาศถ่ายเทออก หากช่วงนี้ถูกปิดการเผาไหม้จะไม่สมบูรณ์ เกิดควันมาก

เพื่อปรับปรุงถังขยะ-เตาไฟนี้ให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ผู้ออกแบบจึงได้ออกแบบฝาปิดเพื่อป้องกันฝน เปิดช่องใส่ขยะด้านบนของขอบถังด้านหน้า ทำให้สามารถใส่ขยะได้เมื่อปิดฝา ติดขาตั้ง ๓ ขาเพื่อรองรับภาชนะขนาดใหญ่ เช่น กระทะใบบัว หรือถังต้มน้ำเพื่อเปลี่ยนเป็นเตาไฟใช้หุงต้มได้โดยใช้ความร้อนจากการเผาขยะพร้อมทั้งติดตั้งมือจับเพื่อช่วยให้สามารถ ย้ายถังขยะเตาไฟได้สะดวก

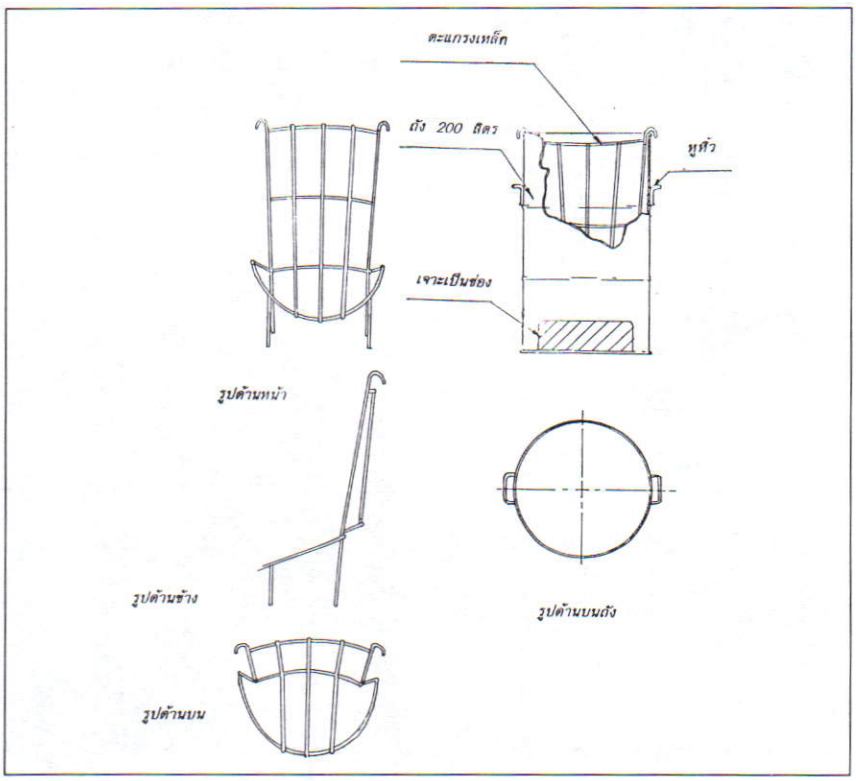

แสดงตะแกรงรับขยะถอดได้ของเตาไฟ

วิธีสร้างถังขยะ-เตาไฟ

เจตนารมย์สำคัญในการออกแบบถังขยะเตาไฟคือการนำวัสดุหาง่าย ราคาถูก หรือวัสดุที่ใช้แล้ว เช่นถังน้ำมันขนาด ๒๐๐ ลิตร ถังขนาด ๖๐, ๒๐ ลิตร เป็นต้น มาใช้ประโยชน์เพื่อกำจัด

ดังนั้น ภายในจึงต้องมีตะแกรงโลหะทนไฟรับขยะและช่วยกันขยะไว้ เปิดเป็นช่องอากาศถ่ายเทได้ ตะแกรงโลหะไม่จำเป็นจะต้องใช้เหล็กเส้นมาทำ เพราะต้องใช้เครื่องเชื่อมโลหะซึ่งมีราคาแพง แต่อาจใช้ตาข่ายโลหะ เช่น ตาข่ายใช้ทำรั้วหรือกรงเลี้ยงสัตว์ก็ได้ แต่อาจไม่ทนทานเท่าใช้เหล็กเส้น ข้อได้เปรียบคือราคาถูกมากและสามารถทำเองได้แทบทุกครัวเรือน

การเจาะถังโลหะอาจมีปัญหาบ้างถ้าถังมีความหนามาก แต่ถ้ามีเครื่องเป่าแล่นก็ทำได้ไม่ยาก มิฉะนั้นอาจใช้เหล็กสะกัดตัด หากมีโรงกลึงใกล้บ้านก็จ้างเขาตัดจะง่ายที่สุด แต่ถ้าเป็นถังบางเช่นปี๊บขนาด ๒๐ ลิตร ก็จะทำได้ง่ายๆ โดยไม่ยุ่งยากอะไร

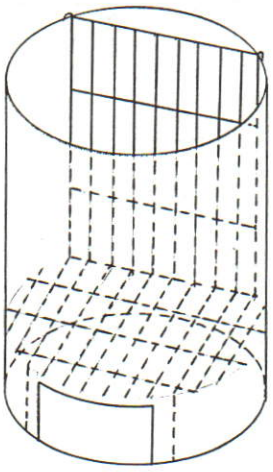

ถังขยะ - เตาไฟ แสดงตัวถังซึ่งมีช่องอากาศเข้าด้านหน้าส่วนล่างตะแกรงรองรับขยะและตะแกรงฝาผนังในแนวดิ่งแบบถอดได้

วิธีใช้

ถังขยะ-เตาไฟถ้าจะใช้เก็บขยะในระยะเวลานานพอสมควร มีฝาผิดดังรูปที่ ๔ เพื่อความมิดชิด ไม่ถูกลมพัด

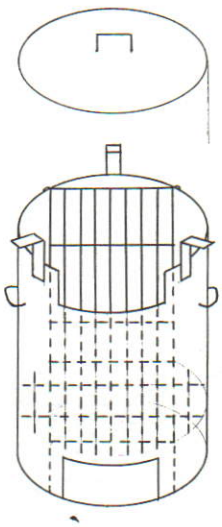

ถังขยะ - เตาไฟ แสดงส่วนเพิ่มเติม คือ ฝาปิด ขารองรับภาชนะหุงต้มช่องใส่ขยะ และหูจับยกถัง

ปลิว หรือฝนตกชะโลมจนเปียกชื้นมากเกินไป ดังนี้เหมาะกับการเก็บและเผาขยะแห้งไม่ใช่ขยะเปียกซึ่งควรใช้วิธีอื่นในการแปรสภาพหรือทำลาย เช่น นำขยะเปียกไปหมักเป็นปุ๋ยน้ำ **"อีเอ็ม"** ใช้ปลูกต้นไม้ หรือล้างท่อที่อุดตันด้วยไขมัน หรือใส่ในน้ำครำเปลี่ยนเป็นน้ำดีได้

ความสะดวกในการใช้ถังขยะ-เตาไฟ คือ การที่เราสามารถเก็บขยะในถัง เมื่อเต็มถังก็สามารถจุดไฟเผาทำลายในถังนั้น ไม่จำเป็นจะต้องถ่ายเทขยะแต่อย่างใด จึงเหมาะที่จะวางไว้เป็นบริเวณที่โล่ง ซึ่งสามารถจุดไฟเผาได้โดยไม่เกิดอันตรายจากเปลวไฟ หากเป็นถังขนาดเล็กก็อาจใช้เผาในบริเวณใต้หลังคาได้ เช่น เผากระดาษเล็กๆ น้อยๆ แต่การเผาทุกครั้งต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้เผาตลอดเวลา เพื่อป้องกันอุบัติเหตุ ไม่ควรเผาโดยวางถังไว้บนพื้นที่มีวัสดุเชื้อเพลิงเช่นหญ้าแห้งๆ เพราะอาจเกิดการติดไฟลุกลามเป็นอันตรายได้

เพื่อให้เกิดการเผาไหม้ที่มีประสิทธิภาพสูง ควรใส่เชื้อเพลิงที่ติดไฟง่ายเช่นกระดาษลงไปที่ก้นถัง และ **ไม่ควรอัดแน่น** เพราะจะทำให้ติดไฟยากและเกิดควันมาก วัสดุที่ติดไฟยากกว่าควรใส่ไว้ด้านบน หรือคอยเติมลงไปภายหลังเมื่อไฟได้ลุกไหม้สมบูรณ์แล้ว

ในการเริ่มจุดไฟ วิธีง่ายๆ คือ

ม้วนกระดาษหลวมๆ และจุดไฟที่ปลายข้างหนึ่ง แหย่ไฟเข้าไปในช่องระบายอากาศด้านหน้าถัง ไฟจะไหม้ลุกลามติดกระดาษที่กันถังอย่างรวดเร็ว และง่ายดายโดยไม่จำเป็นต้องอาศัยลมเป่าแต่อย่างใด

ข้อควรระวังในการใช้คือไม่ควรนำสิ่งที่ไม่ติดไฟ หรืออาจเป็นอันตราย เช่น ถ่านไฟฉาย หลอดไฟฟ้า กระป๋องสเปรย์ ไปเผาในเตา เพราะอาจเกิดอันตรายได้ ขยะประเภทนี้ควรแยกออกต่างหาก ถ้าเป็นโลหะอาจนำไป **"รีไซเคิล"** คือขายให้แก่พ่อค้าได้

ในกรณีที่ต้องการประโยชน์จากความร้อนจากเตา ก็อาจติดขา ๓ ขาไว้รองรับภาชนะหุงต้มได้ เช่น อาจตัดถัง ๒๐๐ ลิตรมาครึ่งหนึ่ง ใส่น้ำวางไว้เหนือเตา ทิ้งไว้ไม่นานน้ำจะเดือด สามารถใช้ประโยชน์ในการปรุงอาหาร ย้อมผ้า ต้มสิ่งสกปรกซักออกยาก เช่น คราบน้ำมัน โดยใส่ผงซักฟอกลงผสมด้วยจะซักออกโดยง่าย เป็นต้น

ถังขยะ-เตาไฟนี้ ผู้ออกแบบมีเจตนาที่จะส่งเสริมให้เกิดการพึ่งตนเองในการกำจัดขยะมูลฝอยในบริเวณชนบท เพื่อแก้ไขและป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ แบบที่สร้างสามารถทำใช้ได้เองในท้องถิ่น อย่างไรก็ดีผู้ออกแบบได้จดสิทธิบัตรถังขยะ-เตาไฟไว้แล้ว จึงสงวนสิทธิ์ห้ามมิให้ผู้ใดผลิตจำหน่ายโดยไม่ได้รับอนุญาตจากผู้ออกแบบ ผู้สนใจจะสั่งซื้อติดต่อได้โดยตรงที่หมายเลขโทรศัพท์ ๐๓๕-๓๕๙-๘๓๓ ถึง ๘๔๑

การหน่วงรั้งถ่วงดุลย์

สถิตย์ เล็งไธสง

หัวข้อนี้เป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดในระบอบประชาธิปไตย แต่มิได้มีการรณรงค์กันเท่าที่ควร ผมจึงได้ตัดสินใจเขียน

หน่วงรั้ง นั้นตามรูปคำ ก็คือการดึงไว้ มิให้ถลำเข้าไปสู่สิ่งที่ไม่พึงปรารถนา เช่น พ่อแม่ดึงแขนลูกไว้ไม่ให้ถลาเข้าไปเหยียบไฟ ผลก็คือเด็กปลอดภัยไม่เจ็บ พ่อแม่ หมอ และผู้เกี่ยวข้องทุกคนไม่เดือดร้อน สามีจะไปเที่ยวนอกบ้าน ภริยาดึงแขนไว้ ครอบครัวก็ไม่สิ้นเปลือง มีเงินจับจ่ายใช้สอย ส่วน คำว่า **ถ่วงดุลย์** ก็มีความหมายคล้ายกัน คือหน่วงไว้ให้อยู่ในความพอดี บางครั้งก็ใช้แต่คำว่า **ดุลย์** เพียงคำเดียว มีความหมายรวมถึงการหน่วงรั้งด้วย เพราะฉะนั้น **การหน่วงรั้งถ่วงดุลย์** จึงหมายถึงการควบคุมให้ทุกระบบ ไม่ว่ามนุษย์ สัตว์ ธรรมชาติ หรือแม้แต่สุริยจักวาลดำเนินไปด้วยความพอดีมีดุลยภาพ ท่านลองคิดดูเถิดว่า ถ้าโลกเราขาดแรงรั้งหลุดออกไปจากวงโคจรของสุริยจักรวาลผลจะเป็นอย่างไร ความวิบัติจะเกิดแก่ทุกอย่างในโลกนี้ ทุกอย่างที่ขาดดุลย์ จะให้ผลทำนองเดียวกัน คือมีแต่ผลร้าย ไม่มีผลดี

ท่านผู้อ่านคงเคยได้ยินคำว่า **ดุลย์ธรรมชาติ** ซึ่งหมายความว่าธรรมชาติมันรักษาดุลย์ของมันเอง ให้ดำเนินไปด้วยความพอดี มีป่าให้สัตว์ป่านานาชนิดได้อาศัย สัตว์กินใบไม้แล้วถ่ายออกมาเป็นปุ๋ยให้ป่ากินเป็นอาหาร ต้นไม้งอกงามรักษาความชื้นของอากาศทำให้ฝนตกให้ต้นไม้ได้ดูดน้ำกิน ดำรงความเป็นป่าต่อไป มีนกอาศัยอยู่ในป่า กินแมลง ควบคุมพลเมืองของแมลงให้อยู่ในปริมาณที่พอดี คนก็ได้อาศัยป่า มีสัตว์ป่าให้เราชื่นชมและจับกินเป็นอาหาร คนก็มีชีวิตอยู่ได้ไม่ขัดสน จึงมีธรรมบัญญัติในปุฑริกสูตร ข้อหนึ่งความว่า *ผู้ใดทำลายธรรมชาติ ผู้นั้นทำลายตัวเอง*

แต่เวลานี้ ทุกอย่างขาดดุลย์ไปมาก ภัยวิบัติจึงเกิดแก่มนุษย์เอง อากาศแห้งแล้งฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล เพราะป่าของเรามีไม่มากพอเหมือนเมื่อก่อน ความชื้นในอากาศจึงน้อย ฝนตกลงมาก็ขาดป่าที่จะอุ้มเอาน้ำไว้และส่งลงใต้พื้นดินต่อไปน้ำบาดาลก็จะหายากขึ้นเมื่อไม่มีป่าเราจึงขาดดุลย์ทางธรรมชาติซึ่งยังผลให้ขาดทุกอย่าง โดยเฉพาะช้างซึ่งกินอาหารทีละมากๆ ต่อไปในอนาคตช้างก็จะมีแต่รูปให้เราดู สัตว์ป่าหลายๆ ชนิดได้สูญพันธุ์ไปแล้ว ที่น่าสงสารก็คือ ชาวภาคกลางบางจังหวัด ซึ่งชอบจับงูเห่ากินเป็นอาหาร ทำให้พลเมืองงูน้อยลง หนำซ้ำยังไม่มีป่าให้นกฮูกซึ่งเป็นสัตว์กินหนูอยู่จึงไม่พอที่จะควบคุมพลเมืองหนูไว้ได้ผลก็คือ หนูกินข้าวกล้าในนาราษฎรแทบไม่ได้เก็บเกี่ยวในแต่ละปี

ใครเล่าเป็นผู้ทำลายดุลย์ธรรมชาติ ก็ต้องตอบว่ามนุษย์เองเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของพี่น้องประชาชน ไม่เหมือนในประเทศที่เจริญเขาสั่งสอนลูกหลานของเขาตั้งแต่ยังเล็กเมื่อโตขึ้นมาครูก็สอนอีก คำว่า **"รักษาดุลย์"** จึงก้องอยู่ในหัวใจชั่วชีวิตของเขา ที่ประเทศฮอลแลนด์ที่ผมไปเห็นมาพื้นดินทุกตารางนิ้วที่มิใช่ถนนคอนกรีตหรือราดยางจะมีหญ้าขึ้นเต็ม ทำให้ดินชุ่ม เขาจึงไม่มีฝุ่น และดินไม่พังหรือไหลไปกองอยู่ตามข้างถนนเหมือนบ้านเรา มองจากถนนเห็นฝูงแกะบนพื้นหญ้าที่เขียวขจีในคิมหันตฤดู มีฝูงวัวตัวโตๆ แกะและนกเต็มไปหมด บางแห่งก็มีกวางเต็มท้องทุ่งอันเป็นบริเวณกว้างที่สุดสวย มีป่าเป็นหย่อมๆ และสวนคละเคล้ากันไปในบริเวณเดียวกัน พลเมืองเขาตัวใหญ่ๆ เพราะเขามีอาหารกินบริบูรณ์ทั้งนี้ก็สืบเนื่องมาจากเหตุที่ว่า เขารักษาดุลย์ของธรรมชาติได้ดี เขารักษาธรรมชาติดุจชีวิตของเขา ถึงกับมีการก่อตั้งองค์กรรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขึ้นเพื่อต่อต้านการทำลายธรรมชาติ มีชื่อเรียกว่า ***กรีนพีส (Green Peace)*** ซึ่งถ้าจะแปลเป็นไทยก็คงได้ว่า *"สีเขียวที่ให้สันติสุข"*

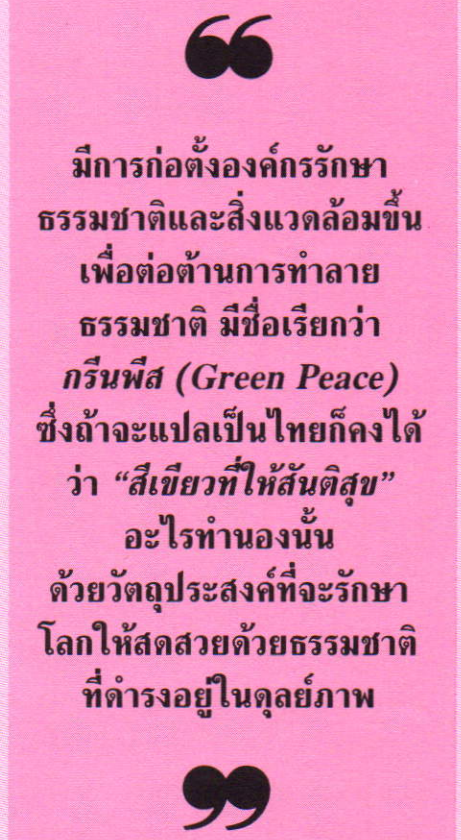

อะไรทำนองนั้น ด้วยวัตถุประสงค์ที่จะรักษาโลกให้สดสวยด้วยธรรมชาติที่ดำรงอยู่ในดุลย์ภาพ อีกพวกหนึ่งต่อต้านการล่าปลาวาฬ ล่าหมีขาวในโลกแห่งความหนาว ทั้งนี้เพื่อรักษาดุลย์ของธรรมชาติบริเวณนั้นไว้ให้คงเดิมให้มากที่สุด

ในด้านการเมืองเขาก็รักษาดุลย์กันดีมาก นอกจากการหน่วงรั้งในระบบต่างๆ อย่างประเทศอื่นแล้ว เขายังมี **คนซื่อมือสะอาด** ไว้ตรวจตราควบคุมถ่วงดุลย์การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่บ้านเมือง ที่เรียกว่า *ออมบุดสแมน* จัดตั้งขึ้นในลักษณะองค์กรกลางอิสระ มีหน้าที่หน่วงรั้งความชั่วร้ายที่จะเกิดขึ้นในวงราชการทั่วไป ทำให้ปัญหาการทุจริตในวงราชการไม่มีหรือน้อยลง ปัญหาบ้านเมืองของเขาจึงน้อย เขาจึงใช้เวลาที่มีอยู่มาพัฒนาประเทศและสังคม บ้านเมืองของเขาจึงได้เจริญ

นอกจากนั้น ประชาชนยังหน่วงรั้งกันเอง คืออะไรที่คนหนึ่งทำไม่ถูกต้องเขาก็จะตักเตือนกัน วันหนึ่งผมไปชมศาลโลกในกรุงเฮก ได้มีชาวต่างประเทศอย่างพวกเราไปเที่ยวกันมากจากหลายประเทศที่มีความเจริญแตกต่างกัน มีคนผิวค่อนข้างดำพวกหนึ่งเข้าไปยืนในสนามหญ้าซึ่งมีสวนหย่อมไม้ดอกนานาชนิดเพื่อถ่ายรูป ก็มีชาวฮอลแลนด์คนหนึ่งเดินมาขอร้องโดยสุภาพว่า กรุณาอย่าเข้าไปเหยียบหญ้าของเขา เดี๋ยวมันจะตาย ชายคนเดียวกันนั้นได้ก้มลงหยิบถุงพลาสติกที่อาคันตุกะกลุ่มเดียวกันนั้นทิ้งไว้ไม่ห่างจากที่นั่น ยกขึ้นให้เจ้าตัวดูก่อนนำไปทิ้งที่ถังขยะให้คนเห็น นั่นก็เป็นการหน่วงรั้งไม่ให้เกิดการกระทำที่เป็นโทษต่อสังคมอย่างหนึ่ง

ท่านได้เห็นแล้วว่า การหน่วงรั้งถ่วงดุลย์นั้นเป็นสิ่งจำเป็นในสังคมมนุษย์อย่างจะขาดเสียมิได้ ไม่ต้องมองถึงนอกตัว แม้แต่ในสรีระร่างกายของเราเอง ก็ยังต้องควบคุมกัน มีตับและไตคอยควบคุมถ่ายเทสิ่งโสโครกออกจากร่างกาย มีต่อมต่างๆ ควบคุมการทำงานของร่างกาย มีอินซูลินควบคุมไม่ให้ น้ำตาลในร่างกายมากเกินพอดี แม้แต่ความคิดของคนก็ต้องมีสติคอยควบคุม การพูดจา เดินเหิน หรือกระทำการทุกอย่างด้วยความถูกต้องพอดี ทีนี้ผมขอให้หันมาดูสังคมไทยของเราบ้างว่ามีการหน่วงรั้งกันมากน้อยเพียงใด เพียงเพื่อเป็นอุทาหรณ์ให้ท่านผู้อ่านเข้าใจและเผยแพร่ระบบที่จำเป็นและสำคัญยิ่งนี้

ต้องพูดว่า ความสำนึกในเรื่องนี้ในหมู่คนไทยยังมีค่อนข้างน้อย ที่เป็นไปโดยสัญชาติญาณนั้นพอมี ใครทำดีเราสรรเสริญ แต่ถ้าใครทำไม่ดีเราก็นินทา ก็พอหน่วงรั้งกันไว้ได้ระดับหนึ่ง ที่สำคัญก็คือ คนที่ทำชั่วก็นึกว่าคนอื่นไม่รู้ มันจึงทำกันอยู่ เราควรจะให้เขารู้ไม่ว่าด้วยวิธีใดๆ ที่สื่อความหมายได้ โดยเฉพาะสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์และวิทยุ ควรกระจายข่าวให้ประชาชนทราบ เพื่อให้เขาอายและให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการถ่วงดึง

อย่ากลัวว่าจะเป็นการหมิ่นประมาท เพราะถ้าสิ่งใดเป็นความจริงและการกระจายข่าวเป็นประโยชน์ต่อประชาชน ผู้กระทำไม่มีโทษ และไม่ต้องรับผิดฐานละเมิดด้วย เห็นคนเดินลัดสนามก็ขอให้พากันบอกเขา และเรา

เองก็จะต้องไม่ทำเป็นตัวอย่างด้วย มีอยู่เรื่องหนึ่ง ครูประพฤติตนไม่สมควรกับลูกศิษย์ เมื่อคนพูดตำหนิก็ฟ้องเขาหาว่าหมิ่นประมาท อย่างนี้คนพูดได้รับความคุ้มครอง ผมเห็นคนทิ้งสิ่งของลงบนถนนจะต่อว่าเขาทันที ที่ทำอยู่เป็นประจำขณะนี้ก็คือ คนยืนเหยียบหญ้าข้างทางตรงป้ายรถเมล์ โดยเฉพาะข้างวังหลวงที่อวดแขกบ้านแขกเมือง คนเหยียบหญ้าตายเป็นผืนใหญ่ๆ เราต้องบอกเขาให้เข้าใจ สังคมที่เจริญจะไม่เดินลัดสนามให้หญ้าตายเป็นทาง

สิ่งที่ผมเป็นห่วงมากอีกอย่างหนึ่งก็คือ การจุดไฟป่า เผาหญ้าเผาฟางหน้าแล้ง มันเหมือนลุกไหม้ในหัวใจของผมเลย บางครั้งถึงกับกลั้นน้ำตาไม่อยู่ ถ้าผมเห็นผมจะห้ามคนทำทันที แม้จะมีอันตรายถึงตัวก็ไม่เกรง มีครั้งหนึ่งเห็นเด็กหนุ่มสูบบุหรี่บนรถเมล์ ผมก็บอกให้เขาหยุด เขาเถียงและชวนผมลงไปต่อยกันที่ข้างถนน ผมไม่ต่อยกับเขา เพราะการใช้ความรุนแรงไม่ใช่วิถีทางแห่งประชาธิปไตย แต่ได้อธิบายให้คนบนรถเมล์ได้ยิน เขาเถียงผมจนกระทั่งลงจากรถ ผมยิ่งชอบเพราะเป็นการโฆษณาไปในตัวว่า นั่นเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง จะได้ช่วยกันหน่วงคนอื่นมิให้ทำเช่นนั้นอีก อีกครั้งหนึ่งผมเห็นรถเมล์เล็กจอดบนทางม้าลาย จึงบอกด้วยการใช้หนังสือเคาะที่หลังพนักงานเก็บเงิน แต่เคาะแรงไปนิดเขาจึงต่อยผม ตำรวจก็จับทั้งเขาและผมไปโรงพัก ผมจึงอธิบายให้ตำรวจฟัง ตำรวจอนุโมทนาในการกระทำของผม ทำความคารวะผมแล้วปล่อยตัวผมไป นอกนั้นไม่มีเหตุการณ์ร้ายเกิดขึ้น ส่วนใหญ่เขาจะเขินอายแล้วบันทึกคำเตือนไว้ในหัวใจ ถ้าเป็นคนในรถทิ้งสิ่งของลงจากรถผมก็จะเดินไปเก็บโยนกลับเข้าไปในรถอีก บางคนก็อายรีบขับรถหนี บางคนก็ขอโทษและบางคนก็ไม่พูดแต่จิตสำนึกของเขาจะต้องเกิดขึ้นอย่างแน่นอน เพราะได้แก่ตัวผมเองสมัยอยู่อเมริกา เคยจะทิ้งกระดาษห่อลูกอมออกนอกรถยนต์ที่เรานั่งไปเที่ยวกัน ก็ถูกเด็กหญิงอายุ ๓ ขวบดึงแขนผมไว้ ผมจำไม่ลืมตั้งแต่บัดนั้นจนบัดนี้ และจะไม่มีวันลืมชั่วชีวิต เพราะเหตุนั้นเองที่ทำให้ผมรณรงค์การหน่วงรั้งอยู่ขณะนี้

ทีนี้ ลองหันมาดูสภาพของสังคมการเมืองบ้านเราว่าอยู่ในสภาพอย่างไรบ้าง ความจริง ประชาชนคนไทยรักประชาธิปไตยไม่น้อยไปกว่าประเทศอื่นใดในโลก เคยเดินขบวนต่อต้านระบบการปกครองเผด็จการถึงนองเลือดมาแล้วก็หลายคราว นั่นก็คือการหน่วงรั้งโดยประชาชน ปัญหาอยู่ที่ว่า เขารู้ถึงสิ่งชั่วร้ายหรือไม่ ถ้าเขาไม่รู้ก็ไม่มีทางที่เขาจะคัดค้านหรือต่อต้านได้ เช่นตัวอย่างการร่างรัฐธรรมนูญที่แล้วมา สื่อมวลชนเปิดเผยตลอด ประชาชนและ นักวิชาการได้วิพากษ์วิจารณ์ ทำให้ผลออกมาดีพอสมควร และตัวอย่างข้างตัวอีกเรื่องก็คือ การสร้างทางด่วนซึ่งไม่เปิดเผยเท่าที่ควร รัฐบาลตกลงกับผู้ก่อสร้างอย่างไร ราษฎรไม่อาจรู้ได้ พอรู้ก็ต่อเมื่อเปิดใช้ทางซึ่งสายไปเสียแล้ว ถ้าประชาชนรู้แต่ต้นค่าผ่านทางคงจะไม่สูงนัก เพราะเขาจะต้องแสดงความไม่เห็นด้วย เพราะฉะนั้นการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจึงจำเป็นสำหรับการหน่วงรั้งอย่างที่จะขาดเสียมิได้ ในสมัยโรมัน รัฐบาลจัดให้มีคนเดินข่าวเพื่อแจ้งให้ประชาชนทราบถึงข่าวสารการเมืองทุกอย่าง มีสิ่งใดเกิดขึ้นในแผ่นดินเขาจะให้ประชาชนทราบ ยังผลให้กรุงโรมเจริญด้วยวัฒนธรรม เป็นตัวอย่างของโลกในทุกทางไม่ว่าด้านปกครองหรือกฎหมาย

เมื่อเดือนพฤศจิกายนที่ผ่านมา ผมไปสังเกตการณ์สิทธิมนุษยชนในยุโรป พบว่าในประเทศที่เจริญนั้นเขาถือว่าการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด จัดไว้ในอันดับ ๑ เลยทีเดียว แม้จะเสียค่าใช้จ่ายเท่าใดก็ยอม โดยเขาถือว่าบ้านเมืองเป็นของประชาชนข้าราชการคือผู้รับใช้ประชาชน บ้านเมืองทำอะไรต้องให้เจ้าของประเทศรู้ โทรทัศน์มีหลายช่องแทบนับไม่ถ้วน ประชาชนอยากรู้อะไรก็สามารถที่จะหมุนไปยังช่องที่ตนต้องการได้ ที่นครเวียนนา เมืองหลวงของประเทศออสเตรีย ได้พบชาวอินเดียบ้าง ปากีสถานบ้าง ยืนเตร่ขายหนังสือพิมพ์อยู่ทุกซอกทุกมุม สอบถามดูได้ความว่า รัฐบาลออสเตรียจ้างให้เป็นผู้จำหน่ายหนังสือพิมพ์ เพราะพวกนี้ค่าแรงถูก ทั้งนี้ ก็เพื่อเผยแพร่

ข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนทราบนั่นเอง ในประเทศของเรา สื่อมวลชนก็มีอยู่ไม่น้อย แต่ข้อมูลข่าวสารบางอย่างเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐยังเผยแพร่กันน้อยและปกปิดกันอยู่มาก แม้แต่การประชุมรัฐสภาซึ่งเป็นกิจกรรมของราษฎรโดยแท้ ก็ยังถ่ายทอดโทรทัศน์เป็นบางครั้ง ยกตัวอย่าง การตัดสินของตุลาการรัฐธรรมนูญก็รู้กันแต่ผลตุลาการคนไหนมีความเห็นอย่างไร ประชาชนไม่อาจทราบได้ ซึ่งหาถูกต้องไม่ ที่ถูกจะต้องเปิดเผยให้ประชาชนทราบ ปิดบังไม่ได้เพราะเป็นปัญหาของบ้านเมือง ซึ่งก็คือปัญหาของประชาชน ตามระบอบประชาธิปไตยข้าราชการทุกคน ตลอดจนกำนันผู้ใหญ่บ้านก็ย่อมจะถือว่าเป็นผู้แทนของประชาชนทั้งสิ้น ทำอะไรจะต้องให้ตัวการทราบทุกขั้นตอน ในประเทศที่เจริญนั้นเขาจะนำการกระทำทุกอย่างของฝ่ายบ้านเมืองมาเผยแพร่ให้ประชาชนได้วิพากษ์วิจารณ์ สถานที่ราชการทุกแห่งเป็นของแผ่นดิน ซึ่งก็คือของราษฎร ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในสถานที่เหล่านั้นเป็นคนของประชาชนที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า public body อยู่ในฐานะที่จะถูกวิพากษ์วิจารณ์ได้แม้แต่ชีวิตส่วนตัว ซึ่งคนในฐานะอย่างเขาไม่ควรประพฤติดังตัวอย่างครูที่ประพฤติตนไม่สมควรกับศิษย์ที่กล่าวมาแล้วโดยไม่เป็นละเมิดหรือต้องรับโทษฐานหมิ่นประมาทเหมือนดั่งคนธรรมดาถ้าวิจารณ์ด้วยข้อความอย่างเดียวกันอาจเป็นหมิ่นประมาทได้ ยิ่งตำแหน่งสูงก็ยิ่งต้องบริสุทธิ์ผุดผ่องมาก และยิ่งจะต้องถูกวิพากษ์วิจารณ์ได้มาก เช่น ประธานาธิบดีรับของขวัญส่วนตัวจากใครมูลค่าสัก ๕๐ ดอลลาร์อาจจะถูกวิพากษ์วิจารณ์โดยสื่อมวลชนจนต้องลาออกจากตำแหน่งได้ ซึ่งเราจะต้องปลูกฝังความรู้สึกและอุดมการณ์เหล่านี้ ในหมู่คนไทยให้มาก เวลานี้เรามีความรู้สึกตรงกันข้ามกับประเทศตะวันตกหรือไม่ ถ้านักการเมืองไทยรับเช็คของขวัญได้นับร้อยล้านบาทเราจะเฉยหรือ เป็นผู้แทนไม่กี่วันก็สามารถมีเงินนับสิบล้านบาทเราจะเห็นเป็นของธรรมดาไม่ได้ เราจะต้องหน่วงกันให้มากกว่านี้ เป็นประชาธิปไตยให้มากกว่านี้ แม้แต่เพียงเสี้ยวหนึ่งของประเทศที่เจริญก็ยังดี การหน่วงรั้งความชั่วร้ายจะได้เพียงพอความไม่ดีไม่งามจะได้ไม่เกิดขึ้น

สิ่งที่เป็นภัยอย่างมหันต์สำหรับประเทศชาติของเราเวลานี้คือ การซื้อสิทธิขายเสียง ซึ่งพี่น้องประชาชนอาจจะเห็นเป็นของธรรมดา มันจึงได้แผ่กระจายลงไปสู่กระบวนการเลือกตั้งทุกระดับ อย่างไม่มีการถ่วงดุลย์ การซื้อสิทธิขายเสียงก็คือการสะกัดกั้นไม่ให้ประชาชนต่อต้านความชั่วร้ายนั่นเอง ผู้แทนจะดีหรือจะเป็นคนอย่างไรก็เลือกกันได้ ขอให้ได้เงินก็แล้วกัน แล้วการปกครองจะดีขึ้นได้อย่างไร แม้แต่จะให้ดำเนินไปด้วยดีก็ยาก จึงขอให้ผู้อ่านได้ช่วยเผยแพร่ความรู้นี้ให้ประชาชนตระหนักในเรื่องนี้ให้มาก ที่รัฐบาลจัดสรรงบประมาณให้ผู้แทนนำไปบำรุงท้องที่ก็ไม่น่าจะถูกต้อง เพราะเท่ากับใช้เงินราษฎรซื้อเสียงราษฎรเองโดยใช้เงินนั้นสร้างชื่อเสียงให้แก่ผู้แทน เป็นการผูกขาดทางการเมือง ไม่ว่าผู้แทนจะได้หยิบเงินนั้นหรือไม่ เพราะเป็นการโฆษณาชื่อเสียงของตนเองไปในตัว ฝังความทรงจำใส่ไว้ในสมองของประชาชนทั้งเล็กและใหญ่ ถึงขนาดหลับตามองเห็นหน้าผู้แทนแม้ไม่ใช่คนเก่งคนดี ก็สามารถใช้เงินประชาชนซื้อความนิยม ของประชาชนเองได้ ท่านลองคิดดูเถิดว่าเยี่ยมยอดเพียงใด การหน่วงรั้งก็เกิดขึ้นไม่ได้เพราะผลประโยชน์เข้ามาบังตา ราษฎรจะต้องหน่วงรั้งการกระทำเหล่านี้ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทัศนคติและเลิกล้มพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนานี้

อาจจะมีคำถามว่า เราจะหน่วงเจ้าหน้าที่บริหารบ้านเมืองในเรื่องน้ำร้อนน้ำชากันอยู่ทุกหนแห่งได้อย่างไร บางแห่งทำกันเป็นปกติเหมือนดั่งบ้านเมืองไม่มีขื่อมีแป ซึ่งเป็นที่ทราบกันอยู่ทั่วไป ผู้ใหญ่ก็รู้แต่มิได้วางมาตรการแก้ไข การกระทำที่ชั่วร้ายเหล่านี้ราษฎรควรจะต่อต้านยิ่งกว่าการสร้างเขื่อนปากมูลเสียอีก ราษฎรน่าจะเขียนป้ายไปปิดไว้ที่หน้าบ้านข้าราชการผู้นั้นเวลากลางคืน เมื่อตื่นตอนเช้ามาพบเข้าอาจทำให้เขากลับใจได้ มีตัวอย่างเรื่องจริงเรื่องหนึ่งในวงการศาลยุติธรรม ผู้พิพากษาคนหนึ่งชอบดื่มสุราเวลาพิจารณาคดีก็ดุ และออกคำสั่งตามอำเภอใจจนเป็นที่ขยาดกลัวในหมู่ทนายวันหนึ่งตื่นนอนตอนเช้าเขาได้เห็นป้ายเล็กๆ แผ่นหนึ่งปิดไว้ที่ริมรั้วมีใจความว่า *"ผู้พิพากษาศาลพระภูมิอย่างนี้ที่นี่ไม่ต้องการ"* ผู้พิพากษาคนนั้นมีความอาย กลับประพฤติตนเป็นคนดีตั้งแต่บัดนั้น

ที่นี้ลองหันมาดูศาลกันบ้าง ซึ่งเป็นเสาหลักแห่งนิติธรรมวินัยที่ประชาชนหวังพึ่งพิงเป็นแห่งสุดท้าย ตามหลักประชาธิปไตย ศาลเป็นผู้ใช้อำนาจตุลาการ ซึ่งเป็นอำนาจอธิปไตยแขนง

การถ่วงดุลย์ทางการเมืองของศาลก็คือ *"การพิพากษาว่ากฎหมายที่เป็นปัญหานั้นขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือไม่"* ศาลไทยได้ใช้อำนาจนี้ตั้งแต่เรามีรัฐธรรมนูญฉบับแรกเมื่อ พ.ศ.๒๔๗๕ เป็นต้นมา

หนึ่ง ถ้าการหน่วงรั้งกระทำได้อย่างบริบูรณ์ การพิจารณาพิพากษาคดีก็จะมีประสิทธิภาพ จะทำให้ศักดิ์สิทธิ์ มิฉะนั้นก็จะไม่มีคนเกรงกลัวเพราะผู้คิดจะทำผิดก็ยังมีความหวังว่าตนจะรอดพ้นจากการลงโทษเพราะความไม่แน่นอนในการตัดสินได้ ซึ่งถ้าว่าตามความเป็นจริงที่ผมได้วิจัยมา ศาลตัดสินผิดอยู่เป็นจำนวนมากเพราะผู้พิพากษาทำทุกอย่างคนเดียวขาดองค์คณะหน่วงรั้งและช่วยเหลือ ซึ่งจะต้องอบรมและเปลี่ยนทัศนคติกันอีกมาก เรื่องนี้ ผมขอฝากไว้แต่เพียงเท่านี้ เพียงแต่อยากจะให้รู้ว่าการหน่วงรั้งที่มีประสิทธิภาพนั้น จะต้องอยู่ในลักษณะอย่างไร สิ่งที่ผมใคร่จะกล่าวถึงสำหรับสถาบันตุลาการก็คือ *"การถ่วงดุลย์ทางการเมือง"*

การถ่วงดุลย์ทางการเมืองของศาลก็คือ *"การพิพากษาว่ากฎหมายที่เป็นปัญหานั้นขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือไม่"* ศาลไทยได้ใช้อำนาจนี้ตั้งแต่เรามีรัฐธรรมนูญฉบับแรก เมื่อ พ.ศ.๒๔๗๕ เป็นต้นมา แต่ไม่เคยพิพากษาว่ากฎหมายที่รัฐบาลออกมานั้นขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐ-ธรรมนูญ จนกระทั่งปี ๒๔๘๙ จึงได้ตัดสินว่า พระราชบัญญัติอาชญากรสงครามที่รัฐบาล มรว.เสนีย์ ปราโมช ออกมาเอาผิดแก่ ผู้ที่ร่วมกับญี่ปุ่นซึ่งไทยเราถือว่าเป็นชาติศัตรูรบกับประเทศไทยระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ มีความผิดนั้นมีผลย้อนหลังไปลงโทษสำหรับการกระทำของบุคคลที่ผ่านมาแล้วขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญและเป็นโมฆะ ยังผลให้รัฐบาลแก้ไขรัฐธรรมนูญ ดึงเอาอำนาจศาลที่จะชี้ขาดปัญหารัฐธรรมนูญที่สำคัญ ยิ่งนี้ไปอยู่กับตุลาการรัฐธรรมนูญตั้งแต่บัดนั้นจนบัดนี้ โดยอ้างเหตุว่า กฎหมายที่ออกมานั้น ได้ผ่านความเห็นชอบของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนใหญ่ไม่สมควรที่จะให้ศาลซึ่งประกอบด้วยผู้พิพากษาไม่กี่คนไปวินิจฉัยชี้ขาดว่าเป็นโมฆะ จึงทำให้ศาลขาดอำนาจหน่วงรั้งอันสำคัญในส่วนนี้ไป ศาลหน่วงได้ก็แต่การปฏบัติหน้าที่ของข้าราชการของรัฐ ซึ่งมีอยู่บ้างเป็นธรรมดา การสูญเสียอำนาจหน่วงรั้งทางการเมืองของศาลไปตกอยู่แก่ตุลาการรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นองค์กรทางการเมืองดังกล่าวไปจึงเหมือนกับรถยนต์ขาดห้ามล้อ ไม่อาจจะวิ่งไปได้ด้วยดี ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ที่ผ่านมา บางครั้งตุลาการรัฐธรรมนูญมิได้ตัดสินตามหลักนิติ-ธรรมวินัยอันเป็นขื่อแปของบ้านเมือง แต่ตัดสินตามใจของหมู่คณะ สุดแท้แต่กระแสการเมืองจะพัดพา ขาดความถูกต้องเพราะขาดความเป็นกลาง แม้ผู้ที่เคยดำรงตำแหน่งสูงสุดทางตุลาการไปช่วยอยู่ด้วย ก็ถูกบุคคลคณะนี้ดึงไปเป็นพวกจนถูกความเห็นแก่พวกชักใบให้เรือเหไปจากหลักแห่งความเป็นธรรม เราจะเห็นได้ว่า ศัตรูของความเป็นธรรมตัวใหญ่ตัวหนึ่งก็คือการเล่นพวกซึ่งก่อให้เกิดฉันทาคติ ทำให้แรงหน่วงถดถอยจนบางครั้งกลายเป็นศูนย์ความชั่วร้ายสามารถเข้ามาครอบงำได้เต็มรูปแบบนั่นคือความสิ้นหวังของส่วนรวม

ทีนี้ เราหันมาดูการหน่วงรั้งภายในศาลสักนิดก่อนผ่านไปจากเรื่องนี้ เท่าที่ผมสังเกตดูตลอดเวลา ๒๘ ปีที่อยู่ในอำนาจตุลาการเอง และอีก ๓ ปีนอกบัลลังก์นั้น ที่ศาลละเลยต่ออำนาจหน่วงรั้งอยู่ตลอดมาก็คือ ชอบนั่ง

พิจารณาคนเดียว แม้แต่คนของศาลเองก็ไม่อยากให้ใครมานั่งด้วยเพราะทำอะไรไม่ได้อย่างใจ เมื่อเป็นดังนี้นอกจากจะขาดคู่คิดแล้วยังทำผิดได้ง่าย ดังตัวอย่างที่ผมได้พบมาที่ศาลจังหวัดแห่งหนึ่ง ทางอีสานที่ผมไปช่วยเหลือประชาชน ซึ่งถูกนายทุนคดโกงด้วยการปลอมเอกสารมาฟ้องราษฎรเป็นจำนวนเงินมากกว่าที่กู้จริงถึง ๑๐ เท่าตัว พอราษฎรตั้งทนายสู้ทนายก็ไปยอมความกับนายทุน เราจึงฟ้องนายทุนข้อหาปลอมเอกสาร ใช้เอกสารปลอมและเบิกความเท็จที่ศาลเดียวกัน ผู้พิพากษาก็แกล้งไม่ร้องฟ้องสำหรับบางข้อหา เมื่อเราอุทธรณ์ไป ศาลอุทธรณ์สั่งลงมาให้รับก็แกล้งสั่งให้รอการพิจารณาคดีอาญาเรื่องนั้นไว้ฟังผลคดีแพ่งที่นายทุนฟ้องราษฎร คดีอยู่ที่ศาลสูง ซึ่งเห็นได้ชัดว่า ผู้พิพากษามีฉันทาคติ ถ้าผู้พิพากษามานั่งกันสองคนทำอะไรก็ปรึกษากันก่อน ผู้พิพากษาที่ใจสะอาดก็จะหน่วงรั้งผู้พิพากษาอีกคนหนึ่งไว้ได้ เหตุการณ์ที่ผิดปกติก็จะไม่บังเกิดขึ้น

โดยหลัก ศาลสูงเป็นผู้หน่วงอำนาจศาลล่าง จากการอุทธรณ์-ฎีกาของคู่ความ แต่บางคดีที่โทษน้อยหรือทุนทรัพย์ต่ำกฎหมายก็มักจะห้ามมิให้อุทธรณ์-ฎีกา ในปัญหาข้อเท็จจริงซึ่งมีจำนวนมากด้วย เมื่อไม่มีการอุทธรณ์-ฎีกา ผู้พิพากษาก็ไม่ถูกหน่วงรั้ง จึงอาจตัดสินโดยไม่ระมัดระวังได้ เป็นผลเสียในด้านตุลาการที่ควรได้รับการแก้ไขที่บัญญัติทางแก้ไว้เวลานี้ ไม่ถูกต้องด้วยหลักการถ่วงดุลย์ คือ กฎหมายบัญญัติว่า คดีที่ต้องห้ามอุทธรณ์-ฎีกาในปัญญาข้อเท็จจริงเหล่านั้น หากคู่ความประสงค์จะอุทธรณ์ฎีกา ก็ให้ไปขออนุญาต *(คดีอาญาใช้คำว่าอนุญาต)* หรือคำรับรอง *(สำหรับคดีแพ่ง)* จากผู้พิพากษาเจ้าของคดีที่ตัดสินชี้ขาดคดีเรื่องนั้น ซึ่งขาดแรงหน่วงไปโดยสิ้นเชิง เพราะไม่มีผู้พิพากษาคนใดเต็มใจรับรองให้อุทธรณ์-ฎีกาไปให้ศาลสูงกลับความเห็นของตนเอง ถ้าผู้พิพากษาตัดสินผิดแล้วไม่ยอมอนุญาตให้อุทธรณ์ คู่ความก็ย่อมจะไม่ได้รับความเป็นธรรม กฎหมายของเราในส่วนนี้จึงขาดหลักหน่วงรั้งโดยสิ้นเชิงอันจะต้องได้รับการแก้ไข

สำหรับการถ่วงดุลย์อำนาจของฝ่ายบ้านเมืองโดยศาลไทยนั้น หย่อนกว่าประเทศที่เจริญมาก ทั้งในทางปฏิบัติและโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายในประเทศที่เจริญนั้น เมื่อเจ้าพนักงานจับผู้ต้องหามาได้ต้องรีบนำส่งศาลเพื่อสอบถามปากคำ จะปล่อยหรือไม่อยู่ในดุลพินิจของศาล เขาจะไม่ปล่อยให้เจ้าหน้าที่ผู้จับกุมควบคุมตัวผู้ต้องหาเป็นอันขาด เพราะอาจจะมีการใช้อำนาจในทางอันมิชอบได้ แต่ตามกฎหมายของเราพนักงานสอบสวนสามารถควบคุมตัวผู้ต้องหาได้นานถึง ๗ วัน โดยศาลไม่มีอำนาจเข้าไปตรวจสอบ เมื่อขังครบ ๗ วันแล้ว ยังสามารถที่จะขอให้ศาลขังได้อีกถึง ๘๔ วัน ซึ่งนับว่ามากเหลือเกิน และในทางปฏิบัติศาลมักจะอนุญาตให้ขังตามที่เจ้าพนักงานขอแทบจะเรียกได้ว่า ไม่มีการหน่วงรั้งกันเลย

มีคดีเรื่องหนึ่งที่ผมได้ไปเกี่ยวข้องเพราะได้รับการร้องขอ โดยอ้างว่าตำรวจแกล้งขังรีดเอาเงินโดยไม่มีมูลความจริงและไม่มีการสอบสวน ศาลอนุญาตให้ผัดฟ้องมาแล้ว ๒ คราวโดยมิได้สอบถามอะไร ผมจึงร้องต่อศาลคัดค้านการขอขัง โดยบอกศาลว่าจริงๆ แล้วไม่มีการสอบสวน ขอให้ศาลอย่าได้อนุญาตให้ขังต่อไป โดยขอให้ศาลไต่สวนและขอดูสำนวนการสอบสวนด้วย ปรากฏว่าพอพนักงานสอบสวนรู้ว่ามีการคัดค้านก็จัดแจงขอให้ศาลปล่อยตัวผู้ต้องหา เพราะจริงๆ แล้วขังไว้โดยไม่ได้ทำอะไรเลย ไม่มีสำนวนการสอบสวนให้ศาลดูเป็นเพียงขังไว้เพื่อการอันมิชอบ เท่าที่สังเกตดู แต่ไหนแต่ไรมา ศาลมิได้เอาใจใส่ไต่สวนเท่าที่ควร อำนาจหน่วงรั้งในทางปฏิบัติจึงไม่เกิด ถ้าศาลสอบถามแต่ต้นว่าพยานชื่ออะไร ได้สอบไปแล้วกี่ปาก และขอดูสำนวนการสอบสวนการขังเพื่อผลประโยชน์ ก็จะเกิดขึ้นได้ยาก เรื่องที่ผมพบมาและน่าเศร้าอีกอย่างหนึ่งก็คือ นายทุนปลอมเอกสารมาฟ้องราษฎรผู้ยากไร้ เขาต้องจำยอมความกับนายทุน ตามที่นายทุนเสนอ แม้จะจำนวนสูงมากก็ตาม เพราะ

ไม่มีเงินสู้คดีและศาลก็พิพากษาตามยอม โดยไม่เคยมีการไต่สวนว่ามีมูลหนี้มาอย่างไร พวกเราซึ่งเป็นเจ้าของประเทศต้องรณรงค์ด้วยการติชมกันเยี่ยงนี้ให้เกิดกำลังหน่วงรั้งมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

หน่วงรั้งโดยเบื้องบน ก็เป็นสิ่งที่ควรพิจารณาก่อนจบเรื่องนี้ เพราะเป็นสัจธรรมที่น้อยคนจะเข้าใจ ผมคิดว่าเกิดจากเบื้องบนโดยแท้ ผู้อ่านหลายท่านคงจำได้ว่า ครั้งหนึ่ง เครื่องบินไทยตกที่ภาคกลาง มีพระกรรมฐานจากอีสานหลายรูปเสียชีวิตในครั้งนั้นด้วย พระเหล่านั้นเป็นพระชั้นเกจิอาจารย์จะมางานหลวงตามที่ทางการนิมนต์แต่พระอาจารย์บางท่านรู้ด้วยทิพยญาณท่านจึงไม่มาและไม่มรณภาพ ทั้งนี้ก็เพราะเบื้องบนซึ่งรั้งท่านไว้ ผู้ที่มีสมาธิพอสมควร ไม่ว่าลัทธิใด จะสามารถสื่อกับเบื้องบนซึ่งรั้งท่านไว้ แต่ปุถุชนอย่างเราๆ ท่านๆ มักไม่ทราบบางครั้งอาจมีลางสังหรณ์ทำให้ละเว้นไม่ไปประสบเหตุเภทภัยเช่นว่านั้น เราอาจเรียกว่ากรรมบันดาลก็ได้คือกุศลกรรมที่เราทำไว้จะช่วยหน่วงรั้งเราไม่ให้ไปเป็นผลให้เราแคล้วคลาด โดยสิ่งที่เรามองไม่เห็นจะดลใจให้เรามีความ คิดที่จะหลีกเว้นจากโอกาสวิบัติ โอกาสเช่นนี้เกิดขึ้นแก่หลายๆ คน แม้แต่ผมเองเมื่อครั้งเดินทางไปศึกษาวิชากฎหมายต่อที่ประเทศสหรัฐอเมริกาเมื่อ ๓๐ ปีก่อน ก็ได้รับความเมตตาจากเบื้องบนหน่วงรั้งไว้ไม่ให้เดินทางไปกับเที่ยวบินที่เป็นปัญหา คือในวันเดินทางญาติมิตรมาส่งกันเต็มสนามบิน แต่พอจะตรวจตั๋วขึ้นเครื่องก็พบว่าผมลืมหนังสือเดินทางไว้ที่วัดสระปทุมซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่น่าเชื่อ เพราะหนังสือเดินทางเป็นเอกสารสำคัญที่สุดในการไปต่างประเทศ ในการอบรมก่อนออกเดินทางผู้อบรมก็พร่ำสอนว่าให้ติดตัวไว้เสมอ แต่เบื้องบนก็บันดาลให้ผมลืมจนได้ จำได้ว่าพระหลวงน้าขึ้นแท็กซี่กลับไปเอามาให้ สมัยนั้นรถไม่ติดไม่หน่วงการไปมาเหมือนเดี๋ยวนี้ ทำให้ผมต้องไปเที่ยวบินอีกเที่ยวหนึ่งตอนบ่าย ถ้าผมไปเที่ยวบินอีกเที่ยวหนึ่งตามที่ระบุไว้ในตั๋วก็จะต้องประสบภัยอย่างแน่นอน คือเครื่องบินไทยเที่ยวนั้นไปตกน้ำที่ไทเป ญาติพี่น้องได้ทราบข่าวทางหนังสือพิมพ์ ก็คิดว่าเป็นเที่ยวบินที่ผมไปพากันร้องห่มร้องไห้กันระงมผมปลอดภัยเพียง แต่เดินทางช้าไปบ้างต้องไปนานค้างที่โตเกียว จำได้ติดตาว่าโรงแรมนั้นชื่อ **โอกุระโฮเต็ล** ซึ่งเป็นโรงแรมใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในนครโตเกียว นอนหนาวอยู่คนเดียวในต้นเหมันตฤดู ด้วยความคิดถึงลูกรักแทบจะขาดใจ

ท่านผู้อ่านเห็นได้แล้วว่า การหน่วงรั้งถ่วงดุลย์นั้น เป็นกฎธรรมชาติหรือสัจธรรมที่จำเป็นยิ่งสำหรับทุกระบบ ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว สังคม การปกครองหรือการเมืองก็จำเป็นต้องหน่วงรั้งเพื่อให้เกิดดุลย์ คือ ความสมภาพในการดำเนินไปด้วยความพอเหมาะพอดี อันเป็นผลทางดีงามทั้งสิ้น จึงขอให้ทุกท่านจงตระหนักและใช้วิธีการอันสำคัญยิ่งนี้โดยทั่วกัน ใครทำดีเราชมเพื่อเพิ่มพูนความดีงาม แต่ถ้าใครทำชั่วเราติเพื่อสะกัดกั้นความวิบัติและตัวท่านเองก็อย่าได้ทำให้เสียดุลย์ รวมทั้งดุลย์ธรรมชาติ ซึ่งเราจะต้องไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น ถากหญ้าออกจากดิน เผาป่าเผาหญ้าเผาฟาง ให้เสียดิน เสียจุลินทรีย์ และดุลย์ธรรมชาติ แล้วสันติสุขจะเกิดแก่สังคมส่วนรวม ซึ่งรวมทั้งตัวท่านเอง

"นกกระจอกเทศ" เริ่มเข้ามาเป็นสัตว์เลี้ยงชนิดใหม่ของไทยแล้ว

ชาคริต จุลกะเสวี

ถ้าจะเอ่ยถึงบรรดาสัตว์ปีกซึ่งเป็นสัตว์เศรษฐกิจของเกษตรกรไทยเราที่รู้จักเลี้ยงกันมากก็คงจะไม่พ้นพวกไก่เนื้อ ไก่ไข่ เป็ดเนื้อ เป็ดไข่ ห่าน เป็ดเทศ และนกกระทา อะไรเหล่านี้แหละที่รู้จักและคุ้นเคยกันมานานแล้ว

ในปัจจุบันกิจการเลี้ยงสัตว์ปีกเหล่านี้ ก็ได้ก้าวไกลไปจนถึงขั้นมีการผลิตเพื่อส่งออก นำรายได้เข้าประเทศเราได้ปีละหลายหมื่นล้านบาทแล้ว แต่ธุรกิจการส่งออกที่เคยทำรายได้มากๆ มาก่อน อย่างเช่น ไก่สดแช่แข็ง ก็ออกจะต้องประสพกับปัญหาอยู่บ่อยครั้ง เนื่องจากมีคู่แข่งขันที่สำคัญเกิดขึ้นในหลายประเทศที่ได้มีการพัฒนาการเลี้ยงและลดต้นทุนการผลิตได้ผลดี โดยเฉพาะค้าจ้างแรงงานที่ต่ำกว่าเมืองไทยเรา จนทำให้เขาสามารถส่งไก่สดแช่แข็ง เข้าแข่งขันในตลาดโลกแย่งตลาดของประเทศไทยเราไปเป็นจำนวนไม่น้อยแล้ว

นอกจากนี้ก็ยังมีสัตว์ปีกประเภทนกต่างๆ อีกด้วย ที่นิยมเลี้ยงกันในหมู่ผู้เลี้ยงนกก็ได้แก่ นกเขาชวา นกพิราป และนกสวยงามอื่นๆ อีกมากมายหลายสิบชนิด ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นนกที่บินได้ทั้งนั้น

ถ้าไม่นับพวก *"นกบินไม่ได้"* ที่เด็กๆ เอามาตั้งเป็นคำถาม ทดลองความรู้หลอกถามผู้ใหญ่เล่น โดยเฉพาะผู้ใหญ่พวกที่จบการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ สาขาชีววิทยา ที่จำแนกวงศ์ตระกูลของนกกันได้เก่งๆ นั้น ก็มักจะถูกลูกๆ หลานๆ ถามลองภูมิจนเป็นที่ขายหน้ากันไปบ่อยๆ ว่า นกอะไรเอ่ยที่บินไม่ได้?

ซึ่งคุณลูกๆ หลานๆ ก็มักจะให้คำตอบเฉลยเอาไว้ให้เฮกันว่า นกพวกนี้ได้แก่ นกหวีด นกปืน นกปีกหัก นกป่วย นกตาย อะไรพวกนั้น ตลอดไปรวมทั้ง *"คุณนก"* หรือ *"หนูนก"* ตามคาราโอเกะและสถานอาบ-อบ-นวดทั้งหลายนั่นด้วย เหล่านี้เป็นต้น

แต่สำหรับนกมีชีวิต ที่จัดเป็นพวกนกที่บินไม่ได้จริงๆ ในโลกนี้มีอยู่ ๖ ชนิด คือ *"นกอีมู"* *"นกแคสโซวารี"* *"นกเรีย"* หรือ *"นกกระจอกเทศอเมริกาใต้"* *"นกกีวี"* *"นกเพ็นกวิน"* และ *"นกกระจอกเทศ"* หรือ *"ออสตริช"* ผู้โด่งดัง ที่จะกล่าวถึงในวันนี้นั่นเอง

"นกกระจอกเทศ" หรือ *"ออสตริช"* นี่มันแปลก ที่มีชื่อว่าเป็นนกที่บินไม่ได้เลย แล้วมันก็ยังเป็นนกตัวใหญ่และวิ่งเร็วที่สุดในโลกด้วย เป็นนกที่อยู่ในตระกูล *"สตรัทธิโอนิเดอี้"* เท่าที่ทราบมีอยู่ ๒ พวก

พวกแรก คือ นกกระจอกเทศที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *"สตรัทธิโอ คาเมลลัส"* นกกระจอกเทศชนิดนี้มีสีคอแดง และสีตะโพกเป็นสีเนื้อ ส่วนใหญ่จะเรียกว่าพันธุ์เรดเนค หรือพันธุ์คอแดง เพราะสีคอเป็นสีเนื้อออกเป็นสีแดง

พวกที่สอง คือ นกกระจอกเทศที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *"สตรัทธิโอ คาเมลลัส โมลีเบลลอพฟาเนส"* หรือที่เรียกว่า *"โซมาลี ออสตริช"* นกกระจอกเทศชนิดนี้มีสีฟ้าอ่อนที่คอและสีตะโพกเป็นสีดำๆ เขียวๆ นกเหล่านี้มีพื้นเพอยู่ตามทะเลทรายบางแห่งของแอฟริกา มักจะเรียกว่า พันธุ์แอฟริกาแบลค หรือพันธุ์บลูเนค

นกกระจอกเทศจัดว่าเป็นนกที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก ขนาดตัวที่โตเต็มที่จะสูงประมาณ ๒ เมตร น้ำหนักประมาณ ๑๖๐ กิโลกรัม มีอายุยืนได้ถึงประมาณ ๔๐ ปี ตัวผู้จะมีขนาดตัวโตกว่าตัวเมีย ตัวผู้เมื่อโตเต็มวัยจะมีขนตามตัวสีดำ ส่วนขนปีกและขนหางจะเป็นสีขาวสวย สำหรับตัวเมียจะมีขนตามตัวสีขาวแกมเทาไม่มีสีดำเลย ขนตัวผู้ที่ยังโตไม่เต็มวัยหรือยังไม่เป็นหนุ่มจะเป็นสีขาวแกมเทาคล้ายตัวเมีย ปากมีลักษณะแบนและกว้างมาก ดวงตา

นกกระจอกเทศเพศผู้ ตัวจะมีขนสีดำ ปลายปีกปลายหางจะมีสีขาว

กลมโต หัวเล็ก คอยาว ตามคอและหัวมีขนอ่อนสีน้ำตาล มีปีกสั้น และปีกเล็กไม่สมกับตัวเลย จึงทำให้มันบินไม่ได้ แต่มีขาแข็งแรงและวิ่งได้เร็วมาก สามารถจะวิ่งแข่งกับม้าได้เชียวละอย่าเห็นเป็นเล่นๆ ไป

ขนที่ปีกนั้นก็ยาวพอควร แต่ก็ไม่ใช่ขนสำหรับบิน ขนปีกมีไว้เพื่อความสวยงามเท่านั้น ขาและโคนขาเป็นขาหนังเกลี้ยงๆ ไม่มีขน ลักษณะเท้าของนกกระจอกเทศ จะพบว่ามีนิ้วเท้าข้างละ ๒ นิ้ว ใต้นิ้วเป็นเนื้ออ่อนๆ ปลายนิ้วทู่ๆ ใหญ่ๆ นิ้วทั้งสองเป็นนิ้วกลางและนิ้วนางเท่านั้นเอง นิ้วที่ใหญ่มากคือนิ้วกลาง มันเป็นธรรมชาติของสัตว์โลกอย่างหนึ่ง คือสัตว์ที่ไม่ใช้ความเร็วของฝีเท้า มักจะมีนิ้วมากครบชุดคือ เท้าละ ๕ นิ้ว ถ้าหากสัตว์นั้นต้องการความเร็วของฝีเท้าเพื่อหนีศัตรู ธรรมชาติก็วิวัฒนาการให้นิ้วหายไปทีละนิ้วสองนิ้ว จนเหลือแต่เพียงนิ้วเดียว อย่างเช่น เท้าของม้า ซึ่งมีเหลือเพียงนิ้วเดียวที่เรียกว่ากีบเท้าม้านั่นเอง

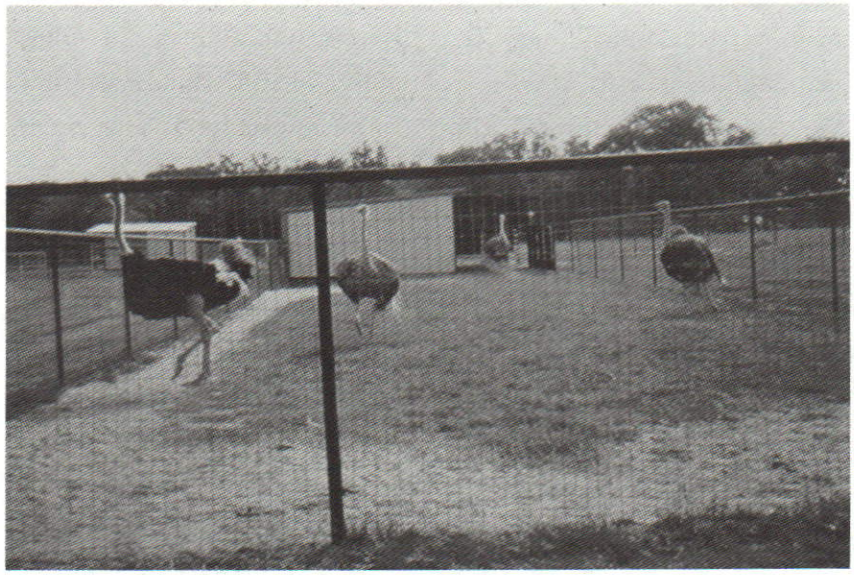

เมื่อนกมีอายุเข้าผสมพันธุ์ได้ จะให้นกตัวผู้ ๑ ตัว ต่อนกตัวเมีย ๑-๓ ตัว

ลักษณะท่าทางการวิ่งของนกกระจอกเทศนี้ ลักษณะการวิ่งมันจะยื่นหัวกับคอไปข้างหน้า ปีกที่ไร้ประโยชน์ในการบินจะกางออกเล็กน้อยเพื่อการทรงตัว มันสามารถวิ่งทำความเร็วได้ประมาณ ๖๐-๘๐ กิโลเมตรต่อชั่วโมง ซึ่งจะวิ่งได้เร็วกว่านกอีมู และถ้าเปรียบเทียบความเร็วกับม้าเทศระดับแชมป์โลกแล้วเจ้านกกระจอกเทศนี้ก็วิ่งได้มีความเร็วใกล้เคียงกันมาก

นอกจากฝีเท้ามันจะวิ่งได้เร็วแล้ว เจ้านกกระจอกเทศยังมีเท้าไว้ป้องกันศัตรูได้ดีด้วย เวลามันจวนตัวหรือโมโหมากๆ จะใช้เท้าเตะและถีบ เพราะการเตะของมันของรวดเร็ว และหนักแน่นไม่แพ้นักมวยไทยยอดนักเตะของเวทีลุมพินีนั้นเลย

ตามปกตินกกระจอกเทศจะเป็นนกอารมณ์ดี นิสัยเป็นมิตร ไม่ดุร้าย มีความสนใจในสิ่งแปลกใหม่ ชอบอยู่รวมกลุ่ม และไม่ทำร้ายใครก่อน แต่ถ้าโดนรังแกจนโมโหจึงจะต่อสู้ป้องกันตัวด้วยเพลงเตะถีบแบบมวยไทย พร้อมปากก็จะจิกไปด้วย ปกติมันมักจะชอบอยู่กันแบบเงียบๆ ไม่ค่อยชอบส่งเสียงไม่ปากมาก ไม่ร้องหนวกหู แต่ปะเหมาะวันดีคืนดีเขาว่ามันสามารถร้องคำราม ดังลั่นอย่างกับสิงห์โตได้ด้วยเหมือนกัน

เรื่องการสืบพันธุ์และขยายพันธุ์หรือชีวิตรักของนกกระจอกเทศ ค่อน

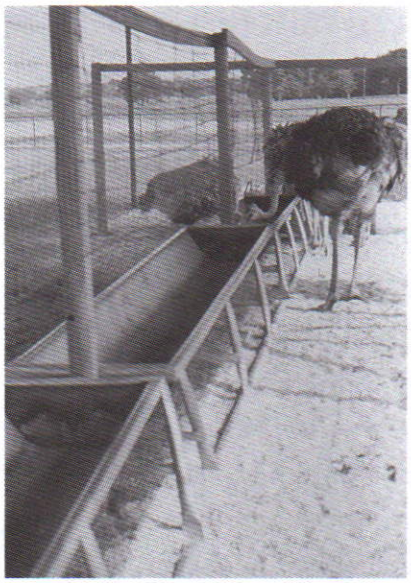

ที่ให้อาหารนกกระจอกเทศ

ข้างจะโรแมนติกกว่านกกระจอกไทยมาก ตามที่ได้กล่าวไว้แล้วว่านกกระจอกเทศตัวผู้โตกว่าตัวเมีย ดังนั้น ตัวผู้จึงมีอิทธิพลเหนือกว่าตัวเมีย ตัวผู้ชอบเที่ยวมีเมียได้หลายๆ ตัว แต่ยังดีที่วัฒนธรรมภายในครอบครัวของนกชนิดนี้ นกตัวเมียจะไม่มีการหึงหวงตบตีกันเพื่อแย่งกันเป็นเอกเลย พอถึงคราววางไข่มันก็จะช่วยกันทำรัง ช่วยกันขุดคุ้ยพื้นดินให้พอเป็นแอ่งหรือเป็นหลุม แล้วบรรดาภรรยานกกระจอกเทศทั้งหมด ก็จะมาไข่รวมๆ กันลงไว้ในรังเดียวกัน

ดังนั้น ในบางรังจึงมีไข่ตั้ง ๓๐-๔๐ ฟอง หรืออาจจะมากกว่านั้น แต่โดยมากมักจะมีเพียง ๑๕-๒๐ ฟอง เมื่อวางไข่เสร็จแล้วคุณนายนกกระจอกเทศทั้งหลาย ก็จะเข้าเวรยามผลัดกันกกไข่ และนกสามีก็จะมาช่วยแบ่งเบาภาระของภรรยา คือ ช่วยกกไข่ให้ด้วยเป็นครั้งคราว โดยสามีมักจะทำหน้าที่กกไข่ในเวลากลางคืนให้ เพราะในธรรมชาตินั้นนกกระจอกเทศมันจำเป็นต้องป้องกันไม่ให้มีสุนัขป่าเจ้าเล่ห์ แอบมาขโมยกินไข่ตอนเวลากลางคืนได้นั่นเอง

ในกรณีที่เลี้ยงนกกระจอกเทศแบบฟาร์มเลี้ยงสัตว์ เพื่อเอาผลผลิตจากนกกระจอกเทศ เราสามารถให้พ่อนกกระจอกเทศมีตัวเมียของมันได้ ๒-๓ ตัว แม่นกสาวที่ไข่ครั้งแรกจะสามารถให้ไข่ได้ในปีแรกประมาณ ๑๐๐ ฟองต่อปี สำหรับในประเทศไทยมีผู้ที่เลี้ยงไว้บอกว่า แม่นกให้ไข่ในปีแรกได้ประมาณ ๘๔ ฟองต่อปี และในปีต่อๆ มาสามารถให้ไข่ได้เฉลี่ย ๑๒๐ ฟองต่อปี แต่ในต่างประเทศที่เขาได้มีการคัดพันธุ์จนได้แม่นกที่สามารถให้ไข่ในปีต่อมาได้เฉลี่ยถึง ๒๐๐ ฟองต่อปีแล้วละ

ปกติไข่นกกระจอกเทศ *"ออสตริช"* นี้จะฟักอยู่ประมาณ ๖ สัปดาห์ หรือ ๔๒ วันจึงจะฟักออกเป็นตัว ถ้าเป็นช่วงฤดูร้อนมันมักจะกลบไข่ด้วยทราย ใช้ความร้อนของทรายช่วยฟักไข่ เมื่อลูกนกออกจากไข่ใหม่ๆ จะมีขนอ่อนเป็นลายริ้วๆ ทำนองเดียวกับลูกหมูป่า ลูกนกกระจอกเทศที่เกิดใหม่นี้ก็จะวิ่งได้เร็วเหมือนกัน เรียกว่าเป็นตระกูลนักวิ่งตั้งแต่กำเนิดเลยทีเดียว

ในการจัดผสมพันธุ์นกกระจอกเทศ ควรที่จะเลี้ยงพ่อนกให้โตเต็มที่มีอายุประมาณ ๓-๔ ปี เสียก่อน จึงจะมี

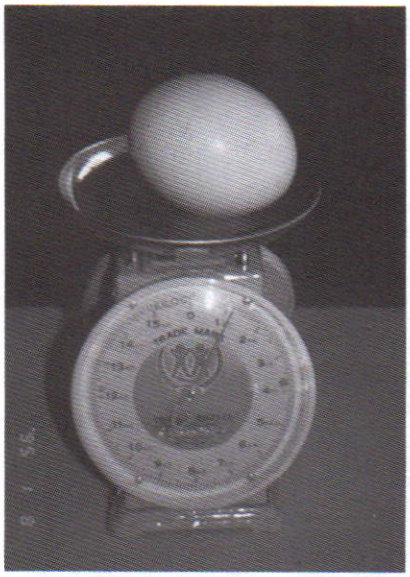

ไข่นกกระจอกเทศจะหนักตั้งแต่ ๙๐๐ - ๑,๖๐๐ กรัม

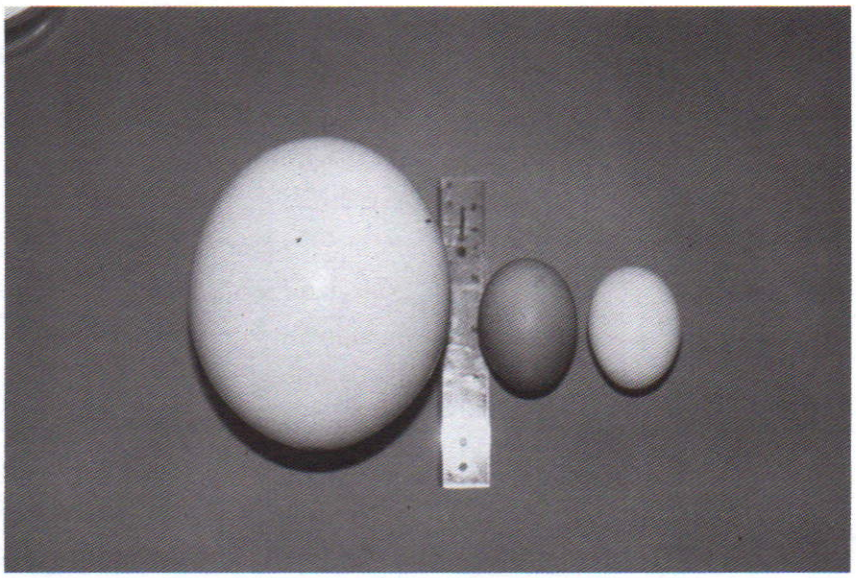

เปรียบเทียบไข่นกกระจอกเทศกับไข่เป็ด - ไข่ไก่

น้ำเชื้อที่แข็งแรง เป็นหนุ่มแน่นมีความสามารถในการผสมพันธุ์ได้เป็นอย่างดี สำหรับแม่นกกระจอกเทศอายุควรจะประมาณ ๒ ปีครึ่งถึง ๓ ปี ก็จะเป็นสาวพร้อมที่จะผสมพันธุ์และวางไข่ได้แล้วซึ่งในปีแรกจะให้ไข่ฟองขนาดเล็ก และไข่จะมีขนาดใหญ่พร้อมจำนวนเพิ่มมากขึ้นด้วยในปีต่อไป

ไข่นกกระจอกเทศมีขนาดใหญ่ที่สุดในบรรดาไข่นกทั้งหลายในโลก ไข่ ๑ ฟองจะหนักประมาณ ๑,๒๐๐-๑,๖๐๐ กรัม หรือฟองละ ๑.๒-๑.๖ กิโลกรัม ถ้าจะเปรียบเทียบกับไข่ไก่ขนาดธรรมดาก็ประมาณ ๒๒-๒๔ ฟองจึงจะเท่ากับไข่นกกระจอกเทศ ๑ ฟอง

เปลือกไข่นกกระจอกเทศจะหนามาก และไข่จะมีความสูงประมาณ ๒๐ เซนติเมตร ดังนั้น ตู้ฟักไข่จึงต้องออบแบบพิเศษ จะไม่เหมือนกับการฟักไข่ไก่และไข่เป็ด ราคาตู้ฟักในฟาร์มต่างประเทศ ที่ใช้กันสำหรับฟักไข่นกกระจอกเทศจะมีราคาแพงมาก คือ ประมาณว่าไม่ต่ำกว่าตู้ละ ๒๐๐,๐๐๐ บาท สำหรับเทคนิคในการฟักไข่นกกระจอกเทศในประเทศไทยเรา ยังอยู่ในระหว่างการศึกษาและดัดแปลงสร้างตู้ฟักที่เหมาะสม ปกติแล้วการฟักไข่สัตว์ปีกทั่วไป เวลาฟักจะต้องใช้ด้านป้านของไข่ตั้งขึ้นบน แต่ก็มีนักวิชาการบางท่านแนะนำว่า สำหรับไข่นกกระจอกเทศควรวางนอนขวางเชื้อจึงจะเจริญได้เร็ว ถ้าตั้งไข่ในตู้ฟักแบบไข่ไก่เชื้อจะเจริญได้ช้ามาก เนื่องจากไข่นกกระจอกเทศมีความสูงมากนั่นเอง

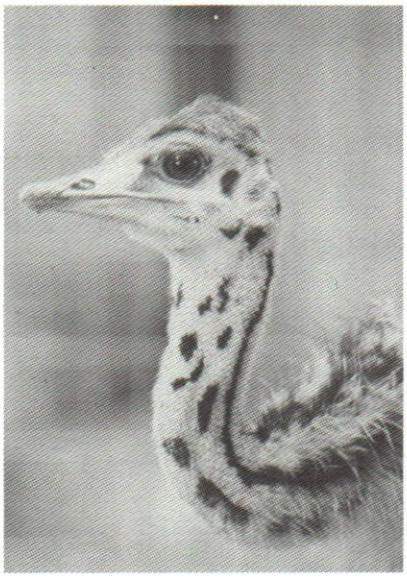

ลูกนกกระจอกเทศ

นอกจากนี้ การฟักไข่นกนี้จะต้องการความชื้นต่ำมาก ๆ ซึ่งแตกต่างไปจากการฟักไข่ไก่และไข่เป็ดที่กระทำกันอยู่ สาเหตุที่ต้องใช้ความชื้นต่ำ อาจเป็นเพราะนกกระจอกเทศเป็นสัตว์ที่มีถิ่นกำเนิดในแถบทะเลทรายแอฟริกาที่มีความชื้นต่ำตามธรรมชาติ ดังนั้นการฟักไข่ในตู้ฟักจึงต้องปรับความชื้นให้ต่ำเหลือความชื้นสัมพัทธ์ประมาณ ๒๐-๒๕% อุณหภูมิภายในตู้ฟักประมาณ ๙๗ องศาฟาเรนไฮท์ โดยใช้ระยะเวลาในการฟักในตู้ฟักประมาณ ๓๘ วัน ซึ่งจะต้องกลับไข่ทุก ๆ ชั่วโมง แล้วจะต้องย้ายเข้า *"ตู้เกิด"* ที่ปรับอุณหภูมิไว้ที่ ๙๕ องศาฟาเรนไฮท์ ในตู้เกิดนี้จะต้องเพิ่มความชื้นขึ้นอีก ให้มีความชื้นสัมพัทธ์ประมาณ ๗๐-๗๕%

ไข่อยู่ในตู้เกิดนี้ประมาณ ๔ วัน ก็จะออกเป็นตัวลูกนกเจาะเปลือกไข่ออกมารวมระยะเวลาในการฟักไข่ทั้งสิ้น ๔๒ วัน ในต่างประเทศเขาสามารถฟักไข่นกกระจอกเทศได้ดีมาก มีเปอร์เซ็นต์การฟักออกเป็นตัวได้สูงถึงประมาณ ๘๐% ซึ่งนับว่าเป็นความสำเร็จที่ยอดเยี่ยมมาก ในประเทศไทยเราถ้านักวิชาการได้มีการศึกษา พร้อมทั้งดัดแปลงตู้ฟักที่ผลิตภายในประเทศได้ดีแล้ว ก็คงจะประสพความสำเร็จได้ไม่แพ้ต่างประเทศอย่างแน่นอน

เรื่องอาหารของนกกระจอกเทศก็เป็นเรื่องที่น่ารู้จักไว้ให้ถูกต้อง เพราะนกกระจอกเทศนั้นเป็นสัตว์ที่กินพืช มักจะมีกระเพาะอยู่ ๒ ส่วน คือ ส่วนที่เป็น *"กระเพาะบด"* หรือ *"กึ๋น"* และ *"กระเพาะพัก"* แต่จะไม่มีกระเพาะแท้เหมือนพวกไก่ ดังนั้น การทำงานของระบบทางเดินอาหารของนกกระจอกเทศจึงเป็นแบบกึ๋นของสัตว์ปีก และมีกระเพาะรวม ถ้าให้จำแนกนกกระจอกเทศก็จะเป็นสัตว์ที่มีกระเพาะแบบก้ำกึ่งหรือกระเพาะผสมนั่นเอง

ดังนั้น อาหารของนกกระจอกเทศนี้ ตามปกติจึงเป็นพวก ผัก หญ้า ใบไม้ ผลไม้ แต่ถ้ามันเจอสัตว์ตัวเล็กๆ เช่น พวกจิ้งจก ตุ๊กแก งู ลูกนก หรือแมลงต่างๆ มันก็ชอบกินเหมือนกัน นอกจากนี้นกกระจอกเทศยังออกจะมีคล้ายไก่ ที่ชอบกินเม็ดกรวดเม็ดทรายแม้กรวดก้อนโตขนาดย่อมๆ มันก็กลืนกินได้ เพื่อใช้ประโยชน์ช่วยในการบดอาหารในกระเพาะพัก และแม้กระดูกเล็กกระดูน้อยมันก็กลืนกินได้ มันกลืนได้แม้กระทั่งตะปูและเศษแก้ว นับว่าเป็นสัตว์กระเพาะทองแดงชนิดหนึ่งที่ผู้เลี้ยงต้องระวังให้ดีเพราะถ้ามันกลืนตะปูเข้าไป โอกาสที่โรคแทรกซ้อนก็คงจะมีตามมา คงจะหนีไม่พ้นหรอกครับ

ดังนั้น พวกเศษวัสดุการก่อสร้างทั้งหลาย จึงจำเป็นจะต้องระมัดระวังป้องกันไว้ด้วยเป็นพิเศษ เวลาสร้างหรือซ่อมแซมคอก รั้ว รางน้ำ ราง อาหารหรืออะไรก็ตามในฟาร์มเลี้ยง

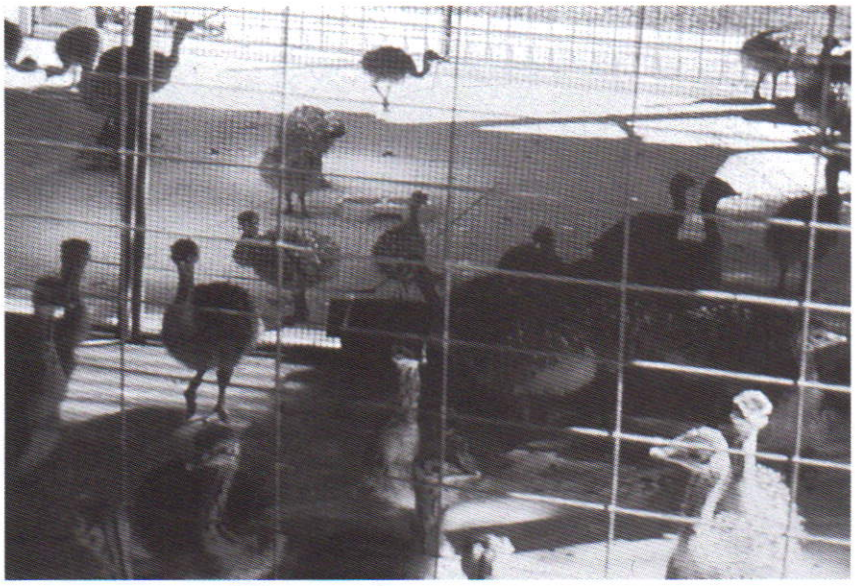

การกกลูกนกกระจอกเทศในช่วง ๑ - ๓ เดือนแรก

นกกระจอกเทศ เมื่อแล้วเสร็จควรจะเก็บกวาดให้เรียบร้อย ไม่ควรปล่อยทิ้งไว้เกลื่อนอย่างเด็ดขาด เพราะอาจจะเป็นอันตรายต่อนกที่เราเลี้ยงไว้นั้นได้ง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งนกกระจอกเทศที่มีนิสัยจิกกินทุกสิ่งทุกอย่างได้เก่งนี่น่ะครับ

ลูกนกกระจอกเทศ *"ออสตริช"* ที่ออกมาจากตู้ฟักใหม่ๆ อายุตั้งแต่แรกเกิดจนถึง ๓ เดือนอัตราการตายจะมีสูงมาก ถ้าไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่ให้ดีพอ ในคอกเลี้ยงลูกนกต้องระวังอย่างให้มีทราย อิฐก้อนเล็กๆ หรือเศษไม้เศษวัสดุที่แหลมคม ทั้งนี้เพราะหากลูกนกจิกกินเล่นเข้าไป จะทำให้เกิดการอุดตันของกระเพาะพัก ซึ่งจะทำให้ลูกนกกระจอกเทศนั้นตายได้ การเลี้ยงลูกนกในระยะแรกเกิดถึง ๓ เดือน จึงต้องสนใจด้านอาหารให้ดีเป็นพิเศษ คือ จะต้องระวังอย่าให้อาหารที่มีระดับโปรตีนต่ำจนเกินไป ระดับแร่ธาตุก็ควรจะต้องมีอย่างเพียงพอด้วย ลูกนกจึงจะเติบโตได้สมบูรณ์ดี

และเนื่องจากนกกระจอกเทศเป็นสัตว์ปีกที่มีกระเพาะผสม มันจึงสามารถกินได้ทั้งอาหารพวกผัก หญ้า ใบไม้ และผลไม้ต่างๆ รวมทั้งพวกสัตว์เล็กๆ และแมลงต่างๆ ได้ด้วย แล้วก็ควรให้มันกินพวกก้อนกรวดเล็กๆ เพื่อช่วยระบบการย่อยในกระเพาะผสมของมันด้วย

สำหรับปัญหาที่มักพบเสมอในการเลี้ยงลูกนกกระจอกเทศก็คือ มักจะพบว่ามันมีอาการขาอ่อนซึ่งน่าจะมีสาเหตุจากการขาดธาตุอาหารแคลเซี่ยม นักวิชาการด้านอาหารสัตว์ในประเทศไทย คงจะต้องทำการศึกษาระดับความต้องการอาหาร ของนกกระจอกเทศในระยะต่างๆ ต่อไปให้ดีด้วย ปัญหาเรื่องอาการขาอ่อนของนกกระจอกเทศที่เลี้ยงมักจะเกิดขึ้นบ่อยๆ จำเป็นที่จะต้องให้การเอาใจใส่ดูแลให้ดีเพราะนกกระจอกเทศจำเป็นจะต้องใช้ขาในการวิ่งและต้องรับน้ำหนักตัวมาก การเจริญเติบโตโดยสมบูรณ์ในวัยเป็นลูกนกจึงมีความสำคัญยิ่ง ที่จะต้องให้มันได้รับธาตุอาหารที่ดีให้มีปริมาณที่เพียงพอ

นอกจากนี้ นกกระจอกเทศยังมีความสามารถในการอดน้ำได้เก่ง ทั้งนี้เพราะมันเป็นสัตว์ที่อยู่ในทะเลทรายมาก่อน จึงมีความอดทนในการอดน้ำได้เก่งเป็นพิเศษ แต่ถ้ามันได้อยู่ใกล้น้ำแล้วละก็มันก็ชอบที่จะกินและเล่นน้ำบ่อยครั้งอยู่เหมือนกัน และยิ่งถ้าอยู่

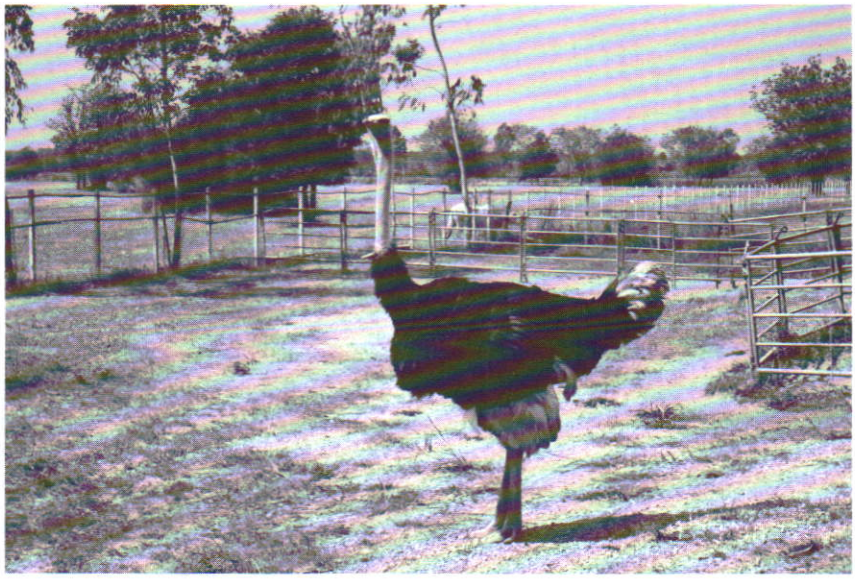

ในพื้นที่นาซึ่งแห้งแล้งก็ใช้เลี้ยงนกกระจอกเทศได้

ใกล้หนองน้ำมันก็จะชอบลงอาบน้ำและชอบแช่น้ำเล่นนานๆ อยู่เหมือนกัน

ท่านผู้อ่านทั้งหลายคงจะมีข้อสงสัยกันอยู่ในใจว่า เจ้านกกระจอกเทศ *"ออสตริช"* ที่จะเลี้ยงนี่มันโตช้าหรือโตเร็วอย่างไรกัน และเลี้ยงไว้แล้วจะมีประโยชน์ใช้ทำอะไรให้เจ้าของได้บ้าง ซึ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้คุณไพบูลย์ ใจเด็ด แห่งภาควิชาเทคโนโลยีการผลิตสัตว์ คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ได้บอกเล่าให้ฟังพอสังเขปไว้ว่า

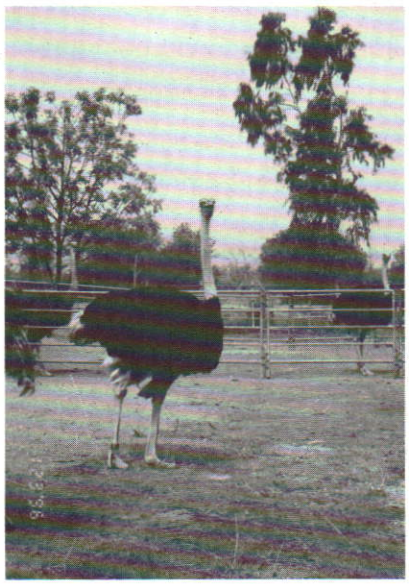

นกกระจอกเทศตัวผู้ที่เลี้ยงอยู่ในเขตสถานีบำรุงพันธุ์สัตว์ปราจีนบุรี

นกกระจอกเทศ *"ออสตริช"* นี้ เป็นสัตว์ที่เจริญเติบโตได้เร็วดีมาก และจะมีอายุยืนประมาณ ๔๐ ปี จัดได้ว่าเป็นสัตว์เลี้ยงที่มีอายุยืนมากกว่าโค-กระบือทั้งหลายนั้นเสียอีก นกกระจอกเทศมีน้ำหนักแรกเกิดประมาณตัวละ ๙๐๐-๑,๐๐๐ กรัม หรือประมาณ ๑ กิโลกรัม พออายุได้ ๓ เดือนก็จะมีน้ำหนักตัวละประมาณ ๑๑-๑๓ กิโลกรัม อัตราการเจริญเติบโตในช่วงนี้เฉลี่ยได้ ๑๓๐ กรัมต่อตัวต่อวัน

เมื่อนกกระจอกเทศมีอายุได้ ๑ ปีแล้ว ก็จะมีน้ำหนักประมาณ ๑๐๐-๑๕๐ กิโลกรัม ซึ่งอัตราการเจริญเติบโตระยะนี้จะมีเฉลี่ย ๔๐๐ กรัมต่อตัวต่อวัน ดังนั้น อัตราการเจริญเติบโตตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ ๑ ปี จะมีเฉลี่ยได้ประมาณ ๓๐๐ กรัมต่อตัวต่อวัน แต่พอช่วงอายุ ๑ ปีถึง ๓ ปี มันก็จะมีน้ำหนักเพิ่มขึ้นเป็นประมาณตัวละ ๑๕๐-๑๘๐ กิโลกรัม ซึ่งช่วงนี้จะเจริญเติบโตช้ามาก

เมื่อชำแหละนกกระจอกเทศตัวที่มีอายุ ๑ ปี ที่มีน้ำหนักประมาณ ๑๐๐ กิโลกรัม ก็จะได้ส่วนที่เป็นเนื้อประมาณ ๓๐-๔๓ กิโลกรัม ได้หนังประมาณ ๑.๒-๑.๔ ตารางเมตร และได้ขนนกประมาณ ๒ กิโลกรัม ราคาขนประมาณกิโลกรัมละ ๑,๐๐๐ บาท หนังของนกกระจอกเทศเป็นหนังที่มีคุณภาพดีกว่าหนังโคประมาณ ๓ ถึง ๕ เท่า สามารถนำไปทำกระเป๋า เข็มขัดและรองเท้าได้เป็นอย่างดี มีราคาแพงมาก คือ ประมาณตารางเมตรละ ๘,๒๕๐ บาท ส่วนขนนกนั้นเขานำไปใช้ในอุตสาหกรรมสิ่งทอเพื่อผลิตเป็นเสื้อผ้า ซึ่งเป็นที่นิยมกันมากในวงการแฟชั่น

สำหรับราคาของเนื้อนกกระจอกเทศนี้ ที่ซื้อขายกันในประเทศคอสตาริก้าโน่น เขาขายกันในราคากิโลกรัมละ ๔๖๐-๕๗๐ บาท ส่วนหนังของนกกระจอกเทศนี้ ก็จะขายได้ตัวละประมาณ ๑,๑๗๐-๑,๘๒๐ บาท

ทางด้านคุณภาพเนื้อของนกกระจอกเทศนี้ ก็จัดว่าดีกว่าเนื้อไก่และไก่งวง คือ เนื้อของนกกระจอกเทศนี้จะมีสีค่อนข้างแดง มีโปรตีนสูง และมีระดับของคลอเรสเตอรอลต่ำ นอกจากนี้อวัยวะภายในได้แก่ หัวใจ ตับ กระเพาะ กึ๋น เมื่อนำมาประกอบอาหารจะได้

ปกติควรจะเลี้ยงเป็นฝูงเล็กๆ ไม่เกินฝูงละ ๔๐ ตัว ถ้าเป็นฝูงใหญ่มาก มักจะมีการจิกตีทำร้ายกันได้

อาหารที่มีรสชาดที่ดี นอกจากนี้เปลือกไข่นกกระจอกเทศซึ่งมีเปลือกหนา ก็ได้นำมาทำเป็นเครื่องประดับตกแต่งต่างๆ ได้สวยงาม และมีราคาสูงเป็นที่นิยมทั่วไปในต่างประเทศ

ในปัจจุบันมีประเทศต่างๆ หลายประเทศ ที่ได้ให้ความสนใจการเลี้ยงนกกระจอกเทศเป็นสัตว์เศรษฐกิจเพื่อใช้ผลิตผลจากหนัง จากขน จากเนื้อ และจากเปลือกไข่ มาใช้ในอุตสาหกรรมประเภทต่างๆ จึงได้มีการศึกษาวิจัยการเลี้ยงนกกระจอกเทศในการเลี้ยงแบบฟาร์มปศุสัตว์ ซึ่งฟาร์มเลี้ยงนกกระจอกเทศขนาดใหญ่ ก็ได้มีดำเนินการอย่างจริงจังขึ้นในหลายประเทศแล้ว เช่น ในสหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส คอสตาริก้า จีน สำหรับประเทศไทยเราก็ได้มีผู้เริ่มเลี้ยงกันบ้างแล้วเหมือนกัน แต่ยังเพิ่งจะเริ่มต้นยังไม่แพร่หลายเท่าใดนัก จึงควรจะได้มีการศึกษาโดยละเอียดกันต่อไปให้ดีด้วย

แต่ประโยชน์ส่วนหนึ่งที่คนไทยเรา ได้เคยเห็นกันออกจะชินตามาหน่อย ก็คือ ขนขนาดใหญ่ของนกกระจอกเทศ เป็นขนปุยฟูที่โบกไสวพริ้วสวยงาม ที่ใช้ประกอบชุดการแสดงหรือประดับในการแสดงใหญ่ๆ ช่วยให้ดูสง่าสวยงามชวนประทับใจได้ดีเป็นอย่างยิ่ง แม้แต่ในงานประกวดนางงามจักรวาล นางงามโลก หรือในการแสดงโชว์พิเศษต่างๆ นั้น ก็มักจะมีชุดการแต่งกายโชว์ที่ประดับด้วยขนนกที่ยาวและสวยงามอย่างยิ่ง ซึ่งก็จะมีขนนกกระจอกเทศเป็นส่วนประกอบที่สำคัญอยู่ด้วยเสมอ

ปัจจุบันนี้โลกเราได้มีประชากรเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว จนทำให้ความต้องการบริโภคอาหารโปรตีนจากเนื้อสัตว์ มีเพิ่มปริมาณมากขึ้นตามไปด้วย จนเริ่มเกิดความขาดแคลนบ้างแล้วในหลายประเทศ ซึ่งในเรื่องนี้นักวิชาการอาหารก็ได้ทำการศึกษาพบว่านกกระจอกเทศก็เป็นสัตว์ที่มีขนาดใหญ่ให้เนื้อได้มากเทียบเท่ากับสุกรใหญ่ๆ ๑ ตัว หรือโคไทยพื้นเมืองที่หย่านมแล้ว ๑ ตัวเชียวละครับ

แต่การขยายพันธุ์ของนกกระจอกเทศ โดยการเลี้ยงในฟาร์มของคน

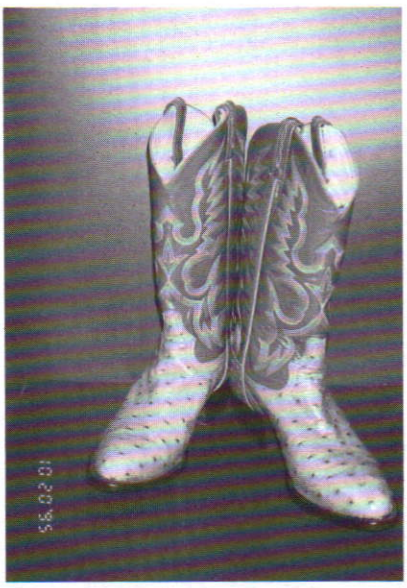

รองเท้าบู๊ทที่ทำจากหนังนกกระจอกเทศ มีราคาแพงมาก

เราได้ทำการพัฒนาการฟักโดยใช้ตู้ฟักเข้าช่วย จึงสามารถขยายพันธุ์นกกระจอกเทศ ได้รวดเร็วและมีปริมาณมากขึ้นได้ เมื่อเปรียบเทียบกับโคซึ่งให้ลูกได้เพียงปีละ ๑ ตัว และสุกรให้ลูกได้ปีละประมาณ ๒๐-๒๕ ตัว ในขณะที่นกกระจอกเทศเลี้ยงปัจจุบันนี้สามารถให้ไข่ได้ถึงปีละ ๑๒๐-๒๐๐ ฟอง ฟักออกเป็นลูกนกได้ประมาณ ๗๐-๑๐๐ ตัวต่อปี จากเดิมที่ปกติจะไข่ได้เพียงประมาณปีละ ๔๐ ฟอง และฟักเองจะเป็นตัวได้เพียงประมาณปีละ ๒๐ ตัวเท่านั้น ปัจจุบันก็มีวิธีเพิ่มขึ้นได้อีกตั้งประมาณ ๖ เท่าตัวได้แล้วละ

ก็จะเห็นได้ว่าเทคโนโลยีการฟักไข่สมัยใหม่ในยุคนี้ จะช่วยทำให้อัตราการขยายพันธุ์ของนกกระจอกเทศเป็นไปได้อย่างรวดเร็วมาก ทางประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนได้ศึกษาและวิเคราะห์แล้วมีรายงานว่า นกกระจอกเทศ *"ออสตริช"* นี้ จะเป็นสัตว์ที่ให้ผลผลิตได้ดีทั้งในรูปของเนื้อและไข่ เพื่อใช้เป็นอาหารของคนจีนในศตวรรษที่ ๒๑ ได้ สำหรับใช้ทดแทนอาหารโปรตีนจากเนื้อสุกร เนื้อโค ไข่เป็ด ไข่ไก่ ได้ดีอย่างแน่นอน ซึ่งก็น่าจะมีประโยชน์ต่อคนไทยเราได้ดีเช่นเดียวกันในอนาคตอันใกล้นี้

ซึ่งถ้าเราจะเปรียบเทียบ สภาพของนกกระจอกเทศกับไก่ที่ถอนขนหมดทั้งตัวแล้ว เช่นเดียวกัน ก็จะพบว่าไก่กระทง ๕๐ ตัวจึงจะเท่ากับกระจอกเทศ ๑ ตัว หรือเทียบกันเป็นอัตราส่วน ๕๐ ต่อ ๑ เห็นจะได้ ในประเทศสหรัฐอเมริกา ก็ได้ทดลองจับนกกระจอกเทศมาศึกษาถึงส่วนสัดต่างๆ ของทั้งเพศผู้และเพศเมีย เขาวัดสัดส่วนเป็นน้ำหนักไม่ได้วัดเป็นขนาดรอบอก เอว สะโพก เหมือนสัดส่วนของนางงาม ที่พบเห็นในข่าวหนังสือพิมพ์หรือโทรทัศน์เมืองไทยเรานั่นหรอกครับ

จากการศึกษากระจอกเทศ ที่เลี้ยงจากฟาร์มต่างๆ ได้นำมาฆ่าที่โรงฆ่าสัตว์ของสหรัฐฯ จำนวน ๑๔ ตัว มีอายุระหว่าง ๑๐-๑๔ เดือน น้ำหนักเมื่อมีชีวิตเฉลี่ยตัวละ ๙๕.๕๔ กิโลกรัม ก็พบว่าได้น้ำหนักซากเฉลี่ยได้ ๕๕.๙๑

กิโลกรัม คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ซากได้ ๕๘.๕๒% น้ำหนักซากที่ว่านี้คือน้ำหนักของตัวนกกระจอกเทศที่ได้ถอนขนออก และเอาเครื่องในออก ตัดหัวออก ตัดข้อขาออก เหมือนไก่ย่างสนามมวย หรือไก่อบฟางที่เห็นกันทั่วไปนั่นแหละครับ

จากการศึกษาครั้งนี้เขาได้วัดสัดส่วนอวัยวะต่างๆ โดยการชั่งน้ำหนักของนกกระจอกเทศไว้มีรายละเอียดยิบเลยว่า แต่ละส่วนของนกกระจอกเทศตัวหนึ่งๆ จะมีอยู่เป็นจำนวนน้ำหนักกี่กิโลกรัม คือ แยกเป็นขน เลือด ปีก เท้า หาง หัว หัวใจ กระเพาะและกึ๋น ปอด และหลอดลม หนังไขมันใต้ผิวหนัง ตับ ลำไส้ ไขมันช่องท้อง ไต กระดูกอก อวัยวะสืบพันธุ์ และที่เหลือเป็นส่วนของเนื้อ และกระดูก มีบันทึกรายงานไว้ละเอียดยิบ ให้ใช้ศึกษากันต่อไปได้ง่ายขึ้น

ซึ่งก็จะเห็นได้ว่า น้ำหนักของนกกระจอกเทศที่มีชีวิตจะมีเฉลี่ยตัวละ ๙๕.๕๔ กิโลกรัมนั้น เมื่อหักส่วนของอวัยวะต่างๆ ของตัวเมีย ตัวละ ๔๐.๓๓ กิโลกรัมออกแล้ว ก็จะเหลือเป็นส่วนเนื้อและกระดูก ๕๕.๒๐ กิโลกรัม ส่วนอวัยวะต่างๆ ของตัวผู้ ซึ่งหนักเฉลี่ยตัวละ ๓๙.๓๓ กิโลกรัม เมื่อหักออกแล้วก็จะเหลือเป็นส่วนของเนื้อและกระดูก ๕๖.๒๑ กิโลกรัม มากกว่าของตัวเมียนิดหน่อย

ในต่างประเทศเขามีโรงงานฆ่าและชำแหละนกกระจอกเทศ ขายกันเป็นสินค้าสำคัญโดยเฉพาะอย่างหนึ่งก็คล้ายๆกับที่เมืองไทยเรามีการชำแหละไก่ขายในรูปแบบต่างๆ อย่างนั้นแหละครับ ซึ่งปัจจุบันนี้ได้เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคนานาประเทศแล้วว่า เนื้อของนกกระจอกเทศ จัดว่ามีคุณภาพและรสชาดดีกว่าเนื้อไก่และเนื้อไก่งวง คือเนื้อนกกระจอกเทศจะมีสีค่อนข้างแดง มีไขมัน ๓% มีโปรตีนสูง ๒๓.๓๔ ถึง ๓๖.๓๕%

และที่สำคัญก็คือ มีคลอเรสเตอรอลต่ำเพียง ๗๖.๐๗-๙๔.๖๘ มิลลิกรัมต่อ ๑๐๐ กรัมเท่านั้นเอง นับว่าเป็นคุณสมบัติที่ดีมาก ในหลายประเทศจึงได้นิยมนำเอาเนื้อของนกกระจอกเทศมาทำอาหาร เช่น ทำสเต็คก็ได้ดีมาก เขาว่ามีรสอร่อยกลมกล่อมดีกว่าเนื้อโคเสียอีกด้วยซ้ำไป ในสหรัฐอเมริกาก็มีการใช้เนื้อนกกระจอกเทศ ในรูปของผลิตภัณฑ์อาหารต่างๆ กันมากขึ้นแล้ว แม้แต่ในรูปของอาหารจานด่วนก็มีตลาดนิยมกันมากขึ้นแล้ว เช่นกัน

สำหรับไข่นกกระจอกเทศที่ไม่ใช้ฟัก หรือไข่เชื้อตาย ในต่างประเทศเขาเอาไปแกะสลักหรือวาดลวดลายบนเปลือกไข่ให้สีสวยๆ ขายกันได้ถึงฟองละ ๑,๐๐๐-๓,๐๐๐ บาท เป็นเงินเป็นทองได้ทั้งนั้น

ในอนาคตอันใกล้ หลังการประชุมกระชับมิตร *"อาเซม"* แล้วนี้ ถ้าตลาดต่างประเทศมีความต้องการใช้เนื้อนกกระจอกเทศหรือ "ออสตริช" นี้มากขึ้น การเลี้ยงนกกระจอกเทศในเมืองไทย ก็คงมีทางจะเลี้ยงให้แพร่หลายขึ้นได้ดีแน่ๆ คาดว่ามีทางจะเจริญก้าวหน้าได้ดี เป็นการเลี้ยงแบบสัตว์เศรษฐกิจชนิดใหม่ ที่ทำรายได้ดีอีกชนิดหนึ่งในอนาคตอันใกล้นี้ จึงสมควรที่พี่น้องเกษตรกรไทย และท่านผู้สนใจทั้งหลายจะได้ให้ความสนใจในเรื่องกันไว้บ้าง ก็คงจะมีประโยชน์ดีไม่น้อยเลย

ขณะนี้นอกจากภาคเอกชนหลายราย จะมีการเลี้ยงนกกระจอกเทศกันแล้ว ทางกรมปศุสัตว์ก็ได้ทำการทดลองเลี้ยงอยู่อีกส่วนหนึ่งเช่นกัน สำหรับท่านผู้สนใจในเรื่องนี้ อาจจะติดต่อขอรับคำแนะนำโดยละเอียดได้ที่ ดร.สวัสดิ์ ธรรมบุตร หรือคุณศิริพันธ์ โมราถม และคุณไสว นามคุณ กองบำรุงพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์พญาไท กรุงเทพฯ ๑๐๔๐๐ โทรศัพท์ ๐๒-๒๕๕๑๓๑๕

ดอกไม้กับความงามที่มีคุณค่า

สุวิสา พัฒนเกียรติ*

ดอกไม้เป็นสัญญลักษณ์แห่งความงาม เคียงคู่กับมนุษย์ชาติมาตั้งแต่อดีต จนสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน โดยเป็นที่ยอมรับกันว่าการจัดแต่งบ้านเรือนด้วยดอกไม้เป็นการนำความสุขสดชื่น มีชีวิตชีวามาสู่ผู้อาศัย ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า ดอกไม้เป็นผลงานที่ธรรมชาติสร้างสรรค์ขึ้นมาได้อย่างน่าพิศวง ไม่ว่าจะมองในด้านรูปร่างของดอก สีสรร ลักษณะของกลีบดอก ช่อดอก ตลอดจนลักษณะการบานของดอกไม้ ซึ่งส่งผลถึงความอ่อนไหว และจิตใจของผู้ที่ได้สัมผัส

ปัจจุบันดอกไม้นับวันจะยิ่งมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น จนเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีการปลูกจำหน่ายกันอย่างแพร่หลาย สำหรับประเทศไทยมีพื้นที่ปลูกไม้ตัดดอกรวมกันประมาณ ๔๐,๐๐๐ ไร่ ไม้ตัดดอกที่นิยมปลูกกันมากได้แก่ กล้วยไม้ มะลิ กุหลาบ เบญจมาศ และดาวเรือง

เมื่อพิจารณาถึงความต้องการและอัตราการขยายตัวแล้วจะพบว่า ร้านจำหน่ายดอกไม้มีความต้องการไม้ดอกเมืองหนาวมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้พื้นที่การปลูกไม้ดอกเมืองหนาวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่ก็ยังไม่เพียงพอกับความต้องการ จึงยังมีการนำเข้าจากประเทศเนเธอร์แลนด์ มาเลเซีย ศรีลังกา ออสเตรเลีย และประเทศอื่นๆ อีก มีมูลค่าประมาณ ๓๖ ล้านบาท ในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ สำหรับไม้ตัดดอกเมืองร้อนอีกหลายชนิดก็เป็นที่ต้องการของตลาดมากขึ้นเช่นกัน ไม้ตัดดอกเมืองร้อนที่นิยมมาก ได้แก่ ขิงแดง ขิงชมพู เฮลิโคเนีย ดาหลา และปทุมมา

ธุรกิจไม้ดอกไม้ประดับของโลก

ไม้ตัดดอกที่นิยมใช้กันมาก ๑๐ อันดับแรกของโลกได้แก่ ๑. กุหลาบ ๒. ทิวลิป ๓. เบญจมาศ ๔. คาร์เนชั่น ๕. ลิลลี่ ๖. ฟรีเซีย ๗. เยอบีรา ๘. กล้วยไม้ *(ซิมบิเดียม)* ๙. จิบโซฟิลล่า และ ๑๐. อัลสโตรมีเรีย ส่วนประเทศที่มีการใช้ไม้ตัดดอกมากที่สุดคือ ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา และอิตาลี ส่วนประเทศที่ส่งไม้ตัดดอกออกสู่ตลาดโลกมากที่สุดได้แก่ เนเธอร์แลนด์ โคลัมเบีย และอิสราเอล

ดอกไม้เมืองหนาวที่มีการนำเข้ามาจำหน่ายในประเทศไทย ได้แก่ คาร์เนชั่น เบญจมาศ เยอบีรา จิบโซฟิลล่า สแตติส กุหลาบ ลิลลี่ คาล่าลิลลี่ ทิวลิป แดฟฟอดิล ไอริส อัลสโตรมีเรีย ฟรีเซีย และโปรเทีย เป็นต้น ปัจจุบันมีหลายหน่วยงานได้ทำการทดลองวิจัยและส่งเสริมให้มีการผลิตไม้ดอกเหล่านี้ เพื่อลดมูลค่าการนำเข้าให้น้อยลง และในอนาคตอันใกล้ก็น่าที่จะสามารถผลิตไม้ดอกเมืองหนาว ในปริมาณที่มากพอแก่การส่งออกได้

"ขิงแดง" ไม้ตัดดอกเมืองร้อนที่มีอนาคตไกล

* อาจารย์สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประเทศไทยสามารถปลูกไม้ตัดดอกเมืองหนาวและไม้ตัดดอกเมืองร้อนได้มากมายหลายชนิดดังแสดงในตารางข้างล่าง ซึ่งมีความหลากหลายทั้งขนาดของต้น สีของดอกและสีของใบเพื่อให้ได้มีโอกาสที่จะนำไปใช้ในงานต่างๆ ได้หลายโอกาส พันธุ์ไม้เหล่านี้ส่วนใหญ่มีการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตเพื่อให้ได้ดอกที่มีคุณภาพดีอยู่แล้ว สามารถผลิตได้ดีถ้าเลือกสถานที่ปลูกได้เหมาะสมและมีการใช้เทคโนโลยีต่างๆ ในการผลิต

ไม้ตัดดอกเมืองร้อนที่ผลิตได้ในเมืองไทย

ชื่อไทย	ชื่ออังกฤษ	ลักษณะ	สีดอก
อกาแพนธัส	Agapanthus	ไม้หัว	ม่วง,ขาว
อัลสโตรมีเรีย	Alstroemeria	ไม้หัว	หลายสี มีลวดลาย
ว่านสี่ทิศ	Amaryllis	ไม้หัว	ขาว ส้ม ชมพู แดง
แอสเตอร์	Aster	ต้นเตี้ยแตกกอ	ขาว ชมพู ม่วง
คาล่าลิลลี่	Calla lily	ไม้หัว	ขาว เหลือง ส้ม ม่วง
คาเนชั่น	Carnation	ต้นเตี้ย	หลายสี
เบญจมาศ	Chrysanthemum	ต้นเตี้ยแตกกอ	หลายสี หลายฟอร์ม
ซิมบิเดียม	Cymbidium	กล้วยไม้ ต้นเตี้ย	เหลือง เขียว ส้ม แดง ชมพู
ฟรีเซีย	Freesia	ไม้หัว	ขาว เหลือง ส้ม ชมพู ม่วง
เยอบิรา	Gerbera	ต้นเตี้ยแตกกอ	หลายสี
แกลดิโอลัส	Gladiolus	ไม้หัว	หลายสี
จิบโซฟิลล่า	Gypsophylla	ต้นเตี้ยแตกกอ	ขาว ชมพู แดง
ดอกไม้จีน	Hemerocallis	ไม้หัว	เหลือง ส้ม ชมพู แดง
ไอริส	Iris	ไม้หัว	ขาว เหลือง ม่วง แดง
ไลอาทริส	Liatris	ไม้หัว	ขาว ม่วง
ลิลลี่	Lily	ไม้หัว	ขาว เหลือง ส้ม ชมพู แดง
ลิเซียนธัส	Lisianthus	ต้นเตี้ย	ขาว ชมพู ม่วง
กุหลาบ	Rose	ไม้พุ่ม	หลายสี
โซลิด แอสเตอร์	Solid aster	ต้นเตี้ยแตกกอ	เหลือง
สแตติส	Statice	ต้นเตี้ยแตกกอ	หลายสี
ปักษาสวรรค์	Strelitzia	ไม้หัว	ส้ม
ทิกริเดีย	Trigidia	ไม้หัว	ขาว เหลือง ชมพู ส้ม

อัลสโตรมีเรีย (Alstroemeria)

ว่านสี่ทิศ (Amaryllis)

คาร์เนชั่น (Carnation)

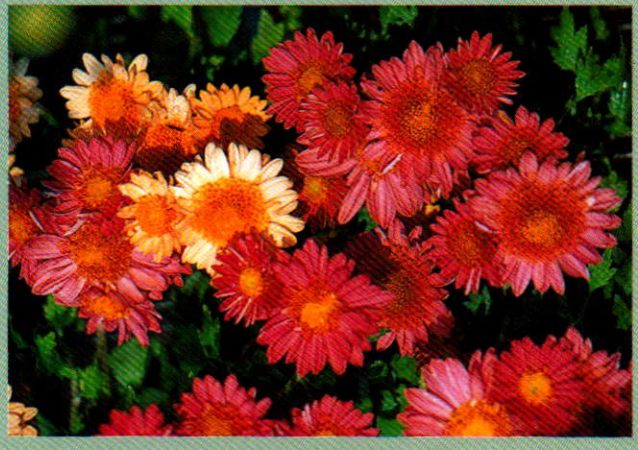

เบญจมาศ (Chrysanthemum)

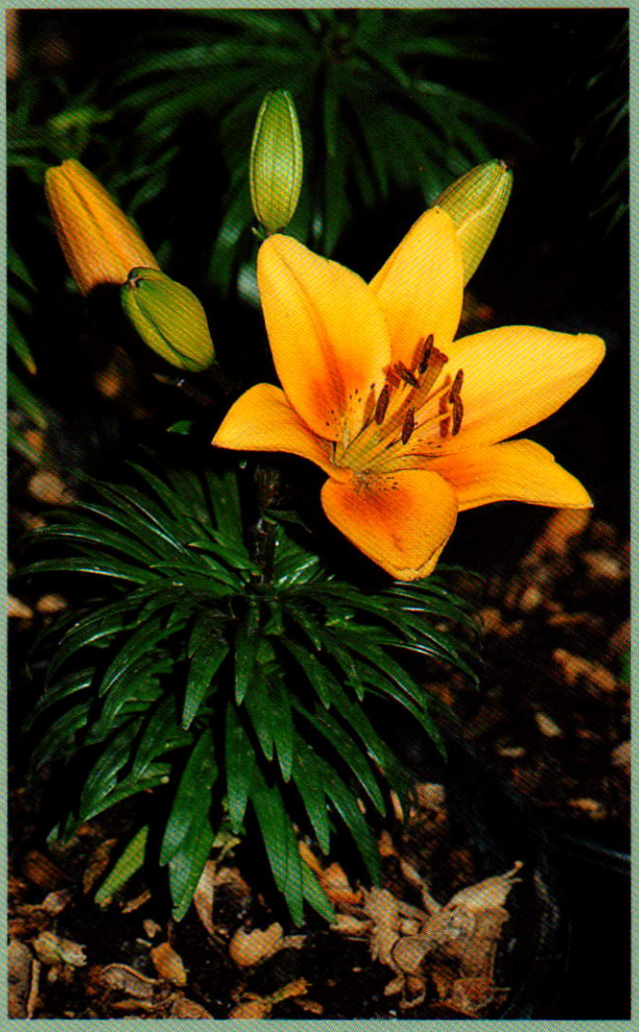

ลิลลี่ (Lily)

ฟรีเซีย (Freesia)

ปักษาสวรรค์ (Strelitzia)

ดอกไม่จีน (Hemerocallis)

ไม้ตัดดอกเมืองร้อนที่ผลิตได้ในเมืองไทย

ชื่อไทย	ชื่ออังกฤษ	ลักษณะ	สีดอก
หน้าวัว	Anthurium	ต้นเตี้ย	ขาว ส้ม ชมพู แดง
คล้า	Calathea	ไม้หัว	ขาว เหลือง
แอสเตอร์จีน	China Aster	ต้นเตี้ย	หลายสี
ปทุมมา (บัวสวรรค์)	Curcuma	ไม้หัว	ขาว ส้ม ชมพู แดง เขียว
ขิงดอก	Ginger	ไม้หัว	แดง ชมพู
ดองดึงส์	Gloriosa	ไม้หัวเลื้อย	ส้ม แดง
สร้อยทอง	Golden Rod	ต้นเตี้ย	เหลือง
กล้วยตัดดอก	Flowering Banana	ไม้หัว	ส้ม แดง ชมพู
เฮลิโคเนีย	Heliconia	ไม้หัว	ขาว เหลือง ส้ม แดง ชมพู
บัว	Lotus	ไม้น้ำ	ขาว ชมพู
ดาหลา	Torch Ginger	ไม้หัว	ขาว ชมพู
ซ่อนกลิ่น	Tuberose	ไม้หัว	ขาว

กุหลาบ (Rose)

สเตติส (Statice)

ไลอาทริส (Liatris)

ไม้ตัดดอกมิใช่เพียงแค่ความงามเท่านั้นที่เป็นที่ชื่นชอบ หากแต่ความงามอันนั้นยังหมายถึงมูลค่าของ **"เงิน"** ที่จะตามภายหลัง ซึ่ง **"เงิน"** จำนวนนี้จะหมุนเวียนและเพิ่มคุณค่าของดอกไม้ภายในกลุ่มของผู้ที่เกี่ยวข้องกับดอกไม้

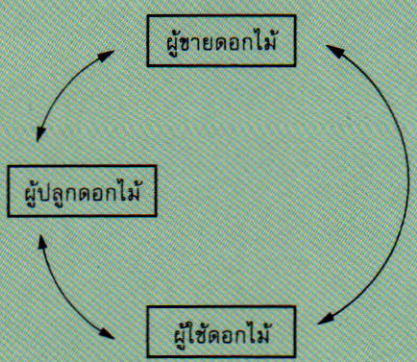

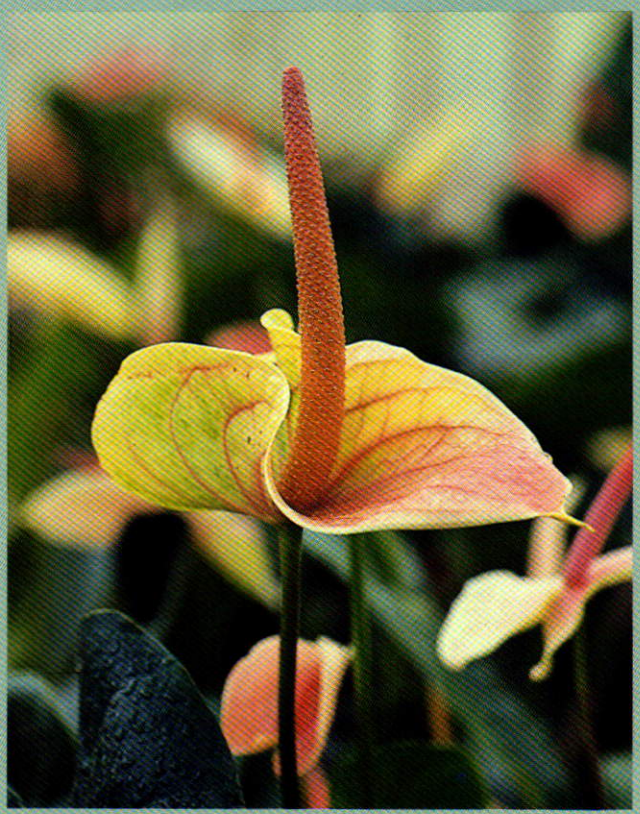

หน้าวัว (Anthurium)

วงจรข้างบนเป็นวงจรอย่างง่ายๆ เริ่มจากผู้ปลูกดอกไม้ต้องเข้าใจในธรรมชาติและวิธีการดูแลรักษาตลอดจนการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว คุณภาพของดอกไม้ที่ดีจากแปลงปลูก ย่อมหมายถึงมูลค่าของเงินที่เพิ่มขึ้น

การจัดดอกไม้ในภาชนะ "A"

การจัดดอกไม้ช่อมือถือ "B"

การจัดดอกไม้ประดับเสื้อ "C"

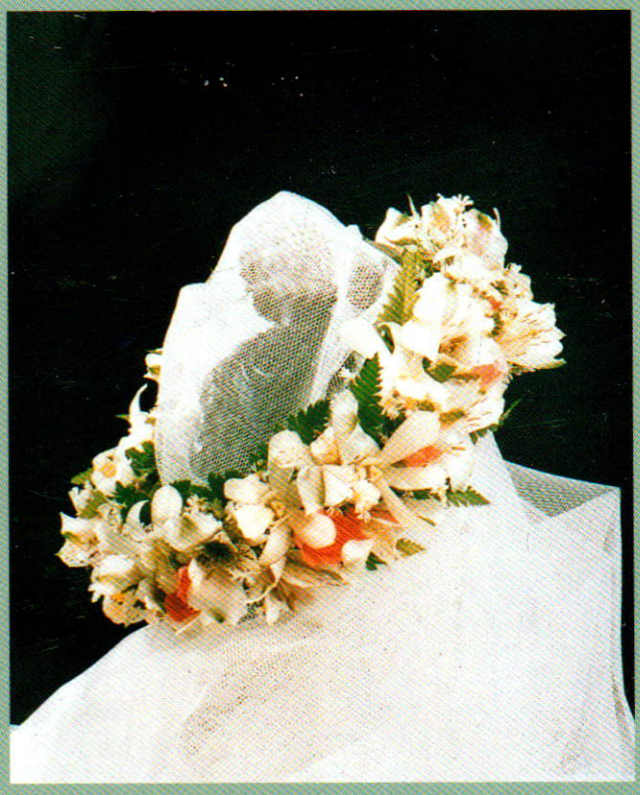

การจัดดอกไม้ประดับศรีษะ "D"

"ดอกไม้" เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างหนึ่งในงานพิธีการ

ในส่วนของผู้ขายดอกไม้ ก็จะต้องเลือกซื้อดอกไม้จากแปลงปลูก *(หรือจากพ่อค้า)* ที่ไว้ใจได้ในเรื่องของคุณภาพและความสม่ำเสมอตรงต่อเวลา

ส่วนผู้ใช้ดอกไม้ก็มีความสำคัญมากเช่นเดียวกัน เพราะผู้ใช้ดอกไม้จะเป็นตัวกำหนดถึง *"ความต้องการ"* ความต้องการในที่นี้ย่อมหมายถึงลักษณะของดอกไม้ตั้งแต่ชนิดพันธุ์ ขนาดสีของดอก ตลอดจนอายุการบานและอื่นๆ ความต้องการอันนี้จะทำให้ผู้ปลูกต้องพิจารณาตามมาว่า ควรจะปลูกอะไร และมีลักษณะอย่างไร เพื่อให้ตรงความต้องการของผู้ใช้ โดยมีผู้ขายดอกไม้เป็นตัวสานต่อถึงความต้องการดอกไม้จากผู้ปลูก และความต้องเงินจากผู้ใช้

การใช้ดอกไม้ในปัจจุบันสามารถแบ่งตามประโยชน์ที่ใช้ออกเป็น ๓ ลักษณะคือ

๑. Arrangement "A" หมายถึง การจัดดอกไม้ในภาชนะ เช่น แจกัน

๒. Bouquet "B" หมายถึง การจัดดอกไม้ในลักษณะของช่อมือถือ

๓. Corsaqe "C" หมายถึง การจัดดอกไม้เป็นชิ้นเล็กๆ ประดับร่างกาย สถานที่ หรือวัสดุต่างๆ เช่น เข็มกลัดช่อดอกไม้ที่ติดเสื้อ ดอกไม้ติดประดับที่ผมหรือช่อดอกไม้เล็ก ที่ติดกับกล่องของขวัญ

การใช้ประโยชน์จากดอกไม้ที่ออกมาในรูปของผลงานที่จัดแล้ว ย่อมจะสื่อถึงความรักความชอบในการจัดดอกไม้อย่างจริงจัง ความอ่อนโยนในอารมณ์ ปรัชญาความรู้สึกส่วนตัว และที่สำคัญมากก็คือนำเอาศิลปสาขาต่างๆ เข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อให้สวยงามและแสดงถึงรสนิยมของผู้จัดหรือเจ้าของงาน ภูมิปัญญาในเรื่องของการใช้สี เส้น และองค์ประกอบของศิลปอื่นๆ

โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสามารถในการจัดดอกไม้ธรรมดา ให้ออกมาแล้วดูสวยงามและมีคุณค่า ซึ่งหากเราใช้ดอกไม้เป็นและรู้ว่าควรจะจัดหรือใช้ประโยชน์จากดอกไม้ได้อย่างไร ก็จะส่งผลให้มาตรฐานของการผลิตดอกไม้อยู่ในระดับที่น่าพอใจและตรงกับความต้องการของผู้ใช้เช่นเดียวกัน เมื่อดอกไม้มีคุณภาพได้มาตรฐานผู้ใช้ก็จะนิยมใช้มากขึ้นเช่นกัน ทำให้ผู้ปลูกมีรายได้เพิ่มขึ้น อันจะยังประโยชน์ให้ทั้งผู้ปลูกและผู้ใช้มีความ *"พอใจ"* ตรงกัน

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดคงจะพอเห็นภาพในมุมกว้างได้ว่า ความต้องการดอกไม้ภายในเมืองไทยยังมีมาก ผู้ปลูกยังสามารถขยายปริมาณการผลิตได้อีก และจากตารางการทั้งไม้ตัดดอกเมืองหนาว และไม้ตัดดอกเมืองร้อนที่ผลิตได้ในเมืองไทย คงพอจะเป็นแนวทางได้บ้างสำหรับการตัดสินใจเลือกชนิดของไม้ดอก ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของแปลงปลูก ที่จะผลิตป้อนเข้าสู่ตลาด

แต่ความสำคัญที่ลืมไม่ได้ก็คือ**"มาตรฐานของดอกไม้"** ซึ่งจะทำให้ดอกไม้เป็นความงามที่มีคุณค่า

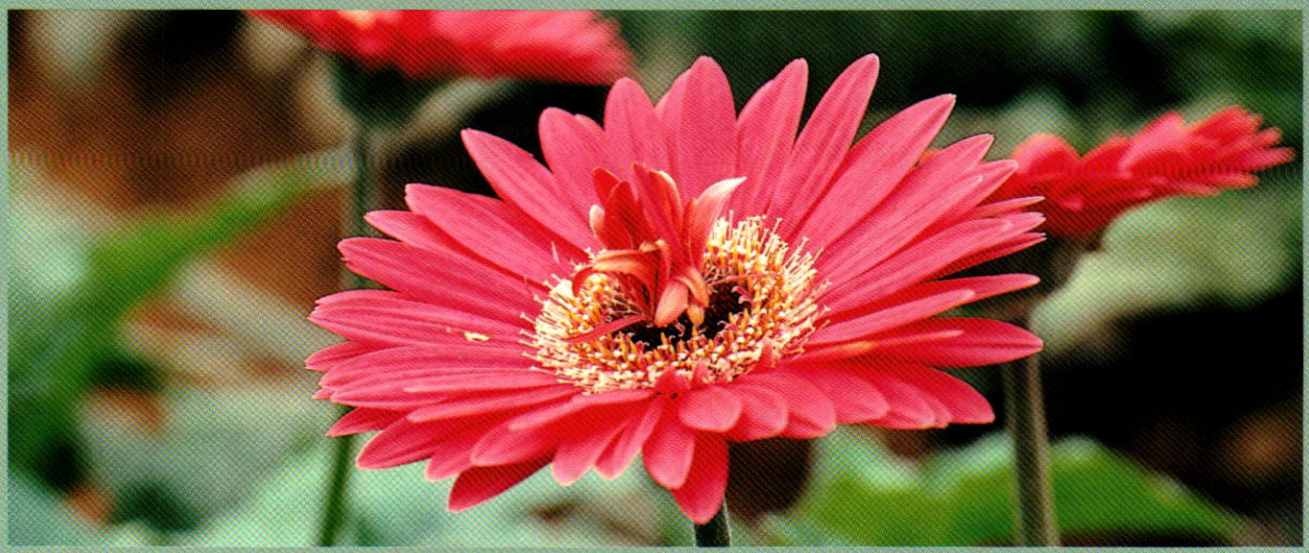

ดอยอ่างขาง จังหวัดเชียงใหม่
ภาพ : อนุตรา หงษ์สุวรรณ

ภาพพุทธประวัติ

ภาพที่ ๒๒ : เสด็จออกบิณฑบาตในกรุงกบิลพัสดุ์

เมื่อประทับอยู่ในพระนครหลวงของพระพุทธบิดา พระพุทธเจ้าเสด็จออกบิณฑบาตในเวลาเช้าหลายครั้ง

บรรยาย : พิทูร มลิวัลย์
เขียนภาพ : สนั่น รัตนะ

ครั้งย่างเข้าฤดูร้อนพระกาฬุทายีจึงทูลอาราธนาพระพุทธองค์เสด็จกรุงกบิลพัสดุ์ตามคำอาราธนาของพระพุทธบิดา พระพุทธองค์พร้อมด้วยพระอริยสงฆ์จำนวน ๒ หมื่นรูป จึงได้เสด็จไปโดยมีพระกาฬุทายีเป็นผู้นำทาง เสด็จดำเนินเป็นเวลา ๖๐ วันก็ถึงกรุงกบิลพัสดุ์ ประทับอยู่ที่นิโครธารามใกล้ป่ามหาวัน ซึ่งพระญาติจัดไว้ถวาย ได้ทรงแสดงเวสสันดรชาดกโปรดพระประยูรญาติให้เลื่อมใส วันรุ่งขึ้นได้เสด็จออกบิณฑบาตโปรดประชาชนในกรุงกบิลพัสดุ์